

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Andra kammaren.

Nr 21.

Lördagen den 12 maj.

Kl. 3 em.

§ 1.

Herr talmannen öppnade sammanträdet med följande ord: Vi ha mottagit meddelande om att ledamoten av denna kammare Ola Isacsson avlidit. Budskapet om hans bortgång kom icke oväntat, enär han under en längre tid på grund av sjukdom varit hindrad att deltaga i riksdagsarbetet.

Under den jämförelsevis långa tid, som Isacsson tillhört kammaren, har han gjort sig känd som en vaken och intresserad representant för sitt län. Han var ledamot av landstinget sedan 1926 och dess förvaltningsutskott sedan 1936. Hans verksamhet i riksdagen ägnades främst de ärenden, som behandlas av statsutskottet.

Genom hans bortgång ha vi förlorat en god människa och trofast kamrat. Frid över hans minne!

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Härefter föredrogs följande till kammaren inkomna dödsbevis:

Att riksdagsmannen *Ola Isacsson* från Åsumtorp 5:14 i Norra Åsums församling i Kristianstads stad och län, född den 8/12 1885, avled härstädes den 9 maj år 1945. Civilstånd gift. Efterlevande makas födelseår 1885. Dödsorsak: icke ännu hit inlämnat dödsbevis. Blir här jordfäst den 13 maj 1945 och begravnen samma dag betygar, Norra Åsums församling i Kristianstads stad, den 11 maj år 1945.

Gustaf Lundgren,
kyrkoherde.

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren att jämlikt § 28 riksdagsordningen till Konungen ingå med anmälan om den efter herr Isacsson uppkomna ledigheten; och blev ett i sådant avseende på förhand uppsatt skrifvelseförslag, som upplästes, av kammaren godkänt.

§ 2.

Justerades protokollen för den 4 och den 5 innevarande maj.

§ 3.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 296, angående omorganisation av tekniska skolan i Stockholm m. m.;
nr 297, angående anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel, m. m.;
nr 300, angående anslag till inköp av tackjärn; och
nr 301, angående inrättande av ett medicinskt forskningsråd m. m.

Dessa propositioner bordlades.

Andra kammarens protokoll 1945. Nr 21.

§ 4.

Föredrogos var för sig och remitterades till statsutskottet följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner, nämligen:

nr 294, angående statliga åtgärder för tryggnad av vedförsörjningen m. m.; och

nr 295, angående ytterligare kreditgivning till utlandet m. m.

§ 5.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 586 av herr *Ståhl m. fl.*;

nr 587 av herr *Kempe m. fl.*; och

nr 588 av herr *Fagerholm*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 589 av herr *Paulsen m. fl.*;

nr 590 av herr *Jönsson* i Rosshol *m. fl.*;

nr 591 av herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.*;

nr 592 av herrar *Carlsson* i Bakeröd och *von Seth*; och

nr 593 av herr *Carlsson* i Bakeröd *m. fl.* samt

till statsutskottet motionen nr 594 av herr *Senander m. fl.*

Slutligen föredrogs herr *Senanders m. fl.* motion nr 594, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 286, angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.; och hänvisades motionen, såvitt angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser om ersättning till kommunala förtroendemän;

statsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till bidrag till kristidsnämndernas verksamhet;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1945/46, i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1945/46, i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till anordnande av tjänstebostad åt landsfiskalen i Tärna distrikt;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 till förvärv och teckning av aktier i samband med bildande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag; och

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till riks försäkringsanstalten jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tullfrihet i vissa fall för kläder, beklädnadsmateriel och livsfrönödenheter; och

nr 38, i anledning av väckt motion om införande av en malmaccis eller annan särskild beskattning av gruvindustrin;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av tjänste- och familjepensioneringen för personal vid av staten övertagna enskilda järnvägar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidshjälp m. m. åt vissa pensionärer och understödstagare;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels vaktmästaren vid Uppsala universitet A. H. Gelins pensionsförmåner, dels ock pension åt driftledaren vid statens järnvägars biltrafikrörelse V. A. Karlssons efterlevande;

nr 36, i anledning av väckta motioner om införande av pensionsrätt för vissa förutvarande landstormsofficerare; och

nr 37, angående avskrivning av osäkra fordringar vid riksbankens huvudkontor;

första lagutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1945/46 för biträde vid handläggning av boställsären den och vad därmed äger samband;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 7, 10 och 11 kap. vattenlagen;

nr 42, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 3 mom. lagen den 27 juni 1902 (nr 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar;

nr 44, i anledning av väckt motion angående dyrtids- och kristillägg åt personer, som uppbära livränta enligt lagen angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift; och

nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 13 och 14 §§ lagen den 6 juni 1941 (nr 334) om tillsyn å radiologiskt arbete m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statsunderstödda torrlägningsverksamheten jämte i ämnet väckta motioner;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till lantbruksstyrelsen jämte i ämnet väckt motion;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning om bidrag till täckdikningar jämte i ämnet väckt motion;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående avsättning till stuteriväsendets fond;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för försäljning av kronoegendom m. m.;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Bergshamra nr 1 i Solna stad;

nr 38, i anledning av väckt motion angående anordnande av obligatorisk undervisning för landsbygdens ungdom vid lantmannaskolor, lantbruksskolor, lanthushållsskolor och folkhögskolor;

nr 39, i anledning av väckta motioner om inrättande av bonde- och småbrukarskolor;

nr 40, i anledning av väckt motion angående anordnande av kurser i byggnadssnickeri och smidesarbeten för jordbrukare;

nr 41, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för tillgodoseende av jordbrukets behov av yrkesmän;

nr 42, i anledning av väckt motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga;

nr 43, i anledning av väckta motioner om åtgärder i syfte att bereda ersättning till ägare av tamdjur för skador, som förorsakats av varg och järv;

nr 44, i anledning av väckt motion angående utredning om förekommande älgskadur å växande skog m. m.;

nr 45, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i jaktstadgan m. m.;

nr 46, i anledning av väckta motioner angående utredning av fiskerinäringens efterkrigsproblem m. m.;

nr 47, i anledning av väckt motion angående ändring i gällande bestämmelser om förvaltningen av statens arrendeeegnahem;

nr 48, i anledning av väckt motion angående införande av differentierade tillägg till de statliga bidragen för grundförbättring;

nr 49, i anledning av väckt motion om viss ändring av gällande grunder för statsbidrag till enskilda skogsägare för skogsdikningar;

nr 50, i anledning av väckt motion om avskrivning av viss statens fordran hos Storängsbäckens torrlägningsföretag;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till veterinärinrättningen i Skara;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag för anläggande av gemensamma tvättinrättningar på landsbygden jämte i ämnet väckta motioner;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall för hagelskadur;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av kontroll å vissa plantskolealster m. m.; och

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till jordbrukstekniskt institut m. m.;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckt motion angående åtgärder för ökad social allmänbildning och upplysningsverksamhet för kommunala förtroendemän och tjänstemän; och

nr 13, i anledning av väckt motion om utredning i syfte att åstadkomma mera allmän sakkunnig rådgivning i bokförings- och revisionsfrågor för landskommunernas förvaltningsorgan; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av motion angående utredning om skoindustriens framtida organisation m. m.

§ 7.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1945/46 m. m.;

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt elektrifiering av statsbanenätet under budgetåret 1946/47 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av Halmstad—Nässjö järnvägar;

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i Nässjö—Oskarshamns nya järnvägsaktiebolag m. m.;

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införlivande i statsbanenätet av Stockholm—Västerås—Bergslagens järnvägar;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ombyggnad av järnvägslinjen Harmånger—Bergsjö till normalspår; och

nr 212, i anledning av väckta motioner angående fortsatt utbyggnad av statsbanan Mönsterås—Fagerhult.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från andra lagutskottet:

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordning om upphävande i viss del av förordningen den 31 oktober 1939 (nr 768) med vissa särskilda föreskrifter rörande tillämpningen av motorfordonsförordningen den 23 oktober 1936 (nr 561) m. m.;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete; och

nr 240, i anledning av väckt motion angående översyn av lagen om medling i arbetstvister; samt

från jordbruksutskottet:

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, såvitt angår jordbruksärenden;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bostads-vaneundersökning på landsbygden; och

nr 250, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Herr *Spångberg* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 595, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 266, angående vissa anslag till skyddshemsvården.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,15 em.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 15 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 8 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 298, angående anordnande av allmän folkräkning; och nr 299, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser rörande mantalsskrivningen för år 1946 i anledning av folkräkningen den 31 december 1945.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

*Svar på
interpellation.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Nilsson i Kristinehamn har till mig ställt frågan, huruvida jag är villig medverka till att de gynnsammare betingelser för bostadsproduktionen, som vunnits genom den nyligen genomförda räntesänkningen, finge utnyttjas till lättnader vid hyressättningen i nyproducerade fastigheter. Så länge hyrorna i de under kriget producerade fastigheterna låge över 1939 års hyresnivå, vilket enligt herr Nilssons mening mång-enstädes vore fallet, syntes det honom rimligt, att de lättnader i hyressättningen, till vilka räntesänkningen öppnade möjlighet, i görligaste mån komme till stånd, även om därav följde att tilläggs lån fortfarande måste ställas till förfogande i samma utsträckning som hittills.

Vidare har ledamoten av denna kammare herr Kempe till statsrådet Erlander riktat följande frågor:

Svar på interpellation. (Forts.)

Har statsrådet uppmärksammat att hyrorna i de under krigsåren uppförda lägenheterna i många fall ligga över 1939 års hyresnivå?

Har statsrådet för avsikt att vidtaga några åtgärder för att åstadkomma en hyressänkning?

Då jag i statsrådet föredrager ärendena rörande bostadsväsendet, torde ett besvarande av de av herr Kempe framställda frågorna böra ankomma på mig.

Med hänsyn till det sakliga sambandet mellan frågorna i de båda interpellationerna torde dessa böra besvaras samtidigt.

I båda interpellationerna framföres sålunda den uppfattningen att hyrorna i de under krigsåren uppförda fastigheterna mångenstädes låge över 1939 års hyresnivå. Innan jag framlägger en del uppgifter till belysning av hithörande förhållanden, vill jag i korthet bringa i erinran principerna för bestämning av hyrorna i de lägenheter som tillkommit under kriget.

Produktionen under kriget av hyresbostäder har som bekant till helt övervägande del varit beroende av statligt stöd. Formerna för detta stöd ha utgjorts av tertiärlån och tilläggs lån. Sedan år 1941, då ändrade grunder för tertiärlånegivningen — innebärande i huvudsak att med tertiärlånen förbands en räntegaranti i fråga om underliggande lån — genomfördes, har stödgivningen varit förbunden med kontroll över hyrorna för de lägenheter som kommo till stånd med stöd av tertiärlån. I 1941 års kungörelse om tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet föreskrevs sålunda, att lån icke finge beviljas med mindre kostnaderna för byggnadsföretaget, kostnaden för anskaffning av tomtmark inbegripen, icke uppginge till högre belopp, än att den eller de genom företaget tillkomna eller ombyggda lägenheterna kunde tillföras bostadsmarknaden mot hyror, icke överstigande den år 1939 på orten gällande hyresnivån för lägenheter av jämförlig beskaffenhet och belägenhet. Utan hinder därav medgav emellertid kungörelsen beviljande av lån, därest uttagande av högre hyror föranleddes av efter år 1939 inträffad ökning av värmekostnader och onera.

Denna hyreskontroll tjänade flera syften, vilka delvis torde ligga i öppen dag. Det finns emellertid anledning att i detta sammanhang framhålla, att ett av dessa syften var att åstadkomma jämställdhet i fastighetsekoniskt hänseende mellan de nybyggda fastigheterna och de före kriget byggda jämförliga fastigheterna. Kravet härpå innebär, att vid bestämmandet av hyror i de med tertiärlån finansierade fastigheterna hänsyn skall tagas icke endast till jämförbarhet olika lägenheter emellan utan även till jämförbarhet i olika fastighetsekonomiska hänseenden mellan själva fastigheterna.

Till närmare utveckling av den i 1941 års kungörelse mera allmänt formulerade föreskriften om hyreskontroll erhöll statens byggnadslånebyrå vissa närmare direktiv rörande byråns handhavande av tertiärlånegivningen. I dessa direktiv framhölls bland annat följande.

»Vid prövningen av hyresbeloppen har byggnadslånebyrå att med ledning av de kommunala förmedlingsorganens utlåtanden, inom byråns samlad erfarenhet samt materialet till 1939 års allmänna hyresräkning tillse, att hyrorna icke överstiga den år 1939 på orten gällande nivån för lägenheter av jämförlig beskaffenhet och belägenhet med tillägg, som motsvarar därefter uppkommen ökning av värmekostnader och onera. Då hyresnivån även för bostäder i ungefär samtidigt byggda fastigheter ofta är starkt splittrad, böra vid jämförelser med 1939 års hyresförhållanden undvikas sådana med de allra högsta respektive lägsta hyresbeloppen. Jämförelserna böra göras med de inom varje storleks- och kvalitetsklass av bostäder i under senare år byggda fastigheter vanligen förekommande hyresbeloppen. Härvid bör icke ett beräknat medeltal vara strängt bindande; endast i undantagsfall, där särskilda omständigheter

Svar på interpellation. (Forts.)

i avseende å belägenhet, lägenhetskvalitet o. d. så motivera, böra dock de godkända hyrorna få överstiga den gräns, inom vilken tre fjärdedelar av de jämförbara hyresbeloppen falla.»

Den fortskridande höjningen av byggnadskostnaderna under år 1941 och början av år 1942 gjorde de stödåtgärder som vidtagits vid 1941 års riksdag otillräckliga. Stödsystemet byggdes därför ut med en kapitalsubvention i form av ränte- och amorteringsfria tilläggs lån, varvid reglerna för hyresbestämningen i huvudsak bibehölls.

En omständighet av icke ringa betydelse i förevarande sammanhang är att genom den år 1942 genomförda omläggningen av det statliga stödet åt bostadsbyggandet såväl byggnadsföretagarnas som i många fall de kommunala förmedlingsorganens intresse i fråga om hyressättningen omkastades. Under giltighetstiden för 1941 års kungörelse, enligt vilken ingen möjlighet till direkt kapitalsubvention förelåg, framstod det ur byggnadsföretagets synpunkt som angeläget att yrka på så hög hyra som möjligt för att få hyresavkastningen att täcka fastighetens årliga kostnader. Då möjlighet till kapitalsubvention öppnades, blev byggnadsföretagets intresse det rakt motsatta, nämligen att få så låg hyra som möjligt, eftersom därigenom tilläggs lånet blev större och fastighetens utsikter att stå sig i konkurrensen i framtiden ökades. Det är naturligt, att de kommunala förmedlingsorganen, vilka främst voro intresserade av att byggnadsverksamhet kom till stånd, ofta påverkades av samma önskemål.

Huvudregeln för hyresbestämningen i 1941 års kungörelse bevarades, som nämnts, i 1942 års kungörelse. I ett hänseende gjordes dock en väsentlig förändring. Erfarenheterna inom byggnadslånebyrån under år 1941 hade givit vid handen, att på många orter, särskilt vissa av dem som under krigsåren starkt växte till följd av krigsindustri och militärförläggningar, det överhuvud inte gavs möjligheter att erhålla jämförelsematerial för hyressättning i nybyggda modernt utrustade lägenheter. Jag förordade därför i 1942 års proposition i ämnet, att byggnadslånebyrån i fråga om sådana orter skulle erhålla bemyndigande att vid hyresbestämningen lägga till grund icke endast jämförelser med tidigare rådande förhållanden på orten utan även jämförelser med förhållanden på andra, i övriga hänseenden jämförliga orter. I anslutning här till framhöll jag, att en sådan modifikation visserligen kunde skapa övergångssvårigheter på de ifrågavarande orterna med viss splittring av hyresnivån i gamla och nya hus, men att den, försiktigt tillämpad, torde motsvara på längre sikt naturliga och ofrånkomliga krav.

Såsom förut omnämnts fastställdes i 1941 års kungörelse den principen att hyrorna i nybyggda fastigheter icke finge bestämmas högre än vad som motsvarade 1939 års hyresnivå med tillägg av efter 1939 inträffad ökning av värmekostnader och onera. I och med tillkomsten av 1942 års hyresregleringslag blev hyressättningen i förut befintliga bostadsfastigheter bunden, och i anslutning därtill fastslogs i 1942 års kungörelse, att hyrorna för de med stöd av tertiärlån tillkomna fastigheterna ej finge i vidare mån, än som kunde förmedlas av stegrade bränslekostnader eller före år 1942 inträffad ökning av förvaltningskostnaderna, överstiga 1939 års hyresnivå. Den på grund av ökade förvaltningskostnader sålunda tillåtna hyreshöjningen har av byggnadslånebyrån beräknats genomsnittligen uppgå till tre procent av 1939 års hyror. Av praktiska skäl har hänsyn ansetts icke kunna tagas till eventuella lokala avvikelser från denna genomsnittsberäkning, vilken alltså genomgående lagts till grund för byggnadslånebyråns fastställande av högsta tillåtna hyresbelopp.

Jag övergår härefter till att lämna en del uppgifter som belysa de prak-

Svar på interpellation. (Forts.)

tiska verkningarna av den av byggnadslånebyrån utövade hyreskontrollen. Därvid må till en början framhållas, att de bostadsbestånd, som ligga till grund för jämförelsen mellan årshyror i de av byggnadslånebyrån belånade fastigheterna och de under åren före kriget byggda fastigheterna, icke äro likvärdiga i fråga om lägenhetsstorlek, utrustningsstandard etc. Särskilt gäller detta mindre och vissa medelstora orter. I fråga om de större städerna är däremot som regel en direkt jämförelse mellan de allmänna medeltalen säkrare, enär jämförelsematerialet är större och mera allsidigt sammansatt samt vidare det helmoderna byggnadssättet där vunnit mera allmän utbredning redan före kriget.

Byggnadslånebyrån har tillhandahållit vissa jämförande uppgifter rörande hyrorna år 1939 för viss lägenhetskategori i hus som uppförts under åren före kriget samt de hyror, som byrån för närvarande tillämpar för närmast motsvarande normallägenhet i de städer utom Stockholm som vid hyresräkningen hade mer än 30 000 invånare. Till 1939 års hyror har härvid i enlighet med vad nyss anförts gjorts tillägg med 3 procent för beräknad ökning av förvaltningskostnaderna. Siffrorna för år 1939 avse »rena» 2 rum och köklägenheter och innefatta sålunda icke den på senare år vanliga typen 2 rum, kök och smårum (matrum). Standarden är den år 1939 gällande för lägenheter med badrum; det bör emellertid bemärkas, att 1939 års siffror innefatta även lägenheter i trähus med en i allmänhet lägre standard än stenhuslägenhetens och t. o. m. sådana hyreslägenheter, som inrymmas i tvåfamiljshus. Siffrorna för de nu av byggnadslånebyrån tillämpade hyrorna gälla en lägenhet om 2 rum och kök om 54,5 m² i hus av sten. I fråga om ytorna anser byrån lägenheterna vara jämförbara, medan standarden i normallägenheten, vilken antages vara utrustad med enskilt badrum, elektrisk spis, parkett på ungefär halva lägenhetsytan, balkong samt sopnedkast och maskintvättstuga, bedömes som något högre än den år 1939 genomsnittligen gällande.

Resultatet av jämförelsen framgår av följande tablå:

	Genomsnittlig hyra för 2 r. o. k. år 1939 med 3 % tillägg för ökade förvaltnings- kostnader.	Hyra enligt bygg- nadslånebyrån för normallägenhet om 54,5 kvm.
Göteborg	1 477	1 408
Malmö	1 130	1 095
Norrköping	1 176	1 285
Hälsingborg	1 114	1 105
Örebro	1 277	1 180
Borås	1 030	1 200
Ekilstuna	1 228	1 235
Linköping	1 177	1 235
Västerås	1 344	1 385
Uppsala	1 339	1 260
Gävle	1 206	1 330
Jönköping	1 124	1 105

I de 12 städer som upptagits i tablå ligga sålunda byggnadslånebyråns hyror i 6 städer under och i 6 städer över 1939 års hyror (jämfte tillägget för ökade förvaltningskostnader). I tre städer, nämligen Norrköping, Borås och Gävle översteg den av byggnadslånebyrån tillämpade hyran mera avsevärt 1939 års hyror. Såvitt angår Norrköping och Gävle sammanhänger enligt byråns uppfattning detta med att lägenhetsytan i de år 1939 uppförda 2-rums-lägenheterna var ganska mycket mindre än jämförelselägenhetens yta, 54,5

Svar på interpellation. (Forts.)

m². I Borås förklaras skillnaden med att huvudparten av hyreshusbebyggelsen i staden år 1939 utgjordes av mindre trähus eller s. k. landshövdingehus med väsentligt lägre standard än jämförelselägenhetens.

I fråga om Stockholm äro hyresdifferenserna mellan olika bostadsområden så stora, att det är lämpligt att redovisa hyressättningen för varje område för sig. Detta är dock icke möjligt beträffande alla de områden, som under de senaste åren bebyggts, eftersom på vissa av dem ingen bebyggelse förekom år 1939 (t. ex. Johanneshov, Marieberg, Danviksklippan). Då lägenheternas genomsnittliga yta ökat i Stockholm sedan år 1939 har för jämförbarhets skull hyran beräknats på en »normal yta» av 50 m². Jämförelsen för Stockholms del utvisar följande:

	Medelhyra per kvm för en medelnettovåningsyta av 50 kvm.
Gärdet	
1939	39:—
1943	38:01
Västra förstäderna (Abrahamsberg, Ulvsunda, Riksby och Bromma)	
1939 (Abrahamsberg)	30:75
1939 (Bromma)	30:63
1944	30:73
Södra Hammarby	
1939	30:70
1944	29:90
Hägersten	
1939	32:—
1944	31:22
Midsommarkransen	
1939	30:10
1944	29:78

Med ett undantag — nämligen Bromma där en obetydlig hyreshöjning förekommit — äro sålunda i de redovisade stadsdelarna de av byggnadslånebyrån under år 1944 tillämpade hyrorna per kvadratmeter något lägre än 1939 års hyror med sedvanligt tillägg av tre procent för ökade förvaltningskostnader. Den gjorda jämförelsen kan därför icke sägas bestyrka uppgiften i herr Kempes interpellation att en tendens till hyresstegring kunnat konstateras i Stockholm. En annan sak är, att den genomsnittliga lägenhetsytan i Stockholm undergått en välbehövlig ökning under de senare åren, varför årshyran per lägenhet på vissa områden är högre än 1939, vilket icke utgör någon avvikelse från den för hyressättningen givna regeln.

I fråga om mindre orter — och även åtskilliga som vanligen betecknas som medelstora — äro jämförelser mellan allmänna statistiska medeltal för hyrorna 1939 och 1944 ofta tämligen meningslösa, därför att jämförelsematerialet är för litet eller helt saknas. Även på orter, där totala antalet hyreslägenheter, byggda under åren före kriget, är relativt betydande, visar det sig ofta vid närmare granskning av materialet, att ett mycket litet bestånd av verkligt likvärdiga fastigheter och lägenheter står till buds som jämförelsematerial. Detta sammanhänger därmed, att det »helmoderna» byggnadsskick, som i Stockholm och ett fåtal av de övriga större städerna slog igenom redan under 1920-talet och i flertalet större och medelstora städer och några mindre under 1930-talet, först under den senaste femårsperioden fått större utbredning

Svar på interpellation. (Forts.)

i mindre stadssamhällen. Den förut berörda regeln att vid förändring i ortens allmänna bebyggelseskick jämförelsen med 1939 års hyror finge avse även andra orter har därför kommit att tillämpas i större utsträckning än på förhand kunde förutses.

Omfattningen av jämförelsematerialet begränsas för de mindre städernas del även därav att en betydande del av de bostadsfastigheter, som under åren före kriget byggdes i dessa städer, innehöll endast två lägenheter, av vilka ägaren själv bebodde den ena medan den andra hyrdes ut. Nära 30 procent av alla hus som år 1939 färdigställdes i samhällen med högst 20 000 invånare voro sålunda tvåfamiljshus. Då emellertid hyrorna för lägenheter inom dessa hus ha ganska ringa anknytning till en på vanliga ekonomiska principer grundad hyressättning, har byggnadslånebyrån vid hyressättningen i egentliga hyreshus ansett sig ej kunna taga hänsyn till de år 1939 gällande hyrorna för uthyrda lägenheter i tvåfamiljshus.

När det på orten åtkomliga jämförelsematerialet varit otillräckligt, har jämförelse med andra orter sålunda måst tillämpas, varvid beaktats respektive orters bebyggelsekaraktär, näringsstruktur, dyrortsställning m. m. Att därvid den nya bebyggelsen ofta kommit att kräva högre hyresutgifter än de tidigare på orten sedvanliga är obestridligt, men detta förhållande är endast ett uttryck för att den representerar ett annat bebyggelseskikt och en högre utrustningsstandard än den tidigare förekommande.

Såsom komplettering av de förut lämnade uppgifterna i fråga om större städer får jag hänvisa till följande sammanställning av medelhyrorna i de städer, som 1939 hade mindre än 30 000 invånare och i vilka då uppfördes minst tre hus med 10 eller flera lägenheter, enligt den allmänna hyresräkning för med badrum försedda lägenheter om 2 rum och kök utan smårum i fastigheter, som uppförts år 1939, samt de av byggnadslånebyrån tillämpade hyrorna för tidigare beskriven lägenhet om 54,5 m². Med talmannens tillåtelse vill jag emellertid, när det gäller byggnadslånebyråns hyror, nu endast läsa upp den siffra som avser stenhusstandard, då det kanske bleve alltför invecklat om jag här föredroge tre siffror för varje stad. Jag hoppas emellertid att även den tredje siffran, alltså den som avser trähusstandard, måtte få inflyta i kammarens protokoll, då man ju därigenom får en bättre översikt.

	Medelhyra 1939 för 2 r. o. k. utan smårum med tillägg för ökade förvaltningskostnader.	Byggnadslånebyråns hyra för lägenhet om 54,5 kvm	
		Stenhus- standard.	Trähus- standard.
Sundbyberg	1 505	1 470	1 350
Nyköping	1 285	1 220	1 100
Motala	1 140	1 160	1 040
Katrineholm	1 055	1 200	1 080
Kalmar	1 080	1 235	1 115
Karlskrona	1 150	1 250	1 130
Kristianstad	1 025	1 120	1 000
Ängelholm	1 040	1 065	945
Lund	1 195	1 150	1 030
Landskrona	1 030	1 085	965
Trelleborg	1 020	1 095	975
Halmstad	980	1 175	1 055
Mölndal	1 050	1 240	1 120
Trollhättan	1 120	1 210	1 090
Karlstad	1 110	1 225	1 105
Östersund	1 300	1 330	1 210
Luleå	1 310	1 405	1 285.

Svar på interpellation. (Forts.)

Av sammanställningen framgår, att allenast i fyra av sjutton städer 1939 års medeltal är deciderat lägre än byggnadslånebyråns hyror. Skillnaden är mest påfallande i Halmstad. I nämnda stad var emellertid lägenhetsytan i före kriget byggda lägenheter om 2 rum och kök utan smårum väsentligt mindre än i den normallägenhet, med vilken jämförelse gjorts. Vidare växlade genomsnittshyran per kvadratmeter i de fastigheter, som överhuvud lämpade sig för jämförelser, från omkring 16 kronor till nära 26 kronor, en spridning som knappast kan bilda underlag för ett statistiskt medeltal.

Inom byggnadslånebyrån har gjorts en systematisk genomarbetning av allt tillgängligt hyresstatistiskt material och på grundval därav fastställts bruttohyror för normallägenheten med den stenhustandard, för vilken i det föregående redogjorts, i 120 stadssamhällen. I 24 av dessa orter, varav 9 städer, ligger hyran mellan 17 och 20 kronor, i 46 orter, varav 30 städer, mellan 20 och 22 kronor, i 31 orter, varav 29 städer, mellan 22 och 24 kronor, samt i 8 orter, varav 7 städer, mellan 24 och 25 kronor, allt per kvadratmeter. Först i Stockholm och närliggande orter. Göteborg samt de centrala delarna av Västerås, Sundsvall och Luleå utgör hyran för en lägenhet av normal storlek och med en standard, som otvivelaktigt kan betecknas som fullgod efter nu i städerna gällande mått, mer än 25 kronor per kvadratmeter. För Stockholms del framgår kvadratmeterprisen av den i det föregående stadsdelvis gjorda sammanställningen av 1939 och 1944 års hyror. I övriga nu nämnda orter är den övre gränsen för kvadratmeterpriset 27—28 kronor.

Med anledning av frågan i herr Nilssons interpellation, huruvida jag är villig medverka till att den beslutade räntesänkningen får utnyttjas till lättnader vid hyressättningen i nyproducerade fastigheter, vill jag erinra om att denna fråga var föremål för diskussion i denna kammare vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition om nedsättning av räntan på tertiärlån. För egen del gjorde jag mig därvid till tolk för den uppfattningen att det icke är möjligt att begagna sig av den tillfälliga anordningen med tilläggslån och det förhållandet att det skett en räntesänkning för att åstadkomma en sänkning av hyrorna i de orter, där fastställda hyror kräva tilläggslån, d. v. s. överallt utom i Stockholm och enstaka andra orter. Sänkningen av tertiärlåneräntan bör i stället få till följd att i de hus som hädanefter byggas storleken av tilläggslånen minskar i samma mån som driftkostnaderna genom räntesänkningen bli lägre. Om några tilläggs lån ej utgå, kan däremot räntesänkningen helt utnyttjas till sänkning av hyrorna. Det torde icke föreligga anledning att närmare utveckla skälen för mitt ställningstagande till denna fråga, vilken för övrigt vid behandlingen av nämnda proposition blev föremål för riksdagens beslut i anledning av vissa motionsvis ställda yrkanden.

Slutligen vill jag i anledning av herr Kempes generellt ställda fråga om avsikten är att vidtaga några åtgärder för att åstadkomma en hyressänkning hänvisa till att jag vid flerfaldiga tillfällen uttalat mitt starka intresse för alla åtgärder, vilka syfta till en rimlig hyresnivå och en förbättrad utrymmesstandard i fråga om familjebostäder. Bostadssociala utredningen väntas under nästa månad framlägga ett betänkande, i vilket dessa frågor bli föremål för ett allsidigt övervägande, och jag utgår därför från att statsmakterna inom en nära framtid få tillfälle pröva vilka utvägar, som kunna stå till buds för att härutinnan få till stånd en ändring till det bättre.

Härefter yttrade:

Herr Nilsson i Kristinehamn: Herr talman: Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för socialdepartementet för det svar, som jag har bekommit

Svar på interpellation. (Forts.)

på min interpellation, och för den möda, som har nedlagts för att, så långt detta nu är möjligt, med siffror belysa hyresutvecklingen under kriget.

Den interpellation, som det här gäller, väcktes redan i februari månad och under mellantiden har riksdagen som bekant redan fattat beslut i fråga om tertiärlåneräntorna i anledning av en av Kungl. Maj:t framlagd proposition. Därför hänger nu interpellationen i luften, vad själva frågorna beträffar, men det har i alla fall sitt intresse att få en sådan överblick över hyresläget i de under kriget producerade fastigheterna som vi nu fått.

Jag tillät mig i min interpellation antyda, att jag för min del i varje fall inte var övertygad om att byggnadslånebyrån hade lyckats hålla 1939 års hyresnivå, och jag resonerade på det sättet, att så länge inte detta till fullo hade skett, borde man inte visa sig så angelägen om att minska på tilläggs-lånegivningen. Jag tycker också att vad som säges i interpellationssvaret, bortsett från det som gäller de största städerna, alltså städer med över 30 000 invånare, ger vid handen att denna min uppfattning beträffande hyressättningen är åtminstone ganska väl grundad. I fråga om inte mindre än 13 av de 17 städer med under 30 000 invånare, för vilka det anförts siffror, medges det nämligen, att hyrorna ligga över 1939 års nivå, trots att man till 1939 års nivå har lagt 3 procent såsom kompensation för de fram till 1942 höjda förvaltningskostnaderna.

Nu säger visserligen herr statsrådet, att det inte är i mer än fyra av dessa sjutton städer, som ökningen är mera deciderad, och det kan ju vara riktigt, om man med en mera deciderad ökning menar en ökning på, låt mig säga 20 procent, såsom i det närmaste skulle vara fallet i Halmstad, eller åtminstone med 10—15 procent, såsom ett par tre av de andra städerna kunna uppvisa. För min del tycker jag emellertid, att det är en ganska anmärkningsvärd höjning, som överlag skett i dessa städer, även om den förklaringsgrund, som angivits av herr statsrådet, naturligtvis måste tillmätas en mycket stor betydelse.

Det är ju inte heller beträffande mer än 17 av landets många städer med under 30 000 invånare, som det i interpellationssvaret lämnas några siffror. Hurudant läget är i alla de andra mindre städerna, få vi inte veta någonting om; man förklarar att det är omöjligt att lämna några siffror på grund av att det statistiska material, som därvidlag står till förfogande, är otillräckligt, och svårigheterna i det avseendet äro naturligtvis uppenbara för envar.

Det lämnas dock i detta sammanhang en annan uppgift, som har sitt särskilda intresse, nämligen den uppgiften att år 1939 voro inte mindre än 30 procent av alla fastigheter, som då byggdes i dessa mindre städer, s. k. tvåfamiljshus. Hyrorna i dessa tvåfamiljshus har man tydligen inte velat lägga till grund för den statistiska beräkningen av hyresnivån i de mindre städerna omkring 1939, och det är också förklarligt. Genom den anordning, som vidtogs 1943, då den tidigare rätten till tilläggs-lån borttogs för tvåfamiljshusens del och tertiärlånegivningen för dessa husbyggen i stället kombinerades med en räntefri stående del, har nämligen byggandet av tvåfamiljshus i dessa mindre städer faktiskt upphört. Det har ställt sig oförmånligt att bygga dylika hus, och man har i stället övergått till byggandet av hyreshus.

Jag misstänker att det fanns andra skäl till aversionen mot tvåfamiljshusen från byggnadslånebyråns sida än de, som angavos i propositionen, men för min del protesterade jag mot detta beslut, redan när det fattades av riksdagen, och jag tror också nu att det var ett något förhastat beslut. I varje fall är jag fortfarande övertygad om att tvåfamiljshusen är den typ av bebyggelse, som bäst lämpar sig för de mindre städerna, som just äro typiska trädgårdsstäder. I tvåfamiljshuset kan husägaren, genom att själv sköta värmepannan

Svar på interpellation. (Forts.)

och utföra en del reparationer o. dyl. på egen hand, både skaffa sig själv billigare hyra och hyra ut en lägenhet till rimligare hyra än vad som är möjligt i hyreshusen. Jag undrar därför om man inte, när man nu i sinom tid skall pröva sig fram på nya vägar inom bostadspolitiken här i vårt land, återigen borde låta denna byggnadstyp komma till heders och låta statsmakterna göra vad de kunna för att stimulera en bebyggelse i enlighet därmed. Då löser man också problemet om bättre utrymme åt familjerna, ty lägenheterna i dessa tvåfamiljshus äro mycket rymligare än lägenheterna i vanliga hyreshus. Vidare vinner man en trädgårdstappa, som kan lämna grönsaker till hushållet men som också på annat sätt kan vara ett plus för dem, som bo i dessa fastigheter.

Herr statsrådet har avisat tanken på att låta räntesänkningen medverka till att det blir lägre hyror i de fastigheter som produceras efter räntesänkningens tillkomst. Genom den debatt som redan har förts här i kammaren vid tidigare tillfällen äro vi ju allesammans väl orienterade i den argumentering som statsrådet har för sin ståndpunkt, och jag har ingen anledning att på något sätt angripa den. Jag strävar nämligen icke efter att till varje pris bibehålla tilläggslånen, utan vad jag önskar är ju en rimlig hyresnivå och i vart fall såvitt möjligt stoppandet av den oavslutliga uppskrivningen av hyrorna som faktiskt har pågått all kontroll till trots, åtminstone i de mindre städerna. När nu statsrådet genom att hänvisa till bostadssociala utredningen ställer i utsikt, att här skall läggas upp en helt ny bostadspolitik och tilläggslånen därmed försvinna, efter att alltså bara ha varit en krisföreteelse, så har jag ingenting att invända däremot, i synnerhet om denna nya bostadspolitik, som man alltså tänker inäugurera, tar sikte på att framför allt hjälpa till hyggliga bostäder de människor som på grund av låga inkomster icke kunna konkurrera om de nyproducerade lägenheterna.

I den debatt som fördes här vid ett föregående tillfälle fäste jag mig särskilt vid ett uttalande av herr Olsson i Gävle, som också har en hel del att säga till om när det gäller vår bostadspolitik. Herr Olsson yttrade då, att han hoppades, att staten skulle använda de 20 miljoner kronor som kunde sparas in på tilläggslånen till att i samarbete med kommunerna ordna bostadsfrågan för det klientel som icke tillhör folkpensionärerna och icke de barnrika familjerna, men som ändå befinner sig i det läge i löneavseende, att det är utestängt från de under kriget nyuppförda fastigheterna. En sådan bostadspolitik skulle jag hälsa med den allra största glädje, och kan den genomföras, utan att man behöver använda tilläggslån, så är detta ju bara att hälsa med tillfredsställelse.

I detta sammanhang skulle jag emellertid vilja säga, att jag skulle ha varit herr statsrådet alldeles särskilt tacksam, om herr statsrådet i dag hade kunnat lämna några närmare uppgifter om principerna för den bostadspolitik man tänker föra. Om bostadssociala utredningen blir färdig med sitt förslag redan om en månad, så borde det kanske inte varit alldeles uteslutet, att några sådana anvisningar kunnat lämnas i dag.

När det gäller bostadssociala utredningen tillåter jag mig också säga, att jag nog tycker, att denna utredning med hänsyn till den oerhörda vikten av den fråga det här gäller har tagit något väl god tid på sig för att få sitt arbete avslutat. Jag vill erinra om att redan 1943 i statsverkspropositionen signalerades, att bostadssociala utredningen på hösten nämnda år skulle vara färdig med sitt förslag. Nu kommer det tydligen att dröja till hösten 1945, innan vi få se resultaten av det naturligtvis mycket besvärliga arbete som bostadssociala utredningen har att utföra. Jag är rädd för att, när man nu icke vet någonting om principerna för den nya bostadspolitiken, det kan komma att bli en period av ovisshet för bostadsbyggarna, vilket kan komma att med-

Svar på interpellation. (Forts.)

föra stora besvärligheter och i vart fall kan tänkas bidra till att inga initiativ tagas och att en åtstramning av bostadsproduktionen kommer till stånd, vilket inte är lyckligt. Nu vet man ingenting annat än att statsmakterna tänka avveckla tilläggslånen. Vad man skall sätta i stället, det vet de byggande lika litet som kommunerna någonting om, och det är ganska förklarligt, om ett sådant osäkerhetstillstånd verkar oförmånligt på bostadsproduktionen, framför allt på den bostadsproduktion som skall komma till utförande under år 1946 och som redan nu i stor utsträckning befinner sig på planläggningsstadiet.

Jag har, herr talman, intet ytterligare att anföra utan anhåller bara att ännu en gång få framföra mitt tack till statsrådet.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag vill omedelbart lämna en upplysning som inte kom fram vid uppläsningen av interpellationssvaret. Jag nämnde, att jag inte kunde ta med alla siffror och därför icke tala om hyrorna i trähusen. När herr Nilsson i i Kristinehamn säger, att det är icke mindre än 13 av 17 städer som hyrorna höjts, är det riktigt, om man håller sig till stenhussstandard. Men om man går till trähusstandard, är det endast i fyra städer som det skett en höjning av hyrorna, nämligen i Katrineholm med 25 kronor, i Kalmar med 35 kronor, i Halmstad med 75 kronor och i Mölndal med 70 kronor. I alla de andra 13 städerna har en sänkning ägt rum, när det gäller trähusstandard. Sänkningarna äro inte stora, det måste jag erkänna, men de gå ibland upp till ungefär 10 % av de gamla hyrorna. I Sundbyberg ha hyrorna sänkts från 1 505 kronor till 1 350 kronor, i Nyköping från 1 285 kronor till 1 100 kronor, i Ängelholm med närmare 100 kronor etc. Jag vill bara, att detta skall vara fastslaget, så att det icke ser ut, som om det icke funnes belägg både för de uppgifter, herr Nilsson i Kristinehamn lämnat, och dem jag tidigare lämnat. Det var den ena punkten.

Beträffande den andra punkten anser jag mig nästan skyldig yttra något om den bostadssociala utredningen. Det är klart, att när den bostadssociala utredningen på sin tid tillsattes, hade man anledning hoppas, att slutbetänkandet skulle komma att avgivas relativt snabbt, kanske någon gång under år 1940 eller år 1941. Kanhända är det vårt fel, att vi ofta tyckts lida brist på en tillfredsställande expertis. När kriget kom, måste vi sörja för att bostadsbebyggelsen kom i gång igen. Det enskilda initiativet var ju alldeles lamslaget, det strejkade praktiskt taget fullständigt, och vi hotades av en bostadsbrist, som skulle blivit katastrofal, om vi icke lyckats »vända på det», men vi kunde ändå icke »vända på det» förrän år 1942. Till följd härav fick byggnadslånebyrån uppgifter av en storleksordning, som man icke hade drömt om tidigare. Vi ansågo oss vara tvungna att utnyttja den främsta kraften i den bostadssociala utredningen för ledningen av arbetet i byggnadslånebyrån. Det var en enorm arbetsprestation det här gällde. Det kan ju herrarna förstå, om jag nämner, att byggnadslånebyrån vuxit ut till ett ämbetsverk, vars årliga förvaltningskostnader ligga betydligt över en miljon kronor. Samme man har samtidigt blivit utnyttjad inom andra grenar av statsförvaltningen, där han anses besitta en alldeles speciell expertis. Jag vill bara, att detta skall stå som förklaring. Det är ju mycket beklagligt och jag finner det själv mycket genant att två år å rad ha sagt, att betänkandet kommer, utan att något betänkande kommit, men nu anser jag mig kunna lita på att inom en relativt nära framtid det viktigaste slutbetänkandet kommer att avgivas. Det kommer senare ett betänkande till, i saneringsfrågorna.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr **Kempe**: Herr talman! Jag får till statsrådet Möller framföra mitt tack för interpellationssvaret. Svaret är i vissa avseenden intressant. Diskussionen omkring frågan om vad som skall anses som 1939 års hyror har som bekant varit föremål för debatt i denna kammare. Senast i fjol uttalades starkt missnöje med tolkningen av begreppet »1939 års hyresnivå», då man jämförde hyrorna i de under kriget uppförda lägenheterna. I min interpellation konstaterades, att byggnadslånebyrån fastställer hyror, som i de nybyggda fastigheterna ligga högre än 1939 års hyresnivå för lägenheter av jämförlig beskaffenhet och belägenhet. Jag tillät mig framhålla, att i många landsortsstäder uthyrda lägenheter betinga en hyra av upp till 25 kronor per m², medan hyrorna år 1939 voro uppe i 18 à 20 kronor per m². Även om hänsyn toges till ökade förvaltnings- och administrationskostnader, anser jag, att hyresstegringen delvis står i direkt motsättning till de av statsmakterna utfärdade direktiven.

I interpellationssvaret konstaterar också socialministern med stöd av vad som framkommit vid en utredning, vilken också omnämndes av herr Nilsson i Kristinehamn, att av sjutton städer är det endast fyra, där 1939 års medeltal är deciderat lägre än byggnadslånebyråns hyror. Även om trähusen visa en annan kurva, så ändrar ju det förhållandet ingenting i fråga om det resultat, var till utredningen kommit beträffande stenhusen. Enbart denna utredning bekräftar riktigheten av mitt påstående att hyrorna, även om man räknar med ökade förvaltningskostnader, ligga över »1939 års hyresnivå». Visserligen är inte skillnaden så stor, att döma av det utredningsmaterial, som vi fått taga del av, men det finns dock en skillnad. Det beror mest på att det jämförelsematerial man använt sig av i huvudsak varit lägenheter på två rum och kök och att man troligen använt sig av en speciell typ.

Eljest är nog den allmänna meningen att hyrorna i vissa fall ligga betydligt över 1939 års hyresnivå. Drätselkammaren i Karlstad gjorde också byggnadslånebyrån uppmärksam på detta faktum. Den företog en utredning som visade, att genomsnittshyran för fastigheter i Karlstad var 18 kronor 90 öre per m² för fastigheter byggda år 1939. Byggnadslånebyrån har dock medgivit hyror, som i genomsnitt motsvarat 23 kronor 50 öre, 24 kronor och 25 kronor 50 öre per m² uthyrd våningsyta för respektive fastigheter. Enbart detta exempel är tillräckligt för att belysa hyresutvecklingen, men jag förmodar, att många andra platser kunna uppvisa något liknande.

Vad stockholmarna beträffar så skulle de enligt svaret vara i den lyckliga omständigheten att ha lägre hyror än år 1939. Jag tvivlar starkt på detta, särskilt med vetskap om de hyror, som de nya fastigheterna betinga ute i Mariebergsområdet, Klippan etc. Då jag i min interpellation framhöll, att hyrorna i Stockholm visat en tendens till stegring, så åsyftade jag främst de fastigheter, som uppkommit på dessa omnämnda områden. I det nyuppförda kollektivhuset i Mariebergsområdet är, om jag inte är fel underrättad, hyran uppe i 40 kronor per m². Det är genomsnittshyran, och för vissa lägenheter i denna fastighet äro hyrorna uppe i 45 kronor per m². Även i vanliga bostadslägenheter i denna fastighet äro hyrorna så höga att ingen arbetare eller lägre tjänsteman har möjlighet att klara sådana hyror.

Men oavsett om hyresnivån är lägre eller högre än 1939, så äro förhållandena i Stockholm rätt intressanta. Byggnadskostnaderna ha under kriget ökat med över 30 procent — trots detta ha t. o. m. privata byggmästare kunnat bygga fastigheter utan tillägglån och med i huvudsak 1939 års hyror. Enbart detta faktum visar, vilka oerhörda vinster byggmästarna inhöstat före kriget. Då kriget nu är slut i Europa, och man kan räkna med en återgång till s. k.

Svar på interpellation. (Forts.)

normala förhållanden, bör det finnas stor marginal för en »rationaliserande» hyressänkning i de fastigheter, som komma att uppstå härnäst.

Då kommer givetvis en splittring av hyresnivån att uppstå mellan de lägenheter, som uppförts under dyrtiden, och dem, som uppföras sedan materialpriserna återgått i mera normalt läge. Men eftersom det privata initiativet ännu är stort i fråga om bostadsbyggandet, kan man utgå ifrån att vinstintresset spelar en avgörande roll. Så länge det kommer att få vara avgörande komma också de höga hyrorna självklart att vara bestående. En förändring i detta avseende är självfallet motiverad.

Då det gäller att avgöra den omstridda frågan, om hyrorna i de nya fastigheterna ligga i nivå med 1939 års hyror, så är ju icke detta någon kardinalfråga i och för sig. Varför jag ställt den frågan till diskussion är för att resonemanget klingar egentligen falskt. Det avspeglar icke det rätta förhållandet, och i den mån det så gör kan man icke komma ifrån det faktum, att hyrorna ligga i toppen. Det är ändå det som är det väsentliga i hela denna diskussion.

Vad slutligen gäller frågan om vilka åtgärder som skola vidtagas för att åstadkomma en generell hyressänkning hänvisar statsrådet till att bostadssociala utredningen väntas komma med ett betänkande under nästa månad, till vilket statsmakterna sedan få tillfälle att taga ställning. Socialministern uttalar också sitt starka intresse för åtgärder, vilka syfta till en rimlig hyresnivå och en förbättrad utrymmesstandard i fråga om familjebostäder.

Kriget i Europa är ju slut. Efterkrigsproblemen kräva nu sin lösning. Bostadsfrågan blir i det fallet en av de största frågorna, som statsmakterna i ännu högre grad än vad som skett under kriget måste på ett eller annat sätt lösa. Trångboddheten och bostadseländet måste avskaffas. Massproduktion av bostäder är en mycket aktuell uppgift.

I arbetarrörelsens efterkrigsprogram ha vi ju egentligen principerna till stor del uppdragna. Vad är det mål som man där ställer? Där framhålles det: »Vi böra efter hand producera tillräckligt många lägenheter av sådan storlek, att ett boningsrum kan ställas till förfogande för varje person eller åtminstone ett boningsrum för varje vuxen människa och ett för vartannat barn.» Vad beträffar finansieringen eller frågan om att kunna ekonomisera det hela säger man: »För att begränsa höjningen i subventionskostnaden och ytterligare möjliggöra en allmän stegring i bostadsstandarden, böra kostnaderna inom byggnadsproduktionen och fastighetsförvaltningen sänkas genom olika åtgärder. Sålunda bör en låg räntenivå eftersträvas. Detta bör ske dels inom ramen för den allmänna räntepolitiken, dels genom fullständigande och förenhetligande av de nuvarande formerna för statlig högbelåning för bostadsändamål. Bostadstillgången bör hållas så riklig, att hyresstegringar i redan befintliga fastigheter härigenom motverkas. De kommunala myndigheterna måste vinnlägga sig om en sådan tomt-, stadsplane- och trafikpolitik, att tillgången på välbelägna och billiga tomter alltid blir tillräcklig. Produktionen av byggnadsmaterial behöver i vissa fall rationaliseras. I åtskilliga fall måste den befrias från element av monopolprisbildning, vilket bör ske antingen genom konkurrerande produktion, som, om så erfordras, bör stödjas av staten, eller genom att monopolistisk produktion övertages av statliga eller allmännyttiga företag.» Man säger slutligen: »Staten bör i väsentligt ökad utsträckning stödja den byggnadstekniska och byggnadsekonomiska forskningen, icke minst den, som avser standardisering av byggnadsmaterial. Tendensen till rationell stordrift skall ytterligare främjas genom att kommunerna i starkt ökad utsträckning uppträda såsom byggnadsföretagare.»

Om vi nu under kriget ha kunnat satsa in miljarder till så kallade improduktiva ändamål — låt vara att det varit nödvändigt — så böra vi väl kunna lös-

Svar på interpellation. (Forts.)

göra nödigt rörelsekapital för att producera nyttigheter, av vilka bostaden är en av de allra främsta.

Frågan är således att anskaffa kapital i tillräcklig mängd mot ytterst låg ränta eller ingen ränta alls, och vidare att bringa ned byggnadsmaterialpriserna så, att de kunna åtminstone bli normala eller — varför icke? — komma under förkrigsnivån, samt framför allt att undanröja alla spekulationsintressen, som göra sig breda på bostadsnödens konto och därigenom söka att tjäna extra profit. Om vi sedan genom en rationell organisation och standardisering överföra om icke hela så en stor del av bostadsproduktionen i kommunal regi framför allt i tätorterna, med undantag för de verkligt sunda kooperativa företagen — jag vill understryka de verkligt sunda kooperativa företagen — skola vi kunna åstadkomma verkligt goda bostäder med hög standard till en hyresnivå, som anses, såsom socialministern säger, rimlig i förhållande till det stora flertalets inkomster.

Det är för övrigt också ett mycket viktigt sysselsättningsproblem, när vi nu kanske kunna skönja en krisperiod. Ur den synpunkten borde man redan nu planera för massproduktion av hälsobostäder.

Det är därför jag till sist vill uttala den förhoppningen, att bostadssociala utredningen skall snabbt lägga fram sina principer och detta helst innan riksdagen avslutas, så att denna riksdag skall kunna taga ställning till just dessa förslag till åstadkommande av en positiv bostadspolitik.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Föredrogos var efter annan och remitterades till statsutskottet följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner, nämligen:

- nr 296, angående omorganisation av tekniska skolan i Stockholm m. m.;
- nr 297, angående anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel, m. m.;
- nr 300, angående anslag till inköp av tackjärn; och
- nr 301, angående inrättande av ett medicinskt forskningsråd m. m.

§ 5.

Föredrogos och remitterades till statsutskottet den på bordet liggande motionen nr 595 av herr *Spångberg m. fl.*

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, statsutskottets utlåtanden nr 4 och 122—127, bevillningsutskottets betänkanden nr 37 och 38, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 33—37, första lagutskottets utlåtande nr 30, andra lagutskottets utlåtanden nr 40 och 42—45, jordbruksutskottets utlåtanden nr 30—56, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 12 och 13 samt andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 12.

§ 7.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att andra kammaren ville besluta, att bland två gånger bordlagda ärenden skola å morgondagens föredragningslista uppföras först jordbruksutskottets utlåtanden nr 30—37 och 51—56 samt därefter övriga ärenden i den ordning, i vilken de finnas uppförda å dagens föredragnings-

lista, med allenast det undantaget, att tredje tillfälliga utskottets utlåtande nr 13, första tillfälliga utskottets utlåtande nr 11 och andra tillfälliga utskottets utlåtande nr 7, uppföras närmast efter jordbruksutskottets utlåtande nr 50 och närmast före första tillfälliga utskottets utlåtande nr 12.

Denna hemställan bifölls.

§ 8.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1945/46 till folk- och småskoleseminarierna, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

nr 218, i anledning av väckt motion angående löjtnanten E. A. Hjukströms löneklassplacering;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående olycksfalls- och sjukersättning av statsmedel till deltagare i viss svensk hjälpeexpedition till Tyskland;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av vissa å allmän beredskapsstat II för budgetåret 1944/45 uppförda anslag;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av avlönings- och pensioneringsförhållandena för f. d. landskanslisten vid länsstyrelsen i Västerbottens län O. M. Ohman;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående samarbete med Stockholms stad för uppförande och drift av en kvinnoklinik vid Sabbatsbergs sjukhus;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1945/46 till förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m.;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till undervisning i folkrätt vid Stockholms högskola;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående om- och tillbyggnad av länsresidenset i Kristianstad;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad av landsstatshuset i Falun m. m.;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av tomter för postverkets räkning i Västerås;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för telegrafverkets räkning av riksbankens fastighet i Karlskrona; och

nr 248, i anledning av väckt motion om förbättring av postförbindelserna på landsbygden.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Spångberg m. fl.*, nr 596, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 286, angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

herrar *Olsson* i Mellerud och *Fast*, nr 597, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 285, angående bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa m. m.;

herr *Kyling m. fl.*, nr 598, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 288, angående lönerreglering för föreståndare och vissa lärare vid statsunderstödda skolor och med dem samorganiserade arbetshem för bildbara sinnesslöa m. fl.;

herr *Kyling m. fl.*, nr 599, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 289, angående pensionsreglering för föreståndare och vissa lärare vid statsunderstödda skolor och med dem samorganiserade arbetshem för bildbara sinnesslöa m. fl.; och

herr *Kempe m. fl.*, nr 600, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 282, angående omorganisation av folkbokföringen.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.08 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 16 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Den 8 innevarande maj beslutade kammaren att till Danmarks riksdags presidium avsända ett telegram av följande lydelse:

»När Danmarks riksdag i dag åter samlas, vilja talmännen i Sveriges riksdag frambära sina varmaste lyckönskningar och uttala förhoppning om ett framgångsrikt arbete till välsignelse för Edert fosterland och alla dess medborgare.

*Joh. Nilsson.**Aug. Sävström.»*

Herr *talmannen* meddelade nu, att härå ingått följande svarstelegram:

Danmarks frie Rigsdag sender Genhilsen til Sveriges Rigsdag og takker hver Svensk som i Ord eller Gerning har støttet Danmarks Kamp for Friheden.

*Hans Rasmussen.**Charles Petersen.*

Detta meddelande åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 2.

Justerades protokollen för den 9 innevarande maj.

§ 3.

Herr *talmannen* lämnade på begäran ordet till

Svar på fråga.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**, som anförde: Herr talman! Herr Severin i Stockholm har frågat mig, huruvida jag anser de i kungörelsen den 12 april 1940 (nr 197) med stöd av 3 § 10 mom. tryckfrihetsförordningen utfärdade publiceringsförbuden rörande militära förhållanden kunna upphävas sedan kriget i Europa numera är slut.

I anledning av frågan får jag anföra följande.

I andra stycket av § 3 mom. 10 tryckfrihetsförordningen stadgas ansvar för kungörande i tryck under krigstid eller vid krigsfara av underrättelser, vilkas spridande är ägnat att skada rikets säkerhet och vilkas offentliggörande Konungen i statsrådet genom kungörelse förbjudit.

Det är tydligt att fientligheternas upphörande i Europa bör föranleda övervägande huruvida den åsyftade kungörelsen bör upphävas.

Under loppet av den sistförflutna veckan har inom justitiedepartementet upptagits frågan om en avveckling av de nu ifrågavarande publiceringsförbuden och vissa andra liknande förbud, bl. a. de i anledning av kriget utfärdade foto-graferingsförbuden. Utredningen härom bedrives i samråd med militära instanser och informationsstyrelsen med all skyndsamhet. Avsikten är att ifrågavarande förbud skola successivt upphävas eller inskränkas så fort ståndpunkt kan tagas till varje särskild fråga.

Jag anser det för min del som ett viktigt önskemål, att de av herr Severin berörda förbuden upphävas snarast möjligt.

Svar på fråga. (Forts.)

Härefter yttrade

Herr Severin i Stockholm: Herr talman! Jag har anledning att framföra ett tack till herr statsrådet för det på min fråga avgivna svaret. Med hänsyn till innehållet i svaret är det givet, att mitt tack omfattar icke allenast statsrådets vänlighet att svara utan även innehållet i svaret.

Den förordning, som det här gäller, har för oss tidningsmän varit till en smula besvär. Vi ha ibland mer eller mindre ofrivilligt kolliderat med denna förordning. Det har kunnat smyga sig in notiser, som innehållit någon underrättelse. Dessa små brott mot förordningen, som sålunda då och då förekommit, ha i huvudsak varit ofrivilliga. Jag vill tillägga, att man heller icke varit angelägen om att beivra dylika små förseelser, som man från myndigheternas sida insett icke varit avsiktliga. Emellertid har det alltjämt förelegat vissa risker, och därför skola säkerligen samtliga svenska tidningsmän med största tillfredsställelse mottaga justitieministerns meddelande att förordningen i fråga snart kommer att upphävas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 304, angående anslag till flyktingverksamheten för budgetåret 1945/46; nr 305, angående ytterligare medel för budgetåret 1944/45 för kommittéer och utredningar genom sakkunniga under femte huvudtiteln; och nr 306, angående bidrag till omhändertagande av utlandssvenskar.

Dessa propositioner bordlades.

§ 5.

Föredrogs var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 298, angående anordnande av allmän folkräkning; samt

till bevillningsutskottet propositionen, nr 299, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser rörande mantalsskrivningen för år 1946 i anledning av folkräkningen den 31 december 1945.

§ 6.

Föredrogs och remitterades till statsutskottet den på bordet liggande motionen nr 596 av herr *Spångberg m. fl.*

Härefter föredrogs var för sig övriga på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 597 av herrar *Olsson* i Mellerud och *Fast*, samt

nr 598 av herr *Kyling m. fl.*;

till bankoutskottet motionen nr 599 av herr *Kyling m. fl.*; samt

till särskilda utskottet motionen nr 600 av herr *Kempe m. fl.*

§ 7.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statsunderstödda torrlägningsverksamheten jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
den stats-
understödda
torrlägnings-
verksamheten.*

I en till riksdagen den 2 mars 1945 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 122, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag framlagt vissa förslag rörande den statsunderstödda torrlägningsverksamheten.

Bland annat hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att å riksstaten för budgetåret 1945/46 under nionde huvudtiteln anvisa till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag ett förslagsanslag av 3 600 000 kronor samt medgiva att under nyssnämnda budgetår finge beviljas statsbidrag från statens avdikningsanslag å tillhopa högst 4 000 000 kronor.

I detta samband hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner.

I motionen II: 558 av herr *Karlsson* i Stuvsta *m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta

att å riksstaten för budgetåret 1945/46 under nionde huvudtiteln anvisa till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag ett förslagsanslag av 6 000 000 kronor,

att därtill medgiva, att under budgetåret 1945/46 finge beviljas statsbidrag från statens avdikningsanslag å tillhopa högst 8 000 000 kronor,

att för sin del uttala, att vid beviljandet av statsbidrag från statens avdikningsanslag företräde borde givas företag som utfördes å mindre jordbruk eller där mindre jordbrukare vore intressenter.

I motionen II: 559 av herr *Andersson* i Hedensbyn *m. fl.* hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan ändring av gällande villkor för bidrag till täckdikning som i motionen anförts.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte, i anledning av förevarande proposition samt motionerna I: 339 och II: 521, likalydande, I: 337 och II: 523, likalydande, ävensom II: 558,

1) godkänna att den statsunderstödda torrlägningsverksamheten finge bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i motiveringen anfört;

2) för lantbruksingenjörsorganisationen fastställa i utskottets hemställan intagen personalförteckning;

3) för lantbruksingenjörsorganisationen godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

4) å riksstaten för budgetåret 1945/46 under nionde huvudtiteln anvisa
a) till Lantbruksingenjörsorganisationen: Avlöningar ett förslagsanslag av kronor 1 097 700;

b) till Lantbruksingenjörsorganisationen: Omkostnader ett förslagsanslag av kronor 573 000;

c) till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag ett förslagsanslag av kronor 3 600 000;

d) till Kostnader för torrlägningsnämnder ett förslagsanslag av kronor 70 000;

5) bemyndiga Kungl. Maj:t att till övergångsstat överföra lantbruksingenjör, som efter den 30 juni 1945 kvarstode å hittills för honom gällande lönestat;

Anslag till den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. (Forts.)

6) medgiva att under budgetåret 1945/46 finge beviljas statsbidrag från statens avdikningsanslag å tillhopa högst 4 000 000 kronor;

7) medgiva att under budgetåret 1945/46 finge beviljas lån från statens avdikningslånefond å tillhopa högst 3 500 000 kronor;

8) medgiva att ändring finge vidtagas i bestämmelserna om villkoren för lån från täckdikningslånefonden i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet anfört;

B. att motionerna I: 324 och II: 509, likalydande, I: 325 och II: 510, likalydande, I: 338 och II: 522, likalydande, I: 363 och II: 557, likalydande, I: 364 och II: 560, likalydande, I: 365 och II: 561, likalydande, samt II: 559 och II: 562 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr andre vice talmannen *Carlström*;

2) av herr *Ericsson* i Sörsjön;

3) av herrar *Näslund*, *Ericsson* i Sörsjön, *Jacobson* i Vilhelmina och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte — — — (lika med utskottet) — — — personalförteckning;

3) för lantbruksingenjörsorganisationen godkänna av reservanterna framlagd avlöningsstat, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

4) å riksstaten för budgetåret 1945/46 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Lantbruksingenjörsorganisationen: Avlöningar ett förslagsanslag av kronor 1 027 700;

b) till Lantbruksingenjörsorganisationen: Omkostnader — — — (lika med utskottet) — — — någon riksdagens åtgärd; samt

4) av herr *Jacobson* i Vilhelmina, vilken ansett, att utskottet bort med tillstyrkande av bifall till motionen II: 559 föreslå, att statsbidrag till täckdikning i de fyra nordligaste länen måtte bestämmas att utgå efter samma grunder som för nyodling, eller med 60 procent av kostnaden.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr andre vice talmannen *Carlström*: Herr talman! Då jag har fogat en reservation till detta utlåtande, skall jag be att få säga några ord. Jag skall emellertid på förhand tillkännagiva, att jag icke ämnar komma med något yrkande, då jag icke anser mig ha anledning att mot utskottets utlåtande i övrigt göra något särskilt yrkande.

Då man studerar det förslag, som nu föreligger och till vilket utskottet i allt väsentligt givit sin anslutning, får man väl nära den förhoppningen, att vad som här föreslås i fråga om förändringar skall leda till att torrlägningsverksamheten i fortsättningen skall kunna bedrivas på ett sätt, som blir till nytta och gagn för jordbruket. Jag kan emellertid icke underlåta säga, att jag tror, att förslaget i sin helhet kommer att verka som en åtstramning av vattenavtappningsverksamheten. Det har föreslagits, att bidragsprocenten för mindre angelägna företag skall sänkas till en tredjedel av kostnaderna, under det att bidragsprocenten, när det gäller de mera angelägna företagen, d. v. s. de, som anses ha en social innebörd, skall utgå som hittills, d. v. s. i de flesta fall med 50 procent av kostnaderna.

Man har här också resonerat åtskilligt om hur denna gallring mellan sådana företag, som kunna anses ha en mera socialt betonad karaktär, och andra företag skall ske. Man litat väl till att den nya institution, som man vill åstadkomma genom torrlägningsnämnder, i detta fall skall komma fram till betryggande resultat.

Anslag till den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. (Forts.)

Då man på s. 14 i utskottets utlåtande säger: »det synes sålunda angeläget, att den statsunderstödda torrlägningsverksamheten för närvarande i första hand inriktas på förbättring av redan odlad jord och komplettering av ofullständiga jordbruk, medan däremot nyodling för annat än sistnämnda ändamål synes böra understödjas endast om åtgärden kan anses vara av synnerlig betydelse», synes mig detta innebära en alltför hård åtdragning, då det gäller möjligheterna att få bidrag av staten till avtappningsföretag beträffande icke odlad mark. Jag var icke i tillfälle närvara i utskottet vid justeringen av detta utlåtande. Hade jag varit det skulle jag ha yrkat — jag vet att en framställning härom gjordes — att man i någon mån skulle uppmjuka satsen, att man *endast i synnerligen betydelsefulla fall* skulle medverka till att torrlägningsbidrag utginge till icke odlad jord. Jag tycker ej heller, att vad man där skrivit rimmar så värst bra med fortsättningen på samma sida, där det heter, att »den av de sakkunniga föreslagna och av föredragande statsrådet förordade friare bedömningen av torrlägningsföretagets önskvärdhet finner utskottet ändamålsenlig». När man i meningen förut har sagt, att nyodling för annat ändamål än förbättring av redan odlad jord eller företag av mera social karaktär icke bör understödjas annat än i synnerligen betydelsefulla fall, måste jag säga, att den där friheten, som man sedan i nästa sats deklarerar, synes vara ganska beskuren.

Jag skall be att få säga ytterligare några ord om den reservation, som jag fogat till utskottets betänkande. Det vore bäst, om man redan i författningen skilde på sådana företag, som skola utföras av lantbruksingenjörerna, och sådana avtappningsföretag, som skola utföras av jordbrukskonsulenterna inom hushållningssällskapen. Nu är det nämligen föreslaget, att jordbrukskonsulenterna också skola få utföra även syneförrättningar. Om man nu ser på omslutningen av denna verksamhet under de närmast föregående åren, skall man finna, att medeltalet av förrättningar per år under perioden 1935—1943 varit 4 288, varav 1 811 varit laga syneförrättningar och 2 477 andra förrättningar. Man kan således säga, att den ojämförligt största delen av alla förrättningar, som förekommit, tydligen utförts av jordbrukskonsulenterna utan laga syn. Här finnes alltså, menar jag, ett ganska rikt fält för den verksamhet, som konsulenterna ha att utföra, även då det gäller vattenavtappningsföretag i samband med täckdikning, utan att man behöver föreskriva att konsulenterna också få utföra även syneförrättningar. Om man studerar de yttranden, som avgivits i fråga om just denna sak, alltså i fråga om denna gränsdragning, finner man, att vattendomstolarna för sin del i regel avstyrkt att rätten till laga syneförrättningar skulle få överlätas på konsulenterna i hushållningssällskapen. Jag skall här endast tillåta mig citera vad som sagts på s. 65 i den kungl. propositionen av vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol. Det heter där: »Till förrättningsman vid syn enligt 1879 års dikningsanslag skulle enligt nämnda lag förordnas statens lantbruksingenjör, lantmätare eller annan efter ty särskilt stadgas därtill behörig tjänsteman. På förslag av vattenrätts- och dikningslagskommittéerna i betänkande 1910 och av torrlägnings-sakkunniga i betänkande 1919 infördes i nya vattenlagen en skärpning av villkoren för behörighet att hålla syneförrättning. I 1910 års betänkande föreslogs sålunda, att den behörighet, som dikningslagen tillagt lantmätare, skulle upphöra. Därvid anfördes att det icke kunde vara lämpligt att anförtro lagens tillämpande åt personer, vilkas huvudverksamhet låge inom annat område och som icke vare sig teoretiskt eller praktiskt i allmänhet haft tillfälle att skaffa sig verklig kunskap om den nya vattenlagens innehåll. Likaledes föreslogs att den befogenhet, som enligt dikningslagen tillkomme länsstyrelsen, att vid dikningsföretag till förrättningsman förordna person, som ej eljest innehade

Anslag till den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. (Forts.)
den stadgade behörigheten härför, skulle upphöra. Kommitterade motiverade sitt sedermera genomförda förslag med att dikningslagens bestämmelser i denna del icke verkat gynnsamt. Såsom stöd för den föreslagna skärpningen av kompetensvillkoren framhölls de stora fordringar i avseende å teknisk kunskap, författningsskänedom och praktisk erfarenhet, som efter den nya vattenlagens antagande måste ställas på ledaren av en syneförrättning, samt att brister i den formella handläggningen ofta vållat rättegångar och olägenheter av andra slag.»

Vattenrättsdomaren i Västerbygdens vattendomstol har »ifrågasatt lämpligheten av att generellt medgiva behörighet för befattningshavare, anställd hos hushållningssällskap och med närmare angiven, för normala fall ej tillräcklig kompetens, att handlägga syneförrättning rörande dikningsföretag enligt 7 kap. vattenlagen. Större fördel av den föreslagna anordningen» — heter det — »syntes icke kunna vinnas, och gränsen för behörigheten torde ofta vara svår att draga.» Vidare har Värmlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott ansett betydelsen av den utsträckta behörigheten för jordbrukskonsulenterna diskutabel, enär de redan med nuvarande uppgifter hade en så stor arbetsbörda, att denna icke kunde ökas.

Herr talman! Jag menar alltså, att dessa konsulenter ha tillräckligt att syssla med avtappningsföretag inom ramen för en kostnad icke överstigande 1 000 kronor och för vilka syneförrättning ej behöver ske. Jag tror det hade varit lyckligast, om man icke fått med en bestämmelse, som kanhända kan leda till vissa slitningar inom den nämnd, som skall syssla med dessa saker — det är ju både lantbruksingenjörer och konsulenter inom hushållningssällskapen, som skola sitta som ledamöter i denna nämnd. Jag tror, att det hade varit rejälast, om gränsdragningen beträffande befogenheterna gått efter företagets storlek, så att konsulenterna i hushållningssällskapen icke skulle få åtaga sig förrättningar, som draga större kostnader än 1 000 kronor.

Jag hade som sakkunnig på sin tid i 1934 års kommitté beträffande avdikningsfrågor tillfälle att diskutera dessa saker. Jag har också som ordförande i vattenavledningsföretag i hemorten en viss erfarenhet och kännedom om hur viktigt det är att en syneförrättning verkligen utföres med all den expertis, som står till förfogande. Jag har därför icke kunnat undgå att till utlåtandet foga en reservation på denna punkt. Jag skall emellertid, herr talman, nöja mig med att säga detta och har sålunda, som jag redan i början av mitt anförande tillkännagav, icke något yrkande.

Herr Karlsson i Stuvsta: Herr talman! Den omorganisation av den statsunderstödda torrlägningsverksamheten, vilken föreslagits av regeringen och vunnit utskottets gillande, kunna vi för vår del understödja. Den är säkerligen i allmänhet välbetänkt. Jag vill emellertid med några ord beröra en motion, som väckts av undertecknad med flera och som berör den statsunderstödda torrlägningsverksamhetens nuvarande betydelse och omfattning.

Från vår sida är det principiellt en underordnad sak, om lantbruksingenjörerna skola vara helt eller delvis statsanställda. För oss är definitionen av båtnadsbegreppet och därmed principen för statsunderstöd till torrlägningsföretag den principiellt viktigaste frågan. Vid beräkningen av en torrlägningsverksamhets båtnad och nytthet skall hädanefter hänsyn tagas, icke bara till den ökning av jordens värde, som uppnås, utan även till den beräknade tekniska båtnaden eller nyttan av torrlägningsföretaget. Detta anse vi synnerligen viktigt. Vid igenläggandet av öppna diken och sådana åtgärder åstadkommes ju en väsentlig brukningsteknisk nytta, då sådant underlättar användningen av maskiner och därmed jordbrukets mekanisering och modernisering. Att stats-

Anslag till den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. (Forts.)
understöd även skall utgå då ett dylikt företags genomförande icke medför nämnvärd ökning av jordens värde men däremot medför ökade förutsättningar för jordbrukets mekanisering, är en princip, som vi livligt understödja. Man kan även understödja den andra och nyare principen i fråga om båtnadsbegreppet, nämligen den sociala båtnaden, som nyttoprincip. Ett torrlägningsföretag kan anses medföra social nytta, då torrlägningsarbetet bidrager till att komplettera ofullständiga jordbruk samt förbättra det mindre jordbrukets produktiva betingelser. Att sådana åtgärder på allt sätt böra understödjas av staten äro vi överens om. Det mindre jordbrukets framtid i vårt land sammanhänger enligt min mening med frågan, om det kan mekaniseras. Utan mekanisering är det på längre sikt dödsdömt. Hinder för mekaniseringen är bl. a, det förhållandet, att de mindre jordbrukens tegar ofta äro steniga och genomkorsade med öppna diken samt spridda på olika håll.

I en proposition till årets riksdag om maskincentral föreslogos statliga hjälpåtgärder för stenröjning med hjälp av moderna stenröjningsredskap och vidare kompletterande nyodling, likaledes med maskinella hjälpmedel. I samband med en annan proposition behandlades åtgärder för bättre fastighetsarrondering. Dessa åtgärder äro emellertid avsedda endast för Norrland. De gå ut på att genom utbyte av ägolotter jordbrukare emellan söka åstadkomma, att varje jordbrukare får sina ägor på ett ställe och därigenom möjligheter till bättre drift. Nu behandlas denna väsentliga fråga som en viktig jordförbättrande åtgärd. Dessa jordförbättrande åtgärder kunna hälsas med tillfredsställelse. De motsvara helt vårt partis jordbruksprogram, och de skulle gemensamt kunna kallas förberedande rationaliseringsåtgärder, nödvändiga för en ökad maskin-användning inom de mindre jordbruken och dessutom nödvändiga att genomföra, innan man kan tänka sig en mekanisering av jordbruket i större skala.

Men här kommer jag till en punkt, där jag och mina medmotionärer inte äro överens med regeringen och utskottet. Det gäller anslagsfrågan. Skall det bli något av dessa jordförbättrande och förberedande rationaliseringsåtgärder måste man bevilja pengar till ändamålet. Vad är det för mening med att omorganisera denna verksamhet, om man inte beviljar några medel? Utskottet säger, att enligt vad de sakkunniga anfört »torde det löpande behovet av statsbidrag till torrlägningsverksamheten för närvarande böra beräknas till 4 000 000 kronor årligen. Såsom de sakkunniga understrukt skulle uppenbarligen därjämte snara åtgärder vara av behovet för undanröjande av den långa väntan på statsbidrag, som de därtill berättigade företagen nu på grund av bristande anslag måste underkasta sig». Man tillägger: »Utskottet finner sig emellertid i likhet med föredragande statsrådet med hänsyn till rådande ekonomiska läge icke kunna för närvarande tillstyrka åtgärder i sådant syfte.» Så avstyrkes vår motion om ökade anslag till statens bidragsverksamhet.

Man nöjer sig med denna välvilliga skrivning, som det heter, och låter det vara som det är på detta område. Föredragande statsrådet upplyser själv i propositionen, att det för närvarande ligger inne ansökningar på ungefär 6 000 000 kronor, av vilka en del legat upp till två år. Det beräknas vidare, att det under återstoden av innevarande budgetår skall inkomma ansökningar på ytterligare kanske ett par miljoner kronor och att det under nästa budgetår skall komma in ansökningar på omkring 4 000 000 kronor. För nästa budgetår föreslår man emellertid endast 4 000 000 kronor i statsbidrag till om-lägningsföretag, men denna summa motsvarar ju bara en tredjedel av det faktiska behovet. Därvid bör observeras, att statsbidrag utgår med högst 50 %, i vanliga fall blott med en tredjedel.

Kan denna anslagspolitik försvaras? Enligt vår mening inte. Dessa ansökningar vittna nämligen om att Sveriges jordbrukare, varav de flesta äro

Anslag till den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. (Forts.)
i små ekonomiska omständigheter, erbjuda sig att investera minst 30 000 000 kronor av egna medel i denna betydelsefulla verksamhet, om staten satsar 12 000 000 kronor. Borde inte dessa jordbrukares initiativ för en rationalisering av sin näring från statens sida vara värt att ur nationalekonomisk synpunkt lönas bättre? Man invänder att de få vänta tills kriget är slut; nu har staten inte råd. Ja, kriget är slut nu, och vi ha väl snart arbetskraft i överflöd. Beredskapen avvecklas, och här gäller det ju ett anslag för nästa år. I vår motion, nr 558, har föreslagits en bidragstilldelning på 8 000 000 kronor. Vi utgå ifrån att man borde avlägsna anhopningen av ansökningar hos myndigheterna under de närmaste två åren. Det är sålunda intet demonstrationsförslag, även om vi föreslå en dubbelt så stor summa som regeringen. Därför ber jag, herr talman, att under punkterna 4 c) och 6 få yrka bifall till motionen nr 558 i andra kammaren.

Avslutningsvis vill jag erinra om att det årligen beviljas hundratals miljoner kronor i subsidier till prisstödjande åtgärder på jordbrukets område. Vore det inte lämpligt att anslå en litet större men i förhållande till dessa subsidier ändå mycket liten summa till moderniseringen av jordbruket, så att det någon gång i tiden kunde klara sig utan subsidier? Därmed kunde man uppnå det som alla jordbrukare själva vilja uppnå, nämligen att stå på egna ben. Det vore enligt vår mening en framsynt politik, och med hänsyn till de konkurrenssvårigheter, som snart nog kunna uppstå för det svenska jordbruket efter kriget, vore det motiverat att så snabbt som möjligt påskynda jordbrukets modernisering. Att vara ängslig för att ge ut en eller annan miljon i ett fall som detta måste enligt vår mening vara en föga förnuftig politik.

Herr Nilsson i Göingegården: Herr talman! Sedan länge har det från jordbrukarhåll beträffande denna verksamhet framställts anmärkningar, framför allt beroende på den eftersläpning, som förekommit vid behandlingen av ärenden rörande hela denna verksamhet. Jag vill passa på tillfället att uttala den förhoppningen, att i den mån en omläggning av denna verksamhet sker denna eftersläpning inte i fortsättningen skall förekomma. Denna omläggning anser jag för min del välbetänkt, även om jag på en eller annan punkt har en något avvikande mening, som kommit till uttryck i den reservation, som till utskottets utlåtande avgivits av herr Näslund m. fl.

Denna reservation tar sikte på den detalj, som i utlåtandet är betecknad som »övergångsersättningar» till de nuvarande lantbruksingenjörerna. Man kan inte låta bli att tycka, att här kommer det under en tioårsperiod framåt att i viss utsträckning göras mannamån. Beloppen variera nämligen, som vi se, mellan 6 600 kronor och ned till 600 kronor, vilket föreslagits av Kungl. Maj:t, även om det sedan av utskottet ändrats till 6 000 kronor, och — ingenting för några av dessa lantbruksingenjörer. Man frågar sig: hur har man kunnat få fram dessa siffror? Utredningen har gått efter uppgifter, som vederbörande ingenjörer själva ha redovisat angående den årliga inkomst, som dessa ingenjörer ha haft under en tioårsperiod. Det har varit en sådan väsentlig skillnad beträffande dessa inkomster, och nu föreslår utredningen liksom Kungl. Maj:t, att dessa ingenjörer även i fortsättningen skola ha olika lön. Det är ju så, att lönen numera fastläses och inte blir beroende på vederbörandes möjligheter till dagsinkomster, som det varit förut. Man frågar sig då, om alla dessa ingenjörer haft samma möjligheter till inkomster under den tioårsperiod som gått. För min del anser jag inte, att de haft dessa möjligheter. Det måste nämligen föreligga en väsentlig skillnad mellan den ingenjör, som har sitt verksamhetsområde förlagt i Norrland, och den som har det i södra eller mellersta Sverige. I de norra delarna av landet har ingenjören ibland kanske tio, tjugo,

Anslag till den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. (Forts.)
trettio eller fyrtio mil till förrättningsstället, under det att ingenjören i södra Sverige inte har mer än någon eller några mils väg.

Några av de myndigheter, som fått ärendet på remiss och som yttrat sig över det, ha också påpekat detta förhållande. Särskilt lantbruksstyrelsen, som har tagit ett litet stickprov härvidlag, påvisar, att en lantbruksingenjör, som under åren 1935—1943 årligen ombesörjt i medeltal endast 85 förrättningar med en sammanlagd areal av 475 hektar, här föreslagits skola erhålla en övergångsersättning under första året med 5 000 kronor, medan motsvarande ersättning till en lantbruksingenjör, som under samma period årligen i medeltal handlagt 278 förrättningar med en sammanlagd areal av 1 912 hektar, i övergångsersättning endast skulle få 800 kronor. Man tycker, att det härvidlag är en alldeles för stor skillnad, och man kan inte underlåta att fråga sig, om den utredning som ligger till grund för detta förslag är så genomgripande och rättvis som möjligt.

Det finns också en annan sak, som man i det här sammanhanget kan hänvisa till och som gjort, att möjligheten för vissa ingenjörer att få en god årsinkomst inte varit så stor som för andra, nämligen i vilken utsträckning de varit hänvisade till biträden, som inte haft förmåga att avverka arbetet i samma raska takt som andra. Man frågar sig, om det kan vara rättvist att straffa vissa personer för att de inte ha haft dessa möjligheter till lika hög årsinkomst som andra.

Vi reservanter inom utskottet ha därför föreslagit, att en ny utredning på denna punkt skall göras, en skyndsam utredning, som vi för vår del inte anse behöver försena omläggningen av verksamheten. Det är med anledning av denna framställning i reservationen som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till den av herr Näslund m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herr *Ericsson* i Sörsjön.

Herr *Andersson* i Hedensbyn: Herr talman! I anslutning till föreliggande proposition har jag jämte medmotionärer yrkat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om ändring av gällande villkor för bidrag till täckdikning inom de fyra nordligaste länen, och i anledning härav ber jag, herr talman, att få säga några ord.

Det förhåller sig så, att bland de förstärkningsåtgärder man för på tal när det gäller de ofullständiga jordbruken intar täckdikningen det förnämsta rummet. Detta är ganska naturligt, ty täckdikning medför två fördelar: dels rationalisering och dels ökad lönsamhet. Denna förstärkningsåtgärd blir emellertid synnerligen dyr, åtminstone för oss uppe i Norrland, vilket beror på flera omständigheter, främst på de höga kostnaderna för det material, de rör, som vi behöva för detta ändamål. En sammanställning av ett stort antal planerade täckdikningsföretag i Norrbotten ger en medelkostnad på 610 kronor per hektar, och därav ta enbart rören 34 % eller 209 kronor per hektar.

Det är alldeles klart, att en sådan förstärkningsåtgärd går över vederbörandes förmåga; innehavarna av de ofullständiga jordbruken äro oftast i små ekonomiska omständigheter och ha inte möjlighet att göra dessa kontanta utlägg för rören. Där har man förvisso en av huvudanledningarna till att täckdikningsverksamheten i övre Norrland vunnit så ringa omfattning. Av den odlade arealen i Norrbotten exempelvis är endast 5,7 % täckdikad, i Västerbottens län 5 %, i Jämtlands län 12,7 % och i Västernorrlands län 6,5 %.

Jag är givetvis tacksam för vad utskottet skrivit just på denna punkt, där det heter, att utskottet som sin mening vill uttala, »att vissa skäl otvivelaktigt kunna anföras för en höjning av statsbidragen till täckdikning inom landets nor-

Anslag till den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. (Forts.)
ra delar». Jag tycker emellertid, att utskottet icke borde ha stannat vid att skriva på detta sätt utan fullföljt sin övertygelse och beslutat tillstyrka bifall till den föreliggande motionen om 60 % statsbidrag. Det hade väl varit det riktiga resultatet av den övertygelse, som jordbruksutskottet dock synes ha kommit till. Att överlämna frågan till norrlandskommittén kan på sätt och vis vara bra, men varför skall man i en så viktig detalj och när det gäller förstärkning av ofullständiga jordbruk hänskjuta saken till en pågående utredning? Varför kan icke riksdagen direkt gå till beslut härvidlag och tillmötesgå de berättigade anspråk i fråga om täckdikningsanslag, som här faktiskt förefinnas?

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till föreliggande motion, II: 559, däri det yrkas, att statsbidrag för täckdikning i övre Norrland skall utgå med 60 % av kostnaderna.

Herr *Johansson* i Norrfors instämde häruti.

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Jag skall be att med några ord få bemöta ett par av de föregående talarna.

Herr Nilsson i Göingegården redogjorde för de löneförmåner, som skulle tillerkännas lantbruksingenjörerna under de närmaste åren efter omorganisationen. Man fick nästan den uppfattningen, att han hade den uppfattningen, att vad här på s. 26 i utlåtandet föreslås i avseende å lantbruksingenjörernas tilläggslöner skulle bli bestående för framtiden. Men det är ju endast under övergångsåren, som de lantbruksingenjörer, vilka haft stora omslutningssiffror under den tidigare perioden, skola få dessa extra tillägg. Det är ju det sedvanliga förfaringsättet, då man beslutar taga bort naturaförmåner och införa enhetliga löner enligt löneplanen. Redan inom 1934 års kommitté, där vi ingående hade dessa saker uppe och även föreslog vad som nu framförts, nämligen att lantbruksingenjörerna skulle avlönas, icke med taxeesättning utan med lön som andra tjänstemän, funno vi, att det var synnerligen svårt att få fram en ersättning för de närmast kommande åren, vilken kunde anses idealisk. Vi kommo också fram till samma uppfattning som den föredraganden här kommit till, då han säger: »Vad beträffar ersättningens storlek för varje särskilt fall synes endast böra framhållas att ett mera tillförlitligt material för dess beräkning än det de sakkunniga haft att tillgå näppeligen torde stå till buds.» Det kan sålunda icke vara anledning att på denna punkt uppskjuta vad Kungl. Maj:t har föreslagit för att i stället sätta i gång med en ny utredning, vilken jag tror i alla fall icke kan komma till i stort sett annat resultat än det nu föreliggande. Jag måste sålunda yrka bifall till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag på denna punkt.

Vi ha inom utskottet gått in för — något som också 1934 års kommitté var överens om — att sätta lönegraden för lantbruksingenjörerna till 29 lönegraden. Jag tror, att detta är välbetänkt, ty det arbete som åligger dem är av den art, att det måste anses angeläget att det blir verkligt kunniga och intresserade personer som få sköta detsamma. Man får icke utan vidare följa den gängse schablonen i fråga om lönegradsplaceringen för dessa befattningshavare. Jag tror icke heller, att konsekvenserna skola behöva innebära några olägenheter för framtiden.

Herr Karlsson i Stuvsta yrkade på att man skulle höja bidraget ganska väsentligt när det gäller torrlägningsverksamheten, och han menade, att när vi ha råd att för närvarande offra hundratals miljoner i subsidier åt jordbrukarna, såsom han uttryckte det, borde vi ha råd att offra betydligt mer för att åstadkomma en rationalisering för jordbruket. Han hoppades, att man på det sättet skulle komma fram till en utveckling, då man icke skulle behöva vända sig till

Anslag till den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. (Forts.)

staten för prissättningen, utan då jordbruket skulle bära sig utan några extra anordningar. Jag vill bara säga, att i avseende å avdikningsverksamheten kan man icke komma så långt i fråga om rationalisering som herr Karlsson tror. Jag skall icke här taga upp någon diskussion med herr Karlsson på den punkten — det skulle leda alltför långt. Men vi kanske ha anledning att erinra oss, att orsaken till att dessa utredningar föreligga, både 1934 års utredning och de senare utredningarna, är den att man tidigare ansett, att avdikningsverksamheten, i synnerhet när det gäller de större vattenavtappningarna, ofta lett till ganska olyckliga resultat. Man var i själva verket rädd för att så länge ingenjörerna hade möjlighet att genom taxeersättningen förtjäna bra med pengar, togos även sådana företag med, vilka icke voro ekonomiskt bäriga. Erfarenheten från jordbruksutskottet under de senaste 25 åren har gett vid handen, att företag ofta satts i gång, som icke varit lämpliga vare sig ur allmän synpunkt eller för intressenterna själva. Att häf föreligger en stor balans inom lantbruksstyrelsen, som icke kunnat avarbetas, är riktigt, men jag tror, att man ofta överdriver betydelsen av torrlägningsföretag, då man icke har någon erfarenhet av vad det innebär i fråga om att i fortsättningen svara för underhållet. Vederbörande får visserligen bidrag, kanske med 50 %, och i övrigt lån av staten, när han sätter i gång företaget, men sedan är han skyldig att själv utföra de arbeten och rensningar, som kunna komma att påfordras. Ofta visa sig dessa efterarbeten vara sådana, att intressenterna i många fall vore glada, om företaget aldrig kommit till stånd.

Jag har endast velat säga detta, herr talman, för att i någon mån belysa min inställning till dessa frågor.

Herr **Jacobson** i Vilhelmina: Herr talman! Jag tycker för min del, att man blir överraskad, när man söker tränga in litet närmare i frågan om övergångsersättningarna. Det är dock ett faktum, att dessa vila på de uppgifter vederbörande befattningshavare själv lämnat till lantbruksstyrelsen. Vid granskning av uppgifterna har lantbruksstyrelsen funnit, att de icke överensstämma med verkligheten. Vi som reserverat oss på denna punkt ha ansett det synnerligen lämpligt att följa lantbruksstyrelsens förslag om ytterligare utredning på denna punkt. Herr Nilsson i Göingegården var inne på den saken. Det kan väl icke sägas vara att motarbeta förslaget. I alla övriga punkter gå vi på utskottets förslag. Reservationen innebär endast, att frågan om övergångsersättningarna skall uppskjutas — eventuellt till höstrikdagen, ifall en utredning genom Kungl. Maj:ts försorg kan bli klar till dess.

För övrigt är det en sak, som kanske egentligen icke borde nämnas men som det ändå icke kan skada att bringa till kammarens kännedom. Jag har jämfört en del av dessa uppgifter från befattningshavarna med taxeringskalendern, och det har visat sig, att siffrorna icke alls överensstämma. Den taxerade inkomsten går ibland icke ens upp till hälften av den inkomst man uppgiver sig ha haft. Bara den saken tycker jag talar för en närmare undersökning.

Jag ber, herr talman, att även för min del få yrka bifall till den reservation i avseende å övergångsersättningarna, som avgivits av herr Näsund m. fl.

Häruti instämde herr *Sandberg*.

Herr statsrådet **Rubbestad**: Herr talman! Jag ber först att få uttala min tillfredsställelse över den välvilliga behandling, som jordbruksutskottet ägnat denna proposition. I stort sett har utskottet tillstyrkt propositionen. Det är bara på ett par punkter, som ett par mindre avvikelser gjorts.

Anslag till den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. (Forts.)

Den ena punkten gäller lönen för lantbruksingenjörerna, vilka enligt propositionen placerats i 28 lönegraden men av utskottet i 29 lönegraden. Utskottet betonar därvid, att utskottet icke hyser några betänkligheter mot de konsekvenser, som höjningen med en lönegrad skulle innebära med hänsyn till kommande löneplaceringar för andra tjänstemän. Det var just rädslan för konsekvenserna härav som gjorde, att jag för min del i likhet med lönenämnden gick in för att förorda 28 lönegraden, och jag vill säga, att jag icke är övertygad om att icke en placering i 28 lönegraden borde ha kunnat anses vara en tillfredsställande löneställning för dessa lantbruksingenjörer. När nu emellertid hela jordbruksutskottet är av den uppfattningen, att det är nödvändigt med den högre löneställningen, skall jag icke yttra så mycket i den saken.

Den andra punkt, där det gjorts en viss avvikelse från propositionen, gäller torrlägningsnämnderna. I propositionen hade föreslagits, att jordbruksrepresentanterna skulle utgöra det övervägande antalet. Jag har nämligen den uppfattningen, att det i en dylik verksamhet är av synnerligen stor betydelse, att de som skola ha hand om verksamheten äro mycket väl insatta i alla de förhållanden, som beröras av företaget som sådant. Detta gjorde att jag med ändring av de sakkunnigas förslag föreslog, att ordföranden skulle vara en i jordbruk erfaren person. Nu har utskottet med anledning av vissa motioner i stället föreslagit, att denna person skall vara en i sociala och allmänekonomiska frågor förfaren person. Jag tycker för min del, att ändringen icke är av så stor betydelse. Jag förutsatte nämligen — och det gick jag ut ifrån såsom något självklart — att en person, som av länsstyrelsen förordnades till uppdraget såsom ordförande i denna nämnd, ovillkorligen skulle uppfylla dessa förutsättningar, samtidigt som han var jordbrukare. Jag föreställer mig, att utskottet icke tänkt med sitt uttalande utesluta, att en jordbrukare skall kunna väljas. Nog finns det väl ändå jordbrukare, som äro förfarna i sociala och allmänekonomiska frågor. På den punkten behöver jag alltså heller icke resa några nämnvärda invändningar.

Vad sedan beträffar de saker, som berörts under debatten, vill jag först säga några ord med anledning av andre vice talmannens erinran mot förslaget, att jordbrukskonsulenterna skulle kunna handlägga vissa enklare ärenden, som nu åligga lantbruksingenjörerna. Det är av rent praktiska skäl som detta förslag har framförts. Det är ju på det sättet, att jordbrukskonsulenterna göra upp planerna för täckdikningen, samtidigt som lantbruksingenjörerna göra avvägningar för det stora avloppsdiket, Jag menar då, att det är ett dubbelarbete, om man först skall anlita en lantbruksingenjör för planerna när det gäller själva avloppsdiket och sedan en jordbrukskonsulent för upprättande av planer för täckdikningen. Jag tror, att det hela kommer att ordnas ganska friktionsfritt, om man går in för det system, som är avsett i propositionen. De av andre vice talmannen anförda erinringarna, som gjorts av vattenrättsdomarna i Norrbottens och Västerbottens vattendomstolar, basera sig på den uppfattningen, att jordbrukskonsulenterna icke skulle vara kompetenta att genomföra dessa avvägningar och förrättningar. I propositionen föreslås emellertid vissa åtgärder för att ge kompetens åt jordbrukskonsulenterna. Jag håller därför för troligt, att om vattenrättsdomarna skulle ha yttrat sig över förslaget med den utvidgning, som nu är tänkt, skulle detta icke ha behövt möta motstånd från deras sida. Jag tror, att det är en praktisk åtgärd, som gott kan ordnas på det föreslagna sättet. Utskottet har också för sin del godkänt anordningen.

I fråga om den reservation, som herr Nilsson i Göingegården talade för och som herr Jacobson i Vilhelmina också anslöt sig till, vill jag erinra om att man vid bestämmande av de övergångsersättningar, som äro föreslagna i pro-

Anslag till den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. (Forts.)

positionen, följt samma system, som tillämpats vid föregående nyregleringar på skilda områden. Jag påminner om den reglering, som genomfördes för häradshövdingarna för några år sedan, då man införskaffade uppgifter om hur mycket dessa befattningshavare förtjänat under de närmast föregående tio åren och tog ett genomsnitt av deras förtjänst under denna tid. När de sedan placerades i en viss lönegrad, fingo de såsom övergångsersättning det belopp som den tidigare inkomsten gått upp till. Uppgifterna här äro infordrade från lantbruksingenjörerna, och de äro av dem lämnade under tjänstemannaansvar. Vi ha icke haft anledning att betvivla uppgifternas riktighet. Herr Jacobson vill nu göra gällande på grund av undersökningar som han gjort i taxeringslängderna, att uppgifterna icke skulle stämma med verkligheten. Var och en känner väl till, att det icke alltid är så, att inkomstbeloppen stämma med siffrorna i taxeringslängden. Från den samlade inkomsten skola vissa personliga avdrag göras. Det kan eventuellt även vara avdrag för studieskulder, och om man bor i eget hus kan det vara avdrag för skulder på huset och dylikt. Dessa avdragsbelopp kunna alltså gå till ganska betydande summor, och därför menar jag att de exempel, som herr Jacobson anförde som bevis för att dessa uppgifter inte äro riktiga, inte hålla streck.

När dessutom herr Nilsson i Göingegården och även herr Jacobson stödde sig på ett uttalande av lantbruksstyrelsen och förvånade sig över att dessa siffror ställde sig så varierande, vill jag säga, att jag för min del förvånar mig över lantbruksstyrelsens uttalande i detta avseende. Det är ju på det sättet, att de olika lantbruksingenjörerna ha full frihet att ligga i och arbeta hur mycket de önska. De ha rätt att anskaffa personal på egen bekostnad. Vissa i deras tjänst anställda personer äro tjänstemän, som betalas av statsmedel, men de övriga betalas av lantbruksingenjörerna själva med varierande belopp. Av propositionen framgår, att de tekniska biträdena i vissa fall betalas med 250 kronor i månaden, under det att andra betalas med 450 kronor, och samma är förhållandet med övriga tjänstegrupper. Allt detta gör, att en energisk och duktig lantbruksingenjör, som själv ligger i mycket, kan få ett betydligt större netto än den som gör arbetet mera saktfärdigt. Därför är det helt naturligt, att det bör vara skillnad i inkomst mellan de olika lantbruksingenjörerna, och detta framgår också av den utredning, som de sakkunniga ha verkställt. De ha anlitat en särskild expert på detta område, och det visar sig, att taxeinkomsterna växla från 13 236 kronor för de högsta beloppen ned till 3 664 kronor för de lägsta. Det varierar sålunda med cirka 10 000 kronor. Då är det givet, att man vid utmätandet av lönen tar hänsyn till den ersättning de skola ha för dessa mistade avlöningsförmåner och avväger den med hänsyn till den föregående inkomsten. Alla få nu efter den nya regleringen samma lön, men det är för att täcka uppkommande inkomstminskning som det ordnas något olika, och i detta avseende följa vi precis samma principer som dem som tillämpats vid föregående löne regleringar. Jag tror alltså, att kammaren på denna punkt gör rätt i att följa utskottet.

Jag skulle kanske medan jag har ordet också beröra en annan reservation, som visserligen inte ännu är förordad här, men som jag förmodar kommer att bli det, nämligen den av herr Ericsson i Sörsjön anförda, vari han vill göra gällande, att vissa tjänstemän borde ha rätt att tillgodoräkna sig vissa år, som de ha tjänstgjort inom verksamheten. I det hänseendet ha i propositionen tillämpats samma principer som alltid ha gällt, när det rör sig om löne regleringar. Alla dessa tjänstemän komma genom det nya förslaget att få en betydligt bättre ekonomisk ställning än de haft förut, och det gör att man inte har den ringaste anledning att frångå de principer, som riksdagen alltid har intagit, när det gällt sådana löne regleringar. Hade det däremot varit så,

Anslag till den statsunderstödda torrläggningsverksamheten. (Forts.)
att de genom dessa åtgärder lidit avlöningsminskning, hade man naturligtvis beträffande dem liksom de andra fått vidtaga åtgärder, så att de inte behövt lida denna minskning,

Med detta, herr talman, vill jag rekommendera kammaren att antaga utskottets förslag.

Herr **Jacobson** i Vilhelmina: Herr talman! Herr statsrådet anför, att när det gäller övergångsersättningarna så hade statsrådet följt precis samma principer som tidigare tillämpats vid omorganisationer av detta slag, exempelvis beträffande häradshövdingarna. Ja, det är alldeles riktigt, herr statsråd, men när det gällde ersättning exempelvis till häradshövdingarna gjordes icke några erinringar emot de beräknade inkomstsummorna. I detta fall — och det är detta jag vill att kammaren också skall taga hänsyn till — finns det endast en enda institution, som kan sakkunnigt yttra sig om lantbruksingenjörernas inkomster, och det är lantbruksstyrelsen, som har tillgång till deras räkningar, och när lantbruksstyrelsen här gjort några stickprov förklarar lantbruksstyrelsen följande: »Av lantbruksstyrelsen verkställda stickprov ha emellertid härutinnan givit mycket överraskande resultat. Såsom exempel härpå må nämnas, att en lantbruksingenjör, som under åren 1935—1943 årligen i medeltal handlagt endast 85 förrättningar med en sammanlagd areal av 475 hektar, föreslagits skola erhålla en övergångsersättning under det första övergångsåret av 5 000 kronor, medan motsvarande ersättning till en annan lantbruksingenjör, som under samma period årligen i medeltal handlagt 278 förrättningar med en sammanlagd areal av 1 912 hektar, skulle komma att uppgå till allenast 800 kronor. Dylika i detta och andra fall förekommande, mer eller mindre avsevärda divergenser synas lantbruksstyrelsen svårförklarliga och giva ett bestämt intryck av att vid avgivandet från vederbörande lantbruksingenjörers sida av uppgifter om nettointkomstens storlek icke tillämpats enhetliga grunder.»

Lantbruksstyrelsen använder ju försiktigtvis uttrycket »enhetliga grunder», men andemeningen är ju den, att det inte har avgivits fullt korrekta uppgifter, och då kommer lantbruksstyrelsen till den uppfattningen, att en förnyad undersökning beträffande lantbruksingenjörernas inkomster bör komma till stånd.

Jag kan dessutom tillägga — och det tycker jag är betecknande — att de lantbruksingenjörer, som haft de flesta förrättningar och även den största arealen, nämligen lantbruksingenjörerna i Norrbotten och Västerbotten, skulle enligt de sakkunnigas förslag inte erhålla ett enda öre. Alltså, ju mindre man utträttat desto större ersättning har man uppburit!

Jag tycker det är klart och tydligt att något fel måste föreligga här.

Vidare säger statsrådet **Rubbestad**, att man i detta fall inte får jämföra de uppgifter beträffande inkomsterna, som vederbörande lantbruksingenjör har lämnat till de sakkunniga, med den taxerade inkomsten, ty det kunde vara avdrag för hus och personliga avdrag. Det är alldeles riktigt, statsrådet **Rubbestad**, att man inte kan jämföra dessa uppgifter, men om statsrådet **Rubbestad** t. ex. har 30 000 kronor i inkomster och deklarerar för 15 000 kronor, då börjar jag på att undra, om det är riktigt väl beställt. Det är vad som är förhållandet i detta fall, nämligen att man i vissa fall inte kommit upp till hälften av den uppgivna inkomsten, och då börjar man bli litet fundersam.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla yrkandet om bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Rubbestad**: Herr talman! Jag vill bara säga till herr **Jacobson** i Vilhelmina, när han vill beskylla lantbruksstyrelsen för att ha gjort det påståendet, att uppgifterna angående lantbruksingenjörernas taxor inte äro riktiga, att detta inte stämmer med vad som i propositionen är återgivet av

Anslag till den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. (Forts.)
lantbruksstyrelsens yttrande. Det har den icke sagt. Det enda den har sagt är, att dessa lantbruksingenjörer inte tillämpat enhetliga grunder, och det är detta jag menar är fel i denna uppgift. Det kan inte vara enhetliga grunder, därför att den ene lantbruksingenjören betalar så och så mycket till sitt biträde, den andre så och så mycket, och den ene sköter arbetet själv, ander det att den andre anlitar lejd arbetskraft. Avdragen bli således i stor utsträckning olika, och detta inverkar på taxeinkomstens storlek.

Sedan vill jag säga till herr Jacobson i Vilhelmina, att om jag hade 30 000 kronor i inkomst och komme att deklarerat för 15 000, vilket belopp alltså skulle stå i taxeringskalendern — med andra ord, att jag gjort avdrag med 15 000 kronor — så kan jag garantera herr Jacobson, att det också vore rätt därest förhållandena vore sådana. Men ett dylikt förhållande kan inte ifrågakomma för min del. Hur mycket dessa lantbruksingenjörer ha rätt att draga av vet jag inte, och det skulle jag knappast tro att herr Jacobson heller vet. Vad jag har framhållit är, att inkomstbeloppen inte behöva stämma med de belopp, som stå angivna i taxeringskalendern.

Herr **Jacobson** i Vilhelmina erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag är fullt överens med herr statsrådet, att beloppen inte behöva stämma, men om det är för stor divergens blir man litet funderksam. Det tror jag vi kunna vara överens om, herr statsrådet och jag.

Vad sedan gäller frågan, hur man skall tolka lantbruksstyrelsens yttrande, att det inte tillämpas enhetliga grunder, så vill jag framhålla, att lantbruksstyrelsen ifrågasätter en ny undersökning angående lantbruksingenjörernas hittillsvarande nettointkomster enligt lantbruksingenjörstaxan, och detta kan jag, herr statsråd, inte tolka på annat sätt än att lantbruksstyrelsen anser de lämnade uppgifterna otillfredsställande eller, för att använda det rätta uttrycket, oriktiga.

Vidare anförde

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Ehuru jag icke varit i tillfälle att deltaga i utskottsbehandlingen av förevarande ärende anser jag mig likväl på grund av den förda debatten böra säga några ord.

Jag har då först ingen anledning att ingå i någon polemik mot herr andre vice talmannen, som anført avvikande mening beträffande jordbrukskonsulenternas skicklighet och lämplighet som syneförrättare. Herr andre vice talmannen ställde nämligen i det fallet icke något yrkande, och då tycker jag att hans yttrande kan utan vidare polemik få gå till kammarens protokoll.

Herr Karlsson i Stuvsta har förordat den av honom och några andra väckta motionen om en väsentlig höjning av det anslag, som anvisats för torrlägningsverksamhet. Det är ingen som bestrider, att det finns en mycket stor balans, och det vore önskvärt, om denna balans i hastigare takt kunde avverkas. Emellertid har utskottet inte ansett sig kunna under nu rådande förhållanden tillstyrka större belopp än vad Kungl. Maj:t begär. Jag vill emellertid begagna tillfället att få till regeringen uttala min personliga förhoppning om att när vi komma in i bättre och lugnare tider anslaget för ifrågavarande ändamål skall kunna ökas så pass, att den kvarliggande balansen i hastigare takt avverkas.

Innan jag lämnar detta område skall jag också begagna tillfället att instämma i vad herr andre vice talmannen i det fallet yttrade, nämligen att igångsättande av torrlägningsverksamhet bör ske med en viss försiktighet. Det har förekommit en hel rad torrlägningsföretag här i landet, som aldrig bort kom-

Anslag till den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. (Forts.)
ma till utförande. Vad det beror på skall jag inte upptaga till diskussion vid detta tillfälle, och det är kanske rätt så svårt att kunna avgöra. Jag tror emellertid att det finns anledning att noggrant överväga, huruvida den båtnad, som beräknas vid ett torrlägningsföretags igångsättande, verkligen är av den bestående storleksordning att företagets igångsättande kan vara ekonomiskt försvarbart.

Beträffande herr Nilssons i Göingegården m. fl. reservation skall jag bara nämna, att utskottets ståndpunktstagande härvidlag baseras på den principen, att lantbruksingenjörerna skola göras oberoende av extrainkomsterna, samt att lantbruksingenjörernas tjänstebiträden skola statsanställas. Jag tror att den principen i och för sig är oangriplig. Den kan man inte göra några som helst invändningar emot. Huruvida sedan vid placeringen av lantbruksingenjörerna i löneklass den fullständiga millimeterrättvisan kan åstadkommas är en sak, som jag för min del inte vågar diskutera. Jag tror att den är så svår att bedöma, att det knappast ens från de mest lärda lönebandarinnernas sida är möjligt att kunna ge något bestämt belägg för hur härmed förhåller sig.

Slutligen bara ett par ord beträffande herr Anderssons i Hedensbyn m. fl. yrkande om att bidragsprocenten för torrlägningsverksamheten skall höjas för de fyra nordligaste länen. Jag tror inte, herr talman, att det vore klokt att kammaren vidtog förändring i grunderna för dessa bidrags utgående, när denna fråga är under utredning, speciellt av norrlandskommittén, vilken utredning har fått många bevis på att den åtnjuter oinskränkt förtroende från herrar norrlandsrepresentanters sida. Jag tycker därför, att man skulle kunna avvakta den tidpunkt, då norrlandskommittén beträffande detta avsnitt kommer fram med sitt förslag.

Herr talman! Jag har med dessa ord endast velat giva uttryck åt min uppfattning, att jordbruksutskottets ställningstagande har skett på grundval av en lämplig avvägning av de olika synpunkter och de olika framställningar, som gjorts i detta problemärende, och jag ber att med dessa ord få ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. På av herr talmannen därå given proposition biföll kammaren till en början utskottets hemställan i mom. A. 1) och 2).

Härefter framställde herr talmannen beträffande mom. A. 3) samt 4) a) och b) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i dessa delar dels ock på bifall till den av herr Näslund m. fl. avgivna reservationen i motsvarande delar; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid voting, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 30, i vad angår mom. A. 3) samt 4) a) och b), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Näslund m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande delar.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-

Anslag till den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. (Forts.)
propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Nilsson i Göingegården, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 102 ja och 86 nej, varjämte 18 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i mom. A. 3) samt 4) a) och b).

Vidare gav herr talmannen beträffande mom. A. 4) c) och d) samt 5)—8) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i dessa delar dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 558; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Karlsson i Stuvsta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 30, i vad angår mom. A. 4) c) och d) samt 5)—8), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 558.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Karlsson i Stuvsta begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 161 ja och 22 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i mom. A. 4) c) och d) samt 5)—8).

Härpå framställde herr talmannen beträffande mom. B., i vad angick motionen II: 559, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på avslag därå samt bifall i stället till nämnda motion; och blev utskottets hemställan i berörda del av kammaren bifallen.

Slutligen biföll kammaren på av herr talmannn därå given proposition utskottets hemställan i mom. B. i övrigt.

§ 8.

Föredrogs, punktvis, jordbruksutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till lantbruksstyrelsen jämte i ämnet väckt motion.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts *Bidrag till statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning om bi-täckdikningar.* drag till täckdikningar jämte i ämnet väckt motion.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln, punkt 153, föreslagit riksdagen att till Grundförbättringar: Bidrag till täck-

Bidrag till täckdikningar. (Forts.)

dikningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 341, av herrar *Karlsson* i Stuvsta och *Nordström* i Kramfors, vari hemställts, att riksdagen med avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag måtte besluta att till Grundförbättringar: Bidrag till täckdikningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och avslag å motionen II: 341, till Grundförbättringar: Bidrag till täckdikningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Karlsson* i Stuvsta: Herr talman! Jag behöver icke anföra någon längre motivering för att yrka bifall till motionen nr 341. Vad jag anförde som stöd för yrkandet om högre anslag till torrlägningsverksamheten kan gälla också som motivering för den höjning av anslaget till bidrag till täckdikningar som föreslås i denna motion.

Det förhåller sig ju även beträffande statsbidraget till täckdikningar på det viset, att det statliga anslaget icke på långt när motsvarar vad som begäres i de ansökningar som inkommit. Det finns ju här en tabell som visar, att från hushållningssällskapen ha kommit in ansökningar om bidrag på i runt tal en och en halv miljon kronor om året, och ändå föreslås att för detta ändamål bara skola anslås 400 000 kronor. Resultatet blir ju precis samma företeelse som beträffande torrlägningsverksamheten, nämligen att vederbörande få vänta upptill två år för att få sina ansökningar behandlade, och jag anser, att det icke, då det rör sig om så pass små summor, behöver vara på detta sätt. Vi ha i vår motion yrkat på ett anslag på en och en halv miljon kronor, vilket mer skulle motsvara vad som faktiskt behöves. Jag skall, herr talman, med dessa ord be att få yrka bifall till motionen.

Herr *Andersson* i Löbbo: Herr talman! Jag uppfattade icke om den föregående ärade talaren ställde något yrkande eller icke, men jag skall i alla händelser, med hänvisning till att det av utskottet föreslagna anslagsbeloppet grundar sig på lantbruksstyrelsens beräkningar och Kungl. Maj:ts förslag, be att få hemställa om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående avsättning till stuteriväsendets fond.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar.

Punkterna 6, 8—11, 13—15, 17—19, 21—23, 25, 26, 28, 31, 34 och 35.

Läses till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för försäljning av kronoegendom m. m.; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Bergshamra nr 1 i Solna stad.

*Försäljning
av Berge-
hamra nr 1 i
Solna stad.*

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Karlsson** i Stuvsta: Herr talman! Det kan synas som om det icke finnes någon anledning att taga till orda i föreliggande ärende. Staten har sålt tomtmark till en stad som behövt sådan till bostadsbebyggelse, och priset är godkänt av parterna. Jag anser mig emellertid böra påtala den prispolitik staten i detta fall genomfört.

Kronoegendomen Betgshamra är taxerad till ungefär en miljon kronor. Till sammans med några andra medlemmar av utskottet har jag sett på egendomen. Hälften av den skall nu säljas. Det är den mindre värdefulla delen, den med berg och skogväxt mark utan odlad jord. Den andra delen med utmärkta fält och värdefulla byggnader för frökontrollanstalten och växtskyddsanstalten behåller kronan. Den förra och långt sämre delen betingar ändå ett pris av 2 800 000 kronor eller nära tre gånger taxeringsvärdet för hela egendomen. Hur har man kunnat begära en sådan summa för denna mark? Jo, man har icke utgått från vare sig taxeringsvärdet eller andra vanliga värderingsgrunder. Man har helt enkelt utgått ifrån de nuvarande höga hyrorna i stockholms-trakten och räknat ut hur många eldstäder som kunna uppföras på detta område. Sedan har köpesumman bestämts med utgångspunkt från vanliga spekulationspriser på tomtmark med det sålunda uträknade antalet eldstäder. Det är därför inga överord, herr talman, om man säger, att staten här uppträder som en högst vanlig tomtjobbare. Jag är icke för min del anhängare av att staten vid försäljning av mark till privatpersoner skall låta sig ledas av altruistiska motiv. Men här ha vi att göra med en fråga av bostadssocial art av stor betydelse för en fattig stad med höga hyror och med bostadsbrist.

Marken förvärfvas ju av Solna stad, som skall uppföra bostäder på detta område, som skall stå under stadens kontroll i fråga om hyresnivån. Stadens myndigheter ha satt som mål för bostadspolitik att genom bostadsbyggande i egen regi eller under stadens kontroll uppnå en fast kontroll över stadens bostadsmarknad och pressa ned hyresnivån till 27 kronor per m² från nuvarande 35 kronor, en enligt min mening mycket sund bostadspolitik. Kan då denna stadens linje fullföljas även på basen av detta köpeavtal? Då vi besökte området talade jag med stadens byggnadschef och frågade, om man kunde bygga

Försäljning av Bergshamra nr 1 i Solna stad. (Forts.)
bostäder på detta område och hålla den hyresnivå man beräknat för staden i dess helhet. Han förklarade då, att man för att icke överskrida denna hyresnivå måste exploatera området icke på tio år, som förutsatts, utan på högst tre år. Gjorde man icke det, skulle sålunda stadens hela bostadspolitiska linje äventyras. Så högt är alltså priset och så snäv marginalen.

Jag tillåter mig fråga, om en sådan prispolitik från domänstyrelsens sida i ett fall som detta är socialt vettig och försvarlig. Det rör sig dock om hyresnivån i en stad med 30 000 invånare, av vilka de flesta äro arbetare. Staten satsar ju varje år stora summor på bostadsbyggande och bostadssociala åtgärder, och ett rimligt markpris i ett fall som detta hade ju enligt min mening legat i linje med statens allmänna politik för bostadsfrämjande åtgärder.

Till detta komma också andra billighetsskäl. Staten äger ju omkring två tredjedelar av all mark i Solna, Haga slott, Ulriksdals kungsgård, Karlberg och Järvafältet. För denna mark betalar ju staten icke ens vanlig fastighetsskatt och tillägnar sig all den av utvecklingen förorsakade värdestegringen. Vore det då icke av billighetsskäl motiverat, att staten, då den säljer bergknallar till staden i fråga, icke betingar sig ett sådant uppskruvat pris?

Jag kan icke ställa något yrkande, alldenstund Solna stad godkänt överenskommelsen. Detta har staden gjort på grund av ett tvångsläge. Hade den icke godkänt summan, hade området gått till andra spekulanter, som icke behövt bry sig om att hålla en viss hyresnivå eller ansvara för en bestämd bostadspolitisk linje. Jag har emellertid velat påtala denna sak, såväl i utskottet som här, icke minst därför att jag hoppas, att då Solna en annan gång skall få köpa en bit av statens egendomar därute, staden skall få ett sådant pris på dessa markområden som icke äventyrar en sund och riktig kommunal bostadspolitik, och att det i övrigt, om liknande försäljningar skulle komma i fråga på andra håll, också en annan prispolitik skall tillämpas än den som i förevarande fall kommit till synes.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Jag har begärt ordet för att meddela, att jag i det nu föredragna ärendet egentligen icke har något nämnvärt att invända mot de synpunkter som herr Karlsson i Stuvsta anfört. Emellertid vill jag ha sagt, att kammaren icke skall tro, att det i allmänhet, när det gäller försäljning av jord från statens domäner, sker en uppskörtning av köparna. Jag tror, att herr Karlsson i Stuvsta, när han suttit litet längre i jordbruksutskottet, skall finna, att i regel försäljer staten jord från sina domäner såväl till enskilda som till städer på mycket humana villkor. Jag är emellertid i förevarande fall ense med herr Karlsson om att här föreligga speciella förhållanden, som göra att man kunnat överväga att modifiera köpeskillingen. Dessa särskilda förhållanden äro, att staten äger en mycket stor del av de områden, av vilka Solna stad består och för vilka Solna stad icke ens kan få fastighetsskatt, exempelvis Järva skjutfält, karlbergsområdet och karolinska sjukhusets område. Dessutom äger Stockholms stad norra begravningsplatsen, som även är belägen inom Solna stad. I nu föreliggande jordförsäljningsärendet har emellertid avtal redan träffats mellan kronan och Solna stad, och jordbruksutskottet har icke ansett sig böra annat än tillstyrka det föreliggande förslaget. Jag vill emellertid understryka, att det råder intet tvivel om att, därest ifrågavarande försäljning till Solna stad skett från en enskild jordägare, priset säkerligen blivit ännu högre än det som fastställts i avtalet med staten.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till utskottsförslaget.

Försäljning av Bergshamra nr 1 i Solna stad. (Forts.)

Herr Fröderberg: Herr talman! När man hör talas om den prispolitik, som tillämpas från statens sida när det gäller försäljning av tomtmark, måste man bli lindrigt sagt ganska bekymrad över de ofantligt höga priser, som uttagas i Stockholm och häromkring. Jag vet, hur det är i Stockholms förorter. Jag har för två år sedan påtalat detta här i riksdagen. Den, som får en bit tomtmark att bebygga, får ge 50 öre per kvm årligen för att få bygga på bara släta stenhällar, där man måste spränga sig in i berget. Hur skulle det gå på landsbygden, om vi skulle tillämpa sådana priser? I söndags var jag hemma och klubbäste ett beslut, som blir prejudicerande för kanske all framtid för byggelsen i vår socken av egna hem och småbrukslägenheter. Beslutet innebar, att till den, som vill bygga ett eget hus, skall kommunen gratis ställa tomtmark till förfogande. Kommunen lämnar alltså en subvention motsvarande vad tomtmarken kostar. Där var det, liksom i det fall, som här debatteras, fråga om särskilda förhållanden, men beslutet kommer säkerligen att leda till att så snart vi skola bygga i framtiden, måste gå in för något liknande. Vi ha också sålt kommunen tillhörig mark för 75 öre kvadratmetern och då ändå ställt ledningar och dylikt till köparens förfogande. Ute i landet måste vi alltså numera säkerligen gå in för att gratis lämna ut tomtmark och på allt sätt göra det lätt för dem som vilja bygga. Hyrorna bli visserligen billigare, men i lönehänseende komma vi i lägre dyrtor än här i Stockholm, där man presar upp tomtvärdena på detta sätt. För ett par år sedan räknade jag ut att en tomthyra av 50 öre kvadratmetern betydde en merutgift för en normalfamilj per år motsvarande skillnaden mellan tre dyrtorsgrupper. När staten tar in pengar på detta sätt, blir det så att säga också något i bakfickan, som tar bort vinsten och kanske mycket mer därtill.

Herr talman! Jag har icke kunnat underlåta att foga detta yttrande till dagens protokoll.

Herr Karlsson i Stuvsta: Herr talman! Jag vill icke med herr Andersson i Löbbo diskutera spørsmålet om staden i fråga hade kunnat köpa billigare av en privat säljare. I det avseendet är jag naturligtvis överens med honom, men jag anser att man icke utan vidare kan göra en sådan jämförelse i detta fall. Ty nog borde det väl vara en statens strävan att åtminstone icke förhindra städer och samhällen att genomföra en sund bostadspolitik. Genom detta köpeavtal är ju vederbörande stads linje i den delen på väg att äventyras till följd av det pris, som sättes denna mark. Det är detta jag funnit anledning att påtala.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag har ingen anledning att lägga mig i det resonemang, som här förts mellan herr Karlsson i Stuvsta och herr Andersson i Löbbo, utan jag vill i det här sammanhanget endast fästa uppmärksamhet på den ordning, som egentligen råder i fråga om försäljningen till tomtmark av statlig och kyrklig jord.

Runt om ute i landet har under senare år gång på gång påtalats, att alla de sociala synpunkter, som man bör anlägga på dessa problem, fullkomligt lämnats åsido. Detta gäller försäljning av mark för kommande exploatering av tomter från såväl mark, som står under domänstyrelsens förvaltning, som mark från kyrkliga jordar och kanske icke minst från Uppsala universitets egendomar. Statens byggnadslånebyrå har helt nyligen beslutat att hos Kungl. Maj:t göra en framställning om att Kungl. Maj:t måtte ta upp hela detta problem till ett allvarligt övervägande. Vår bostadspolitikens olika problem höra ju hemma både under socialdepartementet och under jordbruksdepartementet. Jordförsäljningen åter faller dels under jordbruksdepartementet och dels under

Försäljning av Bergshamra nr 1 i Solna stad. (Forts.)

ecklesiastikdepartementet. Samverkan i det avseendet är säkerligen icke sådan den borde vara. När man nu fäster uppmärksamheten på detta problem vore det önskvärt, att det kunde ordnas så att den högra handen också visste vad den vänstra gjorde, och att sådana instruktioner kunde åstadkommas för de olika statliga myndigheterna på detta område, när det gäller försäljningen av denna tomtmark, att icke i realiteten staten med den ena handen motverkar den sociala bostadspolitik, som staten utför med den andra.

Jag har, herr talman, bara velat fästa uppmärksamheten på dessa ting.

I detta anförande instämde herrar *Wallentheim* och *Lundqvist*.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

*Inrättande av
ett forsk-
ningsråd på
jordbrukets
område m. m.*

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 2 februari 1945 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 62, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1945/46 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa dels till Bidrag till lantbruksakademien för bestridande av kostnaderna för jordbrukets forskningsråd m. m. ett anslag av 37 500 kronor;

dels ock till Främjande av forskning på jordbrukets område m. m. ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 295 av herr *Andersson, Gustav Emil, m. fl.* och II: 457 av herr *Norup m. fl.*, vari hemställdes

att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag angående upprättande av ett forskningsråd på jordbrukets område med de ändringar beträffande rådets organisation och sammansättning m. m. som av motionärerna föreslagits samt

att riksdagen för budgetåret 1945/46 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln måtte anvisa dels till Bidrag till lantbruksakademien för bestridande av kostnaderna för jordbrukets forskningsråd m. m. ett anslag av 37 500 kronor, dels ock till Främjande av forskning på jordbrukets område m. m. ett reservationsanslag av 150 000 kronor.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till förevarande proposition och avslag å de likalydande motionerna I: 295 och II: 457, för budgetåret 1945/46 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa

A. till Bidrag till lantbruksakademien för bestridande av kostnaderna för jordbrukets forskningsråd m. m. ett anslag av 37 500 kronor;

B. till Främjande av forskning på jordbrukets område m. m. ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Norup**: Herr talman! Icke minst under innevarande kris har man från många håll uttalat sin glädje över att jordbrukets produktion stått på en sådan nivå att i så stor utsträckning som skett försörjning kunnat lämnas åt det svenska folket. Man har givetvis anledning att fråga sig vad som varit orsaken till detta förhållande. Ja, givetvis är den förnämsta orsaken att vi fått goda

Inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område m. m. (Forts.)

skördar, men säkerligen har nämnda förhållande i icke ringa mån berott på att de svenska jordbrukarna efterhand blivit mer och mer kunniga i att bruka sin jord. Jordbrukarna ha också mer och mer tagit hänsyn till de råd och anvisningar, som forskare och vetenskapsmän givit. Följaktligen kan sägas, att det goda produktionsresultatet är resultatet av en kombination av flera samverkande omständigheter såsom god väderlek, kunnighet i jordens skötsel och anammandet av de råd, som en intresserad forskning på jordbrukets område kunnat ge.

Denna forskning har emellertid i viss mån varit uppdelad på ett sätt, som givit anledning till att önskemål uttalats om en centralisering av densamma i och för vinnande av mera enhetliga förhållanden på detta område. Vad beträffar jordbruksproduktionen har givetvis framställningen av livsmedel i förädlad form varit föremål för icke så litet bekymmer från forskarnas sida. Jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse har också visat stort intresse för dessa spörsmål. Det var därför ganska naturligt att det var från Svenska lantbruksförbundet såsom företrädare för det praktiska jordbruksarbetet och från ett par professorer vid lantbrukshögskolan såsom företrädare för vetenskap och forskning som förslaget kom om att man skulle företa en sanering och skapa en enhetlig organisation på jordbruksforskningens område. Med anledning av denna begäran tillsatte chefen för jordbruksdepartementet i februari månad 1944 en utredning med uppgift att företa en översyn av förhållandena på detta område. De utredningsmän som sålunda utsågos representerade såväl den vetenskapliga forskningens olika institutioner som det praktiska jordbruksarbetet, den ekonomiska föreningsrörelsen och de fackliga organen. Jag hade äran att vara ledamot av denna utredning, och då jag därtill är motionär i den föreliggande frågan finner jag mig, herr talman, ha anledning att nu säga några ord.

När detta förslag om inrättande av ett jordbrukets forskningsråd framlades, blev detta genast föremål för en hel del kritik i den offentliga debatten. I många stycken har denna kritik skjutit över målet på ett betänkligt sätt. Man har nämligen mellan raderna trott sig kunna utläsa saker och ting, som utredningen aldrig avsett och som icke heller framkomma vid en objektiv granskning av utredningens förslag. På andra punkter kunna måhända de av kritiken framförda synpunkterna förtjäna att tagas upp till beaktande eller i vart fall till diskussion. En sådan punkt är forskningsrådets ställning till lantbruksakademien. Jordbruksministern har i propositionen följt en i remissinstanserna förhärskande mening och i motsats till utredningen föreslagit att forskningsrådet skall organiseras i nära anslutning till lantbruksakademien. Det torde därför vara på sin plats att jag nu närmare redogör för utredningens ståndpunktstagande i den frågan.

Redan i vissa yttranden över lantbruksförbundets framställning om inrättande av ett jordbrukets forskningsråd hade den meningen framförts, att rådet borde organiseras i nära anslutning till lantbruksakademien. Det förtjänar dock påpekas, att denna åsikt vid tidpunkten för avgivandet av dessa yttranden ingalunda var så allmänt utbredd som senare, då utredningens förslag gick ut på remiss. Utredningen hade alltså anledning till, vilket också skett, att ingående granska frågan om en nära anknytning mellan forskningsrådet och akademien. Härvid ansåg man två alternativa lösningar möjliga. Enligt det ena alternativet kunde åt akademien uppdragas att antingen som sådan eller genom en inom sig utsedd delegation omhänderha forskningsrådets uppgifter. En sådan lösning förutsätter givetvis, att man i akademien förfogar över ett livskraftigt och arbetsdugligt organ, vilket kan åläggas bestämda arbetsuppgifter. Enligt utredningens sätt att se på saken var detta icke förhållandet.

Inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Utredningen har också anfört en motivering för denna sin åsikt. Det heter sålunda i utredningens betänkande: »Det torde enligt utredningens mening förhålla sig så, att därest akademien varit lämplig som centralorgan för landets jordbruksforskning, så hade den på eget initiativ lagt sitt arbete så, att den i realiteten kommit att verka som ett dylikt organ. Frågan om inrättandet av ett särskilt centralorgan hade då sannolikt aldrig upptagits till diskussion, och i varje fall torde förslaget härom icke ha vunnit så allmän tillslutning som nu visat sig vara fallet.» Utredningen säger vidare, att det torde vara uppenbart, »att mycket står att vinna genom ett gott samarbete mellan lantbruksakademien och det statliga organ, som upprättas». Följaktligen har utredningens tanke varit den, att det skall vara ett intimt samarbete mellan forskningsrådet och lantbruksakademien. Denna utredningens uppfattning bör ses mot den bakgrunden, att lantbruksakademien under de senaste årtiondena, vilka kännetecknas av stora framsteg inom så gott som alla områden av jordbruksnäringsen, icke gjort sig känd som målsman för några mera beaktansvärda initiativ. Det är givetvis svårt att bevisa, att tillfällen härtill funnits men försuttit. Ett par exempel kunna dock anföras. Under mitten av 1930-talet pågick en mycket livlig debatt om upplysningsverksamhet, propaganda och reklam på jordbrukets område, en debatt som så småningom förde fram till inrättandet av jordbrukets upplysningsnämnd. Det förefaller som om lantbruksakademien i sitt sökande efter konkreta uppgifter här borde ha kunnat finna ett lämpligt verksamhetsfält. Det kan vidare erinras om, att när år 1942 ett förslag framkom om inrättande av ett råd för jordbruksforskningen, ställde sig akademien i sitt yttrande över förslaget tämligen likgiltig. Det hade varit naturligare att akademien anammat uppslaget och genomarbetat det i sitt ursprungliga skick ofullständiga och rätt oklara förslaget. Märkligt är för övrigt, att detta förslag, som stöddes av flera framstående ledamöter av akademien, icke framfördes såsom ett akademiens eget förslag.

Det andra alternativet innebar en sådan anordning, att åt forskningsrådet med en i förhållande till akademien fristående ställning dock gavs en sådan anknytning till akademien, att det fick möjlighet att för sina arbeten utnyttja akademiens med bidrag av statsmedel avlönade personal. Arrangemanget vore värt beaktande under förutsättning att man därigenom kunde göra avsevärda besparingar i kostnaderna för rådets verksamhet. Enligt vad utredningen kunde finna var detta icke fallet. Jordbruksministerns i propositionen framlagda förslag har givit utredningen rätt på denna punkt. Enligt propositionen uppgå visserligen kostnaderna för rådet — arvodet till en särskild sakkunnig för lagringsforskningsfrågor ej inräknat — till 29 500 kronor eller 13 500 kr. mindre än det av utredningen beräknade beloppet. Besparingen har åstadkommits genom att 1) antalet ledamöter i rådet satts till nio i stället för av utredningen föreslagna 15 ledamöter, 2) att arvodet till utredningens ordförande och ledamöterna i arbetsutskottet beskurits samt 3) att posten för resekostnader minskats. De under punkterna 1) och 2) gjorda besparingarna uppgå till icke mindre än 9 000 kr. I propositionen föreslås arvode till ordföranden om 1 500 kr. mot av utredningen föreslagna 3 000 kr. Två ledamöter i arbetsutskottet skulle få vardera 750 kr. och fem andra ledamöter vardera 300 kr. Enligt propositionens förslag skulle det således bli tillhopa 4 500 kr. De av utredningen föreslagna arvoden till ordföranden, tre ledamöter av arbetsutskottet samt elva andra ledamöter uppgingo sammanlagt till 13 500 kr. Den besparing, som är gjord beträffande posten resekostnader, uppgår till 4 500 kr. Utredningen hade nämligen föreslagits 6 000 kr. mot av Kungl. Maj:t för detta ändamål föreslagna 1 500 kr.

Jag skall inte här ingå på frågan om dessa nedskärningar varit befogade

Inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område m. m. (Forts.)
eller icke. Jag vill blott understryka, att utredningen bl. a. ansett, att då man av ledamöterna i forskningsrådet fordrar rätt mycket arbete, så borde de även erhålla skälig ersättning härför. Därjämte har utredningen menat, att möjlighet borde beredas forskningsrådets ledamöter att genom besök vid olika forskningsinstitutioner orientera sig om och på nära håll följa pågående undersökningar. Detta vore nämligen en viktig förutsättning för rådets förmåga att fullgöra sina uppgifter, om det skall kunna hålla sig fullt à jour med vad som sker på detta område.

Det är i varje fall tydligt, att inga, eller åtminstone endast obetydliga besparingar möjliggjorts genom forskningsrådets anknytning till lantbruksakademien. Jag har tidigare framhållit, att dessa besparingar lika väl hade kunnat göras om forskningsrådet blivit en fristående organisation.

Hur har man då beräknat avlöningarna till tjänstemännen vid forskningsrådet? Utredningen hade beräknat sekreterarens lön till 12 000 kronor. Enligt propositionen föreslås lantbruksakademiens sekreterare erhålla ett tilläggsarvode om 2 000 kronor. Kamreraren i lantbruksakademien skulle vidare erhålla ett tilläggsarvode om 500 kronor och en särskild assistent skulle anställas mot ett årligt arvode av 9 000 kronor. Detta gör tillhoppa 11 500 kronor eller 500 kronor mindre än utredningens förslag. Mot denna besparing kommer emellertid en ökning beträffande posten avlöning åt övrig personal m. m. med 500 kronor.

Det framgår av det anförda, att forskningsrådets anknytning till akademien på det sätt jordbruksministern förordat icke i och för sig innebär någon egentlig besparing. Man kan då fråga sig, om det verkligen finns några skäl att överlåta en betydande del av inflytandet över en verksamhet, som helt bestrides med statsmedel och vars uppgift skall vara att stå som en regeringens förtroendeinstans i frågor rörande jordbruksforskningens organisation och bedrivande, till ett icke statligt organ.

Denna inställning rimmar för övrigt ganska illa med den utveckling som särskilt på senare tid skett på olika områden. Statsmakterna ha där inte försökt att frigöra utan i stället att binda olika organ för att åstadkomma ett intimare och bättre samarbete med näringsorganisationerna. För min del tror jag att det hade varit lyckligare, om man i detta fall hade bibehållit statens inflytande i något större utsträckning och samtidigt åstadkommit ett bättre tillgodosett samarbete med alla inom det praktiska jordbruket verkande organisationer.

I den i denna kammare väckta motionen nr 457 ha vi motionärer föreslagit en kompromiss mellan jordbruksministerns och utredningens förslag. Vi motionärer ställa icke lantbruksakademien helt utan inflytande på forskningsrådets sammansättning och verksamhet, men vi överlämna samtidigt åt Kungl. Maj:t att slutgiltigt utse åtta av rådets nio ledamöter. Detta borde vidare på ett bättre sätt än propositionens förslag garantera, att de synpunkter, som böra vara företrädda inom rådet, verkligen kunna göra sig gällande.

Man kan fråga sig om lantbruksakademien verkligen är en representativ företrädare för svenskt jordbruk och svensk jordbruksforskning. Enligt en undersökning av lantbruksakademiens matrikel hade akademien den 1 januari 1945 170 ledamöter. Av dessa voro 43 aktiva jordbrukare, av vilka dock nio samtidigt hade annan huvudsysselsättning; 60 voro vetenskapsmän i tjänst eller pensionerade; 28 hade ledande befattning inom administrationen; 5 voro verksamma inom lägre jordbruks- och trädgårdsundervisning; 18 voro direktörer eller disponenter inom företag med viss anknytning till jordbruk; och 16 voro verksamma inom andra ej närmare specificerade områden.

Man kan i anledning av lantbruksakademiens sammansättning ställa sig den

Inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område m. m. (Forts.)
frågan, om inte det praktiska jordbruket genom sina ekonomiska föreningar inom Sveriges lantbruksförbund och genom den fackliga organisationen R. L. F. är åtminstone lika representativt som lantbruksakademien att företräda jordbrukarnas synpunkter.

Det har sagts, att lantbruksakademien genom sina nya stadgar skulle förnygras och bli mera verksam. Möjligheterna härtill skola icke förnekas, men detta hindrar icke att det vore lämpligare att lämna även andra organ än akademien ett visst inflytande på forskningsrådets sammansättning och därmed även på dess verksamhet.

I motionen hade vi föreslagit, i likhet med vad i propositionen föreslagits, att antalet ledamöter i rådet skulle bestämmas till nio. Av dessa skulle lantbruksakademiens sekreterare vara självskriven. Ordföranden och sju andra ledamöter ha vi motionärer ansett böra utses av Kungl. Maj:t, de senare enligt förslag av lantbruksakademien, ingenjörsvetenskapsakademien, lantbrukshögskolan, veterinärhögskolan, Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut. Sveriges lantbruksförbund samt Riksförbundet landsbygdens folk. Var och en av förslagsställarna skulle föreslå tre personer utan angivande av deras inbördes ordning.

Med denna sammansättning och med lantbruksakademien bakom sig borde rådet kunna få en sådan överblick över utvecklingen på jordbrukets och angränsande områden och behovet av forskning på dessa områden, att dess bedömande av frågorna borde kunna omfattas med förtroende.

Den andra fråga, som beröres i ifrågavarande motion, är frågan om forskningsrådets tjänstemän. Enligt propositionen skulle forskningsrådet icke få någon tjänsteman, som rådet skulle kunna kalla sin egen. Sekreterare skulle rådet dela med lantbruksakademien. Akademiens kamrer skulle vara dess redogörare. Assistenten skulle tydligen kunna åläggas att utföra vissa arbeten för akademiens räkning. Frågor rörande lagringsforskningen skulle handläggas av en halvtidsanställd biträdande sekreterare. Kan en sådan anordning verkligen vara rationell, och kan rådet med denna anordning få en mot akademien fristående ställning?

I motionen har föreslagits, att rådet skulle utrustas med egen sekreterare, som även skulle kunna handlägga frågor rörande lagringsforskningen. Det har sagts, att en sådan man antagligen inte kan uppbringas.

I detta sammanhang vill jag påpeka, att man har anledning ställa sig tvivlande även beträffande genomförandet av en del av de förslag, som äro upptagna i propositionen. Är det t. ex. så säkert att man för ett arvode av 5 000 kronor kan få en i lagringsforskningsfrågor väl insatt person, som verkligen har tid att utföra detta arbete inom rådet? Detta förefaller mig föga troligt. Det kan väl knappast vara lämpligt, att som sakkunnig inom forskningsrådet anställa en person, som har sitt huvudsakliga arbete vid något inom livsmedelsbranschen verkande företag. Risken att de intressen detta företag företräder bli otillbörligt gynnade vid anslagens fördelning blir alltför stor, och risken kunna under sådana förhållanden också tänkas i vad gäller andra av rådet för lagringsforskningens ordnande företagna åtgärder. Det bästa är väl därför, att till sekreterare utvälja en person, som på goda grunder kan förväntas komplettera de kunskaper på lagringsforskningens eller andra för verksamheten viktiga områden, som han vid förordnandet till äventyrs icke besitter. Forskningsrådets möjligheter att göra den insats, som förslagsställarna och utredningen samt även riksdagen böra räkna med, blir givetvis helt beroende av att rådet rekryteras med personer, som kunna och vilja behandla uppkommande frågor objektivt. Men därtill fordras också, att rådet utrustas med en sekreterare, som rådet verkligen kan räkna som en dess egen tjänsteman och som

Inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område m. m. (Forts.)
rådet icke behöver dela med någon annan institution, ej ens lantbruksakademien. Med lantbruksakademiens sekreterare som rådets verkställande ledamot och stående i förmansställning i förhållande till sekreteraren böra alla möjligheter till missförstånd vara undanröjda.

Hur ställer sig då utskottet till dessa frågor Utskottet framhåller, att det förelegat stora svårigheter att erhålla en klar överblick över forsknings- och försöksverksamheten. Utskottet har därför liksom departementschefen ansett det vara nödvändigt att inrätta ett centralt organ på jordbruksforskningens område. Utskottet, som för övrigt skrivit mycket välvilligt i denna fråga, är således helt inställt på att ett forskningsorgan bör tillskapas.

Då det gäller organisationen för detta forskningsorgan är utskottet emellertid av en annan mening än den, som den på detta område verkställda utredningen kommit till och som vi motionärer i stort sett anslutit oss till. Utskottet har helt ställt sig på departementschefens linje. Utskottet säger likväl, att det har förståelse för de synpunkter, som motionärerna framfört, och utskottet utgår ifrån, att lantbruksakademien kommer att undergå en sådan utveckling, att de förutsättningar uppstå, som äro nödvändiga för att främja forskningsrådets verksamhet.

Jag vill för min del beklaga, att utskottet inte tagit större hänsyn än vad som skett till de synpunkter på denna fråga, som framlagts av en enhällig utredning på området. Jag vågar uttala den misstanken att man — såvitt intet oförutsett inträffar — inom en snar framtid kommer att vinna den erfarenheten, att det hade varit lyckligare att organisera jordbrukets forskningsråd som ett självständigt organ, då man därigenom hade haft större förutsättningar och möjligheter att bevaka de synnerligen viktiga frågor, som stå på dagordningen då det gäller jordbrukets forskning.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den av mig och andra ledamöter i denna kammare väckta motionen nr 457.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Den föregående ärade talaren började sitt anförande med att understryka värdet av en forskningsverksamhet på det område, det här gäller. Vi äro väl alla ense om, att det är av synnerligen stor vikt, att man i fortsättningen söker finna ut nya metoder och nya vägar för jordbruksforskningen. Det nu föreslagna forskningsrådet skulle ju få till uppgift att bl. a. samordna det forskningsarbete som försiggår på skilda håll.

Jag kan mycket väl förstå, att den föregående ärade talaren finner det vara ganska tråkigt att det förslag, som han själv i egenskap av utredningsman varit med om att framlägga, inte till alla delar följts av Kungl. Maj:t. I slutet av sitt anförande anmärkte herr Norup, att han fann det märkvärdigt, att utskottet gått emot en enhällig utredning. Det förhåller sig nog på det sättet, herr Norup, att åtskilliga utredningar här i landet, som varit eniga, måst finna sig i att få sina förslag på olika sätt omarbetade av Kungl. Maj:t och i sålunda ändrat skick framlagda inför riksdagen. Jag kan som sagt förstå herr Norups inställning, men jag skulle emellertid kunnat förstå honom bättre, om han i sin motion mera konsekvent än vad som nu skett, följt utredningens linjer. Det hade under sådana förhållanden blivit ett förslag, som mera strikt och i väsentligare delar avvikit från Kungl. Maj:ts förslag. Om man nu läser motionen, har man emellertid svårt att få klart för sig varthän den i motionen föreslagna ändringen av organisationen egentligen syftar.

Inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Man har i motionen avvägt sina framställningar så väl, att man kommit fram till precis samma kostnad, 37 500 kronor, som regeringsförslaget innebär. Motionärerna ha först i någon mån framhållit fördelarna med utredningens förslag men likväl skrivit följande: »Då emellertid det stora flertalet av jordbrukets forskningsorgan uttalat sig för ett inom lantbruksakademiens ram organiserat forskningsråd och då det synes angeläget, att forskningsrådet redan från början gives en sådan ställning, att ett gott samarbete mellan å ena sidan rådet och å andra sidan lantbruksakademien och jordbrukets forskningsorgan tryggas, ha vi i princip ej velat motsätta oss Kungl. Maj:ts förslag i detta stycke.» Genom detta uttalande gå motionärerna ju utan vidare med på att Kungl. Maj:ts förslag skulle vara i varje fall lika bra som utredningens förslag. I samband med att motionärerna längre fram i motionen beröra utredningens förslag, att forskningsrådet skall bestå av 14 ledamöter plus en av Kungl. Maj:t tillsatt ordförande, heter det vidare: »Det av departementschefen föreslagna antalet ledamöter synes oss väl avvägt.» Motionärerna äro även med om detta förslag, trots att de sedan göra en omredigering på olika punkter när det gäller organisationens närmare utformande.

Det framgår emellertid av motionen och ännu starkare av den siste ärade talarens anförande, att en viss misstänksamhet emot lantbruksakademien är den främsta orsaken till motionärernas inställning. Herr Norup sade, att denna akademi inte visat sig kunna taga några initiativ egentligen på detta område till jordbrukets fromma, och om lantbruksakademiens sekreterare skulle bli sekreterare i rådet är man rädd för att ett sådant arrangemang inte skulle komma att medföra samma effekt som om rådet, såsom motionärerna föreslagit, finge en särskild sekreterare. Jag måste nog för min del bekänna, att jag inte har så stora möjligheter att bedöma lantbruksakademiens förutsättningar för den uppgift det här gäller eller det arbete den tidigare utfört. Jag tycker emellertid att även herr Norup skulle kunna gå med på att det endast skulle vara lyckligt för akademiens framtida utveckling, om vi på det sätt som i propositionen föreslås kunde få detta råd anknutet till akademien och ge akademien tillfälle att upptaga en verksamhet i större omfattning. Om rådet nu skulle utses efter de principer, som äro föreslagna i motionen, nämligen att ordföranden och 7 andra ledamöter skola utses av Kungl. Maj:t, de senare enligt förslag av lantbruksakademien, ingenjörsvetenskapsakademien, lantbrukshögskolan, veterinärhögskolan, Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, Sveriges lantbruksförbund samt Riksförbundet landsbygdens folk bleve ju detta en allsidig sammansättning, men jag hyser inte några miss-tankar om att Kungl. Maj:t till medlemmar av detta råd kommer att välja andra personer än sådana som åtnjuta jordbrukarnas fulla förtroende.

Genom de av Kungl. Maj:t föreslagna förändringarna i utredningens förslag ha kostnaderna för forskningsrådets verksamhet kunnat nedbringas ganska väsentligt. Även motionärerna gå för all del in för en sådan organisation, att kostnaderna skola nedbringas. Jag tror att Kungl. Maj:t har lyckats hyfsa denna ekvation på ett ganska tillfredsställande sätt. Den uppfattningen ha vi nog haft lite till mans inom jordbruksutskottet, att Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt i alla fall siktat till en viss förenkling av problemet och ett nedbringande av kostnaderna. Även om man skulle kunna säga att ledningen för detta arbete ligger hos lantbruksakademien, torde man kunna hoppas, att man skall kunna komma fram till resultat som kunna väcka jordbrukarnas förtroende. Det är detta som tydligen herr Norup tror inte skall lyckas. Jag för min del har emellertid den uppfattningen att det kan och bör lyckas. I fråga om anslagssumman till främjande av forskningen, på jordbrukets område har den föregående talaren inte gått in för motionens hemställan utan tycks i lik-

Inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område m. m. (Forts.)
het med departementschefen tills vidare i avvaktan på de erfarenheter, som kunna vinnas av verksamheten, ha stannat vid ett belopp av 100 000 kronor.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Norup: Herr förste vice talman! Herr andre vice talmannen säger, att vi motionärer tyckas hysa en viss misstänksamhet mot lantbruksakademien. Det är kanske inte anledning att tala om någon direkt misstänksamhet, men jag tror för min del, att det är en smula felaktigt att man speciellt på detta område skall ge lantbruksakademien en chans. Jag tycker nog att lantbruksakademien själv borde ta initiativ till olika saker utan att man från Kungl. Maj:ts och riksdagens sida skall anvisa vad den skall göra. Jag tror för min del som sagt att det skulle väcka större anklang ute bland jordbrukarna, om det i ledningen för detta forskningsråd sätte representanter för deras organisationer. Det är i syfte att möjliggöra detta som vi motionärer framlagt vårt förslag.

De i motionen föreslagna kostnaderna äro, som jag tidigare sade, anpassade efter den nedskärning av antalet ledamöter i forskningsrådet, som är föreslagen av Kungl. Maj:t. Även om denna anordning inte är den allra bästa, innebär den dock en lösning som man skulle kunna acceptera. Däremot ha vi varit misstänksamma mot att så mycket ledning och makt skall läggas i lantbruksakademiens händer. Jag tror det hade varit lyckligt om utskottet i stället hade följt det i motionen framlagda förslaget, till vilket jag, herr talman, ännu en gång ber att få yrka bifall.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr förste talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 15.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till veterinärinrättningen i Skara;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag för anläggande av gemensamma tvättinrättningar på landsbygden jämte i ämnet väckta motioner;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall för hagelskador;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av kontroll å vissa plantskolealster m. m.; och

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till jordbrukstekniskt institut m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

Föredrogos konstitutionsutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser om ersättning till kommunala förtroendemän.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft motionen nr 6 i andra kammaren av herrar Åkerström och Nilsson i Varuträsk

*Ändrade
bestämmelser
om ersättning
till kommunala
förtroendemän.*

Ändrade bestämmelser om ersättning till kommunala förtroendemen. (Forts.)
och motionen nr 81 i samma kammare av herrar Wallentheim och Eriksson i Sandby.

I motionen II: 6 hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning med förslag till sådan ändring av kommunallagarna att kommun tillerkännes rätt att av kommunens medel till av kommunen valda förtroendemen bevilja dagtraktamente eller gottgörelse till större belopp än som för närvarande är stadgat, samt att denna rätt utvidgas till att omfatta även fullmäktigeledamöter».

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen, i anledning av motionen II: 81, i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om skyndsam utredning av frågan angående ändring av gällande bestämmelser i kommunallagarna om ersättning till kommunala förtroendemen samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

2) att motionen II: 6 måtte anses besvarad genom vad utskottet ovan under 1) hemställt.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Åkerström: Herr förste vice talman! Konstitutionsutskottets föreliggande utlåtande behandlar ett ämne, som jag skulle vilja beteckna såsom berörande frågan om kommunernas självbestämningsrätt. I detta ämne ha i denna kammare avgivits två motioner; den ena motionen, nr 81, sträcker sig inte fullt så långt som den andra, nr 6, som jag och herr Nilsson i Varuträsk avlämnat. Konstitutionsutskottets utlåtande innebär — om jag förstått det rätt — ett bifall till motionen nr 81 i denna kammare och tillika ett bifall till vissa delar av motionen nr 6. Det resultat utskottet har kommit till skulle ju också kunna sägas inrymma mer än vad som står skrivet i utlåtandet, och man kanske skulle kunna säga, att även det övriga som yrkats i motionen nr 6, men som inte blivit besvarat i själva utskottsutlåtandet, ändå kan komma att bli föremål för utredning. Emellertid vågar jag inte för min del lita på att så kommer att ske, och därför, herr talman, kommer jag att yrka bifall till motionen nr 6 i andra kammaren.

Jag har redan understrukt att jag uppfattat denna fråga såsom berörande kommunernas självbestämningsrätt. Jag förutsätter att vi här i riksdagens andra kammare äro intresserade av att, när så ske kan, utvidga denna självbestämningsrätt. Personligen hade jag helst önskat att jag hade kunnat gå på en annan linje. Jag skulle då ha velat företräda den uppfattningen, att man ur kommunallagarna överhuvud taget skall rensa ut de bestämmelser, som på hit-hörande område begränsa kommunernas självbestämningsrätt. Jag betraktar det inte som någon tillfredsställande anordning, att kommunerna skola nödgas gå till länsstyrelsen för att få fastställelse på ett arvode till en kommunal förtroendeman. Emellertid vågar jag inte sträcka mig så långt, och det gör ej heller någon av de andra motionärerna. Vi få tills vidare finna oss i att kommunernas självbestämningsrätt på detta område skall vara avgränsat.

Vad som enligt min uppfattning skiljer utskottet och oss som stå bakom motionen nr 6 åt, är frågan, huruvida man skall ge kommun rätt att åt ledamot av beslutande organ, kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige o. s. v., ge även dagtraktamente och på det sättet jämställa dem med ledamöter av de verkställande organen. På detta område är alltså den uppfattning rådande, som gällde vid den tidpunkt, när man bestämde sig för denna åtskillnad mellan ledamöter av beslutande och verkställande organ och som åberopas av

Ändrade bestämmelser om ersättning till kommunala förtroendemän. (Forts.)

Svenska stadsförbundet i det utlåtande detta avgivit över motionen, nämligen att den högre förtroendevalör, som representantskapet äger, bör göra detta i högre grad eftersträfvansvärt än andra kommunala uppdrag. Personligen har jag alltid uppfattat denna sak på ett rakt motsatt sätt. Låt oss säga att vi i en fullmäktigeinstitution av något slag, kommunalfullmäktige, municipalfullmäktige, placerat 25 till 40 personer. Av dessa välja vi sedan ut några personer, som skola handha de verkställande uppgifterna inom kommunen. Vi motionärer ha då uppfattat saken så, att en på detta sätt utvald person får ett ännu högre förtroendeuppdrag än han har i egenskap av ledamot av det beslutande organet. Jag finner sålunda intet godtagbart skäl för att man alltjämt skall vidmakthålla denna skillnad i här berörda avseende mellan det beslutande och det verkställande organets ledamöter.

I motiveringen till motionen nr 6 framföres tillika den uppfattningen, att vid en utredning av det slag, som i motionen ifrågasättes, även borde kunna få upptagas till prövning frågan om huruvida inte rätt skall kunna tillerkännas en kommun att ge personer, som under en lång följd av år huvudsakligen ägnat sig åt kommunalpolitiska arbetsuppgifter i förtroendeställning, en sjuk- och ålderdomspension. Vi veta ju hurusom under senare år utvecklingen har lett till en centralisering av kommunernas medelsförvaltning och ett successivt införande av — vågar jag säga det — tjänstemannavälde. Vi veta också att det alltjämt finns kommuner, som inte äro av den storleksordning, att man ännu har kunnat gå fram på denna väg. Det finns även kommuner som ha infört denna centralisering med ty åtföljande inrättande av tjänster men som ännu ha kvar vissa uppgifter, vilka, om de sammanföras på en person, kunna för honom bli en huvudsaklig sysselsättning. Vi ha folk ute i kommunerna, som ha kommit upp i den åldern, att man borde kunna befria dem från uppdraget att vidare syssla med kommunalpolitiska arbetsuppgifter. De ha emellertid tidigare varit i den ställningen, att de huvudsakligen ägnat sig åt sådana uppgifter, och man har därför inom kommunen givit dem ett arvode, på vilket de nödortfikt kunna reda sig. Det finns sådana fall, där man av hänsyn till att man ställer dessa människor utan levebröd nödgas behålla dem kvar i dessa förtroendeuppdrag även sedan de nått sådan ålder att det både ur deras egen och kommunens synpunkt är önskvärt, att de skiljas därifrån. Vi veta alla, och det framgår även av utlåtandet, att konstitutionsutskottets ledamöter äro väl medvetna därom, att, särskilt när det gäller dagtraktamentsfrågan och formerna för bestämmandet av arvoden till kommunala förtroendemän, förhållandena äro långt ifrån tillfredsställande ordnade. Så har det varit under många år. Men även konstitutionsutskottet är säkerligen väl medvetet om att det finns kommuner ute i landet, som ge pension åt sådana personer, som jag här talat om och som åsyftas i motionen nr 6. Vid en överklagning måste givetvis ett sådant beslut upphävas. Man väljer därför den utvägen att ge vederbörande en tjänst, som han aldrig behöver sköta, men han är likväl formellt anställd som tjänsteman hos kommunen. Sådana förhållanden vittna om att det finns ett behov ute i kommunerna att i vissa särskilda fall få välja efter gottfinnande och då så befinnes lämpligt ge vissa personer en sjuk- och ålderdomspension. Jag tror inte att det i fortsättningen skall behöva bli så många, men för närvarande ha vi säkerligen ett icke oväsentligt antal sådana personer, som skulle vara betjänta av om så kunde ske. Som jag tidigare betonat skulle detta icke blott vara till nytta för vederbörande själva utan också för respektive kommun.

Jag vill med vad jag anfört, herr förste vice talman, yrka bifall till motionen nr 6 i andra kammaren.

Ändrade bestämmelser om ersättning till kommunala förtroendemen. (Forts.)

Herr **Fast**: Herr talman! Jag blev ganska överraskad över det anförande, som en av motionärerna här höll. Sällan ha motioner blivit så välvilligt behandlade som fallet varit med de ifrågavarande motionerna. Den ena är, såsom herr Åkerström sade, till alla delar tillstyrkt, och den andra har, om vi taga hänsyn till utskottets motivering, också fått en mycket välvillig behandling. Vad har utskottet här föreslagit? Utskottet har föreslagit, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära en allsidig utredning på detta område och att så snart utredningens resultat föreligger skyndsamt framlägga förslag till riksdagen. I motiveringen har utskottet dessutom icke minst i anledning av det yttrande, som avgivits av Svenska landskommunernas förbund, framhållit, att med hänsyn till det nuvarande penningvärdet äro de förutvarande bestämmelserna icke tidsenliga. Utskottet framhåller vidare, att en hel rad kommuner leva utanför lagens ramar — ett förhållande, som icke är tillfredsställande och som vittnar om att tiden är mogen för att göra en revision på detta område. Utskottet framhåller vidare, att på ett område såsom i fråga om ledamotskap i beskattningsnämnderna riksdagen nyligen beslutat en höjning av arvodet. Vi ha vidare erinrat om de ändringar, som nyligen vidtagits i landstingsförförordningens bestämmelser. Utskottet nöjer sig emellertid icke med detta utan går så långt som att säga, att från sammanträdesorten avlägset boende ledamöter i fullmäktige och nämnder skola få full ersättning för sina resekostnader. Slutligen anför utskottet vidare i sin motivering, att det kan vara skäligt, att därest en kommun det önskar också lämna ersättning för kostnaderna för nattlogi på sammanträdesorten. Vad utskottet emellertid i likhet med Svenska landskommunernas förbund ansett sig böra framhålla är, att även om det sker en ändring av ersättningen, så att den blir skäligt avvägd, bör man söka bibehålla den principen, att de kommunala uppdragen alltså fullgöras såsom förtroendeuppdrag. Detta har också med all styrka framhållits i den motion, som väckts av herrar Wallentheim och Eriksson i Sandby och som fått ett odelat tillstyrkande av styrelsen för Svenska landskommunernas förbund. Jag tror, att det skulle vara angeläget att vidmakthålla den grundprincipen som varit gällande, så länge som vi haft en kommunal självstyrelse. Inom ramen för ett bibehållande av denna princip har utskottet icke alls bundit den blivande utredningen, utan alla de synpunkter, som under utredningen böra komma fram, har man möjlighet att få belysta med anledning av den vida avfattning som formuleringen erhållit.

Utskottet har emellertid gått längre på detta område än de båda motionärerna, och utskottet har i sin motivering — vi ha icke kunnat taga in detta i klämman — icke begränsat sig till de uppdrag som beröra enbart kommunallagarna. utan har i motiveringen framhållit, att utredningen jämväl bör omfatta de specialförfattningar, där man kan peka på motsvarande förhållanden till kommunallagarnas bestämmelser. Jag är övertygad om att denna anvisning i motiveringen också skall leda till att man tar upp problemet i hela dess vidd. När utskottet på detta sätt tillmötesgått motionärerna och en allsidig utredning föreslås, som till och med i vissa avseenden går längre än motionärerna för sitt vidkommande yrkat, finns det verkligen inga skäl, varför icke denna kammare skulle kunna bifalla utskottets förslag. Det kommer säkert att leda till en utjämning, som i nuvarande läge är det bästa tänkbara. Jag anser även, att herr Åkerström bör vara nöjd med detta förslag. Det är nog icke varje år, som man väcker motioner, som bli så välvilligt behandlade som de föreliggande. Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hällgren**: Herr talman! Herr Åkerström har ju yrkat bifall till sin motion. Man kan ju anse såsom den föregående talaren, att han borde vara

Ändrade bestämmelser om ersättning till kommunala förtroendemän. (Forts.)
mer än belåten med utskottets utlåtande, om man jämför utskottets kläm med den kläm som återfinnes i herr Åkerströms motion. Emellertid är det ett avsnitt av denna motion, som utskottet icke kunnat engagera sig för. Det står nämligen där: »Vid övervägande av frågan om vilka bestämmelser som skola ersätta de nuvarande bör man utgå ifrån att gottgörelse skall av kommunens medel kunna beviljas dels för genom uppdragets fullgörande utebliven arbetsinkomst» etc. Det är svårigheterna för att exempelvis kunna uppskatta vilken ersättning som skall utgå till en som icke är lönarbetare eller som icke är löntagare utan — låt oss säga — till en jordbrukare, till en som har affär eller överhuvud taget till en som bedriver egen rörelse. Att tänka sig att kunna uppskatta för genom uppdragets fullgörande utebliven arbetsinkomst och där- efter ersätta personen i fråga med kommunens medel för deltagande i ett kommunalt uppdrag har utskottet icke kunnat engagera sig för. Jag tror, att motionären i det hänseendet kan vara belåten med utskottets förslag.

Herr Åkerström: Herr talman! Utskottets talesman, herr Fast, menar, att jag bort vara tacksam och icke gjort det yrkande som jag här framställt. Jag vill nu passa på tillfället att säga, att jag faktiskt är en smula förvånad över att utskottet kunnat bli enigt om ett utlåtande som sträcker sig så pass långt. Jag skall gärna erkänna det, eftersom jag vet hurusom krafter varit i rörelse och även tidningsartiklar skrivits, som syfta till att rekommendera rent avslag på dessa motioner. Jag är emellertid ganska pretentiös, och därför har jag ändå uppträtt som jag gjort. Jag anser nämligen, att när man går in för en ändring i dessa förhållanden skall man taga ett ordentligt tag. Man skall se till att rensa bort allt vad man kan och utvidga — vilket jag särskilt betonar — den kommunala självbestämmanderätten så mycket man kan. Det är här, som man dock från utskottets sida skiljer sig i någon mån från oss som stå bakom motionen nr 6.

När herr Hällgren pekade på att man åtminstone i ett avseende tagit ett mycket bestämt avstånd från motionen, gällde detta den punkt i motionen, där man talar om gottgörelse »för genom uppdragets fullgörande utebliven arbetsinkomst». När utskottet icke kunnat gå med på detta, får det väl anses innebära, att enligt utskottets uppfattning kommunerna icke skulle vara kapabla att bedöma en sådan sak. Jag för min del betraktar dem såsom kapabla att göra det. Då det här skett en utvidgning, kan jag säga, att jag personligen har den uppfattningen, att man behöver icke omnämna de övriga författningar, som kunna beröras i detta fall. Blir det en utvidgning, komma naturligtvis även övriga författningar med.

Jag skulle gärna vilja få en förklaring från utskottet på vad som utskottet skrivit — jag har kanske icke rätt uppfattat det: »Vid den utredning i ämnet, som utskottet sålunda förordar, bör bl. a. beaktas, att kommunerna må beredas ökade möjligheter att kompensera ordförande i kommunalfullmäktige och kommunalstämma» o. s. v. Skola vi uppfatta detta så, att stadsfullmäktige och municipalfullmäktige icke få komma i fråga? Jag önskar blott veta, vad man från utskottets sida här åsyftar.

Herr Fast: Herr talman! Den fråga om ersättning för genom uppdragets fullgörande utebliven arbetsinkomst, som herr Åkerström berört, kan man se ur två synpunkter. Om man höjer dagtraktamentet, kan detta naturligtvis för människor i blygsamma ekonomiska förhållanden också utgöra ersättning för utebliven arbetsinkomst, men, såsom motionen är skriven, krävs ett särskilt hänsynstagande till en uppskattning av den uteblivna arbetsinkomsten, vilket

Ändrade bestämmelser om ersättning till kommunala förtroendemän. (Forts.) skulle föra oss, såvitt jag kan förstå, totalt bort från den grund, varpå man tidigare stått, när det gällt kommunalförvaltningen.

Då man sedermera talar endast om kommunalfullmäktiges och kommunalstämmans ordförande, är det väl icke herr Åkerström obekant, att dessa kommunala organ utgöra själva grundstommen i våra kommunallagar. Sedan står det en hel rad hänvisningar om att här gäller vad som är bestämt i fråga om ordförande i kommunalfullmäktige och kommunalstämma. Jag tror således, att man icke får tolka bestämmelsen i så snäv bemärkelse, som herr Åkerström här velat göra.

Härmed var överläggningen slutad.

Kammaren biföll utskottets i punkten 1) gjorda hemställan.

Herr förste vice talmannen framställde beträffande utskottets hemställan i punkten 2) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen II: 6; och blev utskottets hemställan i punkten 2) av kammaren bifallen.

§ 17.

*Utgifter under
rikstatens
fjärde huvud-
titel.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 2, 4, 6, 8, 11, 13, 15, 17, 20, 24, 64, 68, 100, 103, 134, 145, 162, 170, 178, 180 och 182.

Lades till handlingarna.

*Anslag till
ekiperings-
sättningar vid
marinen.*

Punkten 69, angående Marinen: Ekiperingersättningar.

Efter föredragning av punkten yttrade

Herr **Fröderberg**: Herr talman! När det gäller ekiperingersättningen dela vi in officers- och underofficerskategorierna i tre grupper nämligen dels på stat, dels på övergångsstat och dels i reserven. Jag har här väckt två motioner, som avse underofficerare i reserven. När de äro inkallade ha de på sätt och vis samma tjänstgöring som underofficerare på aktiv stat. De ha i mycket stor utsträckning inkallats i beredskapstjänst, och under krigsåren har ett mycket stort antal underofficerare i reserven utnämnts och konstituerats i både armén, flottan och flyget. De skilja sig från de värnpliktiga på det sättet, att de skola hålla sig själva med kläder, och därför få de ekiperingersättning. Under den första tiden tillämpades den ekiperingersättning, som bestämdes år 1927, men år 1940 och även senare har denna ersättning avsevärt höjts. Sedan krigsutbrottet ha dessa ekiperingskostnader varit ungefär lika för alla, men ersättningarna ha varit mycket olika, beroende på vilket datum vederbörande fått sin befordran. Jag och mina medmotionärer ha därför föreslagit, att de som befordrats före det datum, som här nämnts, skola få samma ersättning som de, vilka befordrats senare, så att en utjämning härigenom skulle ske. Vi ha ansett det vara orätt, att de som befordrats första året skulle få mycket mindre i ersättning än de som befordrats under de senare åren.

Utskottet har icke tagit någon hänsyn till dessa motioner, och det är därför heller ingen idé att framställa något yrkande. Det förefaller mig dock litet egendomligt, att utskottet här icke ansett sig kunna bifalla motionerna med

Anslag till ekiperingsersättningar vid marinen. (Forts.)

anledning av de konsekvenser, som det skulle kunna föra med sig för andra, fastän utskottet icke kunnat bestrida, att man skulle kunna skapa större rättvisa på detta sätt. Jag har blott velat säga detta, herr talman, och har icke något yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 18.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till bidrag till kristidsnämndernas verksamhet; och

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1945/46, i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 19.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1945/46, i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion.

Punkterna 1, 2, 4 och 6.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 20.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till anordnande av tjänstebostad åt landsfiskalen i Tärna distrikt;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 till förvärv och teckning av aktier i samband med bildande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag; och

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till riks försäkringsanstalten jämte i ämnet väckta motioner; samt

bevillningsutskottets betänkande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tullfrihet i vissa fall för kläder, beklädnadsmateriel och livs- förnödenheter.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 21.

*Motion om
införande av
en malmaccis
eller annan
särskild be-
skattning av
gruvindu-
strien.*

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 38, i anledning av väckt motion om införande av en malmaccis eller annan särskild beskattning av gruvindustrien.

I en inom riksdagen väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, II: 61, av herr Sundström i Vikmanshyttan hade hemställts, att riksdagen måtte besluta hemställa till Kungl. Maj:t att företaga en utredning av frågan om införande av en malmaccis eller annan särskild beskattning av gruvindustrien och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att motionen II: 61 av herr Sundström i Vikmanshyttan om införande av en malmaccis eller annan särskild beskattning av gruvindustrien icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde:

Herr Sundström i Vikmanshyttan: Herr talman! Jag förstår mycket väl, att det är ganska hopplöst att hålla ett längre anförande med anledning av den föreliggande motionen och i all synnerhet att yrka bifall till densamma, men det oaktat tillåter jag mig redan nu nämna, att ett bifallsyrkande kommer att ställas.

Av de yttranden, som äro fogade till utskottets utlåtande, ser man att särskilda stödåtgärder till malmkommunerna anses vara av behovet påkallade. Utskottet har för sin del sagt, att samma krav även skulle kunna ställas på andra områden, men så är ingalunda förhållandet, därför att gruvindustrien är av helt annan art än andra industrier. Det är ju här fråga om naturtillgångar, som egentligen borde tillhöra det allmänna, alltså staten, men som nu ägas av privata personer, vilka dessutom kunna ta ut oerhörda vinster.

Jag har hört, att utskottsmedlemmar ha uppgivit, att det finns gruvor, som man icke kan belasta med större skatter än de för närvarande ha, men hur tillgår det i verkligheten? Jo, särskilt i de mellansvenska gruvdistrikten är det industrier, som äga gruvfälten. De bryta malm och sälja den till självkostnadspris till sin egen industri och redovisa följaktligen icke några som helst inkomster i den kommun, där gruvan är belägen. På det sättet får gruvkommunen icke några skatteintäkter av driften i fråga, utan sådana erhållas endast genom den arbetsinkomst, som vederbörande arbetare och tjänstemän ha. Nästan som regel förhåller det sig också så, att gruvindustrien har sina kontor förlagda till städer och andra samhällen än där gruvan är belägen, och det är där, som företaget har sina högst betalda tjänstemän, vilka naturligtvis skatta i den kommun där de ha sin bostad. På detta sätt undandras malmkommunerna den skatt, som de så väl behöva. När gruvan är tömd läggs gruvdriften ned, och då stå kommunerna, som jag påpekat i min motion, på bar backe i fråga om sina ekonomiska möjligheter att finansiera allt, som gruvdriften har dragit med sig. De komma alltså i ett ganska bekymmersamt läge.

Jag kan ju nämna, att jag personligen icke tillhör någon malmkommun, som på detta sätt är beroende av gruvindustrien. Uppslaget till min motion har jag fått från en kommun i närheten av Hedemora socken, nämligen Garpenberg. Där är det enskilda företagare, som äga hela gruvindustrien, och det är icke blott svenska ägare utan i många fall även utländska. Man löper där risken att gruvdriften när som helst kan läggas ned, varigenom kommunen kommer att förlora de skatteintäkter, som den behöver för sin fortsatta kommunala verksamhet.

Nu säger exempelvis kommerskollegium i sitt yttrande, som trots vad collegium anfört slutar med ett avstyrkande, bland annat följande: »Vad beträffade

Motion om införande av en malmaccis eller annan särskild beskattning av gruvindustrien. (Forts.)

de norrbottniska malmfälten hade förslag med liknande sociala syften som motionens föranlett åtgärder. 1936 års riksdag hade anvisat ett reservationsanslag av 150 000 kronor för låneunderstöd till fastighetsägare i Kiruna och Malmberget, som kommit i nödläge på grund av att driften vid malmfälten varit inskränkt. 1938 års riksdag hade anvisat ett anslag av 3 miljoner kronor till fond för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna. Även i fråga om en del av fyndigheterna i Skelleftefältet i Västerbottens län hade skapats möjligheter att vid behov vidtaga stödåtgärder. 1935 års riksdag hade erhållit tillfälle att avgiva yttrande över vissa av vederbörande departementschef förordade åtgärder. Skandinaviska kreditaktiebolaget hade såsom huvudintressent i Bolidens gruvaktiebolag erbjudit sig att verka för att gruvbolaget till Kungl. Maj:t gjorde vissa åtaganden, avseende bland annat att skydda vissa sociala intressen i fall av nedläggning eller väsentlig inskränkning av gruvdriften. Gruvbolaget skulle överlämna medel, som jämte viss avkastning därav skulle bilda en fond till ett sammanlagt belopp av 3 miljoner kronor.»

Av detta yttrande framgår tydligt och klart, att kommerskollegium har sitt intresse riktat just på svårigheterna för malmkommunerna. När så är fallet då staten är aktieägare, kunde man väl också begära, att detsamma skulle gälla, när det är privata som ha gruvdriften. Så är det emellertid ingalunda. De avsätta inga riskfonder för att möta en eventuell kris inom vederbörande kommun, utan de dra bort all vinst, som de kunna få på malmbrytningen, och därigenom försättes, som jag sagt tidigare, kommunen i stora ekonomiska svårigheter.

Det är detta som gör, att jag för min del anser att en utredning i detta fall vore väl behövlig. Svårigheterna äro ju till för att övervinnas. Nog borde en utredning kunna finna möjligheter till en beskattning, som skulle kunna bäras av alla gruvintressenter i landet.

Jag måste därför beklaga, att utskottet har gått på rent avslag. Jag är övertygad om att frågan snart kommer igen. Vi ha ju en skogsaccis, som tillämpas överallt. Det föreligger samma svårighet även här. Det finns ju jordägare, som äro skyldiga för hela sin fastighet men som ändå få betala skogsaccis till vederbörande kommun. Nog skulle väl även malmbolagen kunna bära en utgift utöver de skatter, som de för närvarande ha att betala, för att på det sättet trygga kommunernas ekonomiska framtid.

Även kontrollstyrelsen säger sig i sitt yttrande dela motionärens uppfattning om de svårigheter, som föreligga för malmkommunerna, men styrelsen anser, att man på andra sätt bör kunna bistå dessa kommuner ekonomiskt. Utskottet slutar också sitt yttrande med att uttala förhoppningen, att man skall ägna denna fråga sin uppmärksamhet för att se, om man på annat sätt skall kunna åstadkomma en tryggare ekonomisk ställning för malmkommunerna. Man är alltså fullt överens om behovet av stödåtgärder just för dessa bygder.

Om man skulle kunna hysa den förhoppningen, att riksdagen och Kungl. Maj:t skulle ägna denna fråga större intresse än som skett hittills och vilja skapa fram fondmedel av ett eller annat slag för att trygga dessa kommuners framtida ekonomi, skulle man icke behöva ställa något yrkande här i dag utan skulle kunna nöja sig med utskottets utlåtande, men när man icke är övertygad om den saken och icke heller om riktigheten av att vanliga skattemedel skola användas för detta ändamål, så tillåter jag mig, herr talman, att med det sagda yrka bifall till min motion nr 61 i anrda kammaren.

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! Jag kan försäkra motionären, att man inom bevillningsutskottet har varit fullständigt enig därutinnan, att man livligt behjärtat de syften, som han vill främja med sin motion, men vi ha ock-

Motion om införande av en malmaccis eller annan särskild beskattning av gruvindustrin. (Forts.)

så varit lika eniga därutinnan, att den väg, som han anvisar, nämligen införandet av en malmaccis, icke är framkomlig, detta både av principiella och av praktiska skäl.

Det principiella skälet, som motionären icke har berört i sitt anförande, är att man svårigen kan tänka sig att införa en specialskatt för att skaffa medel för ett visst begränsat ändamål. Det är ju en väg, som riksdagen på goda grunder i allmänhet är betänksam emot att beträda, och jag har svårt att föreställa mig, att man skulle vilja slå in på en sådan väg i detta fall. Man bör också tänka på att, om man skulle göra det exempelvis för malmkommunerna på de motiv, som motionären har angivit, så skulle man med samma skäl kunna använda samma tillvägagångssätt även för andra kommuner, som för sin livsförsel och för sin utkomst äro väsentligen beroende av någon speciell företagssamhet. Det går ju icke att konstruera en skattelagstiftning efter dylika linjer.

Härtill komma sedan avsevärda tekniska svårigheter, som motionären icke heller gått in på. Kontrollstyrelsen, som ju närmast har hand om dessa tekniska spörsmål, har understrukit hur praktiskt taget omöjligt det skulle vara att handha eller att överhuvud taget konstruera en sådan beskattning. Kontrollstyrelsen diskuterar två olika vägar. Man kunde taga ut skatten antingen i form av en värdeskatt eller i form av en skatt med visst belopp per enhet bortfraktad malm. Båda dessa vägar anser sig emellertid kontrollstyrelsen böra avvisa. Man anser inom denna sakkunniga myndighet, att varken det ena eller det andra alternativet skulle kunna leda till någon rimlig ordning.

Jag skulle kunna tänka mig, att anledningen till motionen är erfarenheterna från förra världskriget. Vi komma nog ihåg hur det då gick till inom vissa av våra s. k. malmkommuner. Man hade under kriget, med hänsyn till då rådande priser, tagit upp brytning av icke särskilt brytvärda fyndigheter, och när kriget var slut lade man ned det hela, varigenom vederbörande kommun naturligtvis kom i svårigheter. Det förtjänar påpekas, att det den gången i väsentlig mån var utländska intressen, som voro engagerade i dessa kristidsföretag. Denna gång äro förhållandena icke likartade med vad de voro förra världskriget. I varje fall är ju utländskt kapital icke alls engagerat i denna verksamhet. Här till kommer den omständigheten, att brytning av de fyndigheter, som man nu bearbetar men som kanske icke skulle ha utnyttjats under vanliga förhållanden, har tillkommit efter anmodan av statsmakterna, närmast från industrikommissionens sida, med hänsyn till vårt försörjningsläge. En malmaccis skulle komma att ytterligare belasta dessa företag och sannolikt leda till att de komme att nedläggas väsentligt tidigare än vad annars blir fallet. I så fall skulle man emellertid nå ett mål rakt motsatt det, som motionären velat sträva efter.

Även ur en annan synpunkt vore det ganska egendomligt att tillmötesgå motionärens önskan. Det är nämligen så, att riksdagen tidigare ansett brytning av dessa mindre brytvärda fyndigheter under krigstiden vara så viktig, att riksdagen utan meningsskiljaktighet befriat den eventuella vinst, som kan uppkomma, från krigskonjunkturskatt. Om vi nu, samtidigt med att vi med den ena handen ha gjort detta, med den andra handen skulle pålägga samma företag en malmaccis, skulle det onekligen vittna om en ganska besynnerlig inkonsekvens från riksdagens sida.

Man får ju också komma ihåg, att en sådan malmaccis skulle väsentligt fördyra malmen och sålunda komme att leda till svårigheter exempelvis för den svenska järnhanteringen.

Vi ha från utskottets sida pekat på de åtgärder, som både av det allmänna och av enskilda företag vidtagits för att bemästra sådana situationer, som mo-

Motion om införande av en malmaccis eller annan särskild beskattning av gruvindustrien. (Forts.)

tionären uttalat farhågor för. Jag tycker, att detta förhållande vittnar om att man på dessa håll är på det klara med att man inte gärna vill, att en sådan situation skall åter uppkomma som vi hade inom vissa malmkommuner efter förra kriget. Jag är också övertygad om att efter de bestämda uttalanden, som bevillningsutskottet nu gjort, Kungl. Maj:t kommer att ha sin uppmärksamhet riktad på denna sak och, därest det skulle visa sig erforderligt, vidtaga åtgärder, så att de besvärligheter som motionären här behjärtat komma att i största mån elimineras.

Med dessa få ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till bevillningsutskottets betänkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 22.

Föredrogs vart efter annat:

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av tjänste- och familjepensioneringen för personal vid av staten övertagna enskilda järnvägar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidshjälp m. m. åt vissa pensionärer och understödstagare;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels vaktmästaren vid Uppsala universitet A. H. Gelins pensionsförmåner, dels ock pension åt driftledaren vid statens järnvägars biltrafikrörelse V. A. Karlssons efterlevande;

nr 36, i anledning av väckta motioner om införande av pensionsrätt för vissa förutvarande landstormsofficerare; och

nr 37, angående avskrivning av osäkra fordringar vid riksbankens huvudkontor;

första lagutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1945/46 för biträde vid handläggning av boställsärenden och vad därmed äger samband; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 7, 10 och 11 kap. vattenlagen;

nr 42, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 3 mom. lagen den 27 juni 1902 (nr 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar;

nr 44, i anledning av väckt motion angående dyrtids- och kristillägg åt personer, som uppbära livränta enligt lagen angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift; och

nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 13 och 14 §§ lagen den 6 juni 1941 (nr 334) om tillsyn å radiologiskt arbete m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 23.

*Motion om
anordnande
av obligatorisk
undervisning
för landsbyg-
dens ungdom
vid lant-
manna- m. fl.
skolor.*

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 38, i anledning av väckt motion angående anordnande av obligatorisk undervisning för landsbygdens ungdom vid lantmannaskolor, lantbruksskolor, lanthushållsskolor och folkhögskolor.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 427, av herr *Andersson* i *Dunker m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsam utredning angående behovet, kostnaderna och sättet för anordnande av obligatorisk undervisning för landsbygdens ungdom vid lantmannaskolor, lantbruksskolor, lanthushållsskolor och folkhögskolor.

Utskottet hemställde, att motionen II: 427, i den mån den icke kunde anses besvarad med vad utskottet i sin motivering anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Andersson* i *Dunker*: Herr talman! Det föreliggande utskottsutlåtandet understryker kraftigt, synes det mig, de synpunkter som framförts i motionen. Man erkänner, att landsbygdens ungdom intager en ogynnsam ställning i fråga om utbildningsmöjligheter i förhållande till ungdomen i städerna, och man erkänner, att detta är en bidragande orsak till ungdomens flykt från landsbygden. Man erkänner också det stora behovet av ökade kunskaper för dem som skola driva jordbruk, och i ett yttrande från lantbruksstyrelsen går man till och med så långt, att man ifrågasätter, om inte krav på ordentlig yrkesutbildning borde sättas som villkor för rätt att driva jordbruk. Man erkänner också och understryker den rådande stora bristen på platser vid landsbygdens ungdomsskolor. Överstyrelsen för yrkesutbildningen lämnar i detta avseende rätt märkliga upplysningar. »Enligt tillgängliga uppgifter skulle av de sökande till lantmannaskolornas vinterkurs 1944—45, där elevantalet är 1 509 (året förut 1 268), cirka 20 procent ej kunnat beredas plats. Lantbruksskolorna, som samma läsår ha 299 elever (året förut 294), ha måst avvisa 327 sökande. Vid lanthushållsskolorna, där elevantalet höstterminen 1944 utgjorde 630 (året förut 581), hade 46 procent av de sökande ej kunnat beredas plats.» Detta är, det måste man säga, ganska märkliga upplysningar.

Men vad vill man göra åt detta? Vad vill utskottet göra, och vad vilja de myndigheter som här ha avgivit yttranden göra? Ja, när man kommer därhän, får man väl säga, att de vilja just inte så mycket.

Utskottet säger i sitt utlåtande följande: »Med hänsyn till den stora betydelsen av den verksamhet, som bedrivs vid de lägre lantbruksundervisningsanstalterna och folkhögskolorna, synes fortsatt uppmärksamhet böra ägnas frågan om vilka åtgärder som kunna vidtagas för att skapa ökade möjligheter även för mindre bemedlade att erhålla utbildning vid nämnda undervisningsanstalter.» Ja, det är vad utskottet har att säga, att man skall ägna fortsatt uppmärksamhet åt de rådande förhållandena. Men att föreslå några åtgärder, som skulle förbättra läget och förbättra förhållandena, det har utskottet icke velat vara med om. Man tycker ju, att det vore naturligt, att man här hade föreslagit någon verklig åtgärd eller åtminstone gått med på någon utredning om hur förhållandena skola kunna förbättras. Men det har man inte velat göra.

Jag vill erinra kammaren om att vi vid ett tidigare tillfälle i år behandlade en motion, vari jag och några kamrater föreslagit en mycket rimlig höjning av anslaget till byggande av lantmanna- och lanthushållsskolor, men jordbruksutskottet vinkade även då med kalla handen och avstyrkte, och riksdagen avslog, vad vi där begärt.

Motion om anordnande av obligatorisk undervisning för landsbygdens ungdom vid lantmanna- m. fl. skolor. (Forts.)

När utskottet och de hörda myndigheterna här gå emot den begärda utredningen, frågar man sig: vad är det för skäl som de anföra? Jo, man kryper bakom att vi i motionen talat om att denna undervisning helst borde göras obligatorisk för att komma alla till del. och att undervisningen skulle vara obligatorisk, det menar man skulle vara så synnerligen olämpligt. I ett yttrande från lantbruksstyrelsen säger man om denna obligatoriska undervisning följande: »En obligatorisk undervisning i lantbruk eller lantushåll skulle ha till följd att ett stort antal för jordbruk och lantushåll ointresserade och olämpliga ungdomar skulle föras in i detta yrke. Detta skulle ytterligare minska ungdomens rätt till fritt yrkesval efter håg och fallenhet och skulle säkerligen åstadkomma en reaktion i motsatt riktning mot vad motionärerna åsyfta.» Jag måste säga, när jag läst detta uttalande, att man antingen inte har ordentligt läst motionen eller också uppenbarligen missuppfattat, vad vi där sagt. I motionen säga vi bland annat om denna undervisning följande: »Man torde kunna förutsätta, att de pojkar, som tänkte sig sin framtid vid jordbruket som egna jordbrukare eller arbetare, komma att söka sig till någon jordbrukets yrkesskola och flickorna till en lantushållsskola, under det att de som tänkte söka sig sin utkomst inom något annat yrke, sökte sig till folkhögskolorna.» Att då säga, att man skulle tvinga in sådana som inte ha lust för jordbruket i jordbruksskolorna och tvinga in dem i ett yrke som de inte ville ägna sig åt, det är att alldeles snedvrida, vad vi sagt i motionen och vad vi syftat till. Enligt vårt förslag skulle det i stället bli på det sättet, att den som vill ägna sig åt jordbruket söker sig till en jordbruksskola, en lantmanna- eller lantbruksskola, och de som vilja ägna sig åt något annat yrke gå till folkhögskolorna eller andra liknande kurser. Man har då fri rätt att välja.

Sedan söker man också i en del yttranden och i utskottsutlåtandet göra troligt, att en skyldighet att gå igenom sådana här kurser skulle komma att driva bort ungdomen från landsbygden, i stället för att, såsom vi motionärer tro och hoppas, den skulle stanna kvar. När man inbillar sig något sådant, då måste man inte känna landsbygdens ungdom, ty den är sannerligen numera så ambitiös och kunskapstörstande och har en sådan framåtanda, som man bara för något årtionde sedan icke skulle trott vara möjligt. Jag vill också säga, att om det finns några ungdomar som skulle lämna landsbygden för att slippa gå på en kostnadsfri kurs vid någon av dessa skolor, ja då må de resa. Den ungdomen avstå vi med varm hand till städer och andra samhällen.

Vi ha tidigare här i år beslutat om avsevärt höjda stipendier för dem som gå igenom kurser även vid landsbygdens ungdomsskolor. Detta måste givetvis komma att än mer öka ansökningarna och göra de skaror ännu mycket större, som icke kunna beredas plats i dessa skolor.

I ett av de avgivna yttrandena uttalar man sin förvåning över att motionärerna icke ha nämnt något om det påtänkta åttonde skolåret och icke nämnt, att man också har diskuterat lämpligheten av att göra såväl sjunde som åttonde skolåret mera praktiskt betonade och att detta skulle i viss mån kunna ersätta kurserna vid lantmannaskolor och liknande skolor. Vi ha icke omnämnt detta, därför att såvitt jag vet det ännu inte föreligger något preciserat förslag i detta hänseende. För övrigt tror jag, att den uppfattningen på landsbygden är ganska allmän, att en kurs vid en lantmannaskola eller en lantushållsskola eller en folkhögskola, som genomgås av ungdomar i 17—20-årsåldern, skulle för landsbygdens ungdom vara av mycket större värde än ett åttonde skolår, omedelbart kopplat till den vanliga folkskolans sjunde skolår. Det är som sagt en mycket allmän uppfattning, och jag tror, att det är svårt att jäva den.

Motion om anordnande av obligatorisk undervisning för landsbygdens ungdom vid lantmanna- m. fl. skolor. (Forts.)

Det har ju under senare år talats mycket om att jordbruket måste rationaliseras och att vi måste ekonomisera driften. Men för att kunna göra detta, menar jag, måste vi också se till, att de som skola genomföra denna rationalisering och ekonomisering, nämligen jordbrukarna själva, göras verkligen skickade för dessa uppgifter. Men hur skall det gå till, om man inte skapar ökade möjligheter för dem att skaffa sig de nödiga kunskaperna. Ty en förutsättning och en enligt min mening absolut grundläggande förutsättning för att det skall lyckas genomföra den behövliga ekonomiseringen och rationaliseringen av jordbruket är, att praktiskt taget alla jordbrukare få ökade kunskaper och därmed ökade möjligheter att genomföra de behövliga förbättringarna och förändringarna.

Jag anser därför, herr talman, att den i motionen föreslagna utredningen är både synnerligen nödvändig och synnerligen brådskande, och jag får därför trots det enhälliga avstyrkandet från jordbruksutskottets sida yrka bifall till motionen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Gustafson i Dädesjö: Herr talman! Jag håller med herr Andersson i Dunker om att landsbygdens skolundervisning lämnar mycket övrigt att önska och likaså att den yrkesutbildning som beredes landsbygdens ungdom är långt ifrån tillfredsställande. Jag håller också med honom om att dessa uppenbara brister ha sin andel i den s. k. flykten från landsbygden. Det skola vi inte förbise. Utskottet är på dessa punkter ense med motionärerna om att en kraftig utvidgning av utbildningsmöjligheterna för den svenska ungdom som skall få sin verksamhet förlagd till landsbygden bör ske. Det är någonting som utskottet i sitt utlåtande har starkt understrukt.

Vi äro allesammans medvetna om att de utbildningsmöjligheter som vi nu ha i jordbrukets yrkesskolor, i lantmannaskolor, lanthushållsskolor och folkhögskolor äro för knappa. Vi veta, att man varje år får avvisa en ganska stor procent av dem som frivilligt söka sig till dessa skolor. Det torde förhålla sig så, att ungefär 15 procent av de ungdomar som skola bli jordbrukare komma i åtnjutande av den skolundervisning som i detta hänseende bjuds. Vid lantmannaskolorna fick man sista året avvisa 23 procent och vid lantbruksskolorna 46 procent av de sökande. Vi äro alltså på det klara med att en mycket stark utbyggnad av vår nuvarande lantmannaskoleorganisation är nödvändig.

Det är icke heller därom striden står, utan det är för motionärernas yrkande på en utredning om införandet av obligatorisk undervisning för landsbygdens ungdom, som vi anse att vi måste sätta ett frågetecken. Vi stödj oss på de utlåtanden som ha lämnats av de hörda myndigheterna, lantbruksstyrelsen, skolöverstyrelsen, styrelsen för yrkesutbildningen o. s. v. Dessa myndigheter äro överens om att man principiellt icke bör anordna denna undervisning såsom en obligatorisk sådan. Principiellt bör yrkesvalet för hela landets ungdom stå fritt, och i konsekvens därmed bör också yrkesutbildningen vara frivillig.

Lantbruksstyrelsen pekar, såsom herr Andersson i Dunker själv framhöll, på skolutredningens uttalanden och på att det inom befolkningsutredningen har pågått en undersökning beträffande undervisningen i husligt arbete, varvid man varit inne på tanken att göra den husliga undervisningen obligatorisk. Emellertid ha utredningens samtliga ledamöter med undantag för fru Rydh stannat för att även den husliga utbildningen bör bygga på frivillighetens grund. Denna uppfattning har man bl. a. stött på det förhållandet att det torde bli svårt att tillgodose behovet av lärare och att ordna den utbyggnad av skol-

Motion om anordnande av obligatorisk undervisning för landsbygdens ungdom vid lantmanna- m. fl. skolor. (Forts.)

lokalerna, som måste bli en konsekvens av en obligatorisk undervisning, samt att kostnaderna överhuvud taget måste bli mycket stora.

Dessa skäl kunna också sägas gälla i fråga om det förslag, som vi nu debattera. Och när man sålunda inom lantbruksstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och skolöverstyrelsen liksom också inom Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund, som även hörts, anser att lantbruksutbildningen icke bör bli obligatorisk med hänsyn till de konsekvenser i pedagogiska och andra avseenden, som detta skulle medföra, så är det väl uppenbart, att vi inom jordbruksutskottet inte kunnat tillstyrka en utredning om obligatorisk undervisning i dessa ämnen.

En annan sak är att vi alla äro ense om själva behovet av en starkt utvidgad undervisning, och jag undrar, herr Andersson i Dunker, om vi inte för dagen få stanna för att söka lösa denna fråga genom en raskare utbyggnad av vår nuvarande lantbruksundervisnings organisation, genom att påskynda byggnaderna, t. ex. medelst borttagande av elevavgifterna, eventuellt också av hyrorna — vi ha ju redan varit inne på den vägen genom höjningen av stipendierna — och vidare framför allt genom att intensifiera propagandan för denna undervisning. Vi skulle kanske, när vi ha tillräckligt stora utbildningsresurser, genom en närmare anknytning av dessa till den verksamhet, som bedrivs av landsbygdens egna ungdomsorganisationer, t. ex. JUF och SLU och andra, kunna stimulera ungdomen att i största möjliga utsträckning begagnas sig därav.

Jag skulle, om jordbruksministern varit närvarande, ha velat ställa en vädjan till honom att redan till nästa budgetår på allvar taga upp frågan om starkt ökade anslag för detta ändamål.

Vi veta allesammans, att under senare år åtskilligt har fått eftersättas när det gäller utbyggnaden av vår lantbruksundervisnings organisation. Sedan 1939 har man inte hunnit med mer än att ombygga en lantmannaskola och två lant-hushållsskolor, medan fem nya lantmannaskolor äro färdiga och tre äro under byggnad samt slutligen en ny lant-hushållsskola är färdig och två äro under byggnad. Jag vet emellertid, att det pågår utredningar litet varstans ute i länen om skapandet av nya lantbruksundervisningsanstalter, och jag skulle vilja instämma i det krav, som från motionärernas sida har ställts på att denna utveckling i fortsättningen måtte gå i mycket raskare takt än vad den hittills gjort.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson i Dunker: Herr talman! Den föregående talaren erkände att man inom utskottet — något som jag konstaterade redan i mitt första anförande — praktiskt taget delar de synpunkter, som vi motionärer ha anført, men han hade ändå sina invändningar att göra, framför allt mot att undervisningen skulle göras obligatorisk. Men även på en annan punkt kommo hans invändningar till synes, nämligen när han refererade vad befolkningsutredningen sagt rörande den husliga undervisningen. Befolkningsutredningen hade beträffande en ifrågasatt obligatorisk sådan undervisning framhållit att det mötte stora svårigheter att ordna saken. Det vore svårt att skaffa tillräckligt antal lärarkrafter, och kostnaderna för att bygga ut de nuvarande skolorna eller skaffa nya sådana kommo att bli betydande.

Vi motionärer äro fullkomligt på det klara med att det är förenat med betydande svårigheter att genomföra en så stor sak som en undervisning av det

Motion om anordnande av obligatorisk undervisning för landsbygdens ungdom vid lantmanna- m. fl. skolor. (Forts.)

slag, som vi här ifrågasatt, men det är därför vi mena att man måste så snart som möjligt ta itu med problemet och verkställa de undersökningar, som behövas. Jag fruktar att det ändå kommer att ta årtionden, innan man kommer därhän att det stora flertalet av landsbygdens ungdom får den undervisning i detta avseende som den så väl behöver.

Jag kan nämna, herr talman, att jag gjort en liten undersökning om vad vi i mitt eget län, Södermanlands, ytterligare skulle behöva i fråga om skolor för att kunna genomföra en sådan här obligatorisk undervisning, och det är verkligen inte så litet. Vi ha ännu bara en lantmannaskola, en lantbruksskola och en lantbruksskola, trots att antalet brukningsdelar på över två hektar utgör mer än 8 000 och antalet brukare omkring 7 000. Man kan ju räkna med att en gård byter brukare ungefär vart 35:e år, och det skulle alltså innebära att varje år ungefär 200 nya brukare träda till, och alla dessa skulle naturligtvis ha behövt åtnjuta en sådan undervisning som det här är fråga om. Vidare ha ju dessa brukare i regel var sin hustru, och det gör 200 kvinnor, som skulle ha behövt gå i lantbruksskolor eller något liknande. Härtill komma de egentliga lantarbetarna och deras hustrur.

Jag har på detta sätt kommit fram till att vi bara i mitt eget län skulle behöva inte mindre än fjorton nya skolor av typen lantmannaskola, lantbruksskola o. s. v. Att detta skulle medföra mycket betydande kostnader är självklart, då varje skola kan beräknas dra omkring en halv miljon kronor i anläggningskostnader. Det skulle alltså röra sig om 7 milj. kronor för att i detta enda län få tillräckligt med skolor av ifrågavarande slag, och för riket i dess helhet skulle man säkerligen komma upp till ett par hundra miljoner. Man kanske då frågar sig, om det verkligen är rimligt att lägga ned så mycket pengar på denna sak. Jag tror emellertid för min del att den är av så stor betydelse, att den på ett eller annat sätt måste förverkligas och att vi därför ändå måste räkna med summor av denna storleksordning.

Med detta har jag, herr talman, bara velat understryka att det är synnerligen angeläget att frågan om denna undervisning för landsbygdens ungdom med det snaraste blir utredd, så att vi inom rimlig tid kunna få ett förslag framlagt för riksdagen, och jag kan därför inte annat än vidhålla det yrkande som jag här tidigare ställt.

Herr **Orgård**: Herr talman! Jag ansluter mig helt till den uppfattning, som kommit till uttryck i utskottets utlåtande, och jag delar även i allt de synpunkter, som här anförts av företrädaren för utskottet.

Det är naturligt, att jordbruksutskottet och dess talesman ha behandlat denna fråga med utgångspunkt från behovet av bättre yrkesutbildning inom jordbruket och sålunda mest uppehållit sig vid motionärernas förslag att göra lantmannaundervisningen obligatorisk. Men motionen innefattar ju även förslag om att folkhögskoleundervisningen skulle göras obligatorisk för landsbygdens ungdom, och det är närmast med anledning av detta som jag här har tagit till orda.

Om jordbruksutskottet ställer sig tveksamt när det gäller lämpligheten av att göra lantmannaskolornas undervisning obligatorisk, så måste det från folkhögskolehåll resas ännu större betänkligheter mot en omläggning av folkhögskoleundervisningen i den riktning, som i motionen förutsättes. Det framgår inte riktigt klart av motionen, om man har tänkt sig att helt förvandla de nuvarande folkhögskolorna till obligatoriska undervisningsanstalter under statlig ledning eller om man vid sidan av den nuvarande fria folkhögskoleundervisningen vill skapa ett statligt utbildningsorgan med obligatorisk undervisning i

Motion om anordnande av obligatorisk undervisning för landsbygdens ungdom vid lantmanna- m. fl. skolor. (Forts.)

ungefär samma ämnen som folkhögskolan omfattar. Men vilken linje som än åsyftas, så innebär ett förverkligande av motionen att man dödar den nuvarande fria folkhögskolan. Denna bygger ju på och har sin styrka just i friheten när det gäller organisation och undervisning — ty även om man får ett visst understöd från statens sida, är friheten mycket stor därvidlag — och vidare bygger den på den fria anslutningen från ungdomens sida. Folkhögskolan bygger således på samma grunder som allt det övriga fria svenska folkbildningsarbetet.

Jag har inte anledning att ytterligare förlänga debatten. Jag har bara velat att det från folkhögskolehåll skulle sägas ett ord till varning emot den tendens att söka komma den fria svenska folkhögskolan till livs, som ju även tagit sig andra uttryck men som framför allt kommit till synes i den motion som här föreligger. Till vad som här sagts ifrån jordbruksutskottets sida beträffande lantmannaskolorna måste även läggas de synpunkter, som man på folkhögskolehåll har på denna fråga och som jag här tillåtit mig anföra.

De synpunkter, som av herr Andersson i Dunker anförts om nödvändigheten av att staten vidtager olika åtgärder för att göra lantmannaskolorna och folkhögskolorna lättare tillgängliga för landsbygdens ungdom och för att bygga ut hela denna undervisning på ett sådant sätt att den tillfredsställer berättigade anspråk och kan tillgodose den ökade tillströmningen — allt detta som väl är vad motionärerna innerst syfta till — dessa synpunkter delar även jag helt och fullt, och kunna strävandena i den riktningen befrämjas genom motionen och den debatt, som här förts, är det ju endast till nytta. Det var mot förslaget att förvandla framför allt folkhögskolan till en obligatorisk statlig skola, som jag här velat vända mig.

Jag ber att få yrka bifall till jordbruksutskottets förslag.

Häruti instämde herr *Andersson* i Munkaljungby.

Herr *Andersson* i Dunker: Herr talman! Jag vill säga att jag är alltför nära knuten till vår fria svenska folkhögskola för att på något sätt vilja komma den till livs, såsom herr Orgård trodde att jag ville.

Det är inte heller så, som herr Orgård och även utskottet ha framhållit, att vi motionärer vilja få till stånd obligatorisk undervisning vid folkhögskolorna. Vad vi vilja är, att ungdomen i åldern 17—20 år obligatoriskt skall under minst fem månader bevista någon form av skola eller delta i någon form av kurs — vilken form av undervisning det skulle bli, finge de ju själva välja. Då kan man väl inte med rätt säga, att vi vilja göra folkhögskolan till en obligatorisk undervisningsform och därigenom, såsom det kan finnas anledning frukta, åstadkomma skada. Något sådant vill jag sannerligen inte vara med om. Hela syftet med motionen är att försöka få till stånd en undervisning för landsbygdens ungdom, som i någon mån kunde kompensera den svagare — för att använda ett milt uttryck — folkskola, som vi faktiskt ha på landsbygden jämfört med vad som är förhållandet i städer och andra samhällen. Kunde man såsom en kompensation ge landsbygdens ungdom en sådan undervisning, som vi motionärer talat om, när de komma upp i litet högre ålder, tror jag att detta skulle vara till utomordentlig nytta inte bara för ungdomen själv utan också för landsbygden i dess helhet.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Andersson* i Dun-

Motion om anordnande av obligatorisk undervisning för landsbygdens ungdom vid lantmanna- m. fl. skolor. (Forts.)
 ker begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härafter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 24.

Motioner om inrättande av bonde- och småbrukarskolor. Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 39, i anledning av väckta motioner om inrättande av bonde- och småbrukarskolor.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 20 av herr *Andersson, Alfred*, och herr *Hallagård* samt II: 24 av herr *Gustafsson* i *Lekåsa m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville göra framställning om att

dels 1 och 3 §§ stadgan den 21 juni 1940 (nr 724) för statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalter måtte få nedan angivna lydelse:

1 §.

De lantbruksundervisningsanstalter, som avses i denna stadga, äro med statsmedel understödda lantmannaskolor, bonde- och småbrukarskolor, lantbrukskolor och lanthushållsskolor.

3 §.

Bonde- och småbrukarskola har att meddela kunskap i grunderna för lanthushållningens utövande särskilt med hänsyn tagen till förhållandena vid medelstora och mindre brukningsdelar. Den skall ävenledes utöver vad om lantmannaskolor i 7 § sägs meddela undervisning i historia, litteratur, geografi och nationalekonomi samt i sång och gymnastik. Timantalet för de olika läroämnena skall fördelas så, att mesta tiden anslås till undervisning i lantbruksämnena, så att skolans karaktär av huvudsakligen yrkesskola upprätthålles.

Vid en sådan skola skall hållas en vinterkurs om minst 125 arbetsdagar samt, om så lämpligen kan ske, en fortsättningskurs om minst 110 arbetsdagar. Varje elev bör erhålla omkring 7 timmars teoretisk undervisning dagligen.

För bonde- och småbrukarskola skall i övrigt gälla vad i Kungl. Maj:ts kungörelse nr 724 av den 26 juli 1940 samt i nr 807 av år 1942 stadgas angående lantmannaskolor och statsbidrag till sådan skola;

dels ock 1 § kungörelsen den 5 september 1942 (nr 807) angående statsbidrag till lantbruksundervisningsanstalter m. m. måtte erhålla följande lydelse:

Till lantmannaskola, bonde- och småbrukarskola, lantbruksskola — — — o. s. v. — — — driftkostnader.

Till bonde- och småbrukarskola skall utgå statsbidrag till lärarlöner, driftbidrag, elevstipendier, anskaffande av byggnader och skolorbruk m. m. efter samma grunder som till lantmannaskola.

Motioner om inrättande av bonde- och småbrukarskolor. (Forts.)

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 20 och II: 24 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer utan angivna yrkanden hade avgivits av

dels herr *Alfred Andersson*;

dels ock herr *Svensson* i Ljungskile.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *Gustafsson* i Lekåsa: Herr talman! I remissutlåtande av den 13 mars 1945 över ifrågakvarande motioner framhåller kungl. lantbruksstyrelsen bland annat, att motionärernas tal om att lantmannaskolan endast meddelar kunskap i fackämnen synes vittna om otillräcklig kännedom om de verkliga förhållandena, och lantbruksstyrelsen stöder detta sitt påstående med att anföra huru- som det i lantmannaskolorna även meddelas en viss undervisning i svenska språket, räkning och geometri, medborgarkunskap, jordbrukets historiska utveckling och om vissa grundläggande nationalekonomiska begrepp och förete- elser.

Detta är för motionärerna ingalunda obekant, men vi anse, att den tid, som i vanliga lantmannaskolor ägnas åt ovan angivna läroämnen, är alldeles för knappt tilltagen. Ungdom från bonde- och småbrukarhem anser sig i regel icke ha tid eller råd att jämte fackskola genomgå någon skolf orm, som meddelar det minimum av undervisning i allmänbildande läroämnen, som våra vanliga lantmannaskolor enligt vår uppfattning hittills icke gjort.

Det är ju allmänt erkänt och omvittnat, att folkhögskolans allmänbildande undervisning och fostran är av stor betydelse och stort värde för all ungdom, alltså även för sådan från bonde- och småbrukarhem, men då sådan ungdom icke gärna kan undvara yrkesutbildning, söker den sig i regel hellre till lant- manna- än till folkhögskolor. Detta gäller åtminstone den ungdom, som sedan ämnar ägna sig åt modernäringen. Motionens syfte är att möjliggöra en skol- form, som lägger huvudvikten av sin undervisning på lantbruksämnen och sär- skilt med hänsyn tagen till det mindre och medelstora lantbrukets speciella förhållanden och som därutöver meddelar en viss undervisning även i folkhög- skolans allmänbildande och fostrande ämnen samt i sång och gymnastik.

Vi motionärer äro tacksamma för lantbruksstyrelsens medgivande, att lant- mannaskolorna ha en viss frihet att efter de lokala förhållandena variera an- talet undervisningstimmar i de olika ämnena samt att efter lantbruksstyrelsens prövning upptaga undervisningsämne, som icke finnes angivet i stadgan för lantmannaskolor, och att sålunda kunna ordna undervisningen efter på orten förefintliga önskemål, och vi skulle vara ännu mera tacksamma, om riksdagen ville ytterligare understryka detta lantbruksstyrelsens medgivande. Vi äro övertygade om att elevtillslutningen till sådana folkhögskolebetonade lant- mannaskolor skulle komma att bli va mycket stor och att sådana skolor skulle komma att fylla ett länge känt behov, men för att skilja dem från vanliga lantmannaskolor böra de få gå under särskilt namn, exempelvis bonde- eller småbrukarskolor. Vid folkhögskolan i Vara har i flera år bedrivits dylik un- dervisning. Det har visat sig, att tillslutningen blivit så utomordentligt stor att vi icke tillnärmelsevis kunnat mottaga så många sökande, som anmält sig varje år. Jag väckte denna motion med tanke på att liknande undervisning skulle kunna anordnas även vid andra folkhögskolor och lantmannaskolor och därför att landsbygdens ungdom har mindre möjligheter än ungdomen i tät- orterna och framför allt städernas ungdom att erhålla undervisning.

Jag vill, herr talman, icke förlänga debatten, då vi vid behandlingen av jordbruksutskottets utlåtande under 38 rätt ingående diskuterat ungefär sam-

Motioner om inrättande av bonde- och småbrukarskolor. (Forts.)
ma fråga. Jag ber att få tillstyrka bifall till vår motion. Jag förvänar mig över att »utskottet ifrågasatt lämpligheten av att tillskapa lantbruksundervisningsanstalter», avsedda i huvudsak för småbrukarungdom. Jag finner det vittna om stor okunnighet, att utskottet fastslår, att en sådan skolform skulle vara olämplig. Jag undrar på vilka skäl utskottet grundar sin uppfattning. Denna skolform har ju tvärtom i praktiken visat sig icke olämplig utan mycket lämplig. Jag kan därför icke säga annat än att jag förvänar mig över att utskottet i sitt utlåtande intagit denna passus.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Malmberg i Skövde: Herr talman! Som motionär i denna fråga tillåter jag mig att säga ett par ord. Man får, när man läser utskottets utlåtande, det intrycket att utskottet ägnat denna fråga en mera förströdd uppmärksamhet. Utlåtandet är mycket knapphändigt, och det finns icke mycket att hämta därur. Jag fäster kammarledamöternas uppmärksamhet på att utskottet om den i motionen föreslagna skolformen uttalat, att en dylik skolform förefölle utskottet »olämplig även ur den synpunkten att därigenom alldeles i onödan skulle skapas klasskillnader inom jordbrukarungdomen». Om denna mening har något förnuftigt innehåll, skulle den väl innebära, att det icke finns någon kategoriskillnad inom jordbrukarungdomens led. Det skulle vara intressant att från utskottshåll få ett belägg för detta påstående. Såvitt jag förstår, finns det rätt så skarpt skilda kategorier inom jordbrukarungdomens led.

Som ofta brukar vara fallet med motioner, har även denna motion tillkommit på grund av gjorda erfarenheter. Som herr Gustafsson i Lekåsa förut nämnt, gäller det folkhögskolan i Vara, som också går under hedersnamnet »bonde-skolan». Den har varit i verksamhet ett trettioårligt år och har kunnat glädja sig åt en god och gynnsam utveckling. Vid denna skola ha sammanlagt omkring 3 000 ungdomar fått sin utbildning och därefter begivit sig ut till arbetsfält i olika delar av landet, huvudsakligen dock i västgötabygden. Under senare år har jag som ledamot av skolans styrelse haft tillfälle att följa dess verksamhet, och jag har fått en synnerligen stor respekt för de uppnådda arbetsresultaten. Jag har vid flera tillfällen språkat vid elever, såväl forna elever som nuvarande elever, och jag har under mina samtal med dem fått det intrycket, att de varit mycket nöjda med Varaskolan. Alla ha önskat, att denna skola skall få fortsätta i sin nuvarande arbetsform.

Jordbrukarungdomen behöver liksom andra kategorier av ungdom både yrkesutbildning och allmänbildning. Om man kunde ordna det så, att jordbrukarungdomen över lag kunde besöka både folkhögskola och lantmannaskola, vore det naturligtvis det bästa, men erfarenheten har visat, att ekonomiska svårigheter lägga hinder i vägen. Vid Varaskolan har man därför skapat en kombination. Man har meddelat såväl yrkesundervisning som allmänbildande undervisning, men i en kurs så att kostnaderna blivit mindre. Jag vet, att riksdagen i sammanhang med att beslut fattades om den lägre lantbruksundervisningens ordnande ganska hårt tryckte på att denna undervisning skulle vara av rent yrkesbetonad karaktär, men jag undrar, om icke erfarenheten har visat, att man väl mycket betonat denna linje och om det icke vore skäl att vidtaga en uppmjukning på ifrågavarande område. Den kombination av yrkesundervisning och allmänbildande undervisning, som förekommit vid Varaskolan, har visat sig medföra mycket tillfredsställande resultat. Man bör därför tillse, att skolan i fortsättningen får arbeta under enahanda förhållanden. Här föreligga erfarenheter, som man icke kan bortförklara.

Motioner om inrättande av bonde- och småbrukarskolor. (Forts.)

Nu har utskottet i sitt uttalande gjort ett positivt uttalande i anslutning till motionen: »Då härtill kommer att redan enligt nu gällande bestämmelser möjligheter finnas att vid lantmannaskolorna meddela undervisning i såväl allmänbildande ämnen som fackämnena ävensom att i vissa avseenden ordna undervisningen efter vad som för varje särskild ort befinnes lämpligt, vill utskottet icke tillstyrka bifall till förevarande motioner.» Jag syftar härvidlag på den förra delen av detta uttalande, där man pekar på att det finns möjligheter att anpassa sig efter ortsförhållandena. Jag vill fatta detta uttalande så att därmed har en skoltyp, som bondeskolan i Vara fått ett erkännande, så att man kan räkna med att denna skola kommer att få bestå och arbeta i nuvarande former, och då har ju ändå, herr talman, motionen tjänat ett ur vår synpunkt sett positivt ändamål.

Jag har intet yrkande.

Herr Gustafson i Dädesjö: Herr talman! Om vad som begäres i dessa motioner är av behovet påkallat, det kan väl anses vara mycket tvivelaktigt. De åsyfta en författningsändring för införande i vår lantbruksundervisningsförfattning av en ny skoltyp, som man kallar en bonde- och småbrukarskola och som man vill göra till en av grundtyperna i lantbruksundervisningen. Nu ha vi våra lantmannaskolor, våra lantbruksskolor för kvinnlig ungdom, och dessutom ha vi jordbrukets yrkesskolor. Lantmannaskoleförfattningen, som reglerar undervisningen i dessa skolor, är icke en gammal och lappad författning. Den tillkom år 1939. Vad som hänt sedan dess, veta vi ju allesammans. Det har lagts starka hinder i vägen för att bygga ut denna organisation på sätt, vi alla önska. Inom lantmannaskolan finns det utrymme för en skola av den typ, som man här pläderar för och som motionärerna funnit önskvärd.

Vad som här föreslås är på sätt och vis en legalisering av Varaskolan i Västergötland. Det är en folkhögskola, och den sorterar under skolöverstyrelsen, men utom i de egentliga folkhögskoleämnena meddelar den i begränsad utsträckning undervisning i jordbruksämnena. Jag betvivlar icke, herr Malmberg, att den skolan givit mycket goda resultat, att den kan betraktas som en god skola och att skolformen i fråga har vissa fördelar, men den omständigheten, att denna folkhögskola med sin speciella läggning kunnat uppvisa goda resultat i Skaraborgs län, betyder väl icke, att den bör fastställas som en av huvudtyperna i andra delar av landet. De uppnådda goda resultaten kunna bero på ledningen. De kunna bero på duglighet hos rektor o. s. v. Vad man syftar till kan uppnås inom ramen av nuvarande organisation, vars stora styrka är att full frihet finns för skolorna att efter föreliggande behov ordna sin undervisning. Det finns intet hinder för att Varaskolan efter ansökan till lantbruksstyrelsen övergår till att bli en lantmannaskola. Jag har förvissat mig om att det icke föreligger några hinder för att den undervisningsplan, som motionärerna här framlagt, godkännes av lantbruksstyrelsen. Därför anser jag att det föreslagna tillägget till gällande lantmannaskoleförfattning är absolut obehövt. Varaskolan kan när som helst etablera sig som lantmannaskola och få sin undervisningsplan godkänd. Detta har varit anledningen till att utskottet ansett sig icke kunna tillstyrka motionen och till att utskottet icke behandlat densamma så ingående som utskottet skulle gjort, om utskottet icke ansett det framställda förslaget vara tämligen onödigt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Gustafsson i Lekåsa erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill tacka den föregående talaren, herr Gustafson i

Motioner om inrättande av bonde- och småbrukarskolor. (Forts.)
Dädesjö, för att han klart sagt ifrån att intet hinder möter att vid folkhögskolan meddela undervisning i jordbrukslära och liknande ämnen. Jag finner det anmärkningsvärt, att han gjorde gällande, att vi skulle åsyftat att göra den skolform, som representeras av Varaskolan, till en av folkhögskolans huvudformer. Det har aldrig varit vår mening och kan icke heller utläsas ur motionen. Vi ha framfört det önskemålet, att vid folkhögskolor och lantmannaskolor i alla delar av landet och således likaväl i Norrbottens län som i Skaraborgs län skall kunna meddelas undervisning i allmänbildande ämnen. Det är detta, vi åsyftat med vår motion.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Malmberg** i Skövde, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Utskottets talesman synes ha den uppfattningen, att en sådan skolform som den i Vara kan fortsätta att existera utan att författningsändring behöver vidtagas. Jag ber, herr talman, att med stor tillfredsställelse få fastslå detta uttalande av utskottets talesman. Jag måste dock med en viss förvåning återigen framhålla, att utskottet förklarat, att en sådan skolform som den av motionärerna förordade komme att skapa klasskillnader. Om skolformen redan finnes och rymmes inom ramen för gällande författning utan anmärkning, måste ju detta påstående falla på sin egen orimlighet.

Vidare anförde:

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag har varit med om behandlingen av detta ärende i utskottets plena men icke kunnat ansluta mig till det utlåtande, som utskottet avlämnat, utan därvid fogat en blank reservation. Jag ber, herr talman, att få säga några få ord med anledning härav.

Jag tycker, att lantbruksstyrelsens yttrande alltför mycket tagit sikte på den lilla grupp, som besöker våra lantmannaskolor, och alltför litet sysslat med den stora grupp, som överhuvud taget aldrig kommer till någon sådan skola. Såsom belägg för att även småbrukarnas intressen äro tillgodosedda framhåller lantbruksstyrelsen, att 62 % av eleverna komma ifrån hem, där föräldrarna ha gårdar på mindre än 20 hektar. Gårdar på 40 tunnland äro inga små gårdar! Det skulle ha varit rätt intressant att veta, hur motsvarande siffra ställer sig för gårdar, som ligga under 10 hektar, men det får vara hur som helst med den saken. Jag kan icke lämna exakta siffror. För ett par år sedan gjorde jag emellertid en liten överslagsberäkning över hur många av de pojkar, som här i Sverige bliva jordbrukare, kunna tänkas ha gått igenom en lantmannaskola. Jag räknade med en »bondeålder» av 25 år, med behov av nyrekrytering för varje år, och med det antal elever som gå igenom våra lantmannaskolor. Jag kom till det resultatet, att ungefär 10 % av våra blivande jordbrukare gå igenom en lantmannaskola. Även om det nu skulle vara så, att 62 % av denna kontingent av en tiondedel kommer från gårdar, som omfatta mindre än 40 tunnland, så står ju ändå det överväldigande flertalet utanför. Det betyder, att från gårdar, som omfatta mindre än 40 tunnland, 6 à 7 % av de blivande jordbrukarna gå igenom lantmannaskolor. Siffrorna äro icke exakta, men verkligheten kan icke avvika så mycket från vad jag nyss sade, att det på något sätt rubbar helhetsintrycket. Skulle man gå ned till 20-tunnlandsgränsen skulle jag tro, att icke 5 % av de blivande brukarna av sådana gårdar gått igenom lantmannaskola. När det är på det sättet, tycker jag icke, att man skall så mycket diskutera rekryteringen till de skolor som vi nu ha, utan vad man framför allt bör

Motioner om inrättande av bonde- och småbrukarskolor. (Forts.)

inrikta strålkastaren på är den stora grupp, som nu icke nås av denna fasta lantbruksundervisning.

Nu vet jag mycket väl, att från skolhall, alltså från ledarna av våra skolor och överhuvud taget andra som äro intresserade, säges gärna, att man skall ej sänka kraven på undervisningen och att det framför allt skulle vara orimligt, ifall elever, som nu gå igenom en folkhögskola och en lantmannaskola, skulle lockas över till en svagare skolform; på det sättet skulle hela nivån sänkas. Den tanken är ju lätt att förstå. Men jag tror för min del ej, att det psykologiska problemet ligger till på det sättet. Ty det är i alla fall så, att kunskapen har mersmak, och när en människa har fått lära en del, vill hon gärna lära mera. Jag är säker på att den lantbrukare, som själv gått igenom en lantmannaskola och folkhögskola, sänder icke gärna sina pojkar till en svagare skolform, såvitt han överhuvud taget har någon möjlighet att klara av saken. Det är nog icke på det sättet, att man med någon enklare typ av skola med mindre krav skulle locka över elever från de längre kurser, som vi nu ha, till dessa kortare kurser, utan rörelseriktningen kommer säkerligen att vara den rakt motsatta. Man kommer att draga in växande skaror av landsbygdens ungdom i den fasta undervisningen. De komma sedan allesammans att sträva framåt och uppåt så gott de förmå.

Jag skall icke, herr talman, syssla med den skola, som särskilt är omnämnd i denna motion. Jag tror, att problemet är större och mera allmänt än vad det blir, ifall man särskilt tar sikte på den skolan. Jag tror, att vi överhuvud taget behöva få en debatt om och ett ökat intresse för en fast undervisning, som tar sikte på småbrukarbefolkningen och småbondebefolkningen, och att därvid skapa förutsättningar för största möjliga elasticitet och största möjliga anpassning efter olika bygders behov. Det kan gälla Varaskolan i den bygden, men det kan gälla andra former i andra bygder.

Att bara hålla på de lantmannaskolor vi nu ha å ena sidan och några dagars eller några veckors improviserade småbrukarkurser å andra sidan är att lämna ett alltför stort svalg häremellan. Man behöver få övergångsformer från det ena till det andra, om man skall komma framåt.

Jag kan instämma med herr Malmberg i att jag tycker, att det är underligt att tala om att en sådan där skolform skapar klasskillnad. Ha vi icke en klasskillnad, som är mycket större, mellan de 90 procenten, som ingen undervisning få, och de 10 procent, som nu gå igenom våra lantmannaskolor? Ifall vi kunde draga in ytterligare 15, 20, 30, 40 procent och giva dem en undervisning icke fullt så bra som lantmannaskolans men ändå mycket bättre än den de nu få, hade man enligt mitt sätt att se gjort en utjämning och icke skapat nya klasskillnader.

Jag är fullt på det klara med att så som frågan ligger till är det ingenting att göra. Jag har velat säga detta bara för att redovisa, att jag tror, att denna fråga bör komma igen och komma igen kanske i något annorlunda form, därför att vi komma icke ifrån det faktum, att den överväldigande delen av de blivande jordbrukarna nå vi icke alls med den fasta undervisningen.

Herr Hæggbloom: Herr talman! Man kan icke underlåta den reflexionen i fråga om denna skolform, att med den stora uppmärksamhet, som kommit densamma till del, borde den ha smittat av sig i avsevärd grad under de många år den funnits. Den borde ha smittat av sig i de runt Skaraborgs län liggande bygderna. Men vi leta förgäves efter någon motsvarighet. De få fall, då folkhögskolor i landet gått in för en sådan kombination med den övriga undervisningen, ha icke blivit långlivade. Det torde också vara ganska väl känt, att en av förklaringarna till denna Varaskolas lokala framgång är propaganda; den

Motioner om inrättande av bonde- och småbrukarskolor. (Forts.)
är ett utmärkt bevis på propagandans förmåga i detta som i många andra fall att skapa intresse kring en bestämd sak. Dessvärre ser det också ut som om denna propaganda fått följa med motionen. Vad som särskilt stött mig i denna motion är att här skall man tala om »bonde- och småbrukarskolor» bredvid terminologien »lantmannaskolor». Motionärerna ha icke dragit sig för att sätta lantmannaskolan, som ändå är en typisk skola för bondejordbruket, i någon sorts särklass. Detta med »bonde- och småbrukarskola» är en terminologi, som går dåligt ihop med lagstiftningens övriga terminologi.

Så skulle jag beträffande småbrukarundervisningen i allmänhet bara vilja säga, att jag för min del är övertygad om att lösningen på det problem, som herr Waldemar Svensson i Ljungskile klarade av så hastigt, ligger icke i att de få lika långa kurser som de nuvarande, fastän med något annat som sättes på undervisningsplanen. Lösningen för småbrukarundervisningens del ligger sannolikt i att vi måste skapa kortare kurser på ett par månader, som icke för småbrukarungdomen betyda så lång bortovaro från hemmet och större uppoffringar än de ha möjlighet till. När vi komma fram till den insikten, tror jag vi kunna säga att vi gått småbrukets intressen till mötes. Men att bara kasta om skolformerna och av småbrukarungdomen kräva lika lång utbildningstid som av bondejordbrukens ungdom och samma ekonomiska omkostnader hjälper oss icke på något sätt.

Jag kan icke annat än ansluta mig till utskottet.

Herr **Malmberg** i Skövde erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr Hægglblom ondgjorde sig över att motionärerna givit namnet »bonde- och småbrukarskola» åt denna typ. Jag kan icke förstå, att det är något att förarga sig över. Såvitt jag begriper täcker det begreppet. Jag kan heller icke fatta, varför man drar slutsatsen, att uttrycket »lantmannaskola» härigenom skulle på något sätt misskrediteras.

Vidare säger herr Hægglblom, att denna skola för sin utveckling har att tacka en storartad propaganda. Ja, nog är rektor Johansson i Vara en utomordentligt skicklig propagandaman; det är jag villig erkänna. Men att han är så skicklig, att han bara med propaganda kunnat skapa denna skola, det hade jag icke kunnat tänka mig.

Om man vill vara verklighetsbetonad, bör man förstå att denna skolas framgång beror på ett utomordentligt arbete och en undervisning, som visat sig motsvara berättigade krav. Det får man klara vittnesbörd om när man följer skolans verksamhet och tar del av både gamla och nya elevers omdömen.

Herr **Hægglblom** erhöll jämväl ordet för kort genmäle och anförde: Beträffande denna propaganda har den varit av den omfattning, att den lett till erinringar från den överstyrelse, som finnes ovanför skolan i Vara. Det säger ju i någon mån, att den icke varit av det minsta slaget.

Vad som för övrigt gör att jag ändå håller på att detta är en felaktig formulering av denna skoltyp, är att lantmannaskolan också är en bondeskola, alldeles tydligt den mest typiska bondeskola. Kan man säga, att det är renhårigt eller klara linjer att komma med först lantmannaskolan, som är en bondeskola framför allt fast den till namnet kallas lantmannaskola, och sedan kasta in något nytt, som skulle betecknas med namnet bondeskola? Det är icke intellektuellt renhårigt.

Härefter yttrade:

Herr **Orgård**: Herr talman! Även i denna fråga har jag begärt ordet för att anföra några synpunkter.

Motioner om inrättande av bonde- och småbrukarskolor. (Forts.)

Herr Malmberg slutade sitt anförande med att säga, att när det från utskottshåll framhölls, att intet hinder fanns för Varaskolan att fortsätta med sin verksamhet, var han nöjd, och motionen hade fyllt sitt syfte.

Ja, mig förefaller det som om motionen från den synpunkten skulle ha varit ganska onödig. Det förefaller som om just den saken är ganska självklar, därför att både lantmannaskolan och folkhögskolan bygga ju, som tidigare framhållits, på mycket långt gående frihet, när det gäller att experimentera i olika riktningar och utveckla typer av undervisnings- och skolformer, som bäst passa för olika förhållanden i olika delar av landet.

Jag betvivlar ej, att Varaskolan fyller en uppgift och att det är en högst utmärkt skola. Om här försiggår en propaganda, som drar stora skaror av ungdom dit, är detta ytterst lovvärt. Det är ytterst behjärtansvärt, om både inom lantmannaskolan och folkhögskolan experiment äga rum i olika riktningar. Visar det sig, att de former, som här experimenteras ut, vinna allmänt gillande och fylla en uppgift, skall det naturligtvis understödjas.

Men det är ju en sak att tillåta, att sådant äger rum, och en annan sak att införa det som en ny författning, där man från statsmakternas sida anvisar en ny typ. Det torde ju vara så att när det gäller folkhögskolan och lantmannaskolan i deras första början var det i stor utsträckning en typ, där yrkesundervisningen kombinerades med allmänbildande ämnen. Men under utvecklingens gång fann man ju, att en differentiering av undervisningen var lämpligast. Det utbildades på de flesta platser en kurs för yrkesutbildning och en för allmänbildande ämnen. Sedan fann man det knappast lämpligt att i samma skola ha både en lantmannakurs och en folkhögskolekurs, varför man gått in för att skapa särskilda lantmannaskolor och särskilda folkhögskolor. I många folkhögskolor ingår i kursen i viss utsträckning också undervisning i ämnen, som kunna räknas till yrkesundervisning, såsom jordbruk, skogshushållning o. s. v., utan att något hinder från skolöverstyrelsen reses häremot. Och hinder föreligger knappast heller från lantbruksstyrelsen, om man i någon mån som man anser nyttigt inför allmänbildande ämnen i lantmannaskolans undervisning.

Således grundprincipen är största möjliga frihet. Men att skapa fram en ny speciell typ, som motionerna dock synas syfta till, förefaller mig vara att vrida utvecklingen tillbaka till utgångspunkten. Om man däremot på vissa platser anser sig böra skapa sådana skolor förefaller det icke finnas hinder för den saken.

Herr Waldemar Svensson framhöll, att dylika småbrukarskolor skulle få en viss uppgift som en sorts propagandaskolor, därför att de skulle locka större skaror av ungdom från småbrukarhemmen. Och när man finge smak på undervisningen, ropade de efter mera, framhöll han. Han uttalade det icke riktigt klart, men såvitt jag fattade rätt menade han, att vägen skulle gå till folkhögskolan eller lantmannaskolan eller båda delarna. Motionärerna från bondeförbundet ha framhållit, att det skulle just vara det förhållandet, att småbrukarungdomen icke hade råd att besöka både lantmannaskolan och folkhögskolan, som skulle göra denna typ av skola nödvändig. För herr Waldemar Svensson syntes det däremot som om skälet skulle vara att skapa propagandasolor för att sedan leda över till lantmannaskolor och folkhögskolor. Men det skulle bli en mycket lång omgång och en dyrbarare väg för småbrukarungdomens undervisning.

Om det emellertid visar sig, att den skola, som man experimenterat fram i Vara, har stor betydelse, är det självklart, att man observerar resultatet på andra håll bland lantmannaskole- och folkhögskolekretsar. Här diskuteras helt säkert det uppslaget. Men om det skulle vara så att riksdagen reflekterade på

Motioner om inrättande av bonde- och småbrukarskolor. (Forts.)

att införa denna linje som en huvudlinje, bör det vara först sedan ett större allmänt önskemål från det hållet gjort sig gällande om en författningsändring i det här berörda syftet. Erfarenheten har snarare givit vid handen, att både folkhögskolans och lantmannaskolans kurser äro alltför knappa för de ämnen, som man där sysselsätter sig med, så att allting måste forceras i hög grad. Därför går utvecklingen i den riktningen, att man måste bygga ut huvudkurserna med fortsättningskurser av det ena eller andra slaget. Det skulle väl icke heller vara ur vägen att man skulle kunna fylla behovet här speciellt från småbrukarhåll med vad som antyddes av rektor Hæggbloom eller speciella kortare småbrukarkurser i lantmannaskolan för att tillfredsställa detta behov.

Om det bakom Waldemar Svenssons anförande låg det syftet — det framgick icke klart, men man kunde i någon mån märka det — att här söka få fram en speciell typ av småbrukare- och bondeskolor i ungefär den riktning, som håller på att utvecklas beträffande folkhögskolorna, nämligen att i allt högre grad få fram dessa s. k. rörelseskolor, speciella skolor alltså för nykterhetsrörelsen, idrottsrörelsen, hantverket o. s. v., då vill jag säga, att den utvecklingen i viss mån kan vara nyttig, men endast så länge folkhögskoletanken där hålles levande. Men jag förmodar, att det i en sådan utveckling också ligger vissa faror. Den kan innebära en utveckling från folkhögskolans fria form till mera sektbundna skolor. Om det är någonting ditåt, som Waldemar Svensson syftar till, tror jag, att utskottets påpekande av det mindre lämpliga i att skaffa specialskolor, som kalla sig för småbrukare- och bondeskolor, är väl på sin plats. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Gustafson i Dädesjö: Herr talman! Bara ett par ord, innan denna motion går sitt slutliga öde till mötes. I mitt anförande sökte jag aldrig giva någon försäkring om att Varaskolan i sin nuvarande form skulle ha möjligheter att fortsätta. Skolan själv och dess ledning tycks tvivla på att finna någon väg för att bibehålla skolan i sin nuvarande form. Vad jag sade var, att inom den nuvarande lantmannaskolans organisationsram finns det möjlighet att anpassa undervisningen efter de olika behoven i olika bygder och hos olika befolkningsgrupper.

Jag har ej heller, herr Gustafsson i Lekåsa, påstått, att motionärerna vilja göra denna skola till huvudform. Jag sade, att de vilja göra den till en av huvudformerna. Detta giver första paragrafen i författningen bevis för. Det står där: »De lantbruksundervisningsanstalter, som avses i denna stadga, äro med statsmedel understödda lantmannaskolor, lantbruksskolor och lantushållsskolor» och nu vilja motionärerna foga till »bonde- och småbrukarskolor». Man vill införa en alldeles ny grundtyp och det anse vi i utskottet icke nödvändigt.

Den undervisning, som man här vill meddela — det rör sig i huvudsak om lantbruksämnen, men man vill även giva större utrymmen åt humanistiska och andra ämnen — kan man få sanktionerad redan nu genom lantbruksstyrelsen. Det var detta jag ville påpeka.

Sedan håller jag med herr Svensson om, att det skadar icke att vi få en debatt om hur jordbruksungdomens utbildning på lämpligaste sätt skall ordnas. Den debatten får hållas på grundval av ett annat och mera sakligt underlag än denna motion utgör.

Herr Gustafsson i Lekåsa: Herr talman! Den siste ärade talaren anmärkte på det tillägg om »bonde- och småbrukarskolor» som vi önska i första paragrafen. Detta förklaras närmare i tredje paragrafen, där det heter att »bonde- och småbrukarskola» har att meddela kunskap i grunderna för lantushållningens

Motioner om inrättande av bonde- och småbrukarskolor. (Forts.)

utövande särskilt med hänsyn tagen till förhållandena vid medelstora och mindre brukningsdelar o. s. v. Men i motiveringen till motionen säga vi: »En bonde- och småbrukarskola bör helst förläggas i närheten av folkhögskola, så att utbyte kan äga rum mellan humanistiskt utbildade lärare från folkhögskolan och agronomer-naturvetare från bondeskolan.» Därför tror jag, att herr Gustafson i Dädesjö missuppfattat saken.

Jag är ledsen över att jordbruksutskottet icke *fattat* den rätta innebörden i vad vi menat med vår motion. Vi ha menat därmed, att det bör ordnas så, att undervisning i lantbruksämnen bör kunna bibringas ungdomen vid folkhögskolorna och tvärtom, att i lantbruksskolor och lantmannaskolor humanistiska ämnen böra bli föremål för undervisning. Jag skall ej vidare bemöta den punkten. Det kommer säkerligen att visa sig, och det dröjer ej så länge, innan denna skolform kommer att accepteras av flera skolor på detta område.

Herr Hæggbloom sade, att det var propagandan, som kanske var den mest drivande kraften till att Vara lantmänna- och folkhögskola haft en så stor relevanslutning. Herr Hæggbloom, den möjligheten förefinnes för varje lantmänna- och folkhögskola, att propagera för större tillslutning! Den möjligheten står även öppen för herr Hæggbloom och flera. Då kunna även Ni få flera elever till respektive folkhögskolor och lantmannaskolor.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 25.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 40, i anledning av väckt motion angående anordnande av kurser i byggnadssnickeri och smidesarbeten för jordbrukare.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 434, av herr *Hansson* i Skediga hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning angående möjligheten att anordna kurser i byggnadssnickeri och smidesarbeten för jordbrukare.

Utskottet hemställde, att motionen II: 434 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Hansson* i Skediga: Herr talman! De frågor, som nu debatterats så länge ha ju gällt lantbrukets skolfrågor, och vi ha förmärkt ett kompakt motstånd mot förslag härutinnan. Det har i motiveringen anförts, att de långa kurserna böra göras kortare. Jag har väckt motion om, att man just vid lantmannaskolorna skulle anordna slöjd- och smidesundervisning, varigenom möjligheter skulle skapas för småbrukarna att själva under dagar, då de på grund av ruskigt väder inte kunna vara ute och arbeta, kunna rusta upp sina egna redskap. Detta förslag avstyrkte utskottet under framhållande av att tiden är för kort för att kunna bibringa kunskap för byggnadsändamål. Motionen avser dock ej att bibringa fullständiga kunskaper. Vi känna litet var vilken tid det tar för att bli yrkesman. Här är endast fråga om att giva möjlighet för vederbörande att själv svetsa järn och reparera sina redskap.

Alla lantbrukare känna till vad det kostar att leja yrkesmän, och de skulle själva med en smula kunskap kunna handskas med verktygen och även reparera dem under dagar som kanske inte äro lämpliga för annat arbete. Det är

*Motion om
anordnande
av kurser i
byggnads-
snickeri och
smidesarbeten
för jord-
brukare.*

Motion om anordnande av kurser i byggnadssnickeri och smidesarbeten för jordbrukare. (Forts.)

därför jag har ansett att en sådan mindre kurs skulle vara till nytta. Jag kan nämna att man vid en lantmannaskola redan nu har beslutat att anordna en kortare kurs på fjorton dar—tre veckor, där man skall ge småbrukare och även större jordbrukare litet undervisning i hur de skola handskas med såväl järn som trä för att reparera sina redskap, och jag hörde just av styrelsen där att det är rätt mycket ansökningar inne. Man hade riktiga bekymmer för hur man skulle kunna ta emot hela det antal som sökt.

Jag har i min motion begärt en utredning härom för att en sådan undervisning inte bara skulle förekomma på ett håll utan kunna meddelas litet varstans i landet. Jag är verkligen förvånad över att utskottet i utlåtandet säger, att detta inte skulle vara av någon betydelse vid lösandet av landsbygdens byggnadsfrågor. Nej, här är det ju inte fråga om att lära någon att sätta upp hus eller göra något sådant arbete, här gäller det någonting annat. Den som är jordbrukare vet hur många tusentals olika arbeten som skola utföras på en gård och hur mycket som behöver repareras och rustas upp — än är det det ena och än det andra. Har man inte någon kännedom om hur man skall svetsa ihop en plogbill eller dylikt, så står man fullkomligt främmande inför alla sådana saker. Själv har jag gått igenom en lantmannaskola, det var inte någon lång kurs men tack vara den stå deltagarna i alla fall inte främmande inför vissa mindre reparationer, som man gott kan göra själv och alltså inte behöver göra några kontanta utlägg för. Dessutom är det mycket roligt för en jordbrukare att kunna reparera själv.

Herr Hæggbloom har påpekat att utskottet avstyrkt min motion därför att den föreslagna utbildningstiden var för kort. Det är inte gott att förstå sig på utskottets alla motiveringar för avslag — men ni kunna i alla fall finna vägar när det gäller att avslå en motion. Jag förstår att det blir avslag nu, men jag kan meddela jordbruksutskottets talesman, att om han får tillfälle till det skall han få behandla den en gång till nästa år.

Herr Gustafson i Dädesjö: Herr talman! Det är ingen som tvivlar på att denna motion inte kommit till i allra största välmening. Men var och en som haft något med de arbeten att göra, varom här är fråga, vet att den smidesutbildning som kan ges på tre veckor inte är mycket värd.

Vi ha ett yttrande från överstyrelsen för yrkesutbildningen, som finner att det inte är sannolikt att en sådan kurs skulle vara en lämplig lösning när det gäller det behov, som motionären önskar tillgodose, nämligen att öka tillgången på för byggnadsarbete på landsbygden erforderlig arbetskraft. Dessutom upplyser överstyrelsen om att även denna fråga är föremål för vissa överväganden inom jordbrukets byggnadsstudiekommité. Med hänsyn härtill har jordbruksutskottet föreslagit att motionen inte måtte föranleda till någon åtgärd. Det är väl ändå inte detta vi behöva ute på landsbygden, hantverkare och reparatörer som, utom att de kanske ha gott handlag, fått en utbildning på tre veckor. Vad vi i hög grad behöva är ett vittutgrenat nät av sådana hjälpcentraler över landet, där jordbrukarna på ett enkelt sätt kunna ha tillgång till de lösa reservdelar och annat som behövs för att reparera maskiner och redskap och där det finns kompetent och utbildad arbetskraft, som kan stå lantbrukarna till tjänst. Det är detta vi framför allt skola ordna, och jag tror också det håller på att ordnas genom jordbrukarnas egna ekonomiska organisationer. Att tro att man genom en tre veckors kurs kan få fram en arbetskraft som kan vara till någon nämnvärd nytta på detta område är att ställa utomordentligt små anspråk på utbildningen av den arbetskraft vi behöva på landsbygden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Motion om anordnande av kurser i byggnadssnickeri och smidesarbeten för jordbrukare. (Forts.)

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Då herr Gustafson i Dädesjö här talar om att jag har så små anspråk på utbildad arbetskraft och säger att vad som behövs är maskincentraler, som kunna tillgodose hela behovet, så har han fullständigt missförstått tanken i detta förslag. Vi jordbrukare känna till vilka kostnader det blir för reparationer — det kostar 25—50 kronor bara en montör skall titta på en traktor, och det är likadant då det gäller att rusta något redskap. Det blir så oerhört stora räkningar.

Avsikten med detta har varit att försöka ge jordbrukarna någon kunskap i hur de exempelvis skola värma en järnbit och använda en träbit för reparation av sina egna redskap. Det är ett intressant arbete och det skulle säkerligen vara till mycket stor nytta om jordbrukarna vore mer hemma på området. Men man skall göra allting så stort här och det skall vara så maskinmässigt. Lantbruket har dock behov av detta, ty pengarna räcka inte till att täcka räkningarna. Kostnaderna för reparationer av maskiner äro i regel så stora, att när taxeringsmyndigheterna skola granska en sådan post invända de ofta: så där mycket har det väl inte kostat? Det är det vanliga att man får ta fram kvittona och visa taxeringsmyndigheterna, innan de begripa vad det kostar att reparera och hålla redskapen någorlunda i stånd inom ett jordbruk.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 26.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 41, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för tillgodoseende av jordbrukets behov av yrkesmän.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 27.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av väckt motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 181, av herr *Johanson* i Norrköping *m. fl.* hade föreslagits,

»att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av bestämmelserna i lagen om rätt till jakt och jaktstadgan av den 3 juni 1938 och att Kungl. Maj:t därvid beaktar de anmärkningar mot nu gällande bestämmelser, som i motionen blivit framställda, samt

att vid utarbetandet av förslag till nya bestämmelser representanter icke endast för Svenska jägareförbundet utan även för Jägarnas riksförbund samt för böndernas och lant- och skogsarbetarnas ekonomiska och fackliga organisationer måtte lämnas tillfälle till medverkan.»

Utskottet hemställde,

att motionen II: 181 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Ericsson* i Sörsjön.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr *Johanson* i Norrköping: Herr talman! Det var nästan väntat, att utskottet skulle komma med ett negativt yrkande till motionen. De flesta frågor,

Motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga.

Motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga. (Forts.)
som betyda någonting för en större del av folket och avse att inskränka de besuttnas privilegier söker man alltid komma undan.

Det väsentligaste syftet med undertecknads m. fl. motion är en ändring av jaktlagens rättsliga innehåll, d. v. s. slopandet av 2 §, som fastställer att jakträtt skall följa jordrätt. Dessutom föreslås att jaktvårdsavgift skall betalas av alla, att hela landet indelas i jaktvårdsdistrikt inom de olika länen, vilka distrikt skulle skötas av en jaktvårdskonsulent, som sorterar direkt under länsstyrelserna, att orättvisan inför lagen vad det gäller fällande av älgkalv avskaffas och att drevjakten förbjudes.

Det man mest reagerat mot har varit slopandet av 2 §. Den heliga privatägarerätten skulle ju därigenom råka i fara.

Jag anser, att man här lika litet som i alla andra liknande fall kan finna argument till försvar. Det finnes ingen, som kan säga sig ha berikat våra skogar med olika djur, lika litet som någon kan säga, att han försörjt dem. Inplantering av en och annan hare eller fasan ändrar inte på detta omdöme. Sådant hör till undantagen.

Som det nu är med jakträtten knuten till jordrätten, blir det ett fåtal förunnat att ur försörjnings- eller förströelsesynpunkt, den senare mest tillämplig, gå till skogen för att jaga. Den som verkligen behöver idka jakt ur försörjningssynpunkt har ingen chans därtill, främst beroende på för mager plånbok och frånvaron av tillräckligt klingande titlar.

Massan av folket i stad och på landsbygd är egendomslös och därmed hänvisad till andras godtycke för nöjet att få jaga. I de flesta fall har man då att vända sig till de stora bruken och skogsbolagen. 60 procent av landets markareal ligga nämligen i kronans och bolagens händer. En stor del av de 40 procent, som återstår, ligger i stora enskilda markägares händer, varför det säkerligen inte är någon överdrift att säga, att mellan 70—80 procent av markarealen ligger i händerna på ett fåtal.

Som exempel kan anföras, att 10 stora bruk och skogsbolag tillsammans äga enbart i skogsareal hela 5 644 590 tunnland. Enbart Mo och Domsjö äger 1 004 000 tunnland, Munksunds aktiebolag 945 000 tunnland.

Är det inte på tiden, att man reagerar mot att en handfull personer i 10 bolagsstyrelser suveränt härskar över nära 6 miljoner tunnland skog för att inte tala om den öppna jord, som även tillhör dessa domäner, medan omkring 50 000 lantarbetare icke äga ett tunnland. Därtill ej att förglömma alla skogsarbetare, torpare och mindre arrendatorer.

Det är en rättvisa med modifikation, när utskottet tillsammans med herrarna i Svenska jägareförbundet försvarar ett sådant tillstånd.

Vi ha givetvis inte i motionen kunnat skriva ut en helt ny lagtext med hänsyn tagen till alla faktorer och det är därför, som vi förordat en utredning. Dock torde det vara klart, att vi icke avse, att slopandet av 2 § skulle betyda att markägaren ej får jakträtt på sina egna marker. Så bör givetvis vara fallet. De böra även ha företrädesrätt. Dock bör viss begränsning ske till ett visst antal tunnland eller hektar eller så mycket som kan anses skäligt som jaktområde. Vi vilja framförallt förhindra att en bolagsstyrelse på några få personer — som nu är fallet — behärskar och bestämmer över marker på över en miljon tunnland.

Utskottet, som avstyrker motionen, stöder sig på ett remissyttrande från Svenska jägareförbundet. Som det främsta argumentet mot en ändring i nuvarande lag anföras de principer, som gälla från år 1789, d. v. s. 2 § i jaktlagen om jakträtt till jordrätt, att avkastningen på jakten bäst tillgodoses under nuvarande form och att utarmning av viltstammen skulle ske om en ändring enligt motionen genomfördes.

Motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga. (Forts.)

I fråga om slopandet av 2 § och vakthållningen kring den heliga privatäganderätten kan anföras, att man redan i den nu befintliga jaktlagen tummat på denna. I 10 § om bildandet av jaktvårdsområden är det stadgat, att om sammanhängande ägor äro lämpade för ett jaktvårdsområde, kan ett dylikt bildas om fyra femtedelar av antalet fastighetsägare tillika äga fyra femtedelar av marken. 8 av 10 markägare kunna alltså tvinga 2 till anslutning mot sin vilja. Därtill kommer, att i Svenska jägareförbundets förslag till normalstadgar som i flesta fall användes för jaktvårdsföreningarna stadgas i § 15, att de, som icke önska vara med i föreningarna, icke ha rätt ens efter tvångsanslutning att — om de själva icke önska jaga — arrendera ut jakten utan skola föreningens medlemmar, d. v. s. de, som utövat laglig rätt om tvångsanslutning, ha förhandsrätt till arrendet.

Detta är ett eklatant bevis för att de, som nu frenetiskt gå emot vårt förslag att jakträtt skall skiljas från jordreätt, själva börjat visa vägen. Detta har dock i främsta hand säkerligen inte föranletts av ideella utan av egoistiska motiv. Skulle ideella motiv legat bakom, borde man ju gått med på vårt förslag.

Det är alltså inte något argument alls, att man bara för att vi ha en 150 år gammal grundprincip för jakten skall behålla denna princip. Det torde väl i stället vara tvärtom, att en gammal föräldrad bestämmelse bör ändras. För det andra kan man inte som regel lägga så stor vikt vid själva försörjnings- eller inkomstfrågan därför att det, som jag nyss antytt, är så i stort sett, att de, som äga markerna ha dem för nöjes skull medan de, som verkligen behöva dem för sitt uppehälle, icke äga några marker.

Att villebrädsstammen skulle ta slut genom den föreslagna omorganisationen i jaktvårdsområden och jaktdistrikt inom länen är ju endast ett skräckargument. Motsatsen torde vara fallet.

Förmår man nu, när Svenska jägareförbundet har hand om det hela och låter enskilda intressen bestämma avjagningen, hålla en skaplig viltstam, torde det gå så mycket lättare, om det hela kommer under det allmännas beskydd genom statligt anställda, utbildade jaktvårdskonsulenter med befogenhet att ingripa vid behov utan hänsyn till jägarnas sociala och ekonomiska ställning.

Svenska jägareförbundets beskyllning i yttrandet, att viltvårdsarbetet ej kan påräkna stöd från allmogens sida vid en ändring, är både dumt sagt och därtill ett obevisat påstående. Det råder intet tvivel om, att den fattiga och marklösa lant- och skogsarbetarbefolkningen i regel har bättre förståelse för djuren och är bättre skyttar än de s. k. söndagsjägarna.

Jag vill i detta sammanhang erinra om, att i fjol höst under licensjakten fällde några fina herrar med direktörs och byråchefs titlar på Rodgas marker utanför Norrköping tre älgkalvar. Den ena var skjuten direkt bakifrån — ett skott som ingen jägare med ansvar lossar — en annan hade skjutits i buken och den tredje genom halsen. Det hela slutade inför tinget. Detta torde knappast kallas för jakt eller viltvård.

Trivsel på landsbygden har inte litet med jakten att skaffa. Det är klart att när folk som bor och arbetar hela sitt liv på landet och i skogarna inte ens får den lilla nytta och det nöje som rätten till jakt medger, skapar detta otrivsel och ger upphov till lagbrott eller, som det allmänt kallas, tjuvjakt. Lagens bestämmelser äro nu sådana att de uppfordra till tjuvjakt. En ändring härvidlag är därför behöfvig, om det olaga skyttet skall upphöra.

Orsaken till att vi föreslå ändring av § 26 jaktlagen, d. v. s. bestämmelserna om jaktvårdsavgift, är att denna endast gynnar de stora markägarna. Här stadgas nämligen att jaktvårdsavgift inte behöver lösas av markägare eller den som har bruksrätt enligt § 7. Av antalet markägare i landet som ägna sig åt

Motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga. (Forts.)
jakt är det stora flertal dock sådana, vilkas markområden äro så små, att de inte kunna jaga endast på dessa utan måste slå sig ihop med andra och därigenom komma att jaga på andras mark och bli skyldiga att lösa jaktkort. Det är som synes motiverat med en ändring på den punkten.

Utskottets argument i detta fall är ett återopande av frågans behandling 1938. Utskottet intog då samma ståndpunkt som vi hävda i motionen, medan departementschefen hade en annan, d. v. s. den som nu återfinnes i lagen. Detta är dock intet argument, ty även en departementschef kan ha fel.

I vad det gäller jaktstadgan behöver även denna få en översyn, särskilt beträffande licensjakt på älg. I § 15 är det fastslaget att årskalv av älg är fridlyst under hela året. Under den ordinarie jakttiden, då de flesta av landets jägare delta i jakten, är det alltså förbjudet att skjuta älgkalv. I §§ 15 och 16 jaktstadgan är man dock redan i färd med att luckra upp denna bestämmelse genom att tillstånd där ges att fälla älg på annan tid än den ordinarie, och då är det även tillåtet att fälla kalv. Denna licensjakt, som kan få fortgå en månad och längre, sker i regel på de stora bolagens marker. Vi anse att om det kan vara tillåtet och riktigt att fälla kalv under licenstiden, så skall det även vara tillåtet under den ordinarie tiden. Denna olikhet inför lagen stärker inte moralen bland jägarna utan tvärtom och manar till olagligt skytte.

Svenska jägareförbundet och utskottet hänvisa till en ändring i Kungl. Maj:ts kungörelse 1944, i vilket sammanhang det även insinueras att motionärerna inte skulle känna till densamma. Vi känna mycket väl till denna ändring, men den har ingen avgörande betydelse. Den har intet att göra med det rättsliga förfarande vi krävt, utan utgör endast ett specificerande av hur många gamla och unga djur som få fällas.

Angående viltvården i övrigt ha vi påtalat drev- och klappjakt, som ofta företas på de större domänerna. Sådant förfaringssätt vid jaktutövning kan egentligen inte kallas jakt utan innebär närmast ett slaktande av djur, där dessa inte ha någon chans att komma undan. Man får här ifrågasätta, om inte detta är motsatsen till viltvård och borde i lag förbjudas. Jägareförbundets argument äro här mer än lovligt svaga. Man har överhuvud taget inget argument utan söker som försvar i stället lansera motargument, exempelvis att lösa hundar skulle göra större skada än denna jakt. Det torde väl endast vara herrarna i Svenska jägareförbundet som vilja försvara sina privilegier med detta och söka inbilla annat folk, att man kan jämföra någon enstaka hunds jaktlycka med en klappjakt, där femton, tjugo skyttar och femtiotalet drevkarlar delta.

Påståendet att Svenska jägareförbundet, som nu är enväldshärskare på det jaktliga området och med statens pengar helt dominerar detsamma, skulle vara någon intresseorganisation för hela landets jaktintresserade befolkning är felaktigt. När denna exklusiva församling slår vakt om de orättvisor som nu bestå, talar detta sitt tydliga språk. Ävenså när man i utlåtagandet beskyller allmogen, d. v. s. det stora flertalet av jägarna som tillhöra småfolket, för att inte vilja stödja viltvården.

Det har startats ett annat jaktförbund här i landet, Jägarnas riksförbund, som består av småfolk i stad och på landsbygd. Detta förbund har även gjort ett uttalande till motionen, vilket visserligen är omnämmt i utlåtagandet men inte refererat. Orsaken härtill är säkerligen det förhållandet att det inte passade. Riksförbundet hade nämligen uttalat sig för motionens förslag om en utredning. Däremot har Svenska jägareförbundets remissyttrande fått ett synnerligen utförligt omnämnande i utlåtagandet. Detta omhuldande av Svenska jägareförbundets synpunkter är väl inte föranlett av att Hermann Göring valdes som hedersledamot 1938?

Vissa bestämmelser om rätt till jakt lära ha funnits redan på 1100-talet i lan-

Motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga. (Forts.)

det. Den grundprincip som nu är gällande tillkom, som förut nämnts, först 1789 och återfanns bl. a. i Östgötalagen. Tidigare hade mycket hårda restriktioner för jakt på vissa djur varit utfärdade. Under Gustav II Adolfs tid fastställdes i en jaktförordning 1616, att den som för tredje gången fällt hjort eller rådjur på Öland blev förvisad från ön och riskerade livstidsstraff om han återvände. Förbud från 1620 och 1621 stadgade livstidsstraff för fällande av älg på Åland. Förvunnen att mista livet var den som dödade svan inom tio mils omkrets från Stockholm.

Av detta framgår att jaktlagen väsentligt reformerats från den tid, då t. o. m. dödsstraff funnits för brott mot densamma. Den lag vi nu ha antogs 1938. Dess rättsliga grunder äro dock urgamla och ha inte alls hållit takten med demokratiseringen i landet i övrigt, vilket är orsaken till vår motion.

De väsentligaste ändringarna i 1938 års lag gälla det finansiella området, exempelvis jaktvårdsavgifterna, bestämmelserna för bildandet av jaktvårdsområden, inskränkning av användandet av jaktmedel samt fridlysningsbestämmelser. Lagen av 1938 var delvis en förbättring men samtidigt innebar den försämringar, och framför allt medförde den en konservering av etthundrafemtio år gamla orättvisor genom monopolisering av jakten, eftersom den skall följa jordrätten.

Herr talman! Jag har här utöver motionen understrukt vad motionärerna syftat till samt bemött utskottets argument. Jag anser, trots Svenska jägareförbundets remissyttrande och utskottets instämmande däri, att nuvarande jaktlag och jaktstadga ha så stora brister, att en revision är nödvändig. Jag ber därför att få yrka bifall till motion nr 181 i andra kammaren, som främst syftar till en utredning.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 28.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr Sefve, som anförde: Sedan krigshandlingarna upphört i Europa ha i olika sammanhang framkommit uppgifter om stöd och hjälp, som i olika former lämnats Norges och Danmarks kämpande hemmafronter. Av olika uppgifter att döma har värdefull sådan hjälp lämnats antingen direkt av svenska myndigheter eller med dessas stöd eller vetskap. Sålunda uppges att med svensk medverkan har organiserats förbindelser mellan å ena sidan hemmafronter i Danmark och Norge och å andra sidan danska frihetsrådet och danska rådet i London samt norska regeringen i London och dessa underställda organisationer. Det uppges vidare, att icke obetydliga sändningar vapen och ammunition genom svensk förmedling överförts till frihetskämparna i våra båda nordiska grannländer.

I en intervju har Danmarks utrikesminister Christmas Möller uttalat att »Sverige gjort oss danskar ovärderliga tjänster och jag är övertygad om att ju längre tiden lider, desto klarare kommer det att stå för alla, vilken viktig roll Sverige spelat för sina nordiska grannländer under detta krig. Om alla detaljer i den svenska hjälpen skulle avslöjas nu, så skulle det bli en stor överraskning för alla danskar och en mycket glad överraskning.»

Då det måste anses vara av allra största intresse för vårt eget folk att få

Andra kammarens protokoll 1945. Nr 21.

Interpellation. (Forts.)

en auktoritativ redogörelse för vad som sålunda åtgjorts med stöd av svenska myndigheter eller med dessas vetskap och gillande, anhåller jag att till hans excellens statsministern få framföra följande spörsmål:

Är Eders Excellens i tillfälle att lämna kammaren en översikt över de åtgärder till förmån för Danmarks och Norges befrielsekamp, som vidtagits med stöd av svenska myndigheter, eller om detta av särskilda skäl ej låter sig göra nu, kan en sådan redogörelse förväntas inom den närmaste tiden?

Denna anhållan bordlades.

§ 29.

Interpellation. Herr Johansson i Mysinge erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Det svenska undervisningsväsendet befinner sig för närvarande i stöpsleven. 1940 års skolutredning har i uppdrag att verkställa en genomgripande granskning av hela skolväsendet och framlägga de förslag, vartill denna kan ge anledning. Även andra utredningar på undervisningsväsendets område äro i verksamhet, exempelvis 1941 års lärarlönesakkunniga och de 1944 tillkallade sakkunniga för utredning rörande förhållandet mellan staten och skoldistriktet. Ovissheten om hur skolväsendet för framtiden kommer att utformas och efter vilka riktlinjer de olika undervisningsformerna komma att arbeta skapar osäkerhet hos såväl lärarpersonalen som de myndigheter som ha att handlägga ärenden rörande skolväsendet. Särskilt är detta fallet inom de kommunala organen, framför allt i de mindre landsbygdskommunerna. På grund av deras svaga skatteunderlag spela förbättrade och ökade statsbidrag en ytterst viktig roll för dem. Osäkerheten ökas också därigenom att frågan om ändrad kommunindelning är aktuell. Kommunindelningskommittén torde komma att lägga fram förslag om sammanslagning av mindre kommuner till större och om denna plan realiserats, kommer detta givetvis även att påverka skoldistriktens storlek och organisation.

Enligt beslut av statsmakterna skall det sjunde skolåret i folkskolan vara infört i samtliga skoldistrikt från och med läsåret 1948/49. I många skoldistrikt på landsbygden är denna reform ännu inte genomförd utan skall förverkligas inom de närmaste åren. På många håll blir införandet av det sjunde skolåret förenat med betydande kostnader, och åtskilliga rätt besvärliga problem i samband därmed måste lösas. Det gäller att skaffa nya lokaler, som äro erforderliga för den ökade undervisningen. I vissa fall måste man därvid taga i anspråk i skolbyggnaderna befintliga bostadslägenheter för lärarpersonalen för detta ändamål. Då skoldistriktet också äro skyldiga att tillhandahålla bostad för lärarna måste antingen nya bostadshus uppföras eller bostadslägenheter förhyras. Under nu rådande förhållanden med starkt inskränkt byggnadsverksamhet och knapp tillgång på bostadslägenheter kan detta bli förenat med stora svårigheter. I detta sammanhang uppställer sig också den frågan, om kommunerna på något sätt kunna hållas ekonomiskt skadeslösa för omändringen av bostäder till skollokaler, så att de därigenom beredas större möjligheter att bygga nya bostäder för lärarna.

Givetvis möts inte införandet av det sjunde skolåret med någon ovilja ute i skoldistriktet. Tvärtom är man fullt på det klara med nyttan av förbättrad undervisning för landsbygdens ungdom. Men när man i alla fall i skoldistriktet är betänksam i fråga om att vidtaga de åtgärder, som äro nödvändiga för att det sjunde skolåret skall kunna införas, beror detta av andra orsaker. Man är oviss om huruvida tiden för folkskolans undervisning för framtiden kommer att förbli sju år eller om denna möjligen kommer att förlängas med ytterligare ett år. Även frågan om anknytningen mellan folkskolan och realskolan

Interpellation. (Forts.)

är svävande. Det är tänkbart att en viss samverkan mellan folkskolan och realskolan kan komma att ordnas. Ett åttonde skolår har i varje fall ifrågasatts och det kan tänkas, att skolutredningen kommer att framlägga förslag därom och att statsmakterna relativt snart kunna komma att besluta därom. I så fall bli de åtgärder för det sjunde skolårets införande, som nu måste företagas, otillräckliga. Större krav komma då att ställas på både undervisningslokaler och bostäder för lärarpersonalen. Skulle ett åttonde skolår inom en näraliggande framtid beslutas, blir den organisation för det sjunde skolåret, som nu skall upprättas i skoldistriktet, för snäv och ytterligare utbyggnader bli nödvändiga. Ur ekonomisk synpunkt skulle det vara värdefullt, om organisationen redan från början kunde utbyggas så, att den kan komma att motsvara de krav som införandet av ett åttonde skolår ställer. Skatteunderlaget är i regel svagt i landsbygdskommunerna. Även relativt föga omfattande om- och nybyggnader av skolhus och lärarbostäder kan medföra en väsentlig höjning av uttaxeringen i många kommuner.

Det är också ovisst om och i vilken grad nu gällande bestämmelser om statsbidrag till folkskoleväsendet kunna komma att ändras. De sakkunniga för utredning av förhållandet mellan staten och skoldistriktet ha erhållit i uppdrag att utreda dessa frågor.

Särskilt betydelsefullt är statsbidraget till folkskolebyggnader och till tjänstebostäder. Statsbidragen till de förstnämnda utbetalas för närvarande i regel med lika belopp årligen under en följd av 25 år. Denna anordning är icke tillfredsställande för kommunerna, då statsbidragen med nuvarande ränteläge endast motsvara ungefär hälften av de verkliga byggnadskostnaderna. Det vore ekonomiskt förmånligare för kommunerna, om statsbidragen utbetalades på en gång omedelbart efter byggnadsarbetets slutförande, vilket också riksdagens revisorer föreslagit. I fråga om statsbidraget till byggande av tjänstebostäder vore det önskvärt, att en sådan avvägning kunde ske, att kommunernas verkliga kostnader bleve täckta. Utredning av detta spörsmål företages för närvarande av 1941 års lärarlönesakkunniga. Lösningen av dessa frågor komma att i väsentlig grad påverka kommunernas egna kostnader för skolväsendet.

Läget i de här av mig berörda för kommunerna synnerligen viktiga spörsmålen ter sig i sammanfattning på följande sätt: Senast läsåret 1948/49 skall det sjunde skolåret vara genomfört. På landsbygden pågår med anledning av detta en vittomfattande planläggning för att denna reform skall kunna genomföras. Lösningen av detta problem för med sig frågan om en centralisering av skolväsendet i ökad omfattning och särskilt av den sjunde klassen. Härigenom ställas landsbygdskommunerna inför stora nybyggnads- och ombyggnadsproblem. Dessa byggnadsföretag måste planeras på längre sikt och komma att föra med sig kännbara kostnader för kommunerna. Vidare arbetar kommunindelningskommittén för en omorganisation av kommunerna, vilket kommer att påverka skoldistriktets organisation och verksamhet. Slutligen pågå utredningar om ändrade grunder för statsbidragen till folkskoleväsendet, av vilka bidragen till folkskolbyggnader och tjänstebostäder äro för kommunerna särskilt betydelsefulla.

Det planeringsarbete kommunerna och skoldistriktet nu skola utföra blir under sådana förhållanden ett arbete nära nog i blindo. Man vet icke hur vårt skolväsende för framtiden kommer att organiseras och under vilka förutsättningar det skall arbeta. Man vet, att det sjunde skolåret skall genomföras inom en viss tid, men innan detta har hunnit ske, framträder redan möjligheten av ett åttonde skolår. Att under sådana förhållanden tvinga kommunerna att planera och igångsätta dyrbara och kostnadskrävande nybygganden eller ombyggnader, vilka kanske inom kort tid icke uppfylla sitt ändamål, kan icke vara

Interpellation. (Forts.)

lämpligt. Det fordras att de faktorer, av vilka kommunerna bli beroende vid planläggandet av sitt framtida skolväsen, bli klarlagda. Således, om folkskolan skall bli sju- eller åttaårig, hur kommunerna och skoldistriktet bli organiserade och vilka statsbidrag, som kunna påräknas till skolbyggnader, tjänstebostäder och skolväsendet i övrigt.

Med anledning av vad jag sålunda anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra följande fråga:

Är herr statsrådet villig att vidtaga sådana åtgärder, att kommunerna lämnas vägledning i här berörda spörsmål, eventuellt, om det blir nödvändigt, med anlitande av uppskov med det sjunde skolårets genomförande eller andra åtgärder, så att de kommuner, som äro beroende av samtliga eller flertalet av dessa frågors avgörande, för åstadkommande av en för framtiden god planläggning av sitt skolväsende, organisatoriskt, byggnadstekniskt och ekonomiskt, beredas möjlighet därtill?

Denna anhållan bordlades.

§ 30.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr **Staxäng**, som anförde: Herr talman! Planläggningen med avseende på folktandvårdens utformning är nu fullbordad för hela riket med undantag för Stockholm, Göteborg och Norrköping. I de delar av landet, där folktandvården redan utbyggts, har den enligt vad som omvittnats fungerat på ett ganska tillfredsställande sätt. Detta framgår bland annat av det faktum, att vid 1944 års slut i runt tal 10 000 vuxna personer voro uppförda på väntlista. I detta sammanhang kan nämnas att hela antalet vuxna patienter, som under år 1944 varit anmälda till erhållande av fullständig munsanering, var ca 50 000, varav ca 39 000 erhöilo fullständig munsanering. Några svårigheter att under sådana förhållanden få landsting eller primärkommuner att taga initiativ till fortsatt utbyggande av folktandvården ha knappast försports. Den ram, som medicinalstyrelsen, landstingen och kommunerna haft att svara för, är alltså sedan länge i stora delar klar. Den väsentliga orsaken till att folktandvårdsorganisationen emellertid icke kan hinna bli förverkligad före år 1949 eller inom den beräknade 10-årsperioden är utan tvivel den faktiska bristen på tandläkare.

Härtill kommer att den sociala tandvårdsfrågan i övrigt, inbegripet även frågan om *mödrahjälpstadvården*, i närvarande stund befinner sig i ett synnerligen brydsamt läge. Detta nödläge måste ses mot bakgrunden av det alltmera växande kravet från såväl landsting och primärkommuner som de enskilda medborgarna att ordna den sociala tandvården. Att påbörja en sådan tandvårdsform som *anstaltstadvården* i enlighet med de grundtankar, som framkommo i sakkunnigutredningen rörande folktandvården 1937, har av samma skäl ej kunnat komma i fråga, ehuru även detta är trängande. Att de privatpraktiserande tandläkarna å sin sida ingalunda lida brist på arbete, torde framgå av det faktum, att de yngre tandläkarna efter att ha fullgjort det i lagen om begränsad legitimation föreskrivna året inom folktandvården, i flertalet fall sluta sin anställning där, trots att enbart den kontanta medelinkomsten under 1944 var för manliga tandläkare 13 000 och för de kvinnliga närmare 12 000 kronor. Från och med 1945 ha de ekonomiska villkoren för distrikts-tandläkarna ytterligare förbättrats.

Visserligen ha åtgärder de sista åren vidtagits för att öka antalet tandläkare inom folktandvården. Dels ha statsstipendier utdelats till tandläkarestuderande

Interpellation. (Forts.)

— tillhoppa 230 000 kronor — dels har lagen om till folktandvården begränsad legitimation utfärdats. Den första av dessa åtgärder har ännu knappast börjat verka, och det obligatoriska tjänstgöringsåret kan givetvis medföra blott en tillfällig hjälp av relativt begränsad räckvidd. Båda dessa åtgärder äro ju dessutom av rent provisorisk karaktär och kunna självklart ej alls bidra till den allmänna tandläkarbristens avhjälpande. Dessutom har tandläkarinstitutet ombyggt och utvidgats för att kunna utbilda 120 tandläkare årligen i stället för som förut 90 stycken. Av det beräknade tillskottet på 30 tandläkare årligen har samma institut begärt ca 16 stycken som amanuenser för varje period om tre terminer, varför — under förutsättning av denna lags fortsatta giltighet — ökningen för folktandvårdens del endast blir ca 20, när verkningarna av institutets ombyggnad vid slutet av år 1948 börja göra sig märkbara. Man har visserligen i januari 1945 ordnat med en extra intagning av 60 elever, men då antalet under år 1944 legitimerade tandläkare nedgick till 48, måste man ha klart för sig, att man här ej bör räkna med någon reell ökning utan endast med en kompensation efter fyra år för den genom ombyggnaden inträdda minskningen.

Trots dessa av statsmakterna vidtagna åtgärder, medicinalstyrelsens fortgående aktiva arbete för folktandvårdens genomförande och för en ökad tandläkarutbildning och huvudmännens aktiva insatser äro för närvarande endast 300 distriktstandläkare i verksamhet, av vilka dessutom 60 äro utläningar.

I motion nr 45 — första kammaren — 1944 hemställdes »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhaller, att Kungl. Maj:t, särskilt med hänsyn till nödvändigheten av folktandvårdens utbyggnad, låter verkställa en skyndsam, allsidig utredning av frågan om tandläkarutbildningen inom landet ävensom utbildningen av tandtekniker och tandsköterskor, därvid särskilt bör beaktas möjligheten och lämpligheten av att inrätta en odontologisk institution i anknäpning till Lunds universitet med den praktisk-kliniska undervisningen eventuellt förlagd till Malmö».

Riksdagen biföll också nämnda hemställan.

Med anledning härav har enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet under år 1944 tillkallat sakkunniga för att utreda frågan om tandläkarundervisningen m. m. Den tillsatta kommitténs uppgifter synas emellertid ha blivit så omfattande, att någon praktisk åtgärd med avseende på tandläkarbristens avhjälpande knappast torde vara att emotse på mycket länge.

Om behovet av en omedelbar och kraftig ökning av antalet tandläkare i landet kan knappast någon tvekan råda. Det synes därför angeläget att snarast möjligt få till stånd åtminstone ytterligare ett tandläkarinstitut -- låt vara med i stort sett samma undervisningsplan som vid det redan förefintliga. Vad som under de närmaste tiotal åren behövs, är i första hand dugliga praktiker på ifrågavarande område. Då dylika efter allt att döma ha under en lång följd av år kunnat utbildas vid det nuvarande institutet, torde utredningen om speciella detaljer i fråga om studieplanen ej böra få verka hindrande på en lika snabb som effektiv lösning av huvudfrågan.

Avslutningsvis må här citeras vad socialstyrelsen i en nyligen till ecklesiastikdepartementet avgiven skrivelse, tillkommen efter samråd med medicinalstyrelsen, anför:

»De sakkunnigas uppdrag synes innefatta en så fullständig undersökning av tandläkarutbildningens uppläggning och organisation, att det måste befaras, att förslag från de sakkunniga icke är att förvänta på avsevärd tid. I den rådande situationen måste socialstyrelsen finna detta förhållande synnerligen beklagligt. Efter styrelsens uppfattning är det angeläget att -- utan avvaktan

Interpellation. (Forts.)

på de sakkunnigas förslag — det omedelbart företages en utredning, på vad sätt genom åtgärder av mer eller mindre provisorisk natur tillgången på tandläkare kan snabbt ökas. Utredningen bör företagas i sådan takt, att förslag kan föreläggas 1946 års riksdag. Styrelsen finner angeläget, att bland för ändamålet tillkallade sakkunniga finnas personer, ägnade att speciellt företräda de sociala synpunkterna, vilka i denna angelägenhet icke få försummas.»

Under hänvisning till vad här i saken anförts, anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande frågor:

Är herr statsrådet beredd att medverka till att den omnämnda kommitténs arbete påskyndas, så att dess förslag kan föreläggas 1946 års riksdag?

Om så ej bliver möjligt, kan det förväntas att herr statsrådet — utan avvaktan på de sakkunnigas förslag — eventuellt genom andra sakkunniga låter verkställa en skyndsam utredning, på vad sätt genom åtgärder av mer eller mindre provisorisk natur tillgången på tandläkare kan snabbt ökas?

Denna anhållan bordlades.

§ 31.

Interpellation.

Herr **Hästad** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I samband med krigshandlingarnas upphörande utanför våra gränser har frågan om vår beredskaps avveckling blivit aktuell. Denna avveckling medför emellertid åtskilliga personalproblem av delvis varandra motsatt natur. Å ena sidan gäller det att i den hastigast möjliga takt, som är förenlig med avvecklingsarbetets krav, till civil verksamhet återböda reservpersonal och värnpliktiga. Å andra sidan kan frivilligt tjänstgörande reservpersonal och värnpliktig personal samt krigsfrivilliga liksom långtidsinkallad personal med fog göra gällande, att vid hemförlovning av sådan personal hänsyn bör tagas till lång tjänstgöring och därav följande eventuella svårigheter att omedelbart erhålla civil anställning. Det är en hederssak för vårt land, att denna personal efter långvarig och för vårt försvar utomordentligt värdefull tjänstgöring på allt sätt får sin återgång till civil verksamhet underlättad, något som de av Kungl. Maj:t i proposition föreslagna långtidspremierna åtminstone delvis böra möjliggöra. Härtill kommer försvarets intresse, att avvecklingen sker på ett sätt, som åtminstone inte är ägnat att i framtiden försvåra den nödvändiga rekryteringen till det frivilliga försvarsarbetet. Det synes inte heller ur näringslivets synpunkt önskvärt att arbetsmarknaden alltför abrupt och utan en övergångstid tillföres denna arbetskraft.

Enligt meddelande från försvarsstaben, som publicerats i pressen, ha även vissa övergångsbestämmelser i sista stund fastställts, vilka främst ta sikte på personal tillhörande luftbevakningen men även luftvärnet. Enligt dessa bestämmelser skola sålunda för avvecklingsarbetet i första hand efter eget åtagande kvarhållas krigsfrivilliga eller frivilligt tjänstgörande. I övrigt innebära bestämmelserna, att krigsfrivilliga, som icke kvarbeordrats men som oavbrutet tjänstgjort sedan nyåret, under två veckor efter förbandets hempermittering skola åtnjuta ledighet med bibehållna förmåner. Detsamma »anses böra gälla» dem, som visserligen inte oavbrutet tjänstgjort sedan nyåret men som tidigare fullgjort längre tjänstgöring. De som kvarstanna för avvecklingsarbeten skola hemförlovas successivt och därvid erhålla samma förmåner. Övriga krigsfrivilliga och frivilligt tjänstgörande hemförlovas eller entledigas tillsammans med sina förband.

Kommunikéns uttryck »anses böra gälla» beträffande viss långtidsinkallad

Interpellation. (Forts.)

personal, som inte tjänstgjort oavbrutet sedan årsskiftet, är ägnat framkalla förvåning och undran. Om inte vederbörande bestämmelser äro klart avfattade på den punkten, torde ingen utanordnande myndighet våga taga en utanordning på sitt ansvar. Beträffande de krigsfrivilliga eller frivilligt tjänstgörande, som enligt kommuniken skola hemförlovas eller entledigas tillsammans med sina förband, synas bestämmelserna ur ovan anförda synpunkter otillfredsställande. Härtill kommer emellertid, att enligt tidningsuppgifter beträffande viss personal, nämligen heltidsanställda signallottor och krigsfrivilliga luftbevakare, tidpunkten för avvecklingen utsatts till den 15 maj, och att de ovan relaterade bestämmelserna föregåtts av ett flertal olika och mot varandra stridande order, vilka meddelats personalen endast några dagar före nämnda datum. Enligt uppgift äro dessa order hemligstämplade, vilket i och för sig är ägnat att förvåna, då de reglera förhållanden, som närmast ha karaktären av anställningsförhållanden. En stor del av den personal, det här gäller, torde inte ha haft möjlighet att under lång tid uttaga någon ledighet, varför de fjorton dagar, som nu utlovas, för den närmast ha karaktären av intjänad ledighet.

De ovan relaterade bestämmelserna och förhållandena ha otvivelaktigt inom de berörda personalgrupperna framkallat en utbredd oro och misstämning, vilken synes böra med det snaraste undanröjas. Det synes även egendomligt, att dessa angelägenheter inte i tid förberetts på ett mera effektivt sätt.

Med hänvisning till vad ovan anförts anhåller jag därför om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande fråga:

Är det herr statsrådets uppfattning att de hastigt utfärdade bestämmelserna angående hemförlovnin g av frivilligt tjänstgörande militär personal och krigsfrivilliga, särskilt inom luftbevakningen och luftvärnet, innebära ett skäligt hänsynstagande till den berörda personalens intresse av rådru m för att erhålla civil anställning?

Denna anhållan bordlades.

§ 32.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Hansson** i Skediga, som anförde: Herr talman! Enligt vad som nu är känt torde en avveckling av beredskapstjänsten komma att ske. Till detta hör även det stora antalet inköpt hästmateriel. Dessa hästar ha under tiden mellan deras inkallelser i regel varit utackorderade hos fodervärdar, vilka haft som skyldighet att vårda dem väl och hålla dem försäkrade gentemot eventuell olycka eller annat.

Dessa hästar ha i ett stort antal fall återgått till gamla ägaren. Ett mycket stort antal småbrukare ha likväl i regel varit fodervärdar och uttagit inkallade hästar.

Detta förhållande har varit till viss fördel för dessa småbrukare, trots att de, då hästarna åter inkallats, i många fall haft svårt att avvara dem. Småbrukarna ha dock funnit sig med förståelse i detta. Men då nu försvarsberedskapen står inför en avveckling, så stå dessa fodervärdar inför bekymret att dessa för dem kära hästar skola säljas ut i öppen marknad och kanske bli en bytesvara. Detta torde icke vara en föredömlig lösning. Det torde gott kunna sägas, utan att jag därmed vill framföra något klander, att det medfört stora kostnader för fodervärdarna för att återge hästarna deras förut lugna sinne och få upp ett gott arbetshull på dem. Det torde nämligen vara känt att hästarna i många fall visat en viss nervositet. Hästarna äro nu icke längre unga utan torde i medeltal vara 12—15 år gamla. Deras bästa tid har således gått. Men de kunna vid

Interpellation. (Forts.)

god skötsel och vård ännu vara till småbrukarnas och fodervärdarnas gagn. Det torde vara en god och human väg att låta de gamla fodervärdarna få inlösa dessa trogna djur till ett pris, som något överstiger slaktvärdet. Fodervärdarna böra dock ha skyldighet att, då hästarna bli uttjänta, låta dem gå till slakt, så att hästarna inte skola behöva möta ålderdomen som bytesvara.

En annan väg vore att låta hästarna bibehållas i statens ägo och under dennas kontroll låta fodervärdarna behålla dem mot en viss mindre årlig avgift. Det väsentliga är att dessa djur, som betydligt överskridit medelåldern, inte bli en bytesvara och kanske få en hård behandling. Dessa hästar ha ju med stor tålighet varit en trogen kår, som stått staten till tjänst i en bekymmersam tid. Här bör den lilla vinst, som en försäljning i den öppna handeln kan ge, vara av underordnad betydelse gentemot det moraliska kravet att icke låta dessa trogna djur gå en kanske oviss framtid till mötes. Detta vore ett för staten säkerligen mörkt minne från en tid, då statens handlande vunnit hela folkets erkännande.

Med anledning av det anförda vill jag hemställa om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ställa följande fråga:

Har statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder för hästmaterielens avveckling, så att fodervärdarna erhålla största möjliga förmån?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.16 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 16 maj.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga.

(Forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning jordbruksutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av väckt motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga; och lämnades därvid ordet enligt förut skedd anteckning till

Herr Ericsson i Sörsjön, som anförde: Herr talman! Jag har till det utskottsutlåtande, som här föreligger, fogat en blank reservation. Innan jag talar om varför jag avgivit denna reservation skall jag be att få uppehålla mig något vid den motion, som avlämnats i frågan och som redovisas i detta utskottsbetänkande.

Motionären, herr Johanson i Norrköping, påyrkar mycket revolutionerande ändringar i nu gällande bestämmelser på jakträttens område. Om hans förslag skulle genomföras, skulle det betyda, att den jakträtt, som innehaves av jordägarna här i landet, i sin helhet skulle exproprieras och övertagas av staten. Motionärens förslag innebär vidare, att sedan denna jakträtt fullständigt ex-

Motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga. (Forts.)
ploaterats skulle statliga myndigheter dela upp landet i jaktvårdsområden. Man förutsätter att genom ett sådant tillvägagångssätt skulle det komma att uppstå fullständig likställighet på detta område genom att alla här i landet, både jordägare och icke jordägare, skulle tillerkännas lika rätt till jakt. Jag vill här framhålla, att ända sedan 1879 i princip gällt, att jakträtten tillkommer jordägaren. Den revision av jaktlagstiftningen, som genomfördes 1938, medförde ej någon ändring härvidlag. Vissa undantag kunna emellertid förekomma, men det blir då fråga om sådana fall, där jakträtten genom arrende eller genom avtal övergått från ägaren till annan person.

Motionären påpekar, att formuleringen av 2 §, där de grundläggande bestämmelserna rörande rätten till jakt finnas upptagna, innebär att storgodsägare, bruk och skogsbolag och andra, vilka äga stora jaktområden, kunna helt disponera över dessa. Ja, självfallet är detta alldeles riktigt, men jag vill påpeka, att det finns hundratusentals jordbrukare, som också inneha jakträtt. De besitta givetvis icke så stora marker som de, vilka särskilt nämnts i motionen, men de disponera dock jakträtten på de områden som de äga, och de uppgå, som sagt, till flera hundratusental här i landet. Jag är för min del övertygad om att, därest jakträtten skulle överföras i samhällets ägo på det sätt som motionären föreslår, de som medverkat till ett dylikt beslut säkerligen skulle komma att bli utsatta för en ganska omild behandling. För min del har jag inga principiella erinringar att göra mot ingripanden i syfte att främja intressen, som ur de sämst ekonomiskt ställdas synpunkt kunna anses vara gagneliga och värdefulla. Men de ingripanden, som här sätts i fråga, kan jag icke finna vara ägnade att bereda dem några förmåner, vilka härvidlag åsyftas. Motionären framhåller, att det nu icke finns någon möjlighet för småfolket på landsbygden att erhålla ett jaktarrende och därigenom åstadkomma ett bidrag till sin försörjning. Jag förstår nog att möjligheterna i det avseendet kunna vara något olika inom olika delar av landet, men i den landsdel, som jag närmast representerar, föreligger det knappast några svårigheter att få deltaga i jakt vare sig för jordägare eller andra. Särskilt under den tid då älgjakten pågår kan man konstatera att så är fallet, då en mycket betydande del av den manliga befolkningen i åldern mellan 17 och 70 år befinner sig ute i markerna för att pröva jaktlyckan. Inom de delar av landet, som jag närmast känner, ha sålunda de som ej själva äga någon mark möjlighet att arrendera jakträtten av bolag och andra, vilka förfoga över större markområden. Jag kan ju i det avseendet nämna t. ex. de stora bolagen Bergslaget och Korsnäs, som förfoga över mycket stora områden i Kopparbergs län. Dessa bolag arrendera ut sina marker till dem som så önska, och såvitt jag kunnat utröna och med den erfarenhet jag har från min hemtrakt kunna både skogsarbetare och andra, som icke äga någon jord, få delta i ett dylikt arrende. Men att jakten skulle vara av den betydelse att den, som motionären framhåller, skulle kunna lämna något egentligt bidrag till vederbörandes försörjning, måste jag för min del mycket bestämt bestrida. Jag har personligen under flera tiotal år varit intresserad av jakt, men jag måste säga, att om jag ser saken ur ekonomisk synpunkt, så kan man knappast ägna sig åt något mindre givande än jakten, och jag vill tillägga, att för den som för sin försörjning är beroende av en arbetsinkomst, om också ganska liten, är det nog ekonomiskt fördelaktigare att han ägnar sig åt det vanliga arbetet än åt jakt, vilken, om den utövas i någon vidare omfattning, bara bidrager till att försämra vederbörandes ekonomi.

Vad angår frågan om själva jaktvården vill jag för min del framhålla, att de år 1938 genomförda bestämmelserna ju avsågo att skapa möjligheter till en förbättrad jaktvård inom landet genom bildandet av jaktvårdsområden. Dessa jaktvårdsområden äro närmast avsedda att åstadkommas på frivillighetens väg

Motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga. (Forts.)

på det viset att man sammanslår ett antal fastigheter till ett lämpligt område, där jakt och jaktvård kan bedrivas. I vissa fall kunna emellertid tvångsåtgärder tillgripas. Den föregående talaren redogjorde härför och menade, att man redan här hade gått in för ett ingripande mot de jordägare, som rå om jakt-rätten. Jag vill emellertid i anslutning härtill framhålla, att det ju dock är skillnad på de ingripanden som gjordes 1938 och det ingripande, som föreslås i den i ämnet väckta motionen. Enligt denna är det ju meningen att man skall exproprieras jakträtten från dem som inneha densamma, medan den åtgärd, som vi genomförde år 1938 och som avsåg bildandet av jaktvårdsområden, icke var av den innebörden att jordägaren avhändes sin jakträtt. Denna åtgärd betydde endast, att vederbörande jordägare, om behov därav förelåg och han visade tredska, kunde tvingas att med sin mark ingå i det jaktvårdsområde, som det kunde vara fråga om. Det var enligt min mening ett ur jaktvårdssynpunkt värdefullt beslut, som vi i det avseendet fattade år 1938, och det tror jag knappast att någon som har någon erfarenhet på jaktvårdens område kan bestrida. Jag vill också framhålla, att under de år, som förflutit sedan 1938, ha 329 jaktvårdsområden bildats, varjämte icke mindre än ytterligare 403 sådana områden äro under bildande. Det är uppenbart att intresset för jaktvården härigenom kommer att bli större och större, då det ju måste ligga i medlemmarnas intresse på lång sikt att så rationellt som möjligt utnyttja vilttillgången.

Jag har här uppehållit mig vid det som är det mest betydelsefulla i de förslag, som framförts i den i ämnet väckta motionen. Jag skall för min del förbigå de andra sakerna, som gälla klappjakten och licensjakten och även den kritik, som riktats mot Svenska jägareförbundet. Jag vill till slut endast tala om varför jag avgivit den reservation, som här finns antecknad. I lagen om rätt till jakt 26 § 1 mom. finnes följande stadgande: »Den som vill utöva jakt å annan mark än den han äger eller till vilken han har i 7 § omförmäld brukningsrätt vare pliktig erlägga jaktvårdsavgift.» Detta innebär, att om en jordägare jagar på egen mark är han icke skyldig att erlägga jaktvårdsavgift, medan den som arrenderar samma mark måste erlägga dylik avgift, vilken ju uppgår till tre kronor. Jag vill erinra om att ändamålet med uttagandet av jaktvårdsavgiften är, att man skall skaffa medel till jaktvårdsarbetets bedrivande. Den förbättrade villebrådstillgång, som jaktvården ger på viss mark, kommer främst dem till godo, som där utöva jakt. Jag för min del menar, att oberoende av huruvida den som utövar jakten är ägare eller med ägaren likställd innehavare bör han genom erläggandet av jaktvårdsavgift bidra till den sålunda uppnådda förbättringen. Denna min uppfattning delades också tydligen av alla, som deltagit i behandlingen av detta ärende i jordbruksutskottet. Det är bara i en sak som man skiljer sig, men även där är jag icke heller ensam, ehuru de som voro med mig icke i likhet med mig antecknat någon reservation. Såsom framgår av utskottets motivering vill utskottet icke vara med om att föreslå någon ändring i det hänseende, som det här är fråga om, på grund därav att beslutet om jaktvårdsavgiften fattades så sent som år 1938. Jag för min del menar, att de mellanliggande sju åren måste anses vara en tillräckligt lång tidrymd för att man nu skall kunna genomföra den av mig och även andra förordade ändringen. För min del vill jag säga, att Kungl. Maj:t kan, om Kungl. Maj:t så önskar, föreslå den ändring i berörda hänseende, som jag nyss talat om och även förordat.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Härefter yttrade:

Herr **Sveningsson**: Herr talman! När vi före middagsrasten lyssnade till herr Johanson i Norrköping och tidigare hade läst hans motion nr 181 i denna

Motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga. (Forts.)
kammare, så förstodo vi, att vad det här är fråga om är varken mer eller mindre än ett nytt angrepp på den enskilda äganderätten. Man anser, att äganderätten och jakträtten skola skiljas åt, och menar, såvitt jag kan förstå, att det skall bli med rätten till villebråd i skog och mark precis på samma sätt som det nu är med rätten till skogsbären. Den skall bli en det allmännas och allmänhetens egendom. Om man jämför rätten att jaga och rätten att plocka skogsbär finner man emellertid, att det är en oerhörd skillnad härvidlag. Villebrådet i skog och mark, denna stora tillgång i naturen, är något som vi måste handskas mycket varligt och mycket försiktigt med.

Jag för min del har liksom den föregående talaren, herr Ericsson i Sörsjön, svårt att förstå, att det verkligen skall vara så svårt för dem, som äro bosatta på landsbygden och där ha sitt arbete, att skaffa sig en bit arrende, som motionärerna framhålla. Det är väl, som den föregående talaren framhöll, olika i olika bygder med den saken. Att sätta dessa svårigheter på något sätt i samband med flykten från landsbygden och säga, att de bidraga till att öka vantrivseln på landsbygden och flykten därifrån, kan icke vara riktigt. Orsaken till flykten från landsbygden ligger på ett helt annat plan än det här är fråga om, och man kan väl inte på något sätt öka möjligheterna att skaffa sig en bit jaktarrende, om man flyttar till städer eller samhällen. Motionärerna uttala även sitt missnöje med att icke ägarna till mark också skola behöva jaktkort och erlägga jaktvårdsavgift, och av jordbruksutskottets utlåtande kan man förstå, att jordbruksutskottet delar denna uppfattning. Även den föregående talaren har uttryckt som sin uppfattning, att det borde vara på det sättet, att även markägarna finge lösa jaktkort. Jag anser, att detta inte har någon större betydelse, därför att det säkert är ett mycket ringa antal jordägare som hålla sig så strikt till de egna markerna, att de, om de verkligen äro jaktintresserade, icke också lösa jaktkort.

I den förevarande motionen kritiseras det nuvarande systemet med älgjakten, och herr Johanson i Norrköping har framhållit, att när det ibland är tillåtet att under utsträckt jakttid vid licensjakt också skjuta älgkalv, bör detta vara tillåtet även under den ordinarie jakttiden. Det är väl så med denna licensgivning, att dessa bestämmelser ha kommit till för att man skall ha en möjlighet att reglera älgstammens storlek. Vi äro väl alla av den uppfattningen, att vi vilja ha en älgstam, som varken är för stor eller för liten. Blir den för stor, gör den betydande skador för jordägarna på den växande grödan och på ungsbogen. Om en stund skola vi behandla ett annat utlåtande från jordbruksutskottet, där utskottet med anledning av en motion föreslår, att det skall bli en utredning för att utröna i vad mån älgskadorna å ungsbogen kunna minskas ävensom beträffande möjligheterna att få ersättning för sådana skador. Jag anser för min del, att detta system med licensgivning är ett utmärkt bra medel, när det gäller att reglera älgstammens storlek, och det kan icke sägas, som herr Johanson i Norrköping yttrade, att det här är fråga om olikhet inför lagen.

Vidare ha motionärerna föreslagit, att landet skulle delas in i jaktdistrikt och att det skulle vara en rättighet för varje svensk medborgare att få lösa jaktkort. Ja, enligt min uppfattning är detta en rättighet för varje svensk medborgare, men man menar tydligen, att i och med att man löser jaktkort, skulle man också få jakträtt på ett sådant där jaktdistrikt. Man kan fråga sig vad man har för nöje av ett sådant kort, om det inom ett sådant jaktdistrikt med kanske rätt liten areal skulle släppas in ett stort antal jägare, kanske obekanta med varandra, och vad nöje skulle det bli med den sport som jakten är. Man kan fråga: Hur skulle jakten bedrivas inom ett sådant jaktdistrikt? Man kan också fråga: Var skola jägarna i en storstad få sin jakträtt, och var skola

Motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga. (Forts.)
deras jaktdistrikt vara belägna? Var skulle jägarna i Stockholms stad få sina jaktdistrikt? I stadens omedelbara närhet kunna naturligtvis icke markerna räcka till. Skola de få sina jaktdistrikt i Norrland, Skåne eller Småland, och har man tänkt sig så drastiska åtgärder som att staten skulle betala fria resor för jägarna till deras jaktdistrikt?

Man menar också, att det är på de stora bolagsmarkerna, som jakten icke skötes rationellt. Jag känner icke så mycket till förhållandena därvidlag, men jag har i alla fall mig bekant, att på många bolagsmarker ha vi verkligt riklig tillgång på villebråd. Där ha vi verkliga naturreservat av villebråd, som vi böra vara mycket rädda om, och enskilda markägare, vilkas marker gränsa till bolagsmarkerna, ha också fördel och nytta av detta.

När vi nu ha 1938 års jaktlag och bestämmelserna i den lagen så småningom börja komma in i medvetandet på jakt- och jaktvårdsintresserade över hela landet, så behövs det här ingen ändring. Utvecklingen med bildandet av jaktvårdsområden och arbetet i dessa är, som den föregående talaren framhöll, mycket löftesrik. För närvarande finns det ingen anledning till någon ny ordning på jaktens och jaktvårdens område.

Det har också här tidigare framhållits, att äganderätten redan är i någon mån begränsad i och med att en viss procent kan tvingas med vid bildandet av ett jaktvårdsområde. Jag har den erfarenheten av detta arbete med bildande av jaktvårdsområden, att man använder icke denna möjlighet till tvångsanslutning i onödan, utan man söker i stället så långt det är möjligt bygga detta arbete med bildandet av jaktvårdsområden på frihetens och frivillighetens grundval. Ett sönderbrytande av vad som under de senaste åren har byggts upp här, skulle bli mycket ödesdigert för de både materiella och ideella värden, som det här är fråga om och som villebrådet i skog och mark representerar, värden som jag hoppas vi all vilja värna och slå vakt omkring. Ett bifall till motionen och jaktutövning i linje med denna skulle leda till ingenting annat än ett fullständigt utrotningskrig mot allt vad villebråd heter. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Edberg: Herr talman, mina damer och herrar! Jag hade icke tänkt uppträda i denna debatt, men när jag hörde den kritiska salva, som herr Johanson i Norrköping serverade den nuvarande jaktvårdslagstiftningen och herrarna i Svenska jägareförbundet, fann jag mig föranlåten begära ordet, och detta av två orsaker. För det första är jag kanske den, som varit upphovet till den nuvarande jaktlagstiftningen. Jag föreslog på sin tid en förutsättningslös och allsidig utredning om jaktlagen, och den nya lagen tillkom som vi veta 1938. För det andra måste jag erkänna, att jag tillhör just de där herrarna i Svenska jägareförbundet, som herr Johanson i Norrköping nämnde. Jag råkar nämligen vara landstingets ombud i Västernorrlands läns jaktvårdsförening, och jag måste för min del säga, att såvitt jag känner till förhållandena på detta område där uppe har det alltid varit det allra bästa samarbete mellan herrarna i Svenska jägareförbundet och mig. Skulle det förhålla sig med denna lagstiftning som herr Johanson i Norrköping utmålar saken, skulle jag ju nödgas erkänna, att det hela vore mycket sorgligt. Men så är nu icke förhållandet.

Före den nuvarande jaktvårdslagstiftningen funnos, som vi alla veta, sedan gammalt jaktvårdsföreningar, som arbetade var och en på sitt sätt. Det är helt naturligt, att när den nya jaktlagen tillkom anslöte sig dessa herrar, om vi nu få kalla dem så, till de nya jaktvårdsföreningarna. Jag är den förste att erkänna, att det var på det sättet som en hel del bolagsmän, som jag för-

Motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga. (Forts.)
står att herr Johanson i Norrköping kallar herrar, kommo att ansluta sig till de nya jaktvårdsföreningarna. Det är emellertid just dessa personer, som haft ett levande intresse för jaktvården och jakten överhuvud taget och även arbetat härför långt innan denna nya lagstiftning kom till. Det är helt naturligt, att de därigenom icke gjort någon skada utan alldeles tvärtom. Jag skulle nästan vilja påstå, att det kommer att bli ganska svårt för herr Johanson i Norrköping att kunna påvisa, att icke dessa herrar i Svenska jägareförbundet äro lojala som jägare och jaktvårdare. Det är alldeles självklart, att man på detta område arbetar på litet olika sätt inom olika län; det är jag den förste att erkänna. Såsom en föregående talare påpekat har man inom olika län också olika medlemmar. I vårt län ha vi naturligtvis bolagsmän och bolagstjänstemän som medlemmar, men vi ha också järnvägstjänstemän och sådana, som herr Johanson i Norrköping kallar arbetare. Jag kan meddela, att vi arbeta i det allra bästa samförstånd för jaktvården. Man får väl ändå säga, att det var litet galet förr i världen, när det så att säga var en heder att året runt, vare sig det var vår eller höst, bära geväret. Så var det åtminstone i Norrland. Häre ha vi emellertid fått en ändring i och med denna lagstiftning, som mer och mer börjar visa sina verkningar. Jag kan också meddela herr Johanson i Norrköping, att i år ha vi i vårt län föreslagit en person, som herr Johanson i Norrköping skulle kalla arbetare, till hedersomnämmande och silvermärke för god jaktvård, så varför skall man svartmåla denna lagstiftning som herr Johanson i Norrköping gör; det tycker jag icke är riktigt.

Nu klandrar herr Johanson i Norrköping särskilt tvängsanslutningen till jaktvårdsföreningarna, men enligt mitt förmenande är väl detta något alldeles nödvändigt, om man skall kunna få ordning och reda inom ett jaktvårdsområde. Antag nämligen att det finns en person, som äger ett långsträckt skogsskifte, vilket går genom hela jaktvårdsområdet. En sådan person kan vara fullkomligt illojal. Vi veta ju att det finns jaktvårdsföreningar, som köpa in harar och skogsfågel för att plantera ut dem och därigenom förbättra tillgången på viltet. Det är alldeles klart, att om en sådan person icke skulle kunna tvingas att ansluta sig till vederbörande förening, skulle han kunna göra den allra största skada för jaktvårdsföreningen och Svenska jägareförbundet. Men självfallet har han möjlighet att, om han så önskar, bli medlem av jaktvårdsföreningen och förbundet.

Nu har herr Johanson i Norrköping också gjort några skarpa uttalanden mot licensjakten och sagt, att denna skulle vara förbehållen bolagstjänstemännen. I det avseendet talar jag fortfarande för det läns vidkommande, som jag tillhör, men jag har hört liknande från andra håll. När det gäller jakt på älg, sändes ansöknings till landsfiskalen, som granskar densamma och därefter skickar in den till länsstyrelsen. Länsstyrelsen remitterar den därpå till lokalstyrelsen i länet för granskning. Jag kan försäkra herr Johanson i Norrköping, att vi i vårt län icke alls ha gjort som han säger, nämligen bara beviljat licens till bolagsmän. Tvärtom. Vi bevilja licens allteftersom älgstammen kan konstateras vara större eller mindre. Jag kan sålunda meddela, att det finns bolag, som begärt licens för exempelvis tio älgar men som bara fått för tre, men att det funnits enskilda jaktvårdsföreningar, som begärt licens på tio djur och som också fått det, därför att vi vetat att älgstammen var stor nog på det området. Jag kan därför säga, att herr Johansons i Norrköping påstående i detta stycke icke alls håller streck för vårt läns vidkommande.

I övrigt skulle jag vilja säga, att jag nog tror, att herr Johanson i Norrköping respekterar begreppet äganderätt åtminstone för sitt eget vidkommande. Jag nämnde nyss, att jaktvårdsföreningarna bruka köpa in harar och skogsfågel och utplantera dem på sina marker för att öka viltbeståndet. Är det inte

Motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga. (Forts.)
på motsvarande sätt, när herr Johanson i Norrköping köper jordgubbs- och hallonplanter till sin gård? Nog anser han dem för sin egendom. Jag tror emellertid att herr Johanson i Norrköping, om jag skulle plocka bort dem, nog skulle låta mig veta vad andas barn jag är. Jag tror därför att vi skola tala ganska tyst om den här licensjakten. Jag är den förste att erkänna, att det kan behövas reformer på ett eller annat område, och jag vet också, att länsföreningarna ha rätt att vidtaga dylika reformer. Jag kan nämna, att i Västernorrlands län ha vi föreslagit förbud för jakt på mård och utter o. s. v. därför att vi ansett, att stammen varit så liten att den behövt fridlysas. Detsamma vet jag är förhållandet på andra håll. Vidare kan ansökan göras hos Kungl. Maj:t om förbud mot jakt på vissa slag av vilt o. s. v. Jag tror att på den vägen skola vi kunna vinna vad vi önska vinna.

Jag säger ännu en gång, att visst kunde det hända, att man förr i världen kunde tala om herrskapsjägare i Svenska jägareförbundet, men det berodde ju på, såsom jag tidigare framhållit, att dessa herrar voro de första, som anslöto sig till de nya jaktvårdsföreningarna. Med tiden ha emellertid andra jägare anslutit sig, exempelvis jordbrukare och arbetare. Alla som äro lojala och följa jaktlagens bestämmelser och önska en god jaktvård äro lika välkomna som medlemmar, vare sig de äro bolagsmän, arbetare eller bönder.

Jag kan för min del, herr talman, icke förstå det sakligt berättigade i denna motion av herr Johanson i Norrköping, och därför ber jag, herr talman, att få yrka avslag på densamma.

Herr Thorell: Herr talman! Det idealtillstånd som herr Johanson i Norrköping vill skapa i fråga om vår jakt har jag varit med om i min ungdom i min hemtrakt, som dock icke är belägen längre än fyra mil från Stockholm. Vi hade då en självtagen rätt att gå var som helst och jaga vad som helst. Det var icke så farligt på den tiden, därför att det fanns då bara mynningsladdare. Vi hade det besvärligt med att ladda från mynningen och sätta på knallhatt, och när det var vått klickade skotten ofta. Vi hunno icke skjuta så många skott, och vi kunde icke göra så stor skada på viltet. Följaktligen var det gott om detsamma. Så var det när jag började vid tolv års ålder. Men när jag var fjorton år, fick jag min första bakladdare med centralantändning, och det var den första i socknen. Det var nästan ett under, när den kom, och jag har väl aldrig varit så stolt som då. Men så småningom kom det flera. Jägarna skaffade sig moderna skjutvapen, och det gick ut över viltet, så att i stället för att det var mycket gott om vilt, då jag var i 15—20 års åldern, blev det 15, 20 år därefter mycket ont om detsamma. Vi handlade på det sätt, som man helt naturligt gör under dylika förhållanden och som det skulle komma att göras i herr Johansons idealsamhälle i fråga om jakt. Vi sköto huller om buller så mycket vi kommo åt. Någon som helst tanke att spara på viltet hade vi icke, ty sköt icke jag haren sköt en annan den, och sköt icke jag tjädern på spel gjorde en annan det. Då det icke var fråga om att spara på viltet sköt man nästan slut på det, och det blev synnerligen ont om vilt i våra skogar och är det i viss mån ännu.

Men då såg man, att det inte gick längre. Folket började sluta sig samman och bilda jaktsällskap och hyra större områden, där man kunde hushålla med viltet. Man kunde skjuta, när man trodde, att det fanns tillräckligt, och låta bli, när man ansåg, att man gick för hårt åt villebrådet. Vi hade framför allt, herr Johanson, enär vi behärskade ett visst antal tunnland, råd att kosta på utplantering av rapphöns, när de gingo åt under stränga vintrar. Andra jaktsällskap utplanterade fasaner, och det fanns till och med de som utplanterade svensk hare och tysk hare. Nu började det bli en smula bättre på nytt, och

Motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga. (Forts.)
jag tror, att med de lagar vi ha stiftat på detta område komma vi så småningom på nytt att få vilt i våra skogar och våra marker. Vi få glädjen att se dem i tider då vi icke skjuta dem. De få vara fredade under fortplantningstiden och vissa andra tider, och det kommer att skjutas med förstånd.

Nu vill herr Johanson ha tillbaka det idealtillståndet, att vem som helst skall kunna få jaga. Då blir det på nytt på det sättet, att ingen får något som helst intresse av viltvården och av att spara det vilda. Resultatet skulle bli — med tanke på de många, som äro hågade att jaga och med hänsyn till att folk numera har bättre råd att köpa skjutvapen — att om något tiotal år inom stora områden kring städerna och större samhällen villebrådet skulle bli slutskjutet, och det skulle kanske bli lika ont om hare, tjäder och rapphöns som nu om uv i våra skogar. Ur kultursynpunkt och ur natursynpunkt är det förslag herr Johanson kommit med synnerligen betänkligt. Jag skall icke gå in på detaljerna närmare, t. ex. angreppet på Svenska jägareförbundet och dylikt. Vad spelar det för roll, herr Johanson, om en karl är greve eller direktör, om han vill kosta på duktiga pengar för att underhålla och spara det vilda, så att det blir en ordentlig jaktvård, vad betyder det då om han har den ena eller andra titeln? Herr Johanson talade så vackert om att hans förbund skulle vara demokratiskt: det skulle bara vara småfolk, som han sade. Jag vet icke, om det är riktigt, men det har sagts mig av en kamrat, att den som är ordförande i det förbundet skall vara en mycket förmögen guldsmed, och att det finns andra lika stora pampar i den sammanslutningen som i den av herr Johanson så hårt kritiserade. Detta tycker jag är bagateller och knappast av den vikt, att det är motiverat att draga fram det i en så pass allvarlig fråga som detta är.

Jag kan icke, herr talman, som gammal jägare — jag skulle knappast tro, att herr Johanson är det, ty då hade han inte väckt denna motion — annat än varmt rekommendera, att utskottets förslag också blir kammarens beslut.

Herr Johanson i Norrköping: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord med anledning av de inlägg, som ha gjorts i denna fråga. Samtliga repliker till mitt anförande ha ungefär samma karaktär. Man gör gällande, att därest man skulle göra den ändring i lagen som vi motionärer föreslagit, skulle det betyda, att allt vilt skulle försvinna. Jag sade redan i mitt förra anförande, att detta är skräckargument och ingenting annat, därför att här bortser man från den organisationsform vi motionärer föreslagit. Jag skulle inte tro, som vissa ledamöter här i kammaren göra gällande, att viltvården skulle bli sämre om länsstyrelserna direkt och därmed samhället fick hand om den, än om denna vård skedde i Svenska jägareförbundets regi. Framför allt finner jag det underligt, att man från socialdemokratiskt håll kan tala mot de i motionen framförda synpunkterna, särskilt som socialdemokraterna i sitt efterkrigsprogram hävdade en annan ståndpunkt, nämligen att samhället i större utsträckning än hittills skall få hand om och bevaka samhällsintressena. Enligt min mening skulle viltvården i vårt land skötas mycket bättre under samhällets ledning.

För närvarande är Svenska jägareförbundet enväldshärskare på området, och med statens medel tillsätter förbundet jaktvårdskonsulenter och blir därigenom part på området. De som talat mot motionen i denna fråga ha inte andragit något verkligt argument, som talar mot att det skulle bli en bättre ordning på detta område, om staten fick tillsätta jaktvårdskonsulenter, vilka skulle stå under länsstyrelsernas ledning.

Om jag minns rätt, har herr Edberg här i debatten sökt göra gällande, att de som nu äro med i Svenska jägareförbundet, sköta viltvården här i landet på ett utmärkt sätt, och att inte allmog, d. v. s. de breda folklagen, skulle kunna göra detta på samma sätt. Vad har herr Edberg för bevis för detta sitt

Motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga. (Forts.)
påstående? Det är långt ifrån bevisat, att andra än de som nu bestämma skulle sakna intresse för viltvård i skogarna. Det förhåller sig nog på det sättet, att folk både i stad och på land, som visserligen inte ha tillräckligt med medel för att köpa eller arrendera ett jaktområde, säkerligen ha lika stort intresse för viltvården som någon annan. Detta intresse behöver inte alls vara avhängigt av hur mycket pengar vederbörande har, utan det beror till sist på förståelsen för viltvården.

Det har här i debatten vidare påståtts, att vad jag anfört beträffande Svenska jägareförbundet skulle vara delvis oriktigt, och att förbundet inte på något sätt har misskött sig. Jag vill endast nämna, att detta förbund rekommenderar bestämmelser, som äro mycket ålderdomliga och härrörande från en så avlägsen tid som då valet av ledamöter i denna kammare berodde på egendomsförhållandena. Dylika ålderdomliga bestämmelser gälla ännu i dag för Svenska jägareförbundet. Man har sålunda exempelvis föreskrivit, att för bildande av jaktvårdsområde, som skall anslutas till en länsvårdsförening, utövas rösträtten i föreningen efter antalet hektar per medlem. Om således ett antal småbrukare delta i ett sådant val, kan en stor markägare med sina många hektar bestämma och dirigera hur han vill beträffande dessa jaktvårdsområden. Dessa bestämmelser ge ett klart uttryck för att storkapitalets intressen tillgodosetts 100-procentigt i dessa frågor. Jag vill rekommendera kammarens ledamöter att läsa den lag på området, som antogs av riksdagen 1938. Denna lag bekräftar klart och tydligt vad jag nu anfört. De nuvarande bestämmelserna på detta område gagna således endast storgodsägarna och bolagen i vårt land. Endast ett fåtal personer få exempelvis jaga på våra bolags jord, som omfattar miljontals tunnland. Med få undantag få några arbetare icke jaga på dessa stora områden. Jag skulle kunna rada upp otaliga exempel beträffande dessa förhållanden från mitt eget län.

Herr talman! Vad jag i denna debatt anfört, anser jag vara tillräckligt bärande skäl för att kammaren borde ge sitt stöd åt en utredning på området för att där åstadkomma ett bättre tingens tillstånd. Jag hemställer om bifall till den av mig väckta motionen.

Herr Thorell: Herr talman! Jag skall inte i onödan förlänga debatten, utan endast fråga herr Johanson i Norrköping, hur han tänkt sig att det skall gå till, om länsstyrelserna skulle kontrollera jakten i våra marker, när praktiskt taget hur många som helst fingo jakträtt på vilka områden som helst. Vem skulle vilja se efter jaktvården på de olika områdena, och vem skulle kontrollera, att jakten idkades lagligt? Vem skulle vidare se efter, att viltbeståndet blev skött på riktigt sätt? Vem skulle under vintern exempelvis lägga ut mat till rapphöns och fasaner? Skulle det kanske bli landshövdingen eller hans folk på länsstyrelsen?

Herr Johanson i Norrköping: Herr talman! Jag vill för herr Thorell endast påpeka, att jag inte är någon motståndare till den nuvarande indelningen i jaktvårdsområden. Jag anser, att samma organisation, som nu finns, skall gälla även i fortsättningen men bara med den skillnaden, att den skulle ställas under statens och samhällets ledning och inte under enskild. Man bör inte vara så rädd att låta allmänheten få möjlighet att jaga, ty den har säkert lika goda möjligheter som andra att sköta jaktvården. Mitt förslag gäller således främst att jaktvårdsområdena skulle ställas under statliga myndigheter, som där skulle bestämma. Därtill skulle allmänheten få större möjlighet att jaga.

Motion angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga. (Forts.)

Herr **Edberg**: Herr talman! Det var med en viss förvåning jag hörde herr Johanson påstå, att jaktvårdskonsulenterna tillsätts av Svenska jägareförbundet. Detta är naturligtvis fel. Det är länsjaktvårdsföreningarna, som tillsätta dessa konsulenter, men givetvis efter inhämtande av yttrande från Svenska jägareförbundet. Herr Johanson påstod vidare, att det endast var bolagen, som hade nytta av den nuvarande jaktlagstiftningen. Så är emellertid långt ifrån fallet, utan det är tvärtom jaktvården, som har nytta av bolagen. Man måste nämligen erkänna, att dessa bolag — åtminstone såvitt jag känner till — fullt lojalt och på ett riktigt sätt skött jaktvården i vårt land.

Herr **Thorell**: Herr talman! Jag vill bara svara herr Johanson i Norrköping med att det ingalunda kan föreligga samma intresse för jaktvården, när staten får hand om den, som när enskilda jägare få sköta den. Jag har klart och tydligt sökt påvisa detta. Om herr Johanson i Norrköping själv vore jägare skulle han klart inse, att intet som helst intresse för att vårda jakten skulle föreligga, om inte vederbörande skulle få fördel därav, utan hur många personer som helst skulle få släppas ut i markerna och jaga. Vi människor äro nämligen skapade på det sättet.

Herr **Senander**: Herr talman! Jag tycker att innan Svenska jägareförbundet gör anspråk på att vara den främsta företrädaren på detta område bör förbundet likvidera människojägaren Görings ledamotskap i förbundet.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johanson i Norrköping begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 42, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Johanson i Norrköping, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 140 ja och 20 nej, varjämte 16 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av väckta motioner om åtgärder i syfte att bereda ersättning till ägare av tamdjur för skador, som förorsakats av varg och järv; och

Andra kammarens protokoll 1945. Nr 21.

nr 44, i anledning av väckt motion angående utredning om förekommande älgskador å växande skog m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

Motion angående vissa ändringar i jaktstadgan m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 45, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i jaktstadgan m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr von **Friesen**: Herr talman! Under föregående års riksdag väckte jag en motion liknande den, som jag i år väckt i förevarande fråga. I likhet med min motion i år blev motionen föregående år avstyrkt av jordbruksutskottet. Då jag förra året inte ville yttra mig och försvara motionen, skall jag denna gång framföra en kortare motivering för de yrkanden, som jag anfört i motionen.

Jag har denna gång begränsat mina önskemål till vissa enligt min mening särskilt viktiga områden. Först och främst önskar jag om möjligt bevarande av rovdjuren och särskilt då rovfåglarna, och i varje fall vidtagande av sådana åtgärder, att en utrotning av vissa rovdjur — främst rovfåglar — förhindras. Vidare vill jag ha infört ett skydd för vissa fågelarter. Jag tänker då i främsta rummet på morkullor och dykänder och önskar förbud mot vårjakt på dem, d. v. s. jakt under tiden närmast före fortplantningen och då ungarna äro så små, att de inte kunna klara sig på egen hand. Därjämte har jag liksom förra året anfört några synpunkter, som syfta till förbud mot vissa allttjämt existerande jaktformer såsom med sax, grytjakt och liknande.

Beträffande den första frågan, d. v. s. omtanken om bevarande i viss utsträckning av vissa arter av rovdjur, vill jag erinra om att det i naturen finns exempel på, att det överhuvud måste existera en viss allmän jämvikt mellan å ena sidan rovdjuren samt å andra sidan de växtätande djuren. Om det sker en förskjutning i den ena eller andra riktningen, komma svåra skador att inträffa. I vissa fall händer det också, att då somliga arter av rovdjur dött ut eller på annat sätt utrotats människan — om jag så får uttrycka mig — träder i rovdjurens ställe. Vargens försvinnande, i varje fall från de centrala delarna av Sverige, har ju bl. a. medfört en stor ökning av älgstammen. I likhet med vad som anförts i den motion, som i dag behandlats under den närmast föregående punkten på föredragningslistan, anser jag det mycket viktigt att det vidtas åtgärder så att inte älgstammen får utbreda sig hur mycket som helst. En alltför riklig tillgång på älg är oförenlig med exempelvis en god skogsvård.

Alla naturskyddsvänner äro i stort sett eniga om nödvändigheten att bevara denna jämvikt i naturen. Genom experiment på vissa håll i utlandet har man kunnat visa vart det leder, då man låter den ena kategorien av de ifrågavarande grupperna utveckla sig fritt. Man hade sålunda för många år sedan i Amerika på ett isolerat område en samling hjortar. Detta område begränsades på tre håll av berg och på det fjärde av en öken. Djuren voro alltså isolerade ungefär som på en ö. Sedan utrotade man samtliga de rovdjur, som befunno sig inom detta område, med den påföljd, att hjortstammen ökades i mycket hög grad. Hjortarna fingo till slut inte tillräckligt med bete och måste omhändertagas för att de icke helt och hållet skulle dö ut. Vad har då detta för samband med den motion, som jag har tillåtit mig väcka här i kammaren? Jo, jag har relaterat saken för att illustrera den iakttagelse, som man på många håll, särskilt bland naturskyddsvänner, har gjort. nämligen att det pågår en onödig utrot-

Motion angående vissa ändringar i jaktstadgan m. m. (Forts.)

ning av rovdjuren och framför allt av vissa rovfåglar. Ofta beror denna utrotning på okunnighet om fåglarnas utseende. Varje fågel med krokig näbb kallar man för en hök, och på det sättet ha många tanklösa jägare varit med om att utrota ganska sällsynta fågelarter, såsom vissa falkarter och andra. Att dessa rovfåglar i naturens hushållning och även för människan spela en ganska betydande roll har jag genom några uttalanden i motionen också försökt visa. Jag har påpekat, att sådana rovfåglar hålla efter och döda skadade och svagare djur och djur som äro behäftade med sjukdomar. Denna uppfattning har av Svenska jägareförbundet i dess tidskrift »Svensk jakt» kritiserats på ett ganska överlägset sätt. Det säges där bl. a. följande: »Den svenska jaktvärden skulle med stort intresse taga del av de försök, som ligga till grund för motionärens oförskräckta påståenden.» Som stöd för riktigheten av dessa iakttagelser skulle jag bara vilja hänvisa till enkel eftertanke och vanligt sunt förstånd. Det säger sig ju självt, att så måste vara förhållandet. Sådana svaga djur, framför allt fåglar, bli lättast åtkomliga och falla lättast byte för rovfåglarna. Jag är också i tillfälle att hänvisa till en i dessa frågor mycket förfaren auktoritet, nämligen professor L. A. Jägerskiöld, som i en uppsats skriver följande: »Nu tjänstgöra rovdjuren som en hälsopolis. Blir ett djur angripet av en eller annan sjukdom — olika slag av inälvsmaskar, den fruktade coccidiosen eller liknande — så dukar det snart under för något rovdjur. Och så kan det icke sprida sin smitta längre. Men äro alla rovdjur utrotade, då finnes ingen, som plockar bort det som bör avlägsnas ju förr dess hellre. Detta är icke blott skrivbordsfunderingar. Erfarenheten har skänkt tydliga exempel åt den, som vill se.»

Beträffande mitt i motionen gjorda yrkande om förbud mot vårjakt på vissa fåglar — jag tänker därvid framför allt på morkulljakten — vill jag med tacksamhet notera, att utskottet tycks vara inne på samma tankegång. Utskottet uttalar sig på på denna punkt ganska positivt. Man har väl därför anledning att hoppas, att den meningslösa och onödiga utrotning, som denna vårjakt innebär, i fortsättningen inte skall behöva förekomma.

En annan av motionens huvudpunkter rör de barbariska fångstmetoder, som på sina håll användas. Av dessa skulle jag i främsta rummet vilja nämna grytjakten, som fortfarande är ett omtyckt nöje för åtskilliga jägare, ehuru man måste säga, att den, såsom jag i motionen uttalat, är föga hedrande för dess utövare. Den bör därför också förbjudas. Den innebär ett ganska rått och osmakligt djurplågeri, till exempel mot rävonor med små ungar, som vanligtvis bli föremål för dylik jakt. Jag tror också, att man från naturskydds- och djurskyddsintresserat håll inte bör förtröttnas att opiniera mot dessa olika mer eller mindre grymma jaktformer. Jag är fullkomligt övertygad om att dessa inom en icke alltför avlägsen framtid skola kunna bringas att försvinna.

Herr talman! Detta var i mycket korta drag — jag skall inte ta kammarens tid i anspråk längre — huvudsynpunkterna i den motion, som har avstyrkts av jordbruksutskottet, bland annat under hänvisning till en pågående utredning inom Svenska jägareförbundet. Även om jag inte här vill använda några av de starka ord, som på sina håll i den föregående debatten ha fällt om Svenska jägareförbundet och dess ledning, kan jag inte underlåta att uttrycka en viss skepsis både beträffande den verkligt goda viljan och även kunskapen om de verkliga förhållandena hos vissa ledande krafter inom detta förbund. Jag tror att det är ett allmänt önskemål, att en ganska långt gående demokratisering måtte ske inom ledningen för detta förbund, och att inte bara de exklusiva jägarsynpunkterna där böra få göra sig gällande utan också de verkliga naturskydds- och djurskyddssynpunkterna. Det är dessa senare synpunkter,

Motion angående vissa ändringar i jaktstadgan m. m. (Forts.)

herr talman, som jag har försökt göra mig till tolk för. Det är synpunkter som även i detta sammanhang måste beaktas och som man inte kan bortse ifrån.

Med hänsyn till utskottets enhälliga avstyrkande av min motion skall jag inte här bry mig om att yrka bifall till densamma. Jag skall nöja mig med att med de allmänna synpunkter jag anfört ha försökt klargöra, varför en motion som denna har väckts. Jag har, herr talman, intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

*Motioner an-
gående utred-
ning av fiske-
rinäringens
efterkrigs-
problem m. m.*

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av väckta motioner angående utredning av fiskerinäringens efterkrigsproblem m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr **Adolfsson**: Herr talman! Eftersom jag i ganska stor utsträckning sysslat med fiskerinäringens problem, framför allt i Skåne, och eftersom jag tidigare hade för avsikt att interpellera jordbruksministern beträffande vissa frågor, som emellertid sedermera upptogs i dessa nu föreliggande motioner, varför interpellation blir onödig, kan det kanske vara motiverat att jag tar några minuter av kammarens tid i anspråk för att anföra några synpunkter, som den blivande utredningen enligt min mening bör taga hänsyn till vid sina överväganden.

Den föreliggande frågan gäller enligt mitt sätt att se inte uteslutande ett efterkrigsproblem för fiskerinäringen, utan den rör också i ganska stor utsträckning ett permanent problem, som bör ordentligt sakbehandlas av den utredning, som kommer att tillsättas. För egen del är jag givetvis mycket nöjd med utskottets gynnsamma utlåtande och dess yrkande på en utredning av fiskets efterkrigsproblem. Jag vill emellertid påpeka, att utredningskvarnen har malt ganska flitigt när det gäller hithörande frågor. Men tyvärr ha inte utredningarnas i vissa avseenden tämligen goda förslag föranlett några genomgripande statliga åtgärder. Jag har framhållit detta för att understryka min uppfattning, att en del av de förslag, som framlagts av dessa tidigare utredningar, utan större bearbetning kan inordnas i den utredning, som utskottet nu tillstyrker.

Jag vill emellertid betona vikten av att kommande åtgärder i största möjliga utsträckning differentieras. Samma slag av åtgärder kunna nämligen inte gärna tillämpas i fråga om till exempel fiskeribolagen som när det gäller de fattigare fiskarena, kanske framför allt vid öresundskusten och vid södra halandskusten. De utredningar som jag nyss nämnde ha bland annat fått i uppdrag att utreda frågan om en försäkring mot förluster av fiskredskap. Något resultat har emellertid inte detta lett till. Fiskarena anse för sin del, att vid sidan av sådana problem som avsättningsfrågan, som givetvis är det dominerande problemet för den närmaste tiden, är detta en synnerligen viktig fråga. Den kommande utredningen bör givetvis även söka lägga fram förslag i detta avseende. Fiskarena, under alla förhållanden fiskarena längs Skånes kuster, ha länge hoppats på att en statlig fiskredskapsförsäkring, alltså en försäkring finansierad med hjälp av statsmedel, skall komma till stånd. Nu finnes ju endast en fiskeriredskapsfond, och den äro sannerligen inte fiskarena så särskilt glada åt. På grund av redskapsförlusterna hindras inte bara de fattiga fiskarena i sin näring, utan det inträffar också ofta, att de helt enkelt handikappas. Inte minst är detta fallet med fiskarena vid Öresund, där redskapsförlusterna äro ett brännande

Motioner angående utredning av fiskerinäringens efterkrigsproblem m. m.
(Forts.)

problem, beroende på att strömmarna härja vilt med deras fiskredskap, varför förluster kunna uppstå även i det mest idealiska väder. Jag skulle kunna anföra åtskilliga exempel därvidlag, men jag skall avstå därifrån. Jag vill endast säga, att sådana förluster många gånger för fattiga fiskare betyda en ren katastrof och att det sålunda är uppenbart att åtgärder i detta avseende måste vidtagas.

Jag skulle också vilja säga några ord om öresundsfisket. Vid Öresund finnas verkliga proletärer inom fiskerinäringen. Årsinkomsten för flertalet fiskare där nere är endast 2 000 kronor per år, ofta mindre, i ett och annat fall något mera. Det är således alls inte några *förmenta* svårigheter en del av fiskerinäringen brottas med, såsom visst någon ville göra gällande här i kammaren för några dagar sedan. I själva verket är det i stor utsträckning rena nöden som härskar, framför allt bland fiskarena vid öresundskusten och utmed södra Hallands läns kust. Resultatet har blivit, att fiskerinäringen längs Öresund faktiskt numera håller på att förtvina, bland annat genom att de yngre männen flytta bort ifrån detta fiske. Jag har företagit en mycket noggrann undersökning av dessa förhållanden i hälsingborgsområdet och kunnat konstatera, att det där inte finns en enda fiskare under 40 års ålder. Detta om något visar, att det inte sörjts för återväxten inom fiskerinäringen, som är av så stor betydelse för befolkningen. Även om ett fiske inte kan bedrivas fullt rationellt, är det uppenbart, att vi längs varje kuststräcka ändå ha behov av ett sådant. Det är sålunda inte minst med hänsyn till konsumenterna i hög grad motiverat, att en skälig bärgning beredes fiskets utöware. Den blivande utredningen bör således ta hänsyn till de olika problem, som föreligger längs olika kuststräckor, och därvid också beakta frågan om fiskets driftkostnader.

De ökade driftkostnaderna ha ju varit förödande för de fattiga fiskarena under kriget. Jag skulle tro, att det måste anses såsom orimligt att till exempel motorfotogen, som före kriget kostade 7 öre per liter, nu betingar ett pris av 103 öre. Jag har gått igenom räkenskaperna hos en hel mängd fiskare längs öresundskusten och därvid kunnat konstatera, att kostnaderna för drivmedlen alltid draga minst en femtedel av den samlade bruttointäkten av fisket och som regel åtskilligt mera. Därtill komma ju också de synnerligen höga nätkostnaderna under kriget o. s. v. Många fiskare, inte minst vid öresundskusten, ha tvingats att leva på svältgränsen under en period, då de borde ha fått en smula kompensation för tidigare dåligt fiske.

Till slut skall jag be att få säga några ord om avsättningsfrågan. Jag tror att jag tolkar en tämligen utbredd mening ibland vårt lands fiskarbefolkning, om jag säger, att hela den svenska fiskerinäringen borde utåt och även på den inhemska marknaden uppträda som en enhet. Förutsättningen för att detta skall kunna genomföras är emellertid att det skapas ett samlande organ härför. Även denna omständighet bör utredningen enligt min mening ta med i sina beräkningar. Det är uppenbart att vi icke kunna vara intresserade av någon osund konkurrens mellan olika länders fiskarsammanslutningar, men vi måste i fiskarens och konsumenternas intresse vara intresserade av att en rättvis reglering av dessa frågor åstadkommes. För öresundsfisket uppstå ju även i detta avseende speciella problem, eftersom danskarna bruka komma över till oss och sälja den sämsta fisken till ett relativt hyggligt pris, som dock är lägre än vad de svenska fiskarena tillämpa. Våra egna fiskare komma med bättre fisk, men måste rätta sig efter det pris som danskarna tillämpa. Danskarna ha ju bete själva, och de gynnas också bland annat av den svenska kronans högre värde. Jag upprepar min uppfattning, att ingen osund konkurrens eller avundsamhet bör prägla vårt handlande i detta avseende. Det måste däremot präglas av viljan till en rättvis reglering av fiskerinäringens förhållanden. Jag har velat trycka särskilt hårt

Motioner angående utredning av fiskerinäringens efterkrigsproblem m. m.
(Forts.)

på frågan om öresundsfisket, eftersom detta har särskilda problem, som äntligen böra uppmärksammas av en statlig kommitté vid dess utredningsarbete.

Jag har i mitt anförande endast redovisat en liten del av de problem som existera för fiskets vidkommande. Det är enligt min mening inte alls nödvändigt att redovisa alla sådana problem i ett sammanhang, då ju olika problem råda vid olika kuststräckor. Jag har önskat göra dessa påpekanden i den förhoppningen, att vad jag har sagt skall bli föremål för studium och överväganden av dem som skola anförtros uppdraget att företa den utredning, som jag förmodar att riksdagen strax skall komma att besluta. Denna utredning bör givetvis i rätt stor utsträckning bli av permanent karaktär och bör beträffande de mest aktuella problemen genomföras så skyndsamt som möjligt. Den bör framför allt inte såsom tidigare utredningar utan att föranleda någon åtgärd hamna i riksdagens bibliotek.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 5.

*Motion om
ändring i
gällande be-
stämmelser om
förvaltningen
av statens
arrendeeegna-
hem.*

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 47, i anledning av väckt motion angående ändring i gällande bestämmelser om förvaltningen av statens arrendeegnahem.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Vigelsbo**: Herr talman! Jag tillät mig att jämte några kammarkamrater vid riksdagens början väcka en motion i den nu föreliggande frågan. De arrendeegnahem som beröras i motionen äro sådana arrendeegnahem, som finnas kvar sedan den tid då statens jordnämnd handhade arrendeegnahemsverksamheten. Denna verksamhet hade ju sin största blomstring före den tid, då den nuvarande egnahemsorganisationen kom till stånd. Men även sedan denna nya organisation genomförts kommo dessa statens arrendeegnahem likväl att kvarligga under egnahemsstyrelsens förvaltning. De blevo aldrig inordnade under de lokala egnahemsnämndernas förvaltning utan sorterade direkt under egnahemsstyrelsen.

Det har emellertid visat sig, att detta förhållande är förenat med en hel del olägenheter. Vi ha numera fått fasta organ för egnahemsverksamheten. Inom varje län finnes en egnahemsnämnd, och inom dessa nämnder finns det en egnahemsdirektör, en kassör och ett tillräckligt antal biträden. Man kan med andra ord säga, att dessa egnahemsnämnder äro rätt självständiga förvaltningsorgan. När egnahemsdirektören eller någon underordnad tjänsteman i egnahemsnämnden reser ut på sina inspektionsresor inom sitt område, inspekterar han de egnahem som ligga under egnahemsnämndernas förvaltning. Insprängda mellan dessa egnahem ligga emellertid de statens arrendeegnahem, som sortera direkt under egnahemsstyrelsen. Om då en arrendator till ett sådant kommer och ber egnahemsdirektören om råd och upplysningar beträffande sitt arrendeegnahem, så måste denne hänvisa honom till att medelst telefon eller brev hänvända sig till egnahemsstyrelsen, ty han har ingen som helst rätt att lägga sig i de statliga egnahemmens angelägenheter. En sådan ordning måste enligt vår uppfattning vara felaktig.

Jordbruksutskottet har ju avstyrkt vår motion, enligt mitt förmenande på mycket svaga grunder. Utskottet har i sitt utlåtande anført en hel del argument, som enligt min uppfattning äro felaktiga. Utskottet säger bland annat, att egnahemsnämnderna få föreslå arrendatorer. Jag har frågat egnahemsdi-

Motion om ändring i gällande bestämmelser om förvaltningen av statens arrendegnahem. (Forts.)

rektören i mitt län, om egnahemsnämnden där någon gång föreslagit arrendatorer. Han lämnade det beskedet, att någonting sådant aldrig förekommit. Vi ha i Västmanlands län i år 41 statliga arrendegnahem. I år ha två nya arrendatorer tillsatts på dessa, men egnahemsstyrelsen, eller närmast dess jordanskaffningsbyrå, har i intet fall tillfrågat egnahemsnämnden i länet i denna angelägenhet. Jag förstår emellertid, att jordbruksutskottets utlåtande i detta avseende grundar sig på det remissyttrande, som man har fått ifrån egnahemsstyrelsen. Jag ber att få återge några rader ur detta yttrande. Det heter där: »Då nybildningen av arrendegnahem under senare tid icke varit omfattande och då icke heller övrig jordanskaffningsverksamhet på grund av rådande förhållanden kunnat få någon större omfattning, har arbetet med förvaltningen av arrendegnahemmen kunnat medhinnas utan personalförstärkning å jordanskaffningsbyrån.» Man har följaktligen icke behövt skaffa något större personalantal på jordanskaffningsbyrån. Om man skulle överföra statens arrendegnahem under egnahemsnämndernas förvaltning, skulle risk föreligga för att man kanske skulle behöva minska personalantalet på jordanskaffningsbyrån, och det är kanhända inför denna risk, som egnahemsstyrelsen finner sig föranlåten att avstyrka bifall till motionen.

Vi fingo ett ganska påtagligt exempel på bristerna i det nu gällande systemet, när egnahemsnämnden i Västmanlands län i förrgår avhöll sammanträde. Det omnämndes vid det tillfället, att olägenheter hade uppstått vid ett av dessa statliga arrendegnahemskomplex, nämligen vid Skälby. En av dessa arrendegårdsinnehavare dog i höstas. Han efterlämnade änka och ett flertal barn, och nu på vårkanten anlände ett av barnen gårdens uthus. Följaktligen ansåg man sig tvungen att skaffa en ny arrendator, och det gjorde man också på jordanskaffningsbyrån utan att underhandla med egnahemsnämnden. När den nye arrendatorn skulle flytta in visade det sig, att man hade glömt en mycket viktig sak, nämligen att se till att den föregående innehavarens familj flyttade därifrån. Änkan bodde därför kvar och vad inträffade nu? Jo, den nye innehavaren var häromdagen på väg till rättshjälpsanstalten för att få vräkning på änkan och hennes barn, så att han skulle komma in i den lägenhet, som han måste ha, eftersom han hade sagt upp den plats han förut innehaft.

Jag medger gärna, att sådana förhållanden kunna inträffa, men en sak är jag övertygad om och det är, att hade dessa statliga arrendegnahem legat under egnahemsnämndens förvaltning, så hade något sådant icke kommit att inträffa. Så mycket är säkert. Det är emellertid lätt att förstå, att det måste vara svårt att sitta här i Stockholm och överblicka hela detta stora område, d. v. s. hela landet, och kontrollera en sådan rörelse som dessa statliga arrendegnahem, något som man tycker är mycket egendomligt, när vi ha fått egnahemsnämnderna, som skola sortera under egnahemsstyrelsen och som följaktligen enligt mitt förmenande skulle vara fullt kapabla att sköta förvaltningen också av de statliga arrendegnahemmen, även om jag är väl medveten om att själva organisationen i de båda fallen är olika.

Brister föreligga alltså i detta fall, och det var för att försöka få dessa brister avhjälpta som vi väckte vår motion. Nu har emellertid första kammarren avslagit motionen, men jag säger som en talare sade förut här i dag, att vi skola återkomma med denna motion. Jag hoppas, att vi vid det tillfället skola kunna ge en något fyllicare motivering för det krav, som vi på detta område ha velat se förverkligat.

Jag har velat anföra detta, herr talman, men har icke något yrkande.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Motion om ändring i gällande bestämmelser om förvaltningen av statens arrendeegnahem. (Forts.)

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Ehuru den ärade motionären icke framställde något yrkande ser jag mig ändå nödsakad att med några ord bemöta hans anförande.

Han gjorde gällande, att utskottets uttalande om att egnahemsnämnderna få föreslå arrendatorer icke skulle vara riktigt. Jag ber därför att få för kamraren understryka, vad motionären själv för övrigt påpekade, att egnahemsstyrelsen har förklarat, att så är fallet, och när ett kungl. ämbetsverk gör ett dylikt uttalande, måste väl ändå utskottet ta större hänsyn härtill än till ett påstående i annan riktning av en enskild motionär. Jag vet icke, huruvida det på något sätt har klickat mellan egnahemsstyrelsen och egnahemsnämnderna i Västmanlands län, men det förefaller närmast, som om så skulle vara fallet, och om det förhåller sig så, är det en sak som jordbruksutskottet självfallet icke kan göra något åt.

Motionären önskar, att förvaltningen av arrendeegnahem, som nu sker centralt av egnahemsstyrelsen, i stället skall ske av egnahemsnämnderna i respektive län. Egnahemsstyrelsen har bestämt avstyrkt en sådan anordning och säger bland annat: »Styrelsen har emellertid även ur andra synpunkter tidigare prövat denna fråga och kommit till den bestämda uppfattningen, att förvaltningen av arrendeegnahemmen alltfört bör handhas av egnahemsstyrelsen men under medverkan av egnahemsnämnderna.»

De anmärkningar, som herr Vigelsbo tillät sig göra mot egnahemsstyrelsen, voro av sådan beskaffenhet, att jag tycker det hade varit riktigare, om herr Vigelsbo hade underrättat utskottet härom. Dessa anmärkningar voro nämligen icke i motionen anförda i samma markanta form, som herr Vigelsbo nu gav dem. Om så hade skett, skulle utskottet tvivelsutan kunnat tillkalla någon representant för egnahemsstyrelsen för att få upplysningar, som kunnat klarlägga saken.

Utskottet har för sin del varit fullständigt enigt, och jag kan ju nämna, att inom utskottet sitta aktade ledamöter av egnahemsstyrelsen, däribland även en partivän till herr Vigelsbo.

Jag behöver, herr talman, kanske icke tillägga mera, utan kan inskränka mig till att hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Vigelsbo**: Herr talman! Om utskottets ärade talesman av mitt anförande fick det intrycket, att det skulle föreligga motsättningar mellan egnahemsnämnden i Västmanlands län och egnahemsstyrelsen, så måste det vara en missuppfattning, ty mig veterligen föreligger icke något sådant förhållande.

Jag vill också meddela, att det var synnerligen svårt för mig att kunna meddela utskottet vad som hade inträffat vid det statliga arrendeegnahem, som jag talade om, eftersom vi i egnahemsnämnden fingo reda på det så sent som i förrgår. Då låg ju redan utskottsutlåtandet färdigtryckt.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag vill endast påpeka, att herr Vigelsbo likväl i sitt anförande i dag gjorde det påståndet, att de uppgifter, som egnahemsstyrelsen i sitt till utskottet lämnade remissvar lämnat, icke voro riktiga.

Herr **Vigelsbo**: Jag har sagt, att den uppgiften icke var riktig, att egnahemsnämnden fick yttra sig över valet av arrendatorer. Den uppgiften har jag fått av egnahemsdirektören, och jag förutsätter att den är riktig. Vi ha aldrig yttrat oss om valet av arrendatorer å arrendeegnahem.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av väckt motion angående införande av differentierade tillägg till de statliga bidragen för grundförbättring.

Motion om införande av differentierade tillägg till de statliga bidragen för grundförbättring.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 432, av herr *Pettersson* i Rosta m. fl. hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville göra framställning om införande av differentierade tillägg till de statliga bidragen för grundförbättring m. m., som kunde vara av betydelse för komplettering av ofullständiga jordbruk, varigenom småbrukarnas möjligheter att komplettera sina jordbruk skulle verksamt främjas.

Utskottet hemställde, att motionen II: 432 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Andersson* i Hedensbyn.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Andersson* i Hedensbyn: Herr talman! Jag vågar tro, att alla i denna kammare — åtminstone borde så vara förhållandet — äro besjälade av god vilja, när det gäller att förbättra försörjnings- och levnadsbetingelserna för brukare och innehavare av små jordbruk. Med en sådan vilja skulle vi ju effektivt kunna motarbeta och motverka den skrämmande flykten från landsbygden, som vi så ofta tala om. Denna flykt är så mycket mer skrämmande, som tendensen går i den riktningen, att man överger fäderneärvda hemman och låter dem ligga för fäfot. Jag tror icke det kan leda till någon lycka för vårt land, om vi föra en sådan politik, att dessa småbrukare, som bo ute i ödebygderna och ute i periferien, tvingas att lämna sina små och oftast, som jag sade, fäderneärvda jordbruk. Jag har svårt att föreställa mig, hur det i så fall skall bli möjligt för det framtida Sverige att tillgodogöra sig de naturtillgångar, som dessa trakter erbjuda.

I den föreliggande motionen ha motionärerna verkligen lyckats så att säga lösa problemet hur man skall kunna ge dessa småbrukare ett verksamt bidrag till förstärkande av deras jordbruk. När det gäller en ökning av statsbidragen till nyodling, stenröjning o. s. v., hör man icke sällan den invändningen, att högre bidrag skulle komma att otillbörligt gynna de större jordbruken. Visserligen lämnas dessa bidrag endast till jordbruk med högst 20 hektar åker i vissa fall och, vad gäller täckdikning, 75 hektar, men det oaktat hör man oftast denna invändning. Om man emellertid går in för det system, som föreslås i motionen, skulle man på ett effektivt och verksamt sätt just kunna hjälpa dessa små jordbruk med bidrag, som gjorde det möjligt att förstärka dem och att få en mera rationell drift, vilket i sin tur skulle möjliggöra för dessa småbrukare att bo kvar och bruka sin jord.

Jag har i jordbruksutskottet varit med om att behandla den föreliggande motionen. Då jag emellertid icke kunnat biträda det beslut, som utskottet kommit till, har jag låtit anteckna en blank reservation. Fullföljande denna reservation ber jag, herr talman, att få yrka att riksdagen måtte besluta följande ändring av motiveringen och av utskottets hemställan:

»Enligt — — — brukningsenheter i viss utsträckning föremål för överväganden inom 1942 års jordbrukskommitté. Då emellertid åtgärder av sådan art som i motionen beröras synas kunna vara av största betydelse för det svenska bondejordbrukets bevarande och utvecklande, synes en speciell undersökning av hithörande problem — genom 1942 års jordbrukskommitté eller på annat

Motion om införande av differentierade tillägg till de statliga bidragen för grundförbättring. (Forts.)
sätt — vara väl motiverad. Därvid synas i motionen framförda förslag böra beaktas.

I enlighet härmed får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen II: 432 må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning avseende åtgärder för bevarande och stärkande av ofullständiga jordbruk i anslutning till i motionen angivna synpunkter».

Mitt förslag innebär alltså, att riksdagen skall besluta en hemställan till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning exempelvis genom 1942 års jordbrukskommitté eller annat organ, varvid de synpunkter, som ha framförts i motionen, skulle komma till beaktande.

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! I egenskap av motionär skall jag be att få säga några ord i denna fråga.

Man har under senare år såväl i tal som i skrift diskuterat mycket om jordbrukets efterkrigsproblem. I främsta rummet ha de ofullständiga jordbruken varit under diskussion. Det har framhållits, att vi måste söka sammanslå de mindre jordbruken för att de skola kunna bli bärkraftiga, och vid förra årets riksdag framfördes t. o. m. en motion, där man tänkte sig att expropriationsförfarande skulle komma till användning, om det icke går att på frivillighetens väg sammanslå sådana mindre jordbruk. Vi ha här i landet över 100 000 sådana små jordbruk. Om de sammanslås under årens lopp — det kommer naturligtvis att ta åtskilliga år — så skulle kanske 50 000 småbruk försvinna. Om man räknar med man, hustru och två barn, blir det 4 personer på varje sådant småbruk, och på det sättet skulle alltså 200 000 personer behöva försvinna från småbruket. De måste naturligtvis någonstans ta vägen och få givetvis då ge sig i väg till städer och andra samhällen för att där söka sin utkomst på annat sätt. Vi ha ju redan en rätt stor flykt från landsbygden till städerna; den visar tendens att öka undan för undan. Genom denna åtgärd skulle man säkerligen ytterligare bidra till denna flykt från landsbygden. Det kan naturligtvis icke vara riktigt att på lagstiftningens väg tvinga fram en sådan konstlad flykt från landsbygden. Sedermera skulle naturligtvis en hel del av dessa småbrukare komma att känna ett osäkerhetstillstånd. De skulle nämligen inte veta hur länge de skulle kunna få sitta kvar på sina småbruk.

Vi motionärer ha nu tänkt oss en annan väg att gå. Det utgår ju redan nu statsbidrag som hjälp till jordbruket. Vi ha nu menat, att om man åtskilligt höjde statsbidragen till nyodling, stensprängning, betesanläggning, förbättring av byggnader, gödselvårds- och silosanläggningar, förbättrade utfarts- och s. k. odlingsvägar, avdikning, täckdikningsanläggning jämte avledningsåtgärder från vattensjuk mark, så skulle det kunna vara av stor betydelse. Om småbruken finge statsbidrag till alla sådana förbättringsarbeten, skulle på det sättet större delen av dem kunna förvandlas från ofullständiga till fullständiga jordbruk. De skulle komma att ge så mycket större skördar, att innehavaren kunde föda sig själv och sin familj på dem, och han skulle icke behöva gå och vara rädd för att bli driven från sitt småbruk in till staden. På det sättet ha vi tänkt oss att småbruket skulle kunna ställas i ett bättre läge.

Med stöd av det anförda ber jag att få instämma i det yrkande, som nyss framställdes av herr Andersson i Hedensbyn.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Motionärerna föreslå här, att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t och göra framställning om införande av differentierade tillägg till de statliga bidragen för grundförbättring m. m. Den

Motion om införande av differentierade tillägg till de statliga bidragen för grundförbättring. (Forts.)

förste ärade talaren, herr Andersson i Hedensbyn, ville göra gällande, att man genom att införa dylika differentierade tillägg skulle kunna på ett verksamt sätt hejda den pågående flykten från landsbygden. Jag tillåter mig tvivla på att förslaget kan få så stora verkningar. Jag undrar, om icke herr Andersson i Hedensbyn här lägger i dagen en mycket stor optimism, när han gör sig till tolk för ett dylikt påstående. Jag skall här icke ingå på någon diskussion om huruvida dessa differentierade tillägg skulle kunna vara berättigade eller icke. I och för sig är det en ganska egendomlig anordning, att man skall betala ett visst bidrag per hektar jord till en jordbrukare, som har en viss areal jord, och ett annat bidrag till en annan jordbrukare, som har något större eller mindre areal. Det förefaller mig, som om motionärerna borde ha tänkt tanken fullt till slut och jämväl kombinerat förslaget med en behovsprövning. Då emellertid så icke skett, blir det tydligen så, att den som rent ekonomiskt sett vore i behov av större bidrag icke skulle få det, utan att enbart arealgränsen härvidlag vore avgörande.

Jag skall som sagt icke upptaga någon diskussion med den ärade motionären om differentieringsbidrags berättigande utan blott understryka huvudmotivet för utskottets avstyrkande av förevarande motion. Huvudmotivet är, att frågan redan ligger under behandling av 1942 års jordbrukskommitté. Jag förstår nog, att en så gammal norrlänning som herr Andersson i Hedensbyn anser, att frågan skulle på ett bättre, lyckligare och skickligare sätt betarbetas och handläggas av norrlandsutredningen — därom kunna emellertid de lärda tvista — men det förefaller mig dock, att detta problem, som obestridligt är icke blott ett norrlandsproblem utan jämväl ett riksproblem, rätteligen bör handläggas av den utredning som handhar ärenden, vilka röra hela riket. Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson i Hedensbyn: Herr talman! Jag vill blott göra ett tillrättaliggande. Jag tänker mig icke en utredning av norrlandskommittén utan av 1942 års jordbrukskommitté, då detta icke är en speciell norrlandsfråga utan en riksfråga, och jag tror därför, att om riksdagen beslutar i enlighet med detta förslag ett mera positivt förslag föreligger för 1942 års jordbrukskommitté, när den skall ge sig i kast med denna fråga.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Herr Andersson i Hedensbyn sade verkligen norrlandskommittén, men när herr Andersson rättat sitt uttalande och sade, att han menade 1942 års jordbrukskommitté, tror jag honom på hans ord. Men då finns det ännu mindre anledning att nu skriva till Kungl. Maj:t, ty jordbrukskommittén har redan meddelat utskottet, att den har dessa frågor under sin utredning, och därmed bortfaller, efter vad jag kan förstå, fullständigt motivet för att ånyo besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till det av herr Andersson i Hedensbyn under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Rosta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Motion om införande av differentierade tillägg till de statliga bidragen för grundförbättring. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Andersson i Hedensbyn under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Motion om viss ändring av grunderna för statsbidrag till enskilda skogsägare för skogsdikningar.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av väckt motion om viss ändring av gällande grunder för statsbidrag till enskilda skogsägare för skogsdikningar.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr Nilsson i Varuträsk: Herr talman! Då jordbruksutskottet avstyrkt den av mig och herr Åkerström avgivna motionen, vill jag icke precis kritisera utskottets avstyrkande men åtminstone komma med några synpunkter på frågan. Det är ett glädjande faktum, att intresset för skogsdikningar under senare år hos allmänheten ökat betydligt, vilket bevisas framför allt därav, att i många fall byalagen bildat ekonomiska sammanslutningar i syfte att utföra torrläggningsföretag på stora områden. Ett bevis på detta intresse ha vi också i den anhopning av ansökningar om bidrag som ligga hos våra skogsvårdsstyrelser i väntan på bifall. Men om vi litet närmare syna dessa ansökningar i sönarna, så skola vi finna, att de sökande i regel äro personer i bättre ekonomisk belägenhet och sådana som äga egen arbetskraft. De på pengar och eget folk fattigare skogsägarna kunna svårigen tillgodogöra sig de medel som staten bidrager med. Vi hade med vår motion avsett, att högre grundbidrag än det nuvarande borde utgå för att därigenom allmänheten skulle spöras till ytterligare ansträngningar på detta ur nationell synpunkt så viktiga område.

Skogsvårdsstyrelsen åberopar i sitt utlåtande, att under tiden 1927—1939 bidragen möjliggjort torrläggning av 340 000 hektar myr- och försumpad skogsmark. Jag vill icke vara den siste att erkänna, att en hel del gjorts från statens sida för att höja skogarnas värden, men jag kan inte undgå att erinra om de miljoner hektar som fortfarande ligga outnyttjade ur växtlighetssynpunkt. Jag är medveten om att tillägg till grundbidraget kan under vissa villkor erhållas bl. a. för norrlandsskogarnas vidkommande, och jag är också medveten om att det finns ett reservationsanslag på 22 980 000 kronor, vilket, väl förbrukat, skulle ge våra skogar 2 200 000 dagsverken. Detta anslag avses dock att användas endast vid utomordentliga behov, och alltför stor förhoppning får nog icke ställas på att detta anslag kan komma till praktisk användning under närmaste tiden. Ett högre anslag jämte en högre bidragsprocent till de enskilda skogarnas torrläggning är ur flera synpunkter mycket önskvärd, och jag hoppas, att så snart ekonomiska förutsättningar därtill förefinnas frågan måtte ytterligare aktualiseras.

I avvaktan på 1944 års skogsvårdsstyrelseutredning, vilken jag hoppas måtte snarligen föreligga, har jag, herr talman, i frågans nuvarande läge icke något yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 50, i anledning av väckt motion om avskrivning av viss statens fordran hos Storängsbäckens torrlägningsföretag.

Motion om avskrivning av viss statens fordran hos Storängsbäckens torrlägningsföretag.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr **Vigelsbo**: Herr talman! Jag har tagit del av detta utskottsutlåtande, som går på avstyrkande av den av mig m. fl. väckta motionen. Jag skall icke säga någonting därom, utan jag skall blott tacka för den välvilliga behandlingen av motionen. När jag nu framför detta tack, får jag samtidigt uttala den förhoppningen, att denna välvilja senare också hos Kungl. Maj:t skall komma till synligt uttryck.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning av väckt motion angående utredning rörande marknadsförhållandena inom jordbruksmaskinbranschen.

Motion om utredning rörande marknadsförhållandena inom jordbruksmaskinbranschen.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 426, hade herrar *Skoglund* i Umeå och *Jonsson* i Järvsand hemställt, att riksdagen ville besluta att hos Kungl. Maj:t begära utredning rörande marknadsförhållandena inom jordbruksmaskinbranschen.

Till utskottet hade därjämte hänvisats ärende angående första kammarens den 19 april 1945 fattade beslut, varigenom kammaren bifallit en med här förevarande motion likalydande motion, I: 277.

Utskottet hemställde, »att andra kammaren måtte, med biträdande av första kammarens ovan omnämnda beslut, för sin del besluta, att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär utredning genom särskilda sakkunniga eller eventuellt 1942 års jordbrukskommitté i samråd med statens priskontrollnämnd rörande marknadsförhållandena inom jordbruksmaskinbranschen med särskild hänsyn till förekomsten av monopolistisk prissättning och betydelsen av denna för priserna på jordbruksmaskiner».

Reservation hade avgivits av herr *Skantzé*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande motion och den gjorda delgivningen av första kammarens i ärendet fattade beslut icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Skantzé**: Herr talman! När man läser detta utlåtande, måste man ofrivilligt göra den reflexionen, att det är bra litet sammanhang mellan de olika remissinstansernas yttranden och utskottets motivering, å ena sidan, och utskottets kläm, å andra sidan. Söker man efter orsaken här till, finner man, att det helt enkelt beror därpå, att man till utskottets kläm ordagrant tagit motionens kläm, och den stämmer i själva verket icke överens med resultatet av den utredning utskottet verkställt och icke heller med utskottets egen motivering. Man begär således i klämman en »utredning genom särskilda sakkunniga eller eventuellt 1942 års jordbrukskommitté i samråd med statens priskontrollnämnd rörande marknadsförhållandena inom jordbruksmaskinbranschen med särskild hänsyn till förekomsten av monopolistisk prissätt-

Motion om utredning rörande marknadsförhållandena inom jordbruksmaskinbranschen. (Forts.)

ning och betydelsen av denna för priserna på jordbruksmaskiner». Tittar man på remissyttrandena, finner man emellertid, att 1942 års jordbrukskommitté, å sin sida, förklarat, att den icke har den sammansättning som erfordras för att kunna verkställa en sådan utredning, medan statens priskontrollnämnd som ända sedan 1939 ingående kontrollerat såväl fabrikanternas kalkyler som distributörernas marginaler uttalar såsom sin mening, att »sådana skäl icke förebragts, som skulle göra en utredning rörande jordbruksmaskinbranschen för närvarande särskilt av behovet påkallad». Man måste då fråga sig: vad är det för mening med att utskottet i sin kläm ger anvisning på ett par utredningsorgan av vilka det ena förklarar sig inkompetent för uppgiften och det andra förklarar sig finna utredningen onödig? Herr talman! Ett sådant utlåtande har jag visserligen varit genom omständigheternas makt tvingad att underteckna, men jag har icke kunnat acceptera det och därför anmält min reservation både mot utskottets motivering och mot dess hemställan.

Utöver vissa allmänna uttalanden av sådan art, att de överensstämma med både motionärernas, de olika remissinstansernas och reservantens allmänna syn på problemet, anför utskottsmajoriteten i sin motivering egentligen endast ett enda exempel på förhållanden som anses icke motsvara de krav som kunna uppställas. Det gäller den passus i utlåtandet, där majoriteten säger följande: »Distributionsorganisationen som sådan undandrager sig väl möjlighet till ingripande från det allmännas sida. Personer med större affärsvana eller goda förbindelser kunna ostridigt mången gång inköpa sina förnödenheter till priser, som avsevärt understiga katalogpriser eller dem, som mindre erfarna eller köpkraftiga kunde få erlagga.» Vad innebär då detta? Såvitt jag kan finna, innebär det ingenting annat än att man anser det otillfredsställande, att Sveriges bönder, när det gäller inköp av jordbruksmaskiner, ha möjlighet att begagna sig av sin urgamla rätt att pruta. Det är väl ändå ett bra magert argument att bygga det i klämman framförda utredningskravet på.

Sammanställer man de olika remissyttrandena, finner man följande: Tillverkningen av jordbruksmaskiner bedrivs här i landet dels av en del enskilda fabrikanter, sammanslutna i jordbruksmaskinföreningen, dels ock av Kooperativa förbundet och detta uppenbarligen under en inbördes skarp konkurrens. De bägge parternas inbördes gräl om priser och kostnader är det bästa beviset på att en sådan konkurrens verkligen föreligger. Distributionen skötes dels av landets järnhandlare, dels av en del agenter, dels av konsumaffärerna och dels slutligen av jordbrukarnas egna ekonomiska organisationer. Det ligger i sakens natur, att även detta måste ske under inbördes skarp konkurrens.

Kommerskollegium och priskontrollnämnden ha dessutom vitsordat, att priserna här i Sverige på jordbruksmaskiner före kriget voro icke obetydligt lägre än priserna både i övriga nordiska länder och i de flesta andra länder. Vidare har det vitsordats, att den prisförhöjning som sedan dess medgivits ingalunda helt kompenserar stegringen av självkostnaderna. Vidare har det vitsordats, att återförsäljarnas marginaler sedan dess blivit beskurna, och slutligen, att en kommitté, sammansatt av såväl fabrikanter som jordbrukare, för närvarande är sysselsatt med standardiserings- och forskningsarbeten med ekonomiskt stöd av statsmakterna. Med dessa fakta för ögonen måste man väl ändå, herr talman, finna det orimligt att belasta vår redan hart när till bristningsgränsen ansträngda utredningsapparat med en utredning, vilken, såsom Kooperativa förbundet i sitt remissyttrande uttalat, näppeligen torde kunna bringa i dagen förhållanden som icke redan äro kända.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Motion om utredning rörande marknadsförhållandena inom jordbruksmaskinbranschen. (Forts.)

Herr **Hedqvist**: Herr talman! Jag tar icke åt mig så hårt den kritik som utskottets ärade ordförande riktat mot utskottet. Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang berätta en historia från denna kammares sammanträde den 9 maj, då tillfälliga utskottsutlåtanden behandlades. Då inträffade följande. En senator gästade här kammaren och sporde: Vad försiggår här? På detta genmälde en äldre andrakammarledamot: Här pågår en utställning av elevarbeten. — Detta yttrande visar en otrolig vanvördnad och brist på respekt för den visdom som flödar ur de tillfälliga utskottens utlåtanden. Även detta utlåtande betraktas måhända av många som ett elevarbete. Det oaktat tillåter jag mig att med några ord försvara utskottets ställningstagande.

När utskottet gick att taga ställning till detta spörsmål, ansåg utskottet, att en utredning på ifrågavarande område skulle klara upp hur man med åtgärder från statens sida skulle kunna åstadkomma ett förbilligande av jordbruksmaskinerna. Tvärtemot vad herr Skantze uttalat vill jag säga, att det material, som utskottet haft till sitt förfogande, redan givit vid handen, att icke allt är som det borde vara. Prisskillnaden för de flesta jordbruksmaskiner som försäljas av olika fabrikanter förefaller också så avsevärd, att man icke kan komma ifrån att det här råder förhållanden som borde rättas till. Jag skulle kunna alldeles bortse från den diskussion som i detta fall förts mellan Kooperativa förbundet och Sveriges industriförbund, men jag kan icke frigöra mig från den tanken, att vad Kooperativa förbundet här anfört är ett tydligt bevis på att man skulle kunna komma fram till andra och bättre förhållanden.

Det har sagts, att det enda utskottet egentligen har kommit med är ett förslag om en utredning rörande försäljningsorganisationen, och det är kanske i viss mån riktigt. Vi ha särskilt pekat på behovet av en rationalisering av försäljningsorganisationen. Vid behandlingen av motionen i utskottet fingo vi nämligen klart för oss, att mellanhandsvinsterna voro så avsevärda, att därest de kunde, om inte avskaffas så dock minskas, så skulle utan tvivel priset på jordbruksmaskiner kunna avsevärt minskas. En ledamot av utskottet anförde sålunda, att han genom att påverka en agent kunnat pruta 125 kronor vid inköp av en maskin som skulle kostat 800 kronor. Utskottet har ju också meddelat, hur detta gått till, och det har anförts exempel på hur man genom s. k. kontorsköp och på annat sätt kunnat komma ifrån de mycket höga katalogpriserna. Allt detta är enligt mitt sätt att se på saken bevis för att prissättningen av vissa fabrikanter och försäljare inte är objektiv, och bara detta synes mig tala för att en utredning bör komma till stånd.

Sedan har herr Skantze anförts som bevis för att denna utredning överhuvud taget skulle vara svår att genomföra, att det organ, som utskottet alternativt har föreslagit som utredningsorgan, redan på förhand undanbett sig detta uppdrag. I fråga om priskontrollnämnden vill jag säga, att den i slutet av sitt remissyttrande anför, att den icke har något att erinra mot att en utredning kommer till stånd. Det är alldeles klart, att priskontrollnämnden, som har till sin uppgift att övervaka prishöjningen, inte kan erkänna, att den i detta fall har åsidosatt sin uppgift. Det är ingen som tvivlar på att priskontrollnämnden under kriget granskat priserna på jordbruksmaskiner och även försäljarnas vinstmarginal, men det är en sak — en annan sak är, att man, såsom motionärerna förutsätta, på ett mycket grundligare sätt skulle kunna ta sig an detta spörsmål.

Att 1942 års jordbrukskommitté har förklarat sig oförmögen att åtaga sig ett sådant uppdrag, är väl ingenting som riksdagen behöver falla undan för. Jordbrukskommittén säger, att den inte har en sådan sammansättning, att den kan åtaga sig en sådan uppgift. Men om Kungl. Maj:t beslutar, att 1942

Motion om utredning rörande marknadsförhållandena inom jordbruksmaskinbranschen. (Forts.)

års jordbrukskommitté skall ha hand om denna uppgift, få väl förutsättningar härför skapas. Kommittén får med andra ord skaffa sig den kompetens som erfordras.

Härmed anser jag mig ha tillräckligt motiverat utskottets ståndpunkt, och med hänsyn till såväl att bakom utskottsutlåtandet stå utskottets socialdemokrater, bondeförbundare och folkpartister samt en högerman som att första kammaren har bifallit en liknande motion, finner jag intet skäl föreligga för andra kammaren att intaga en annan ståndpunkt. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Skantze: Herr talman! Vad herr Hedqvist här anfört ger mig icke anledning till något bemötande. Jag kan nämligen icke finna, att han på något sätt vederlagt mina argument. Men när han som skäl för ett bifall till detta utskottsutlåtande åberopar den omständigheten, att första kammaren bifallit motionen, förefaller det vara ett ganska svagt argument för dem som veta, hur det gick till i första kammaren.

Där var det dock ett enhälligt utskott, där även samtliga socialdemokratiska ledamöter, herr Hedqvist, voro med om ett förslag som ordagrant sammanföll med min reservation, ett förslag som alltså gick ut på att motionen skulle avslås. Motionären klagade visserligen i debatten en smula över att utskottet gått litet hårt åt honom, men han ställde till en början inte något yrkande. Sedan råkade emellertid under diskussionen en del ord fällas, som kommo motionären att ändra ståndpunkt och yrka bifall till motionen och som medförde en sådan irritation, att stämningen svängde därhän, att första kammaren biföll motionen.

Jag vill här icke närmare karakterisera ett sådant tillvägagångssätt när det gäller att bedöma och avgöra en fråga, men jag tror, herr talman, att det i varje fall inte är något exempel för denna kammare att följa.

Herr Jansson i Aspeboda: Herr talman! Herr Hedqvist började med att berätta en historia, vars riktighet jag inte har någon anledning att betvivla, och om jag nu tar mig friheten att också berätta en historia, så har jag underskrift av vederbörande på att den är sann, och vederbörande är i detta fall en försäljare av sådana maskiner som vi behöva, dock icke egentligen en försäljare av lantbruksmaskiner utan av maskiner som vi ha i hemmet litet var. När han skulle upprätta sin självdeklaration, hade vederbörande firma lämnat uppgift om hans inkomster, som uppgingo till cirka 9 000 kronor. För att mannen icke skulle bli skattskyldig för 9 000 kronor, lämnade han specificerade uppgifter om att så och så många maskiner hade han fått pruta ned med 90 kronor och så många maskiner med 65, 50, 40 och 35 kronor, med påföljd att hans årsinkomster sjönko från 9 000 till mellan 3 och 4 000 kronor. Härpå kan man svara, att då är ju konkurrensen så fullständig som den överhuvud taget kan bli. Men jag frågar, och detta på grund av egen erfarenhet: ha vederbörande agenter prutat själva eller ha de i bygden mött folk som vetat att det går att pruta? Reflexionerna göra sig själva.

Enligt mitt förmenande har det länge på detta område i vårt land och inte bara i vårt land utan även i andra länder rått sådana förhållanden, att de kanske trots herr Skantzes uppfattning dock borde något synas i sömmarna. Det är den enfaldige, den mindre försigkomne, och kanske den som inte kan köpa kontant men som kanske är mest i behov av att få billiga maskiner, som får betala mest. Har man kontanter i pungen, är litet van vid affärer och har lätt att säga ifrån, då klarar man sig bättre.

Motion om utredning rörande marknadsförhållandena inom jordbruksmaskinbranschen. (Forts.)

Jag har sett saken som så, att kan här något göras, hjälper det kanske icke den försigkomne utan kanske just dem som vi i tal och skrift åtminstone vart fjärde år få höra talas om att man vill hjälpa, på vilket håll man än kanderar.

Utredningen är icke av behovet påkallad, påstår man, men med anledning av den historia jag här berättat — jag har som sagt papper på den — anser jag mig kunna påstå, att utredningen är av behovet påkallad. Att tillverkning av jordbruksmaskiner nu utföres inte bara av privata och bolag utan även av Kooperativa förbundet bör naturligtvis i sin mån bidraga till att konkurrensen på detta område skärpes. Men hur länge har detta verkat?

Vad sedan beträffar att försäljningen, som herr Skantze talade om, inte bara skötes av agenter utan även av lantmannaorganisationer och andra samman slutningar, vill jag säga, att vi ännu inte nått så långt, att vi fått alla anslutna till våra organisationer, så att det nuvarande försäljningssystemet upphört eller att det finns utsikt till att det inom en snar framtid kommer att upphöra.

Även om jag inte skall som något slags argument anföras, att en liknande motion har bifallits av första kammaren — jag hörde ju nyss, hur detta gått till — får detta ändå trots allt, innan man trycker på knappen och avger sin röst i fråga om den föreslagna utredningen, tillmätas en viss betydelse. Jag menar, att det även i första kammaren finns folk som har både känsla och ansvar.

Herr Norup: Herr talman! När det gäller att få argument för de synpunkter som framförts av utskottet, tror jag inte, att man behöver gå och söka efter dylika och därvid också ta med den ställning som första kammaren har intagit. Vi jordbrukare, som haft med maskinaffärer att göra, ha alldeles säkert kommit till den uppfattningen, att det ingalunda är en enhetlig prisbildning på detta område. Visserligen har det väl under de sista åren, genom att priserna ha varit föremål för kontroll från priskontrollnämndens sida, blivit betydligt bättre, men för min del är jag av den meningen, att det är åtskilligt mera att göra på detta område.

När det gäller en del av de enklare jordbruksredskapen, t. ex. harvar och vältar, är jag övertygad om att det inte går att vinna mycket i nedskärning av priserna eller uppnående överhuvud av ett bättre resultat. Men då det gäller de dyrare jordbruksmaskinerna förekommer det en ganska egendomlig prisbildning. Man har från de maskinförsäljande firmornas sida inte så mycket framfört krav på prishöjningar, men den s. k. utbytesrabatten, som man ger för gamla maskiner, har man under de år som gått försökt att få minskad, och i och med att maskinfirmorna således betala sämre för de gamla använda maskinerna få jordbrukarna ju betala ett högre pris för de nya maskinerna.

Det är klart, att jordbrukarna här äro oerhört olika ställda, beroende på den affärsvana och kanske också den hänsynslöshet, när det gäller att göra affärer, som olika individer prestera. I detta fall är jag av den uppfattningen, att vi jordbrukare i allmänhet icke ha samma förmåga att stå på vårt bästa som försäljningsfirmorna ha. När här talas om att man genom utredning skall försöka att taga reda på förhållandena på detta område, då må väl följaktligen detta i varje fall i jordbrukarkretsar hälsas med tillfredsställelse.

Jag förstår icke, varför man på det håll, där man vill försvara maskinfirmornas ställning, är rädd för en undersökning. Om man har rent mjöl i påsen, kan man väl säga: var så god och gör en undersökning här; våra förhållanden äro sådana, att vi icke kunna tillgodose jordbrukarna bättre. — För min

Motion om utredning rörande marknadsförhållandena inom jordbruksmaskinbranschen. (Forts.)

del kan jag inte tänka mig annat, än att denna undersökning kommer att klarlägga de förhållanden som förhandenvarande förhållandena. Och är det så, att denna utredning kommer till det resultatet, att det system som nu användes vid försäljning av maskiner drabbar köparna olika, och det säkert i de flesta fall, såsom här har sagts, är de svagaste som få betala de högsta priserna, ja, då är det så mycket större anledning att den undersökning som här ifrågasättes kommer till stånd.

Jag är av den meningen, att man inte skall resa motstånd mot alla utredningar när det gäller vårt kommersiella liv. Jag tror för min del, att de i många fall ha ett stort berättigande, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Motion om upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom inlämningsställe för motböcker m. m.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion angående upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom inlämningsställe för motböcker m. m.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 450, av herr *Gustafsson* i Bogla m. fl., hade yrkats, »att riksdagen ville besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för upphävande av avdelning B i järnvägsstyrelsens order i skrivelse av den 22 april 1943, d. nr Gxbr 235/15, angående järnvägens fungerande som inlämningsställe för motböcker och likvid samt som utlämningsställe för spritdrycker i gemensam förpackning till flera mottagare».

Utskottet hemställde, »att andra kammaren med anledning av förevarande motion, II:450, för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utredning av den i motionen berörda frågan».

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Nilsson* i Kristinehamn: Herr talman! Vid genomförandet av rusdrycksförsäljningsförordningen 1937 vidtogs som bekant bl. a. den anordningen, att spritvaror skulle kunna fraktfritt försändas till köpare, bosatta på andra orter än dem där systembolagen ha sina utminuteringslokaler. Detta medgivande i rusdrycksförsäljningsförordningen nödvändiggjorde en särskild organisation för dessa fria försäljningar. Det var nämligen ur nykterhetssynpunkt inte gärna tänkbart, att försändningarna skulle kunna få ske ungefär hur som helst, utan det måste bli en tillfredsställande kontroll över att de mellanhänder som skulle komma att syssla med varorna voro av den personliga halt, att detta uppdrag kunde anförtros dem. På grund därav inrättades genom kontrollstyrelsens och systembolagens försorg en försäljningsorganisation, mot vilken nu här i riksdagen genom en motion har riktats en stöt.

I korthet innebär denna försäljningsorganisation som bekant, att utlämningsställen för spritdrycker kunna anordnas bl. a. på järnvägsstationerna, och där tillgår försäljning på det sättet, att kunden inlämnar sin motbok jämte pengar och varurekvisition till järnvägsstationen, som vidarebefordrar beställningen och i sinom tid överlämnar varan till kunden. Denna varudistributionsorganisation omfattar icke bara järnvägsstationer utan också busstationer. Det före-

*Motion om upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom
inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)*

kommer också, att inlämningsställen anordnas hos handlande, och vidare att systembolagen ha inlämningsställen på vissa orter i egen regi, men den övervägande delen utgöres av inlämningsställen i samband med järnvägsdrift. Av de sammanlagt 520 utlämningsställen som finnas i landet äro icke mindre än 418 dylika förlagda vid järnvägarna.

Att denna anordning fungerat på ett mycket tillfredsställande sätt, måste var och en konstatera som har någon närmare kännedom om densamma. Det framgår också av yttrandena över denna motion, att man ur nykterhetssynpunkt ingenting har att invända mot det förhållande som nu råder. Jag ber att få fästa uppmärksamheten vid att även utskottet konstaterar detta förhållande, när utskottet säger, att det omstridda systemet synes ha lett till en ur kontroll- och nykterhetssynpunkt bättre ordning än den tidigare rådande liksom också till större bekvämlighet för vederbörande konsumenter. Kontrollstyrelsen understryker starkt, att om man skall välja en annan form för denna varudistribution och anlita exempelvis handlande och hantverkare för detta ändamål, detta kommer att ur nykterhetssynpunkt leda till en avsevärt sämre ordning. Det kommer också att skapas orosförhållanden av annan art. En handlande exempelvis, som får detta förtroende av vederbörande systembolag, skulle ju kunna tänkas komma att försättas i en behaglig ställning gentemot konkurrenterna, eftersom han skulle bli föremål för besök även av andra skäl än dem som höra samman med hans vanliga affärsverksamhet.

Det är alltså, såvitt jag förstår, icke en nykterhetsfråga det gäller den här gången. När utskottet nu tillstyrker en utredning, som skulle gå ut på att den nu befintliga försändningsorganisationen skulle försvinna, motiveras detta också med att den helnyktra järnvägspersonalen skulle få sina samveten kränkta av att behöva befatta sig med distributionen av dessa spritvaror. Jag har för min del den allra största respekt för det ömtåliga ting som en människas samvete utgör. Men är det inte så, att vi på en mångfald områden väl litet till mans få finna oss i att någon gång syssla med saker och ting som vi helst skulle se att vi sluppe befatta oss med. Men vi äro tvingade att göra det. Jag kan inte finna någon rimlig anledning till att järnvägsmännen skulle försättas i en mera gynnad ställning än en mängd andra människor. Jag tänker exempelvis på postens folk, som ju får distribuera varor av allehanda slag, och jag skulle, om det finnes någon anledning därtill, kunna peka på en rad andra områden, där vi människor få medverka till saker och ting, som vi i själva verket inte skulle vilja medverka till. Jag kan därför inte anse, att det finns skäl att tillmäta den samvetsömhet, som här kommit till uttryck och som, det får jag verkligen säga, har en ganska stark bismak av ren kverulans, alltför stor betydelse. Jag tycker ju också, att de helnyktra järnvägsmän, som möjligen känna något obehag när de nödgas syssla med detta förmedlingsarbete, skulle kunna känna en viss tillfredsställelse över att det genom denna kårs medverkan har varit möjligt att uppnå en avsevärd förbättring av nykterheten. När vi hade den gamla ordningen med budresorna till systembolagen, varvid alla möjliga människor hjälpte varandra att köpa sprit, så bestod ju vanligen ersättningen för besväret i en överlåtelse av en halv eller en liter brännvin. Detta är emellertid något som vi ha kommit ifrån tack vare anordningen med inlämningsställen.

Men även bortsett från de argument för den nu gällande ordningen, som jag här anför, tycker jag att det finns mycket liten anledning att begära den skrivelse till Kungl. Maj:t, som utskottet föreslår, då denna sak i alla fall kommer att prövas av 1944 års nykterhetskommitté, som ju i hela dess vidd tagit upp frågan om vår nykterhetslagstiftning. Utskottet är också väl med-

Motion om upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)

vetet om detta förhållande. Utskottet säger nämligen, att utskottet har varit i förbindelse med 1944 års nykterhetskommitté, som framhåller att den i motionen upptagna frågan hör till de frågor, som kommittén framdeles torde få taga ståndpunkt till i ett större sammanhang. Under sådana förhållanden är det verkligen mycket svårt att förstå, att det skall vara motiverat med en högtidlig hemställan om utredning av detta spörsmål.

Jag ber också att få erinra om att det utskott, som framlagt detta förslag, nämligen första tillfälliga utskottet, vid ett par tre tillfällen tidigare i år har avvisat utredningskrav just under hänvisning till att de spörsmål, som det rört sig om, komme att bli föremål för prövning i annat sammanhang. Så skedde t. ex. när det gällde motionen om avskaffande av agan i folkskolorna. Utskottet kom då till den slutsatsen, att eftersom en utredning sysslade med skolspörsmål och sagt sig även komma att behandla frågan om skolan, så borde motionens krav på en utredning avvisas. Ett annat exempel är motionen om vidtagande av åtgärder för att möjliggöra hävande av sterilitet. Det var fröken Öberg, tror jag, som var motionär, och hon fick också motionen avstyrkt med ungefär samma motivering. Jag tycker därför att man också i denna fråga hade kunnat nöja sig med att hänvisa till att den stora nykterhetsutredningen har sin uppmärksamhet riktad på saken. Att därutöver vidtaga några åtgärder är säkerligen alldeles överflödigt.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om avslag på utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Eriksson* i Sandby, *Falk*, *Holm*, *Pettersson* i Dahl, *Sundström* i Vikmanshyttan och *Carlsson* i Bakeröd.

Herr *Gustafsson* i Bogla: Herr talman! Jag ber först att få säga, att vi motionärer givetvis inte äro fullt tillfredsställda med det yrkande om en utredning, som utskottet här framställt. Vi skulle ju helst ha sett, att vi fått utskottet med på vårt yrkande om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan att de ifrågavarande bestämmelserna om inlämningsställen vid S. J. måtte upphävas. Men då det uppenbarligen rätt delade meningar inom utskottet och det förslag som här föreligger är resultatet av en kompromiss, har jag för min del ansett att vi få nöja oss med vad som i detta läge varit möjligt att åstadkomma.

Herr Nilsson i Kristinehamn var övertygad om att anordningen med inlämningsställen vid S. J. hade fungerat utomordentligt bra och att dessa inlämningsställen hade en mycket stor uppgift att fylla ur nykterhetssynpunkt. Jag vet inte, hur pass omfattande herr Nilssons erfarenhet beträffande dessa inlämningsställen kan vara, men jag hänvisar till att, enligt den utredning som Järnvägsmännens helnykterhetsförbund gjort och som refereras i utskottsutlåtandet, det på många platser visat sig vara mycket allvarliga olägenheter förenade med dessa inlämningsställen. Det förekommer att man packar upp spriten i väntsalen och förtär den där, och inlämningsställena ha överhuvud taget blivit en allmän mötesplats för spritköparna. Det har också för järnvägsmännen själva uppstått rätt mycket obehag. De, som rekvirerat sprit, ha t. ex. krävt av järnvägsmännen, som tjänstgjort vid inlämningsställena, att de skulle tillhandahålla uppgifter om spritpriser och spritsorter, något som järnvägsmännen enligt järnvägsstyrelsens föreskrifter inte äro skyldiga att göra. När vederbörande järnvägsman har upplyst om detta förhållande, så har det hänt att man blivit mycket förgrymmad och rapporterat järnvägsmannen för att ha visat sig ogin mot allmänheten. Sådana händelser äro självfallet inte ägnade att skapa förutsättningar för ett gott förhållande mellan järnvägsmännen och allmänheten.

Motion om upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)

Det har också hänt att personer, som önskat lämna in sina motböcker på inlämningsställena men som kommit på tider, då järnvägsstationen varit stängd, begivit sig hem till vederbörande järnvägsman och anhållit att han, fastän det var hans fritid, skulle taga emot motbok och pengar, och såsom vederlag för detta har man ställt i utsikt att han skulle bli bjuden på sprit. Jag kan inte föreställa mig, att detta är att befrämja nykterheten och i varje fall kan det väl vara förenat med en viss risk för järnvägsmannen, om han faller för frestelsen att ta emot sådant vederlag, ty även förtärandet av en mycket ringa mängd alkohol kan ju under vissa förhållanden inverka ofördelaktigt på självkontroll och arbetsförmåga.

På nykterhetsfolkets dag i år hade jag tillfälle att medverka vid ett möte i ett småländskt samhälle. Järnvägsstationen i detta samhälle var försedd med inlämningsställe för motböcker, och jag samtalade efter mötet med en av deltagarna i nämnda möte, som under flera år haft sin verksamhet i detta samhälle. Han sade mig då, att han också haft sin verksamhet förlagd till samhällen, där järnvägsstationerna inte voro försedda med dylika inlämningsställena, och att det var hans bestämda uppfattning, att dessa inlämningsställena för motböcker stimulerade till alkoholbruk bland järnvägsmännen; sådant var av den anledningen mer allmänt förekommande på platser med inlämningsställena. Men såsom Järnvägsmännens helnykterhetsförbund framhåller, äro alkohol och trafiksäkerhet något som inte kan förenas, och därför böra inte järnvägarna gå med på ett system som uppmuntrar till alkoholbruk.

Jag vill också erinra om en annan sak, som hör ihop med frågan om samvetsfriheten. Det är ju möjligt, att många här tycka att det inte är någon stor fråga, men jag vill dock ifrågasätta, om det verkligen är lämpligt att man kopplar in en tjänstemannakår, som är utbildad för helt andra uppgifter, på uppgifter som höra samman med försäljningen av sprit. De helnyktra järnvägsmännen ha ju inte bara avgivit ett löfte om att för sin personliga del avhålla sig från bruk av alkoholhaltiga drycker, utan de ha också lovat att inte tillhandahålla andra personer alkoholhaltiga drycker. Vidare visar ju den utredning, som Järnvägsmännens helnykterhetsförbund gjort, att inte bara de, som äro absolutister, ha känt denna tjänstgöring såsom ett betydande samvets tvång, utan även många järnvägsmän, som själva inte äro absolutister, ha tyckt att den varit obehaglig och olämplig. Jag vill erinra kammarens ledamöter om att det sålunda här föreligger en mycket enig opinion från järnvägspersonalens sida. Både Järnvägsmännens helnykterhetsförbund och den fackliga organisationen, Svenska järnvägsmannaförbundet, och den religiösa organisationen, Järnvägsmissionen, ha understött de försök, som gjorts att få inlämningsställena vid järnvägarna indragna.

Jag vill vidare påpeka att det inte är någon stor ekonomisk fråga det här gäller. Enligt järnvägsstyrelsens utredning har det under januari månad i år inte influtit mer än 17 000 kronor i fraktinkomster, och det är ändå delvis fråga om en formell inkomstökning, eftersom S. J. här har tagit en del inkomster från postverket. Vidare får man ju ta hänsyn till att de pengar och motböcker, som lämnas på inlämningsställena, sändas till systembolagen tjänstevägen.

Enligt uppgifter som jag fått har det inom första distriktet inrättats 24 inlämningsställena, inom andra distriktet 7, inom tredje distriktet 7, inom fjärde distriktet 112, inom femte distriktet 134 och inom sjätte distriktet 17 inlämningsställena. Det är inte mindre än nio trafiksektioner, som sakna sådana inlämningsställena, och bland dessa ha vi femte trafiksektionen, som omfattar ett så pass stort område som linjerna Göteborg—Hallsberg, Falköping Central—

Motion om upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)

Nässjö, Skövde—Karlsborg och Vartofta—Tidaholm. Det är ju ganska egen-
domligt, att det inom ett så stort område inte föreligger något behov av inläm-
ningsställen, och jag föreställer mig att det med litet god vilja skulle gå att
ordna så att det inte skulle behövas några sådana på andra platser heller.

Slutligen vill jag påpeka en sak, som tydligen gått förbi herr Nilsson i
Kristinehamn, när han framhöll att den nuvarande anordningen med inläm-
ningsställen fungerat så utomordentligt bra. På första sidan i utskottsutlåtan-
det refererar utskottet tvenne likalydande skrivelser från i Malmberget och
Gällivare bosatta personer, den förra undertecknad av 144 personer och den
senare av 44, varvid det heter: »Undertecknarna instämma till alla delar med
motionärerna och anse att vad det gäller Gällivare socken det torde vara möj-
ligt för systembolaget i Luleå att anordna utlämningen av spritdrycker på ett
bättre sätt.» Inte heller systembolagets kunder i Gällivare socken äro alltså
belåtna med de nuvarande inlämningsställena. Såvitt jag kan läsa ut, ha skri-
velserna tillkommit framför allt i det syftet att man skulle få ett inlämnings-
ställe i systembolagets regi, som på ett bättre sätt än järnvägen sköter utläm-
ningen av spritdrycker.

Jag tycker verkligen, att när såsom i detta fall både järnvägsmännen och
motboksägarna på en plats äro ense om att det vore lämpligare med inlämnings-
ställen i systembolagets egen regi, frågan om ett slopande av inlämningsstäl-
lena vid S. J. åtminstone borde vara mogen för en utredning.

Jag vill till sist uttala den förhoppningen att den utredning, som jag hop-
pas att andra kammaren i enlighet med utskottets förslag beslutar hemställa
om, måtta bli en snabb utredning. Jag kan inte se, att det skall behövas något
så omfattande utredningsarbete, att vi skulle behöva vänta i kanske tio år på
att utredningen skall bli färdig.

Jag vill med detta, herr talman, ha sagt att även om jag inte är fullt till-
fredsställd med utskottets yrkande, så kommer jag ändå att ansluta mig till
detta, då jag föreställer mig att en utredning skulle kunna resultera i att man
åtminstone begränsade antalet inlämningsställen vid S. J. Det är också möj-
ligt att man därigenom kunde komma fram till en sådan tingens ordning, att
järnvägspersonalen inte behövde fungera även såsom tjänstemän åt system-
bolagen.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag vill ingalunda bestrida, att den
försändning av spritdrycker, som det här är fråga om, kan vara påkostande
för vissa känsliga samveten, på sätt som motionärerna ha framhållit. Samtidigt
som jag konstaterar att detta kan vara förhållandet, måste jag dock säga att
jag har svårt att förstå denna ömtalighet. Det är ju inte här fråga om någon-
ting annat än att taga emot motböcker och pengar och sedan lämna ut den
rekvirerade spriten. Det är detta, som man reagerar emot och anser vara mora-
liskt förkastligt. Det pressar ens samvete, heter det, och man är ju inte heller
anställd för sådant arbete, menar man. Men man anser det inte moraliskt
förkastligt att taga befattning med transporten av hundratusentals liter sprit.
Att taga emot hela godsvagnar med sprit och vidarebefordra den till motta-
garna anses moraliskt alldeles oantastligt.

Jag har svårt att inse, att det på detta sätt kan dragas någon skiljelinje
mellan vad som är det moraliskt riktiga och det moraliskt oriktiga i denna
angelägenhet. Båda de arbeten, som jag här skildrat, äro ju led i precis samma
distributionsförfarande, och är det ena arbetet moraliskt oantastligt, vilket
motionärerna tyckas anse, så måste också det andra arbetet vara det. Man får
väl inte bortse från det förhållandet, att vi ha en av statsmakterna beslutad

*Motion om upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom
inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)*

försäljningslagstiftning — den har ju i det här berörda avseendet varit i funktion sedan 1937 — och då måste väl alla handlingar, som falla inom ramen för denna försäljningslagstiftning, anses vara lika moraliskt oantastliga. Jag har i varje fall för min del svårt att finna, att man härvidlag skulle kunna göra några distinktioner.

Det har talats om att man bör ta hänsyn till dem som ha känsliga samveten. Jag förbiser visst inte att de finnas, som ha ömtåliga samveten, men jag skulle dock vilja göra ett påpekande i detta sammanhang. Såvitt jag vet, är det numera tillåtet för en helynkterist, godtemplare eller vilken term man nu vill använda, att taga plats i styrelsen för ett systembolag och även uppbära arvode för denna sin befattning. Detta anses numera icke vara något moraliskt förkastligt. Tidigare har man som bekant haft en annan uppfattning. Man skulle kunna tänka sig att en järnvägsman, tillhörande Järnvägsmännens helynkterhetsförbund, som anser det vara moraliskt förkastligt att i tjänsten syssla med utlämning av motböcker eller mottagande av betalning för spritvaror, skulle anse det moraliskt oantastligt att taga plats i styrelsen för ett spritbolag och därför uppbära arvode. Detta är ju ett ingalunda otänkbart fall, som jag tycker man här gärna kan påpeka. Det skulle vara intressant att höra vad herr Gustafsson i Bogla med sin sakkunskap på detta område har att säga härom.

Det, som föranledde mig att begära ordet, var ett uttalande av motionären. Han påstod, att enigheten bland järnvägsfolket i denna angelägenhet skulle vara utomordentligt stor. Jag undrar, om han icke gör sig skyldig till någon liten överdrift. Bland de i betänkandet citerade yttrandena finns ett uttalande från Svenska järnvägsmannaförbundets styrelse. Såvitt jag vet, representerar förbundet ett väsentligt större klientel än Järnvägsmännens nykterhetssammanslutning. Svenska järnvägsmannaförbundet innesluter i sig huvudparten av vårt järnvägsfolk.

Det nu ifrågavarande försädningsförfarandet i fråga om spritdrycker infördes i september 1938 och framkallade otvivelaktigt till en början opposition från järnvägsmannahåll. Förbundsstyrelsen yttrar emellertid angående detta förhållande: »Opinionen föranleddes troligen närmast av den anledning, att expedieringspersonalen på vissa platser pålades ett merarbete, som personalen nog ansåg icke tillhöra den egentliga järnvägstjänsten.» Här säges alltså icke ett ord om att det skulle varit moraliska betänkligheter, som föranlett järnvägsmännens ståndpunktstagande. Styrelsen fortsätter: »Det torde emellertid med säkerhet kunna sägas, att sedan år 1939 har icke någon som helst erinran gjorts av förbundets avdelningar eller enskilda medlemmar mot det tillämpade förfarings sättet, vilket nog kan tydas som att järnvägspersonalen numera betraktar expedieringen såsom en kundtjänst.» Jag förstår icke, hur herr Gustafsson i Bogla kan få sitt uttalande att stämma överens med detta uttalande från förbundsstyrelsen.

Jag har, herr talman, naturligtvis icke någon som helst befogenhet att göra några uttalanden på 1944 års nykterhetskommittés vägnar, men kan det lugna motionären kan jag försäkra honom, att kommittén alldeles givet kommer att ägna denna fråga samma livliga intresse och samma odelade uppmärksamhet som många andra liknande spörsmål, vilka kommittén har att ställas inför. Härom har kommittén för resten redan skrivit till utskottet. Kommittén har förklarat, att den kommer att taga upp detta spörsmål. Jag tycker det är anmärkningsvärt, att utskottet anser sig böra förorda en utredning, när nykterhetskommittén talat om, att den redan sysslar med detta problem.

Det är ytterligare en liten passus i utskottets utlåtande, som jag icke kan underlåta att fästa uppmärksamheten vid. I slutet av utlåtandet skriver ut-

Motion om upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)

skottet — en smula nedlåtande, tycker jag — gentemot Kungl. Maj:t: »Det torde närmast böra ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra, huruvida utredningsuppdraget bör anförtros 1944 års nykterhetskommitté eller lämnas åt särskilt tillkallade sakkunniga.» Det är ju älskvärt av utskottet att låta vederbörande statsråd välja på dessa två alternativ. Jag föreställer mig likvisst, att statsrådet själv förstår, hur han skall gå till väga i ett sådant fall utan en dylik pekpinne från utskottets sida. Utskottet har emellertid förbisett en omständighet, och det är den, att statsrådet har ytterligare ett alternativ att välja på. Han kan helt enkelt underlåta att effektuera en eventuell hemställan från riksdagens sida om utredning i denna fråga. Det skulle han ju kunna finna ett starkt motiv för i den omständigheten, att frågan redan är föremål för övervägande av en kommitté, som han tillsatte så sent som i slutet av förra året.

Jag kan ansluta mig till de synpunkter herr Nilsson i Kristinehamn framfört. Jag tror icke, att detta utskottsutlåtande är av den karaktär att kammaren har någon anledning att gå med på vad utskottet föreslår. Kammaren bör i stället bifalla den hemställan, som herr Nilsson i Kristinehamn här först har framfört, nämligen om avslag på utskottets förslag. Till denna hemställan ber jag att få ansluta mig.

Häruti instämde herrar *Bergström* och *Paulsen*.

Herr **Gustafsson** i Bogla erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag skall be att få lämna ett svar på herr Hagbergs fråga, som gällde huruvida jag ansåg, att en nykterhetsman kunde åtaga sig uppdrag som styrelseledamot i systembolag. För dylika uppdrag utgå ofta, föreställer jag mig, ganska rikligt tilltagna arvoden. Jag kan icke svara för andra samveten än mitt eget, men jag får förklara, att jag icke kommer att mottaga ett sådant uppdrag om det skulle komma att erbjudas mig. Här är det emellertid icke fråga om dylika uppdrag utan om att en tjänstemannakår tvingas att utöver sin vanliga tjänstgöring fullgöra uppdrag för systembolag. Dessa fall äro icke parallella.

Beträffande järnvägsmannaförbundets yttrande vill jag fästa herr Hagbergs uppmärksamhet vid att järnvägsmannaförbundet underskrivit den besvärsskrivelse, som år 1939 inlämnades till Kungl. Maj:t. Beslut i anledning av besvären meddelades den 30 september 1944. Jag föreställer mig, att järnvägsmannaförbundets styrelse vidhöll sin uppfattning i frågan åtminstone till sistnämnda datum. Jag förmodar, att det är förbundets nuvarande ordförande och sekreterare, som avfattat dess yttrande. Fastän även jag är ansluten till järnvägsmannaförbundet, måste jag säga, att jag finner det något lättsinnigt att ledningen på förbundets expedition avfattar ett remissvar utan att göra några förfrågningar hos förbundets avdelningar, innan man svarar på en förfrågan från andra kammarens första tillfälliga utskott. Detta svar förefaller mig utgöra ett uttryck för de nuvarande ledande männens i förbundsstyrelsen rent personliga inställning till alkoholproblemet. Remissvaret imponerar icke så synnerligen mycket på mig, det måste jag säga herr Hagberg!

Vidare anförde

Herr **Ståhl**: Herr talman! Innan debatten slutar, vill jag lämna den förklaringen, att utskottets utlåtande utgör en kompromiss mellan två motsatta meningar. En del av utskottets ledamöter ansåg saken vara så väsentlig, att utskottet borde föreslå riksdagen att begära en särskild snabbutredning för

*Motion om upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom
inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)*

ifrågavarande ändamål. Andra ledamöter ansågo det vara omöjligt att komma med ett sådant förslag. Därför gjordes denna kompromiss. Jag vill emellertid betona, att ingen av utskottets ledamöter, som haft närmare tillfälle att titta på ärendet, ställt sig på den linje, som herr Nilsson i Kristinehamn och herr Hagberg förordat, och således yrkat avslag. Jag tror, att om man verkligen fördjupar sig i detta problem litet mer än vad herrarna kanske ha gjort, skall man finna, att det icke är möjligt att avfärda det fullt så enkelt. Jag skulle utan att komma in på vad herr Gustafsson i Bogla anfört, vilja säga, att om vi gå på avslag, som herr Nilsson i Kristinehamn och herr Hagberg förordat, så blir följden att den stora massan av järnvägsmän, som äro anslutna till en nykterhetsorganisation, icke kunna fortsätta att vara organiserade nykterhetsmän. Att det förhåller sig så, framgår av stadgarna för järnvägsmännens helnykterhetsförbund. I detta sammanhang vill jag framhålla, att det är en principiell skillnad av ganska djupgående art mellan att frakta varor och att förmedla utlämning av varor. Jag skulle kunna anföra drastiska belägg på detta, men jag skall icke besvärta kammaren därmed. Här föreligger emellertid som sagt en djupgående principiell skillnad, som man icke kan undgå att taga hänsyn till. När nu järnvägsmännen konstaterat, att man icke kan förena medlemskap i en nykterhetsorganisation med innehavet av tjänst som järnvägsman, frågar jag herr Hagberg och herr Nilsson i Kristinehamn: är det ett samhällsintresse att hålla på en anordning, som i princip tvingar helynktra järnvägsmän bort från järnvägen? Är det icke i stället ett samhällsintresse att få så många helynktra järnvägsmän som möjligt? Herr Gustafsson i Bogla har lämnat en fullständigt riktig redogörelse för järnvägsmannaförbundets inställning. År 1939 var järnvägsmannaförbundet med och petitionerade om befrielse från ifrågavarande skyldighet, och år 1941 var det med om att ingiva slutpåminnelser i petitionsfrågan. År 1945 har det ändrat mening. År 1939 gjordes det en utredning genom en hänvändelse till medlemmarna, och det visade sig därvid, att det fanns en stark opinion för att man borde söka få bort denna anordning. År 1944 har ingen utredning gjorts. Det har blivit en ny ordförande, som har ungefär lika stort intresse för saken som herrar Nilsson i Kristinehamn och Hagberg.

Det finns praktiska möjligheter att komma till rätta med förhållandena. Det behöver icke bli så invecklat, som herrarna mena. Här har till exempel vid en överläggning, som hållits inom nykterhetsvännernas landsförbund, framförts den tanken, att man skulle på frivillighetens väg kunna ordna en förmedling. En utredning skulle säkert giva vid handen, att det även finns andra möjligheter. Under sådana förhållanden måste en utredning anses vara av behovet påkallad. Här säger herr Nilsson i Kristinehamn, att det icke finns någon anledning att inom ramen för gällande rusdryckslagstiftning göra några ändringar i nu ifrågavarande hänseende. Jag ber få påminna herr Nilsson i Kristinehamn om att denna anordning icke faller inom ramen för gällande rusdryckslagstiftning. Av dem som utarbetat rusdrycksförsäljningsförordningen har det bestämt sagts ifrån, att om man hade förutsett, att denna anordning skulle komma till stånd, så hade man genom att utfärda klara direktiv förebyggt användningen av ifrågavarande förfaringssätt.

Nu är jag emellertid lika medveten som någon av herrarna om att detta icke i främsta rummet är en nykterhetsfråga utan en samvetsfråga. Kan man kosta på sig lyxen att taga hänsyn till enskilda medborgares samvetsbetänkligheter, eller skall samhället därför att det är bekvämt kränka enskilda rättskaffens medborgares samvete? Jag måste ganska bestämt protestera emot att herr Nilsson i Kristinehamn säger, att dessa samvetsbetänkligheter bottna i något som

Motion om upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)

nearmar sig kverulans. Det finns mer och det finns mindre ömma samveten. Vi ha skyldighet att respektera människors samvetsbetänkligheter, även om vi icke förstå dem. För min del tycker jag att vi ha sett så mycket av bristande respekt för enskilda medborgares samveten, att vi i ett kultursamhälle böra kosta på oss att visa respekt för samvetsbetänkligheter, även om somliga människor icke äro så funtade, att de kunna förstå dem, och även om vi tycka, att det är obekvämt att taga sådana hänsyn. — Jag erinrar mig, att jag någon gång år 1935 i den ärevördiga brittiska tidningen The Times läste en artikel angående de samvetsömma vapenvägrare, som på den tiden, det var ju före kriget, funnos i England. Tidningen bekämpade dem energiskt och slutade med att säga ungefär detta: Vi kunna på intet sätt och under inga förhållanden dela de befängda åsikter, dessa människor ha, men å andra sidan äro vi beredda att gå i döden för att de skola få behålla dem. Det är brittisk respekt för samvetsfriheten. Så långt har jag ingen som helst förhoppning, att vi skola komma, och jag begär det icke heller, men det uns av respekt för samvetsfriheten, som erfordras i detta fall, tycker jag verkligen, att riksdagen borde kosta på sig. Jag tror det skulle se bra ut och vara nyttigt. Saken kan säkerligen praktiskt ordnas på ett ur nykterhetssynpunkt tillfredsställande sätt utan att någons samvetsfrihet behöver kränkas. Det behövs en utredning, som kan anförtros antingen åt 1944 års nykterhetskommitté eller åt en snabbutredning. Under sådana förhållanden hoppas jag att en vädjan till kammaren att bifalla utskottets förslag icke skall förklinga ohörd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Stjärne* instämde häruti.

Herr *Nilsson* i Kristinehamn, som nu på begäran erhöill ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Som herr Ståhl torde känna till, är jag såsom ledamot i systembolagsstyrelsen i ett av våra största och i nu ifrågavarande avseende mest svårskötta län icke alldeles utan erfarenhet på detta område. Om vi skulle slopa denna med stora svårigheter utbyggda försäljningsorganisation, så kommer detta i Värmlands län att betyda, att vi antingen måste nedlägga en hel rad utlämningsställen av nu ifrågavarande slag — vilket torde komma att för landsbygdens folk försämra möjligheterna att på ett bekvämt sätt få ut sin sprit — eller också finge vi finna oss i att förlora en betydande del av den kontroll och den goda ordning i nykterhetsavseende, som denna försäljningsorganisation medför. Det är den lyx, som herr Ståhl anser riksdagen gärna kan kosta på sig för att gå till mötes dessa fåtaliga samvetsömma människor.

För övrigt vill jag påpeka, att utskottet själv levererat material, som visar, vad det skulle kosta att gå andra vägar. Det finns ju den möjligheten att åtminstone på mera betydande platser öppna inlämningsställen i systembolagens egen regi. En sådan »inlämningshistoria» skulle kosta 33,3 öre per liter, under det att järnvägsdistributionen endast kostar 16,5 öre per liter. Jag medger, att detta icke är så mycket pengar, att det behöver vara avgörande, men jag tycker det är ganska meningslöst att på en fullständigt onödig försäljningsorganisation slänga ut pengar, som kunde användas på andra områden. Det är ju för övrigt statens pengar det rör sig om och icke ett enskilt företags.

Slutligen vill jag till herr Ståhl säga, att jag icke har mig bekant att någon goodtemplare nödgats lämna logen därför att han befattat sig med ifrågavarande distribution. Jag har mig icke bekant, att någon av våra nykterhetsorganisationer betraktar det såsom ett brott, om en järnvägsman utträttar arbete av här ifrågavarande slag, som det åligger honom att utföra i tjänsten. Det måste

*Motion om upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom
inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)*

vara en betydande överdrift, när herr Ståhl säger, att en järnvägsman, som tillhör en nykterhetsorganisation, har att välja mellan att vara järnvägsman och att vara goodtemplare. Det förhåller sig så som herr Hagberg sagt, att goodtemplarorden och våra övriga nykterhetsorganisationer numera ha en helt annan taktisk inställning till spriten än de hade tidigare.

Herr **Hagberg** i Malmö erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Till herr Ståhl vill jag säga, att jag delar hans åsikt att man icke bör utöva tvång på människors samvete, men vilka skulle konsekvenserna bli, herr Ståhl, om man ginge på den linje, som motionärerna tänkt sig? Det finns många andra ting än sprit, som järnvägsmännen syssla med att transportera. De transportera exempelvis krigsmateriel i väldig omfattning. Jag förmodar, att det bland järnvägspersonalen finns personer, som hysa samvetsbetänkligheter mot dylika transporter, men icke kan man införa någon speciell lagstiftning med hänsyn till dem. Det finns, antar jag, även många andra varor, som vissa järnvägsmän kunna ha stark aversion emot att taga befattning med, men är man anställd vid järnvägen, får man väl foga sig efter de bestämmelser, som gälla för järnvägstrafiken. Så länge det ena eller andra slaget av varor får transporteras per järnväg, försiggår ju transporten enligt Sveriges rikets lag. Herr Ståhl har starkt framhållit, att man, om man icke går den av motionärerna anvisade vägen, riskerar att massor av hedervärda järnvägsmän måste lämna sin anställning på grund av den samvetskonflikt, i vilken de råkat. Jag vågar icke säga, huruvida anledning finnes att antaga, att utvecklingen kommer att gå i den av herr Ståhl antydda riktningen, men jag vill fästa herr Ståhls uppmärksamhet på att utskottet endast så till vida går motionären till mötes, att man föreslår en utredning av den i motionen berörda frågan. I vilken riktning utredningen kommer att gå, vet ju varken herr Ståhl eller jag. Utgör den av herr Ståhl anförda risken en realitet, så kommer man ju i varje fall inte åt den genom att bifalla utskottets förslag om blott en utredning av spörsmålet.

Här har vidare enligt min mening oberättigat skjutits åt sidan det starka ståndpunktstagande, som kontrollstyrelsen givit till känna. Kontrollstyrelsen får ju förutsättas vara i besittning av en betydande sakkunskap i detta ämne. Styrelsen har bestämt uttalat sig för ett bibehållande av det nu praktiserade systemet just i nykterhetens intresse, och jag föreställer mig, att det är just detta kontrollstyrelsens ståndpunktstagande, som föranlett Kungl. Maj:t att så sent som den 30 september förra året avvisa en framställning i ämnet från vederbörande nykterhetsorganisationer. Jag kan icke tänka mig, att Kungl. Maj:t ett par månader senare skulle ändra ståndpunkt, därest riksdagen nu skulle bifalla detta utskottsutlåtande.

Jag tillåter mig, herr talman, att vidhålla mitt avslagsyrkande.

Herr **Ståhl**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Beträffande kontrollstyrelsen är det riktigt som herr Hagberg säger. Men kontrollstyrelsen betraktar saken enbart ur nykterhetskontrollsynpunkt. Den har däremot icke till specialitet att vara sakkunnig på samveten och överhuvud taget på samvetsfriheten här i landet.

Vad sedan herr Nilsson i Kristinehamn beträffar skulle jag vilja säga, att så länge en svensk medborgare har rätt att opinera till statsmakterna att dessa skola gå till mötes så att samvetskonflikter utlösas och icke behöva fortfara, så länge kan det ej bli fråga om en sådan skärpning som jag talat om. Men är det något önskemål, att vi ha ett tillstånd här i landet sådant att vissa med-

Motion om upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)

borgargrupper befinna sig i ständig samvetskonflikt? Är det icke tvärtom ett intresse att få en utredning till stånd, som utlöser en sådan samvetskonflikt?

Till herr Nilsson i Kristinehamn vill jag säga, att jag känner hans län lika väl som han; vi ha båda två växt upp där. Jag kan ytterligare säga, att folkopinionen är sådan, att den gärna medger, att vi kosta på oss den lyx, som herr Nilsson i Kristinehamn talar om, för att befria järnvägsmännen från den samvetsnöd som de genom detta system råkat i.

Härpå anförde

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! När en gammal bevillningsutskottsledamot åhör denna debatt, får han en bestämd känsla av att herrarna äro på väg ut mot bråddjupet.

Det är riktigt, som sagts, att utskottet behandlade aldrig denna sak, när vi skapade 1937 års nu gällande rusdryckslagstiftning. Jag kan gå så långt att jag nu liksom vid ett föregående tillfälle, då jag var kallad till ett sammanträde inför den förre kommunikationsministern, innan han avslog framställningen från Järnvägsmännens helnykterhetsförbund, säger, att det är mycket möjligt, att ingen kunde förutse en anordning sådan som denna, när 1937 års lagstiftning gjordes. Detta har också bekräftats av kontrollstyrelsens chef. Visserligen stadgar ju denna lagstiftning, att man skall inrätta utlämningsställen, men man förutsätter ju — åtminstone föreställer jag mig det — att det skall vara systembolagen, som skola ordna detta med sådana, som ha vissa förbindelser med och stå i visst förhållande till systembolagen, och att man icke skall överlåta utlämningsrätten och försäljningsrätten till andra.

Jag skall icke tvista med herrarna om denna sak. Jag tror, att man ej kommer ifrån det faktum, att den anordning, som skett, har ur nykterhetssynpunkt många praktiska fördelar.

Men det var, herr talman, icke därför jag begärde ordet, utan det var för att söka klara ut vad utskottet här egentligen menar och syftar till. Herr Ståhl har sagt, att detta är ingen nykterhetsfråga. Ja, vi kunna godtaga, att det förhåller sig på det sättet. Det är en samvetsfråga, säger han. Jag kan också godtaga att det förhåller sig på det sättet. Denna anordnings förhållande till en ny nykterhetslagstiftning kommer självfallet att utredas av den nu sittande 1944 års nykterhetskommitté. Den kan icke komma förbi detta problem. Det hänger ju samman med hela det försäljningssystem, som man väljer. Väljer man ett annat försäljningssystem än det vi för närvarande ha, så bringas ju denna samvetskonflikt med motboken ur världen.

Ty vi skola komma ihåg att det är detta det gäller. Det gäller icke den fria försändningsrätten. Jag utgår ifrån att det är ingen, som vill komma åt denna på en sådan bakväg som det är fråga om. Men om vi således skapa nya linjer för vår rusdrycksförsäljningssystem, löses det problem, som här föreligger, automatiskt.

Men nu komma vi till problemet om samvetsfrågan. Kan denna samvetsfråga vänta på sin lösning till dess utredningen om den nya försäljningssystemstiftningen är slutförd, har varit ute på remiss, gått igenom hela riksdagskvarnen och slutligen blivit en ny lagstiftning? Det förefaller mig, herr talman, att om man är väldigt välsinnad kan man tänka sig fem, sex eller sju år innan dess. Ja, så som utskottet har skrivit detta, kan det väl icke råda något tvivel, att om Kungl. Maj:t gör någonting så överlämnar man det till 1944 års nykterhetskommitté. Således kommer denna samvetsfråga att stå olöst i ungefär lika många år framåt i tiden som den stått olöst från 1937 till nu. Jag kan icke förstå en sådan ståndpunkt.

*Motion om upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom
inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)*

Det är detta, herr talman, jag skulle ha velat säga. Jag skulle förstå om man hade sagt: »Kungl. Maj:t har i slutet av 1944 avslagit en framställning att man skulle bli befriad från detta; riksdagen anser det här vara ett sådant intrång på den enskilda individens samvete, att riksdagen ej vill tolerera, att det finnes kvar; följaktligen säger riksdagen till Kungl. Maj:t: var snäll och giv järnvägsstyrelsen en order att upphäva det nu rådande tillståndet. Den ståndpunkten skulle jag ha förstått; då löste man samvetskonflikten. Men att skicka denna samvetskonflikt till en utredning, som kan giva ett resultat om sju eller åtta år, det, herr talman, är något som kammaren får förstå låta mig om jag säger, att jag icke alls förstår.

Härefter erhöll herr **Ståhl** på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det hade verkligen legat så enkelt till som herr Olsson i Gävle säger, om motionen varit skriven så, att vi kunnat gå direkt på bifall till den. Då hade situationen i utskottet blivit den, att några hade gått på bifall till motionen, nämligen att avskaffa denna anordning, och resten hade gått på avslag. Nu var motionen tyvärr så skriven, att detta icke var möjligt. Den tog sikte på en liten grupp av alla dem, som det gäller. Det var icke tänkbart att föreslå något sådant. Tyvärr är det så, när man flyttar sig från principernas värld till verklighetens, att man måste taga praktiska hänsyn. Alltså måste vi föreslå utredning. Därvid blev frågan den: skola vi hemställa om snabbutredning eller överlämna till Kungl. Maj:t att bestämma detta? Vid detta övervägande hamnade vi, fortfarande av praktiska skäl, på den senare linjen. Men jag vill säga herr Olsson i Gävle, att utskottet i motsats mot honom tagit sikte på att få konflikten uppklarad; det har demonstrerat en positiv inställning och har kanhända också den förhoppningen, att Kungl. Maj:t behjärtar saken, så att man kan få en tidigare utredning än den långvariga som man här talat om. I valet mellan detta senare alternativ å ena sidan och å andra sidan ett avslag, genom vilket kammaren skulle demonstrera ett bristande intresse för den samvetsfråga vi talat om, kan det emellertid icke vara någon tvekan om att ett bifall till utskottets hemställan borde vara den för kammaren riktiga och värdiga vägen.

Herr **Olsson** i Gävle erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Såvitt jag kan förstå har den strid, som stått om dessa ting, icke gällt någon annan grupp än den herr Gustafsson i Bogla motionerat om. Skulle det vara utskottets mening, att den undersökning, som skulle ske, skulle sträcka sig utöver herr Gustafssons i Bogla motion, då äro vi inne på ett annat problem, och kanske man då, som jag förut talat om, vill på en omväg avskaffa den fria försändningsrätten, som riksdagen genomförde i 1937 års lagstiftning.

Härefter yttrade:

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Jag begärde ordet därför att jag vill ställa ett yrkande, som jag hoppas att såväl motionären som utskottets ledamöter kunna ansluta sig till.

Detta är ingen nykterhetsfråga; det är icke därför jag begärde ordet. Själva sakfrågan är jag icke heller färdig att taga ställning till, samvetsfriheten och vad allt det heter.

Men det förvånar mig verkligen, att motionären är tillfredsställd med vad utskottet föreslagit. Jag har också personligen sagt till honom, att det väckt min stora förvåning. Ty vad innebär utskottets förslag? Det innebär, såvitt

Motion om upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)

jag kan förstå, att den fråga, som herr Gustafsson i Bogla nu bringat till riksdagen, skjutes upp på — vad skall jag säga för tid? Tio år, herr Hagberg, är kanske litet högt tilltaget men kanske icke så vådligt mycket. Då blir det, som herr Olsson i Gävle säger, så att under alla dessa år skall det tillstånd vara rådande som nu är. Jag kan icke finna, att det är rim och reson i detta.

När denna nykterhetsutredning beslöts, var jag uppe och talade mot den. Jag tyckte, att det var för tidigt att sätta i gång med den. Jag sade också, att jag befarade, att om utredningen bleve igångsatt komme man att skicka allt möjligt till den. Det har redan riksdagen gjort. Vid olika tillfällen har sagts, att det får den stora nykterhetskommittén taga hand om. Det skola vi göra också i detta fall enligt vad utskottet säger.

Jag tycker för min del, att bättre än att bifalla utskottets förslag vore det att gå på rent avslag. I valet mellan utskottet och rent avslag röstar jag obetingat för avslag på det hela. Ty då finnes det möjlighet för herr Gustafsson i Bogla eller någon annan att komma igen till nästa år och pröva sin lycka, om det kan bli bättre resultat vid det tillfället.

Det förslag, som jag tänker ställa, herr talman, är endast en ändring av motiveringen men en ändring, som jag tror i sak betyder ganska mycket.

Jag kan icke vara med om den punkt i utskottets förslag, där det heter: »Det torde närmast böra ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra, huruvida utredningsuppdraget bör anförtros 1944 års nykterhetskommitté eller lämnas åt särskilt tillkallade sakkunniga.» Herr Hagberg har citerat detta förut, kanske någon mera. Såvitt jag kan förstå blir det, om riksdagen gör ett sådant uttalande, obetingat 1944 års nykterhetskommitté, som får frågan till sig översänd. Det vill jag icke att vi skola göra. Det är bättre, förefaller det mig, att man nöjer sig med vad utskottet ovanför säger: »Däremot har det för utskottet framstått såsom angeläget, att frågan göres till föremål för utredning» och fortsättningen: »Med hänsyn till vad sålunda anförts tillåter sig utskottet hemställa», och så klämman. Jag tycker att det är renare och klarare, om man går den vägen.

Jag hemställer, herr talman, om den ändring i motiveringen som jag här ifrågasatt.

Herr *Hoppe* instämde häruti.

Herr **Lindahl**: Herr talman! Då man från visst håll synes hava fruktat, att motionen skulle innebära, att det blir obekvämare i fortsättningen för folk att erhålla sprit, skall jag be att få säga några ord.

Jag vill för det första säga, att avsikten är icke här att stoppa transporten av sprit på järnväg. Det har icke varit motionärernas uppfattning, och det är ju icke heller utskottets. Vad man här ifrån motionärernas sida framför allt vill framhålla, det är ju, att järnvägsstationerna äro olämpliga som utlämningsställen för spriten. Jag skall här icke lägga några samvetssynpunkter på mitt tal. Jag är nämligen på det klara med att även om det finnes en hel del järnvägsmän, som på denna punkt ha samvetsbetänkligheter, blir det ändå till sist så, att samvetet blir trimmat för den förrättning, som man har att göra.

Det finnes emellertid en ganska allvarlig sak, som i detta sammanhang icke har blivit tillräckligt belyst. Det är att det finnes vissa risker förbundna med att ha järnvägsstationerna som utlämningsställen. Hur är det på en sådan där station? Jo, i många fall är det på det sättet, att frampå kvällskvisten tjänstgör en ensam tågklarare där. Vi känna allesammans det svenska folket och hur det är — en stor del åtminstone — när det gäller att få tag på den sprit, som

*Motion om upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom
inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)*

finnes i närheten. Då finnes en sådan oro i blodet, att man överhuvud taget icke ger sig tillfreds förrän man får ut de där litrarna, som man har på stationen, oaktat expeditionstiden för länge sedan är förfluten. Det betyder sålunda, att denne ensamme man blir utsatt för påtryckningar ifrån de där kunderna, som anse, att de måste ha spriten samma kväll. Det heter: »Du får icke sätta dig på tvären utan se till, att vi få ut de litrar vi ha på stationen.» Med lock och med pock lyckas man. Det kan väl ändå icke vara riktigt, att denne ensamme man, vilken har en så ansvarsfull syssla som att sköta om tågrörelserna på en livligt trafikerad linje, skall bli utsatt för denna irritation och — vilket kanske är ännu värre — om han nu är tillmötesgående mot vederbörande frestas att smaka på spriten.

Jag anser att detta system är ändå förbundet med vissa risker. Det är en sak, som man i detta sammanhang aldrig kan komma ifrån. Det kan icke vare sig för verkets eller för allmänhetens del vara fördelaktigt, att detta system lever i fortsättningen.

Man har här bland annat från herr Gustaf Nilsson i Kristinehamn sagt, att Svenska järnvägsmanaförbundets styrelse står tämligen vag till denna fråga; den har överhuvud taget icke tagit någon ställning just nu. Jag vill säga, att järnvägsmanaförbundets styrelse knappast är representativ, när det nu gällde att yttra sig i denna fråga. Jag är ganska säker på att man från det hållet ej har gjort några större ansträngningar för att få klarhet i vad personalen tänker. Om däremot herr Gustaf Nilsson vänt sig till järnvägsmännen i Kristinehamn, där vi bland annat ha över hundralet helnyktra järnvägsmän, kanske han hade fått en annan uppfattning om denna frågas betydelse.

Jag skulle därför för min del vilja säga, att frågan är ju icke så förfärligt stor, men den har ändå sina uppenbara olägenheter genom att stationerna ofta äro bemannade så gott som dygnet runt. Härigenom komma de, som ha sina spritpaket liggande där, att anse att de skola få ut dessa nästan när som helst.

Med en anordning, där utlämningen skedde i butik eller på annat sätt, skulle icke denna historia i vad gäller utlämnande under alla möjliga tider på dygnet behöva förekomma. Jag skulle därför för min del anse, att när man nu har kommit så långt, att ett enhälligt utskott för sin del godkänt den uppfattning, som ändå finnes hos järnvägsmännen i den allra största utsträckning, borde heller icke riksdagen ställa sig avvisande. Ty bakom detta krav ligga icke bara samvetsbetänkligheter hos en del av personalen, utan framför allt att man allt mer kommer underfund med att järnvägsstationerna som utlämningsställen äro absolut olämpliga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring som föreslås av herr Lindqvist.

Herr **Mosesson**: Jag skulle, herr talman, önska rikta en vördsam vädjan till kammaren att visa generositet mot den grupp av personer och statstjänstemän, som det här gäller. Jag vet icke, om jag oftare mött någon vädjan än den, att riksdagen måtte göra någonting för att de järnvägsmän, som icke önska i sin tjänst vara hantlangare i detta system, måtte förskonas från att vara det. Vi ansågo oss för några år sedan, just i den tid, då vårt land hotades, kunna vidtaga åtgärder för att de, som så önskade, skulle slippa vapentjänst. Där var det, mina damer och herrar, större värden än vad det gäller här i dag, som stodo på spel. Jag är övertygad därom, att staten icke skall ha något gagn av att personer tvingas att göra sådant, som icke överensstämmer med deras uppfattning om vad som är rätt.

Jag skulle givetvis, om icke tiden var så långt framskriden, velat säga rätt

Motion om upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)
mycket i denna fråga, men jag skall inskränka mig till att instämma i det yrkande, som herr Lindqvist här framställt.

Herr **Ståhl**: Herr talman! Jag ber att få återtaga mitt yrkande och förena mig med herr Lindqvist i hans yrkande.

Med herr Ståhl förenade sig herr *Stjärne*.

Herr **Gustafsson** i Bogla: Herr talman! Jag ber att få återtaga mitt yrkande och instämma i herr Lindqvists yrkande.

Herr **Nilson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag ber att i diskussionens sista stund få fästa uppmärksamheten på ett yttrande, som fällts av ledamöterna av nykterhetsutredningen, herrar Hagberg i Malmö och Adolv Olsson i Gävle. De förmenade, att om kammaren här går på utredningsförslaget innebär detta, att frågan skjutes framåt 6, 8, ja, 10 år. Men om jag läst direktiven rätt har kommittén möjlighet att på eget initiativ företaga utredning om vissa avsnitt, och skulle Kungl. Maj:t komma med påstötningar i den riktningen, är det uppenbart att kommittén skulle kunna vara färdig till nästa års riksdag, om så önskas. Det är alltså ingenting, som hindrar att frågan löses separat.

Herr **Lundqvist**: Herr talman! Jag ber att få uppta utskottets yrkande som mitt.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! I anledning av vad herr Nilson i Eskilstuna nyss sade skulle jag vilja ställa den frågan till honom, om det är rimligt att man först skall ta ställning till detta problem i utredningen och sedan på nytt behandla det i samband med uppdragandet av linjerna för den nya lagstiftningen. Jag kan inte tänka mig att herr Nilson i Eskilstuna är beredd att säga, att den kungl. nykterhetskommittén så snabbt som till nästa års riksdag skall ha dragit upp linjerna för den framtida nykterhetspolitiken.

Jag tror, herr talman, att detta problem är rätt svårt att lösa. Jag har ingen anledning att tvivla på det stora intresse som chefen för kommunikationsdepartementet från 1939 till 1944 hyser även för samvetsfriheten, men det var honom tydligen omöjligt att finna en väg till lösning av detta problem. Jag tror, herr Nilson i Eskilstuna, att det är lika svårt för nykterhetskommittén att i en hast finna en sådan lösning.

Herr **Nilson** i Eskilstuna: Så bakom flödet är jag inte att jag inte förstår, att inte hela utredningen kan avslutas till nästa år, men det är väl uppenbart att denna del till dess skulle kunna handläggas av nykterhetsutredningen — med vad resultat vet jag inte.

Om herr Olssons i Gävle profetia är riktig, att det skulle dröja sju, åtta år innan kommittén är färdig med sitt arbete, har den lång tid att göra erfarenheter, innan den även skall ta slutlig ställning till hela frågan. Det ligger ingenting orimligt i detta.

Herr **Olsson** i Gävle: Jag har icke sagt att det dröjer sju, åtta år, innan kommittén är färdig. Jag har sagt att det kan dröja sju år, innan en ny nykterhetslagstiftning är färdig att träda ut i livet. Och det är en avsevärd skillnad, herr Nilson i Eskilstuna.

*Motion om upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande såsom
inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)*

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till det av herr Lindqvist under överläggningen framställda yrkandet; samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den sistnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lindqvist begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade herr Svensson i Stenkyrka votering, i anledning varav efter given varsel följande votersproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående första tillfälliga utskottets utlåtande nr 11 antager bifall till det av herr Lindqvist under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voterspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen. Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 1:o) angivna propositionen.

I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande votersproposition uppläst och av kammaren godkänd:

Den, som vill, att kammaren avslår såväl första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 11 som den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och sistnämnda votersproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Bogla begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 109 ja och 58 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

§ 11.

Ordet lämnades på begäran till herr **Johnsson** i Kastanjegården, som yttrade: Herr talman! Jag ber att få meddela att jag, då vi röstade om jordbruksutskottets utlåtande nr 42, avsett att rösta för utskottets förslag. Vid rösträkningen kom jag av misstag att trycka på fel knapp — jag såg att min lampa lyste röd. Jag avsåg emellertid att stödja utskottsförslaget.

§ 12.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen,
nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 256, i anledning av konstitutionsutskottets memorial med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2, 3, 6 och 7 §§ stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppgdragets fullgörande;

från statsutskottet:

nr 249, angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 till förvärv och teckning av aktier i samband med bildande av Sveriges centrala restaurangaktiebolag; samt

från jordbruksutskottet:

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.35 em.

In fidem
Sune Norrman.

Torsdagen den 17 maj.

Kl. 2 em.

§ 1.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr statsrådet **Rubbestad**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Olofsson i Höganäs, under hänvisning till en av Billesholms privata gruvägareförening till Kungl. Maj:t gjord framställning om tillstånd att bryta stenkol inom Höganäs-Billesholms aktiebolags koncessionsområde vid Billesholm, till mig framställt följande frågor.

*Svar på
interpellation.*

»Anser statsrådet, att ett koncessionsinnehav under alla förhållanden är oantastbart, även under onormala tider när landets intresse påkallar ett ingripande?

Om så icke är fallet, är statsrådet beredd att vidtaga skyndsamma åtgärder för att på sätt som föreslagits av de privata gruvägarna åstadkomma ett tillskott till landets bränsleförsörjning?»

På den första frågan kan jag svara, att allmänna förfogandelagen torde kunna tillämpas även på ifrågavarande stenkolsfyndigheter, om så anses erforderligt och lämpligt med hänsyn till bränsleförsörjningen. Den omständigheten, att koncession lämnats för brytningsrätten, medför icke att en förnödenhet som stenkol på den grund är undantagen från förfogandelagens bestämmelser. Samma åsikt har även uttalats av kommerskollegium och statens bränslekommission i utlåtanden över nyssnämnda framställning.

Vad interpellantens andra fråga beträffar, så är det i nuvarande allvarliga bränsleförsörjningssläge nödvändigt, att alla möjligheter att framskaffa bränsle noga tillvaratagas. Det är därför mycket angeläget att brytningen av de skånska stenkolen forceras.

Enligt vad jag inhämtat, har koncessionsinnehavaren numera efter diskussioner med bränsle- och arbetsmarknadskommissionerna förklarat sig beredd att i viss utsträckning och på vissa villkor medgiva andra personer att bryta kol inom koncessionsområdet. Det är att hoppas, att en ökning av stenkolsbrytningen härigenom kommer till stånd. Några tvångsingripanden synas därför för närvarande icke behöva företagas.

Härefter yttrade:

Herr **Olofsson** i Höganäs: Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det svar han lämnat på min interpellation. Med tillfredsställelse konstaterar jag statsrådets uttalande, att allmänna förfogandelagen är tillämplig i ett fall som detta. Men just detta förhållande, att förfogandelagen är tillämplig, styrker mig i den uppfattningen, att frågan skulle ha kunnat lösas för länge sedan. Det är nu fyra månader sedan de privata kolbrytarna gjorde sin framställning till regeringen. Sedan dess har den privata kolbrytningen successivt minskats. Den skulle sannolikt genom ett hastigare ingripande från statsmakternas sida ha kunnat utökas i stället.

Den privata kolbrytningen sysselsatte, då den stod som högst, alltså för ett par år sedan, 600 man. För närvarande är arbetarstyrkan 100 man. Minskningen

Svar på interpellation. (Forts.)

i produktionen har icke förorsakats av brist på arbetskraft i de privata gruvorna. Jag vet annars, att det företag, som innehar koncession, nämligen Höganäsbolaget, gjort gällande, att den privata kolbrytningen medfört en konkurrens om arbetskraften till förfång för brytningen i bolagets egna gruvor. Det är sannolikt detta påstående, som föranlett att frågan fördröjts så länge som skett. Emellertid håller detta påstående icke streck. Det finns en överenskommelse mellan Höganäsbolaget och de privata kolbrytarna, enligt vilken de senare icke få lov att anställa arbetare, som komma från Höganäsbolagets gruvor. Trots att arbetarantalet vid de privata gruvorna minskats med 500, har icke Höganäsbolaget kunnat utöka sin arbetarstyrka, utan även där har arbetarstyrkan minskats. Detta bevisar ju, att de arbetare, som söka sig till de privata gruvorna med dess bättre förtjänstmöjligheter, icke gå till Höganäsbolagets gruvor ens när det icke finns möjlighet att få arbete i de privata gruvorna.

Dröjsmålet med att få fram ett resultat i denna fråga har inneburit, att vi icke utnyttjat alla till buds stående möjligheter att berika bränsleförsörjningen. Jag är medveten om att statsrådet Rubbestad varit mycket intresserad av att forcera fram en lösning, men jag har en känsla av att bränslekommissionen, som haft att handlägga ärendet, saknat nödigt kurage — eller man kanske skulle kunna säga nödig vilja — att åstadkomma ett snabbt resultat. Det är faktiskt så, att folk i de berörda trakterna har den uppfattningen, att bränslekommissionen i detta fall mera lagt an på att icke gå emot ett mäktigt bolags intresse än på att befrämja vår bränsleförsörjning. Denna uppfattning må vara riktig eller oriktig. Då emellertid nu enligt statsrådets svar ställts i utsikt en överenskommelse mellan de berörda parterna, skall jag vid detta tillfälle avstå från vad jag annars tänkt säga om bränslekommissionen och vad jag tycker och tänker om dess sätt att handlägga ärendet. Jag vill påpeka, att jag icke har något emot att frågan löses genom en överenskommelse. Jag tror, att det är det bästa sättet, men med tanke på vad statsrådet här sagt om att förfogandelagen varit tillämplig och att statsmakterna alltså haft detta utomordentliga instrument till sitt förfogande, undrar jag, om man icke med god vilja långt tidigare skulle ha kunnat frampressa en sådan överenskommelse, som nu skall komma till stånd.

Jag skulle i förevarande sammanhang vilja fästa statsrådets uppmärksamhet på en sak. Det träffas alltså en överenskommelse, som skall utgöra villkoret för att den privata gruvdriften får ske. Nu kan ju faktiskt koncessionsinnehavaren ställa sådana villkor, att hela överenskommelsen blir illusorisk. Det finns redan vissa sådana bestämmelser. Mellan de privata gruvägarna och koncessionsinnehavaren har överenskommit, att Höganäsbolaget när som helst och utan någon ersättning för nedlagda kostnader helt enkelt kan köra bort de privata kolbrytarna. Bolaget har sålunda möjlighet att i samma ögonblick exempelvis, som en privat kolbrytare kommit ned till kolflötsen och lagt ned pengar och arbete på företaget, helt enkelt förklara, att han får gå, innan han ens börjat bryta kolen. Jag vill visst icke tro, att Höganäsbolaget skulle handla på ett sådant sätt. Men jag tror ändå, att det finns anledning för statsrådet att icke helt släppa sikten på denna fråga, även om det blir en överenskommelse. Det kan nämligen behövas en statlig medverkan för att man skall få ut bästa möjliga resultat av denna kolbrytning. Jag vet icke, om det är möjligt, men jag tror, att det är gagneligt, om statsrådet följer frågans fortsatta utveckling utan att använda bränslekommissionen som mellaninstans.

Herr statsrådet **Rubbestad**: Herr talman! Med anledning av herr Olofssons anförande vill jag säga, att jag naturligtvis skall följa frågan med all möjlig uppmärksamhet.

Svar på interpellation. (Forts.)

Det är ju klart, att det finns vissa saker i detta sammanhang, som böra observeras. Det är på det sättet, att frågan samtidigt utgör en arbetsmarknadsfråga. Höganäsbolaget har i sin verksamhet mekaniserat upptagningen av kol på ett sätt, som de privata företagen icke gjort. Detta gör, att varje man, som är sysselsatt hos bolaget, kan producera betydligt mera än en man kan göra hos den enskilde kolbrytaren. I tidningarna ha vi sett uppgivas, att arbetsresultatet hos bolaget blir cirka fyra gånger så mycket per man och dag som hos det enskilda företaget. Jag har försökt kontrollera, om dessa uppgifter äro riktiga, och har kommit till det resultatet, att siffran är åtskilligt överdriven. Det har nämligen visat sig, att de senaste månaderna på bolagets område brutits per man och dag cirka 1,5 ton i stället för som tidningarna uppgivit 3—4 ton. Enligt bergmästarens uppgifter har hos de enskilda kolbrytarna under år 1943 — jag har icke siffrorna för innevarande år — per man och dag brutits 0,856 ton, alltså icke fullt 1 ton. Bolagets möjligheter att bryta äro givetvis betydligt större än de enskildas, och det är klart, att man önskar att så mycket folk som möjligt skall ställas till bolagets disposition. Det har visat sig, att det varit svårigheter för bolaget att kunna fylla sitt arbetskraftsbehov. Det har garanterat en produktion av cirka 600 000 ton per år, och det har icke lyckats bolaget att komma upp till mer under de sista månaderna än cirka 1 900 ton per dag. Det blir alltså svårt för bolaget att fullgöra den bestämda kvantiteten. Därför är det ett intresse, att man söker skaffa så mycket arbetskraft som möjligt till bolaget, som genom sina brytningsmetoder frambringar mer per dag och person än de enskilda kolbrytarna. Jag har emellertid hört talas om att dessa arbetare, som äro anställda hos de privata gruvägarna, icke gärna frivilligt taga arbete hos bolaget, och det är givet, att man icke gärna tvingar dem att gå dit. Det är just därför jag ansett, att det skall beredas möjlighet även för de enskilda att bryta kol. Att arbetarstyrkan nedpressats till 100 man är ju ändå dessa företagens egen sak. De ha ju länge haft möjlighet att bryta i den övre flötsen, och de ha kunnat anställa flera arbetare än de gjort. Förseningen i det hänseendet är sålunda icke beroende på bränslekommissionen.

Herr Olofsson i Höganäs: Herr talman! Gentemot vad statsrådet framhöll om att man haft möjlighet att bryta i den övre flötsen vill jag anföra, att det faktiskt varit så, att de privata kolbrytarna icke fått lov att taga upp nya schakt, när de gamla varit utbrutna. Det är detta som gjort, att produktionen minskats. Det är alldeles riktigt, att det brytes mera kol per man och dag vid bolagets tekniskt bättre utrustade gruvor, och det är givet, att det är betydelsefullt, att bolaget får folk till sina gruvor. Men det har visat sig genom de siffror på arbetarantalet, som jag här anför, att de arbetare, som stå till buds vid de privata gruvorna, icke gå till Höganäsbolagets gruvor. Det är en hel del äldre gruvarbetare, som helt enkelt ha ratats vid bolagets gruvor, när driften där blev mera maskinell. Dessa äldre arbetare resonera på det sättet, att de icke nu kunna följa taktén vid mekaniserad drift. Däremot anse de sig kunna i den privata gruvdriften arbeta mera efter sina möjligheter och framskapa ett kvantum kol.

Jag vill icke alls bestrida, att det är viktigt ur bränsleförsörjningens synpunkt, att Höganäsbolaget får folk till sina gruvor. Det är klart, att man där kan taga upp mer kol per man än vad som kan ske vid de privata gruvorna. Men det bör i dessa tider finnas möjligheter för båda parterna att bidra till bränsleförsörjningen. Givet är, att när kolkuggarna i de gruvor, där man bryter med primitiva medel, förtjäna ungefär 1 krona mer i timmen, det kan vara lockande att gå över till dessa gruvor. Men dit får som sagt

Svar på interpellation. (Forts.)

icke tagas folk från bolagets gruvor. När bolaget mobiliserade pressen och sade, att det icke kunde konkurrera med de privata gruvorna med dess mera primitiva metoder i avseende å arbetsförtjänsterna, tyckte i varje fall vi, som så ofta fått höra om rationaliseringens välsignelser, att det var ganska märkvärdigt, att de privata gruvägarna ha möjlighet att betala betydligt högre löner än man kan göra i den tekniskt bättre utrustade gruvdriften.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2.

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

- nr 304, angående anslag till flyktingverksamheten för budgetåret 1945/46;
- nr 305, angående ytterligare medel för budgetåret 1944/45 för kommittéer och utredningar genom sakkunniga under femte huvudtiteln; och
- nr 306, angående bidrag till omhändertagande av utlandssvenskar.

§ 3.

Föredrogs den av herr *Sefve* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern, angående en eventuell översikt över de åtgärder till förmån för Danmarks och Norges befrielsekamp, som vidtagits med stöd av svenska myndigheter.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Johansson* i Mysinge vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, angående vägledning för kommunerna i vissa folkskoleväsendet berörande spørsmål.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Staxäng* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, angående åtgärder till åstadkommande av snabb ökning av antalet tandläkare.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Föredrogs den av herr *Håstad* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, i anledning av de nyligen utfärdade bestämmelserna angående hemförlovning av frivilligt tjänstgörande militär personal och krigsfrivilliga.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Föredrogs den av herr *Hansson* i Skediga vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, angående förfarandet med arméns hästmateriel vid den stundande avvecklingen av försvarsberedskapen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av motioner angående utredning rörande statens medverkan till en lösning av industriens arbetarbostadsproblem, angående åtgärder för likviderande av bostadsbristen vid vissa bruk i Värmlands m. fl. län samt angående undersökning beträffande landsbygdens bostadsstandard.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr **Kempe**: Herr talman! Med viss tillfredsställelse har jag tagit del av utlåtandet i anledning av motionerna om bostadsförhållandena på landsbygden och om brukens bostadsproblem. De flesta remissyttrandena ha i stor utsträckning vitsordat vad i resp. motioner framhållits om bostadsläget vid industriorterna och bruken, och de ha varit mycket positiva.

Orsaken till att jag, trots att vår motion i huvudsak bifallits, ändå tager till orda är främst den, att jag vill komplettera vad som anförts i motionen med några synpunkter på detta enligt min mening mycket vitala problem.

Bostadsläget vid bruken i allmänhet kan egentligen betecknas som fruktansvärt. Det råder, som provinsialläkaren i Värmlands län uttalar, helt enkelt bostadselände. Folk bor i många fall sämre än i slutet av 1800-talet. Bostadsbristen hindrar, som provinsialläkaren framhåller, familjebildningen. Det råder trångboddhet. Bostadsköken som enda bostad komma alltjämt till allmän användning även för familjer med barn och där mannen har skiftarbete. Lägenheter, som av hälsovårdsmyndigheterna utdömts, komma allt fortfarande också till användning. Ja, man kan säga, att boendetätheten är oerhörd. Det är naturligtvis icke bara vid bruken i Värmland, som förhållandena äro sådana, utan också vid bruken i Gävleborgs län, Västmanlands län och Örebro m. fl. län.

Jag skall icke i detta sammanhang upptaga kammarens tid med att relatera läget vid de bruk, som jag har omnämnt i motionen, utan endast uttala en önskan, att riksdagens alla ledamöter skulle i studiesyfte få se på Lubbe Nordströms Lort-Sverige. Då kanske vi gemensamt skulle kunna utforma en bostadspolitik, som skyndsamt likviderade bostadseländet på landsbygden och i industriorterna. I detta fall kunna ju de nyss beslutade fria resorna för riksdagsmännen komma väl till användning. Jag anser, att läget är så kritiskt att statsmakterna måste på ett eller annat sätt ingripa, om vi inte skola spoliera de människor, som av omständigheternas makt tvingas bo kvar i ruckel och kyffen. Vi böra inte minst tänka på den generation, som får växa upp under dylika förhållanden.

Frågan är nu, vad som skall göras för att råda bot på detta bostadselände. Det räcker inte med att få registrerat, hur uruselt läget är i fråga om själva bostadsbeståndet, även om det kan vara riktigt och ändamålsenligt för att få fram storleken av detsamma. Men det får självklart inte stanna vid en utredning. Problemet är naturligtvis litet komplicerat i ett privatkapitalistiskt styrt samhälle, där arbetskraften är en vara och där den enskilde kapitalis-

*Utredning
rörande sta-
tens medver-
kan till en
lösning av
industriens
arbetarbo-
stadsproblem,
m. m.*

Utredning rörande statens medverkan till en lösning av industriens arbetarbostadsproblem, m. m. (Forts.)

ten skall livnära sig på andras arbete. Det är inte människornas, i detta fall arbetarnas och deras familjers behov av en hälsobostad som är utslagsgivande och får vara utslagsgivande utan andra intressen, som fälla utslaget, och därför är helt naturligt läget kritiskt.

Vid bruken råda alltjämt, kan man säga, vissa patriarkaliska förhållanden. Bland annat ingår såsom en del av lönen billig bostad, billig i tvenne bemärkelser, billig till standard även om den är billig i hyra och billigt bränsle. Denna löneform har utan tvivel hämmat bostadsutvecklingen. Det är därför aktuellt att nu avveckla den, men vad bjuder man då i kompensation? Det täcker inte utgiften för hyra av en modern lägenhet, och så länge man inte erbjuder en sådan kompensation tvingas arbetarna att bo kvar i barackerna från 1800-talet, ty även om det funnits moderna lägenheter i den öppna marknaden kunna de av ekonomiska skäl inte hyra där. Ett motsatsförhållande har redan uppstått mellan arbetarna vid bruken genom att en del inte minst på grund av bostadsbristen tvingats bygga ett eget hem och där ha en hyresutgift på 70—80 kronor i månaden i motsats till dem som bo kvar i bolagens hus och betala 10—20 kronor i månaden. Lönen är lika oavsett var de bo. Detta förhållande splittrar givetvis arbetarna. Det är visserligen en lönepolitisk sida, som icke direkt har samband med bostadspolitiken men dock indirekt så länge naturaförmånerna finnas kvar berör denna fråga. Därför är det som sagt aktuellt att naturaförmånerna avskaffas genom att arbetarna erhålla en kompensation, som motsvarar en modern, tidsenlig lägenhet. Man kan däremot icke lösa detta problem genom att, såsom bolagen tänka sig, ge en ringa kompensation, som i huvudsak motsvarar vad den nuvarande dåliga lägenheten betingar i hyra. Jag tror därför att statsmakterna ha anledning att bevaka denna fråga. Även om den skall avgöras av respektive parter på arbetsmarknaden kunna statsmakterna på olika sätt moraliskt påverka uppgörelsen i en för arbetarna gynnsam riktning. Oavsett om det funnes hyreslediga moderna lägenheter till en normal hyresnivå, skulle de flesta bruksarbetarna för närvarande inte kunna hyra sådana. Detta är en av orsakerna till att kommunerna eller enskilda byggmästare inte taga några som helst initiativ för att bygga bostäder, där bristen faktiskt är som störst och det är också därför som bostadsfrågan blivit ett större problem på dessa platser.

Det andra problemet, som delvis hämmar en normal bostadsutveckling, är att bruksbolagen i allmänhet äga all mark, på vilka dessa brukssamhällen vila. Så är det även, kan man säga, där storgodsen dominera. Även om den borgerliga kommunen skulle vilja taga djärva initiativ för att genomföra en omfattande bostadssanering, så möter det svårigheter, då bolagen äga all mark, och här aktualiseras frågan om expropriationsrätt för kommunerna för att dessa snabbt skola kunna tilldelas den mark, som behövs för uppförande av bostadshus och viktiga sociala inrättningar. För min del anser jag att man bör finna någon form, varigenom de större bolagen kunna åläggas att gratis upplåta mark för bostadsbyggande i samhällelig regi eller för egnahemsbyggen.

Det tredje problemet är finansieringen av bostadsbyggandet vid bruken. Jag är fullt överens med bostadssociala utredningen om att lönebostadssystemet medfört mindre goda resultat och bör självfallet fortast möjligt avvecklas. Produktionen av bostäder bör enligt min mening i största möjliga utsträckning ske i kommunal regi, men man bör också lämna möjlighet öppen för de arbetare och tjänstemän, som önska bygga ett s. k. eget hem. Då bolagen äro i behov av arbetskraft, böra de antingen frivilligt eller eventuellt genom lagstiftning bidra till att finansiera en viss del av bostadsbyggandet. Fri marköverlåtelse anser jag självklar. I övrigt bör man överväga, vad som kan göras för att bolagen också

*Utredning rörande statens medverkan till en lösning av industriens arbetar-
bostadsproblem, m. m. (Forts.)*

skola bära sin beskärda del utan att upprätthålla lönebostadssystemet. Vidare gäller det att skaffa kommunerna tillräckligt rörelsekapital för bostadsbyggnade, då fattiga kommuner självfallet ha svårt att skaffa dylikt. Jag menar inte, att brukskommunerna skola få statligt stöd av speciell karaktär utan att man bör överväga nya former, som kunna stimulera kommunerna till att taga initiativ för en högt uppdriven bostadsproduktion i kommunal regi till hyror, som äro överkomliga för även de små inkomsttagarna. I detta sammanhang får man naturligtvis rikta uppmärksamheten i särskilt hög grad på byggnadsmaterialproduktionen.

Ett fjärde problem slutligen är frågan om att sätta hälsovårdsstadgan i kraft. Den rådande bostadsbristen har gjort, att hälsovårdsnämnderna stått helt enkelt maktlösa. Bostadsövervakningen har inte kunnat vara effektiv under de sista åren. Provinsialläkarnas och hälsovårdsnämndernas arbete har varit, kan man säga, fullständigt ineffektivt. Jag kan bara som exempel nämna en bostadsinspektion, som företogs i Storfors brukssamhälle. Av 769 lägenheter uppfyllde endast 447 hälsovårdsstadgans bestämmelser, under det att 322 eller nära 50 procent icke uppfyllde hälsovårdsstadgans krav. Enbart detta exempel talar ju ett tydligt språk, och trots att man registrerat och utdömt dessa lägenheter har man som sagt inte kunnat åstadkomma någon förändring. Hälsovårdsnämnderna ha ju också förlorat all respekt, då folk av omständigheternas makt får bo kvar i de utdömda lägenheterna.

Jag tror att tidpunkten nu är inne att genomföra en grundlig bostadsinspektion och att ställa de ansvariga myndigheterna till svars, om de icke vidtaga de åtgärder, som bostadsinspektionen rekommenderar. I detta fall vill jag understryka, vad förste provinsialläkaren i Värmlands län i sitt remissyttrande till utskottet har anfört. Det initiativ, som vissa bolag tagit under trycket av den bostadskris, som råder inom deras domäner, är gott och väl. Varje hälsobostad, som uppstår, registrera vi med tillfredsställelse. Uddeholmsbolaget har i det fallet planerat en hel del bostäder, vilket också klart framgår av remissyttrandet från bolagets chef, disponent Danielsén. Men det är inte tillräckligt. Det fordras större krafftåg för att lösa brukens och landsbygdens bostadsfråga.

Visserligen brukar ju utredningskvarten i allmänhet mala långsamt, men kriget är ju slut i Europa, och då får man leva på hoppet att det skall gå snabbare med en så viktig utredning och att det inte heller får stanna vid att konstatera eländet utan faktiskt förelägga något positivt, så att landsbygdens och brukens folk skola kunna känna sig tillfredsställda med de åtgärder, som komma att föreslås.

Med dessa synpunkter vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 9.

Föredrogs i ett sammanhang andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion angående åtgärder för ökad social allmänbildning och upplysningsverksamhet för kommunala förtroendemän och tjänstemän och till kammaren överlämnat utdrag, nr 440, av första kammarens protokoll, innefattande delgivning av sistnämnda kammarens beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion i samma ämne.

*Åtgärder för
ökad social
allmänbild-
ning och upp-
lysningsverk-
samhet för
kommunala
förtroendemän
och tjänste-
män.*

Åtgärder för ökad social allmänbildning och upplysningsverksamhet för kommunala förtroendemän och tjänstemän. (Forts.)

Därvid yttrade

Herr Ståhl: Herr talman! För att i det föreliggande ärendet erhålla full överensstämmelse med det beslut, som i går fattats av första kammaren, hemställer jag att klämman i utskottets utlåtande erhåller följande lydelse, vilken ordagrant sammanfaller med det beslut, som godkänts av medkammaren, nämligen »att andra kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande åtgärder för ökad social allmänbildning och upplysningsverksamhet för kommunala förtroendemän och tjänstemän».

Jag ber att få yrka bifall till detta yrkande.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll det av herr Ståhl under överläggningen framställda yrkandet samt biträdde första kammarens i ämnet fattade beslut.

§ 10.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning av väckt motion om utredning i syfte att åstadkomma mera allmän sakkunnig rådgivning i bokförings- och revisionsfrågor för landskommunernas förvaltningsorgan.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

*Utredning om
skoindustriens
framtida orga-
nisation m. m.*

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av motion angående utredning om skoindustriens framtida organisation m. m.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 83, hade herr Allard m. fl. hemställt, »att riksdagen beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning om skoindustriens framtida organisation samt om åtgärder för att åstadkomma en ökad skokonsumtion».

Utskottet hemställde, att andra kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om skoindustriens framtida organisation och om åtgärder för att åstadkomma en ökad skokonsumtion.

Reservation hade avgivits av herrar Fahlman, Jönsson i Rosshol, Ljungqvist och Swedberg, som ansett, att utskottet bort hemställa, att motion nr 83 icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr Ljungqvist: Herr talman! Utskottsmajoriteten har i detta ärende med ledning av motionen hemställt, att kammaren måtte besluta om utredning av skoindustriens organisation och rörande en ökad skokonsumtion. I motiveringen framhåller man, att utredningen bör bli förutsättningslös, olika alternativ böra prövas och då också frågan om fullständig eller partiell socialisering av hela eller viss del av skoindustrien, om detta skulle befinnas vara den enda framkomliga vägen.

Motivet till en utredning finner man i det påpekandet, att det råder vissa mindre tillfredsställande förhållanden inom skoindustrien. Skoindustrien är överdimensionerad, säger man, vilket också har vitsordats av skoindustrien själv,

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

åtminstone att det varit så tidigare. Detta har huvudsakligen berott på att branschen är av en karaktär, som lätt föranleder överdimensionering på grund av att den är säsongbetonad och påverkad av modelfluktuationer.

Jag vill från första början säga, att det är mycket lätt begripligt och förståeligt och väl motiverat, att om man från arbetarhåll finner att här finns något att göra för att förbättra förhållandena inom branschen, man också då undersöker, vad som möjligen kan göras för att nå detta syftemål. Var och en behöver ju bara gå till sig själv för att förstå, att man är angelägen att få till stånd bästa möjliga förhållanden i den bransch, inom vilken man arbetar. Av handlingarna i ärendet framgår emellertid, att de problem, som avhandlas i denna motion, nämligen främst skoindustriens struktur, korttidsarbetet samt frågan om åtgärder för att åstadkomma en ökad konsumtion av skor — det senare är, tycker jag, det egendomligaste — sedan lång tid varit föremål för skoindustriens och dess organisationers uppmärksamhet. Det framgår vidare, att det av Sveriges industriförbund och Svenska arbetsgivareföreningen grundade Industriens utredningsinstitut för närvarande är sysselsatt med s. k. strukturutredning av skoindustrien i syfte att allsidigt söka klarlägga förhållandena inom branschen. Det har vidare upplysts, att inom branschorganisationerna tillsatts en s. k. planeringskommitté, vilken som första ärende har upptagit korttidsarbetet och utarbetat förslag till åtgärder emot ett icke önskvärt korttidsarbete, vilket redan i sin tur lett till att en överenskommelse har träffats i frågan.

De åtgärder som jag här har omnämnt ha sedan åtskillig tid tillbaka planerats och äro sålunda icke ett resultat av den aktion som nu igångsatts från politiskt håll inom denna bransch. Utredningsinstitutets strukturutredning har tillkommit, som jag nämnde, i det tydliga syftet att klarlägga alla förhållanden inom branschen och är avsett att utgöra ett underlag för olika rationaliseringsåtgärder. Det förefaller åtminstone mig tämligen opåkallat att man då just nu påyrkar en statlig utredning inom ett område, där en utredning redan sedan något år tillbaka eller kanske flera år — jag kommer icke ihåg uppgifterna i utlåtandet — bedrivs. Om avsikten med utredningen icke är något annat än vad den utges för att vara — och det tror jag icke heller — borde man åtminstone kunna avvakta den pågående utredningen och det resultat den kan ge. Först om den utredningen visar sig icke ge ett resultat som ur allmän synpunkt är tillfredsställande, så kan man ju taga upp frågan om en statlig utredning. Det borde vara rätt naturligt, att man först avvaktar vad de, som i alla fall på grund av sin ansvariga ställning inom branschen måste vara mest sakkunniga, ha att säga om de egna förhållandena, och vad de åtgärder leda till som ledningarna för de olika industriföretagen och för industrien i gemen därefter vidtaga.

Det påpekas från industriförbundets sida att sedan man har kommit fram till ett utredningsresultat och sedan man kommit underfund med hur man bör gripa sig an med frågan efter utredningsresultatets ernående, är man beredd att upptaga utredningsresultatet och därav eventuellt föranledda åtgärder till dryftande och överläggning med arbetarnas organisationer. Jag återkommer här till ett uttalande som en gång tidigare för ett par veckor sedan refererades här i riksdagen och som har fällts av en ledande socialdemokrat på framskjuten plats för icke så länge sedan. Han sade nämligen: »Kan en förnuftig samordning på något område inom näringslivet genomföras utan statens direkta medverkan skola vi vara tacksamma.» Här finns nu ett tillfälle att avvakta de pågående utredningarna och de därav föranledda förhandlingarna mellan arbetsgivare och arbetarparten, sålunda mellan de fria organisationerna på arbetsmarknaden. Om detta sedan kommer till ett resultat, som är tillfredsställande, så skall man således enligt denne framstående socialdemokrats utsago känna sig tacksam och låta det hela bero. Men hur skall man komma till en sådan slutsats ännu innan man

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

varit i tillfälle att pröva de resultat, vartill utredningen kommit och förhandlingarna mellan arbetsmarknadens parter lett? Man frågar också: är det verkligen så alldeles givet, att ett statsingripande i ett sådant här läge är till arbetarpartens gagn och i arbetarnas intresse? Den socialdemokratiska auktoritet, som jag nyss åberopade mig på, har tydligen den uppfattningen, att det ingalunda är säkert, att så är förhållandet utan att tvärtom, att döma av den formulering han givit sitt uttalande, snarare motsatsen är förhållandet. Arbetarna skulle enligt denna uppfattning bäst gagnas, om de bägge parter inom branschen, som äro mest förtrogna med förhållandena där och mest sakkunniga på området, själva sinsemellan kunna komma fram till lämpliga åtgärder.

Vad staten beträffar ha vi skäl att i detta sammanhang erinra om att statens hittillsvarande insatser på skoområdet icke varit ägnade att inge någon respekt för statens förmåga att lösa denna speciella industris problem. Man behöver ju i det sammanhanget bara erinra om vad som också återfinns i akterna här, nämligen att genom statens politik att i flera fall bevilja sociallån till någon skofabrik som kommit på obestånd har den sanering av branschen, som rätteligen borde bli en följd av en naturlig utgallring av mindre konkurrensdugliga företag som efterlyses av motionärerna, otvivelaktigt och oemotsägligt motverkats. Detta har skett ungefär samtidigt med att man från branschorganisationernas sida sökt åstadkomma en sanering så långt det nu är möjligt, och med hänsyn till verksamhetens intressen har det i flera fall skett genom att med betydande ekonomiska uppoffringar inköpa kullbytterade fabriker. Det har upplysts att under 1930-talet på detta sätt avvecklats sex skofabriker av varierande storlek, vilka tillsammans sysselsatt omkring 600 arbetare.

Icke heller som företagare inom skofabrikationen har staten skurit några lagrar. Det var icke länge sedan — jag vill minnas det var vid årsskiftet, men det kan hända att jag misstager mig — man fick läsa i pressen, att arméförvaltningens industridepartement, efter det anbud infordrats i vederbörlig ordning, mottagit anbud på militärskor från ett stort antal privata skofabriker samt från försvarets fabriksstyrelse för en statlig skofabriks räkning. Trots att den statliga fabriken är specialiserad på enstaka typer av militärskor, låg anbudet över dem som kommit från civila fabriker med liknande specialtillverkning. Ja, det låg till och med högre än anbud från privat drivna fabriker som icke voro i samma grad specialiserade. Då beställningen därför hotade att gå den statliga fabriken förbi, anförde försvarets fabriksstyrelse, att tillverkningen i fråga var oundgängligen nödvändig för att styrelsen skulle kunna i önskvärd omfattning hålla driften i fabriken i gång under första halvåret 1945 utan alltför stora personaluppsägningar. Därigenom blev arméförvaltningen nödsakad att med förbigående av de enskilda fabrikerna ge den statliga fabriken beställningen som avsåg omkring 30 000 militärskor. Jag tycker att denna episod ändå måste utgöra ett rätt talande symptom för hur det kan gå, om man ensidigt följer den linje, som motionen har angivit. Man frågar sig, när det gäller olika avsnitt av näringslivet: Varför kräver man så ofta monopol, som ju innebär förbud för enskilda och förbud för enskilda sammanslutningar att bedriva verksamheten i det avsnitt av näringslivet det gäller? Är det möjligen så, att man tvekar om statens förmåga att i praktiken ge exempel på sina möjligheter att konkurrera med den privata företagsamheten? Man förledes av de ständiga monopolropen att tro så, särskilt när man hör talas om sådana här exempel på hur det kan gå vid konkurrens mellan statliga anstalter som icke ha monopolkaraktär och enskilda anstalter.

Den främsta orsaken till yrkandet om statlig utredning eller en av de främsta synes vara det inom industrien förekommande korttidsarbetet. Här-

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

till må anmärkas, att denna företeelse förekommer inom de flesta andra länders industrier — det är i och för sig ingen ursäkt; kunna vi göra det bättre skola vi naturligtvis det. Det sammanhänger emellertid med skohandelns karaktär av säsong- och modebransch. I detta sammanhang kan det ju också vara skäl att framhålla, att det är rätt naturligt, om de som sysselsätts inom en bransch visa en viss obenägenhet att övergå till en annan bransch. Det är mänskligt och naturligt, att så är fallet, och skall icke kritiseras, men å andra sidan kommer man icke ifrån, att omställning av arbetskraft i vissa lägen är nödvändig. Hänsynen till denna allmänna mänskliga obenägenhet att byta arbete — även i tider av lång lågkonjunktur — har emellertid även så till vida bidragit till överdimensioneringen inom branschen, att man föredragit korttidsarbete framför ett mera brutalt ingripande.

Slutligen bör i detta sammanhang påpekas, att inom denna bransch är icke all den arbetslöshet som redovisats i statistiken av ondo. Det har påpekats här av någon remissinstans, att skoindustriens arbetare till hälften bestå av kvinnor, och att en mycket stor del av dessa äro gifta och ha hem och barn att sköta och som i regel därför naturligt nog önska ägna en del av sin tid åt hemmets skötsel. Såvitt jag förstår, kan icke den omständigheten, att dessa personer icke äro fullt sysselsatta inom branschen, betraktas som arbetslöshet i vanlig mening, eftersom denna arbetslöshetstid användes till att sköta andra ur samhällets synpunkt icke mindre viktiga uppgifter, och det måste anses önskvärt, att de få tid härtill. Emellertid finner man, såvitt jag kunnat se, i de många kritiska uttalandena i denna fråga ingenting av förståelse för att det kan finnas kategorier i detta samhälle, som verkligen för sin försörjning kunna behöva delvis ägna sina krafter åt yrkesarbete vid sidan om hemmet. Jag förstår icke varför man icke skall kunna litet mera uttryckligt respektera denna önskan. Det har också påvisats, att det inom denna bransch finns en del lantbrukare sysselsatta som sålunda endast delvis kunna ägna sig åt arbetet och andra tider måste ha annan uppgift att fullgöra. Även här föreligger ju en fullt godtagbar anledning till deltidsarbete, om jag uttrycker mig på det viset. Det är klart, att detta givetvis ogynnsamt påverkar arbetslöshetsstatistiken.

Det har framhållits, att sedan ett par år tillbaka förekommer praktiskt taget intet korttidsarbete inom denna bransch. Detta beror enligt motionärernas och enligt vissa remissinstansers uttalande på att myndigheterna som villkor för lädertilldelning numera föreskrivit skyldighet för skofabrikerna att bereda arbetarna full sysselsättning. Jag är icke så initierad i branschen, att jag kan säga, om detta uttalande är riktigt. Det är möjligt att industrikommissionens dekret kan ha haft någon betydelse i detta sammanhang. Jag vill icke bestrida det, eftersom jag icke känner till det, men efter de informationer jag erhållit vågar jag bestämt påstå att det i huvudsak är de förändrade förhållandena på arbetsmarknaden under denna kris och detta krig som varit en väsentlig orsak till att korttidsarbetet har försvunnit. Avgörande faktorer härvidlag ha varit dels att, till följd av den stora efterfrågan på arbetskraft inom näringslivet i övrigt som vi alla känna till, det blev möjligt att i samband med försämringen av läderförsörjningen på våren 1943 företaga en radikal nedskärning av den alltför stora skoarbetarstammen som då kunde beredas annan sysselsättning, dels kanske framför allt det förhållandet att det uppstått jämvikt mellan produktion och konsumtion på grund av att råvarutillgången under senare åren av kända orsaker varit begränsad.

Vad vidare beträffar skoindustriens struktur bibringas man av motionen lätt den föreställningen att industrien huvudsakligen består av ett oändligt antal småföretag. Det kan därför, för att ingen missuppfattning skall råda på

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

denna punkt, vara skäl att nämna, att under 1944 representerade fabriker med mera än 100 arbetare omkring 60 procent av produktionen. De fyra största företagen i branschen representerade i sin tur i det närmaste 30 procent av den totala produktionen. Man finner i flera yttranden rätt anmärkningsvärda uttalanden om företagens antal och om småföretagen och deras betydelse. Efterkrigsplaneringskommissionen talar visserligen om att såväl större som mindre företagsenheter ha en uppgift att fylla inom svensk skoindustri, men samtidigt talar man om vinsten av en koncentration. I motionen säger man på något ställe, att skoindustrien i vårt land knappast är rationellt ordnad. Tillverkningen är spridd på över 200 företag av vilka endast omkring 30 sysselsätta över 100 arbetare. Någon specialisering av tillverkningen är icke genomförd i mera nämnvärd omfattning. Jag kan icke underlåta att här konstatera, att här återkommer ett resonemang som man ständigt tvingas att lyssna till även i fråga om många andra branscher när det gäller mer eller mindre uppenbara socialiseringsplaner. När företagen äro många, är icke industrien riktigt väl organiserad, och när företagen äro några få, har man att göra med en trust eller kartell. Hur man än vänder sig, är det på tok. Man frågar sig emellertid, eftersom man nu i detta sammanhang så särskilt trycker på det stora antalet små företag och till och med i landsorganisationens remissutlåtande talar om att skiktet av företagsledare är för stort: Varför skjuter man här så enträget på småföretagarna i vårt land? Det borde ju dock vara bekant för oss alla, att för vissa provinser såsom Västergötland och Småland betyda småföretagen och även familjeföretagen oändligt mycket för dessa landsdelars ekonomiska välstånd, och man kommer väl ändå aldrig ifrån, att det är utomordentligt nyttigt för hela vårt land, om vi ha ett väsentligt antal småföretag och småföretagare, som i konkurrens med varandra få utveckla sin duglighet och skicklighet i egna smärre företag.

Man säger också, att »skiktet av företagsledare är för stort, vilket lätt blir fallet, då familjeföretag förekomma i större utsträckning». Varför vänder man sig då emot familjearbetet och dess betydelse? Är det ändå icke så att familjeinnehavet av ett företag ofta ger en viss ambition, som kanske icke i samma grad är tillfinnandes hos annorlunda konstruerade företag? Man har ingen anledning, tycker jag, att göra sådana här uttalanden, som icke gå rakt på sak men dock rikta sig mot lojala familjeföretag på detta område. Man talar nu om, att det härvidlag kan ske en gallring och sanering, och man säger vidare för att dämpa udden, som riktas mot småföretagen, att både små och stora företag visserligen skola få bestå men att man skall sanera dem. Frågan är då: efter vilka principer skall detta urval ske från statens sida, vilka stora företag skola nedläggas och vilka små? Kan icke ett litet företag, om det sköts väl av en duktig karl eller en familj, så småningom få bli ett stort företag?

Det har vidare framförts vissa anmärkningar mot tullarna i skoindustribranschen. Vi reservanter ha också beaktat den synpunkten, men vi ha ansett att frågan om tullskyddet icke hör hemma i en utredning efter de principer, som angivits i motionen och i utskottsutlåtandet. Tullar äro ju ett handelspolitiskt instrument, som man använder sig av vid förhandlingar med andra länder. Det har därför för oss reservanter tett sig naturligt att man tar upp denna fråga till bedömande och avgörande i ett större sammanhang, då man går att revidera tulltaxan, en revision, som för övrigt har begärts av ett flertal näringsorganisationer i en skrivelse den 25 januari 1944.

Till sist, herr talman, några ord om vad jag i början av mitt anförande karakteriserade såsom det egendomligaste momentet i denna motion och detta utskottsutlåtande, nämligen projektet att genom vissa ågärder söka åstad-

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

komma en ökad skokonsumtion. Utskottet säger: »Det synes utskottet angeläget, att skokonsumtionen genomsnittligt sett ökas och då särskilt inom de klasser, som ha det relativt sett mindre gott ställt. Utskottet betvivlar, att en sådan konsumtionsökning kan åstadkommas enbart genom en prissänkning utan anser, att jämväl åtgärder av social art kunna bli behövliga.» Här om säger industriförbundet, att ur företagsarsynpunkt och även ur andra synpunkter har branschen ingenting emot en ökning av konsumtionen, men att denna bör åstadkommas genom fortsatt rationalisering och lägre priser. Utskottet är här inne på en tankegång, som under senare tid fått ett alltmer och mer uppmärksammat uttryck i den socialdemokratiska debatten. Man är med andra ord inne på frågan om en socialisering av efterfrågan på varor eller en ransonerings av konsumtionen. Resonemanget är, så vitt jag kan utläsa av en artikel i tidskriften Tiden, ungefär följande. Det gäller att vidmakthålla efterfrågan och att anpassa den efter företagets sysselsättning. Man säger vidare, att uppehållandet av en sådan efterfrågan leder till ökad sysselsättning. Man nämmer i den artikel jag åsyftar uttryckligen sådana varor som skor och kläder och andra förbrukningsartiklar, där en socialisering av konsumtionen skulle försiggå genom att med rabatter på förnödenheterna öka konsumtionen. Ja man kan ju i och för sig ifrågasätta vilken effekt en rabatt kan få på konsumtionsökningen som sådan, ty människorna behöva nu så många olika sorters varor. Rabattsystemet som sådant är nog bra och riktigt när det gäller att hjälpa behövande människor, som ha svårt att hålla sig uppe och som ha stora ekonomiska besvärigheter att dragas med. Men att man skulle införa denna metod för att hålla sysselsättningen i gång inom en viss bransch förefaller åtminstone ur borgerlig synpunkt vara ett felaktigt ingripande, när det gäller att lösa ett problem som detta, ty därigenom sker lätt ett snedvridande av perspektivet. Man frestas nämligen lätt att vilja vidta åtgärder för att hålla konsumtionen i gång inom en viss bransch, ehuru just den branschen är överdimensionerad och där därför en omställning av arbetskraften borde vara på sin plats. Det riktigare resonemanget borde väl här i stället vara, att man bör anpassa — i princip åtminstone — icke konsumtionen efter produktionen utan produktionen efter marknadsbehovet och konsumtionen. Finner man då att branschen i fråga är överdimensionerad, kommer man fram till det resultatet, att man måste söka nedbringa denna överdimensionering. Då blir det ju en naturlig kompletterande uppgift för staten att se till vad den enskilde eller staten i samråd med näringslivet kan göra för att omställa arbetskraften till sådana områden, som vid en avvägning kunna finnas vara i största behovet av samma arbetskraft.

Herr talman! Det anförda är några principiella synpunkter, som jag velat anlägga på det föreliggande spörsmålet. Jag nöjer mig för tillfället med att under åberopande av vad jag här anført och under särskild hänvisning till den utredning, som enligt vad jag redan påpekat nu pågår i dessa frågor och vars resultat vederbörande förklarar sig villiga att förhandla om med arbetarna, såsom min mening framhålla, att det riktigaste är att utskottets hemställan icke bör bifallas. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Birke* och *Fahlman*.

Herr **Jansson** i Kalix: Herr talman! De missförhållanden, som påtalas i motionen, inom det område det här gäller, nämligen skoindustrin, ha icke jävats av de remissinstanser, som utskottet vänt sig till för att vinna någon klarhet i det spörsmål, som motionen rullar upp. De ha heller icke jävats av herr Ljung-

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

qvist. Han har visserligen varit inne på ett tema att försöka förklara dem, men han har icke kunnat bestrida att missförhållanden råda. Dessa missförhållanden ha framför allt framträtt däri, att arbetstillgången för de anställda har varit ojämn, att de anställda varit hänvisade till korttidsarbete och att de haft arbetslöshetsperioder. Vilken inverkan detta har på inkomsttagare av denna kategori torde vi väl icke leva i tvivelsmål om. Vi känna alla väl till deras ekonomiska möjligheter att kunna livnära sig och att försörja sig på korttidsarbete och under perioder av arbetslöshet.

Det är huvudsakligen dessa förhållanden, som ha givit motionärerna anledning att inför riksdagen påpeka nödvändigheten av att åvägabringa en annan ordning. Vi ha också inom utskottet inhämtat, att under kriget tack vare statsmakternas ingripande — herr Ljungqvist ville inte bestrida detta, även om han givetvis icke vill erkänna det — genom att till tilldelningen av läder knyta det villkoret, att arbetarna skola ha heltidssysselsättning, levnadsstandarden hos denna arbetarkår väsentligt ökats. Det har också omvitnats från skoarbetarhåll, att man där är tillfreds med denna anordning. Helt naturligt har en del av arbetarstammen tvingats att gå över till andra yrken. Tillfället har varit lämpligt valt, det får man medge, dels med hänsyn till inkallelserna men dels också med hänsyn till lättheten att få arbete inom andra yrkesområden. Det råder visserligen ransonering på skor för närvarande. Jag kan icke nämna den siffra den nuvarande skoproduktionen rör sig om, men jag föreställer mig att man icke behöver driva rationaliseringen för långt eller ta in allt för många arbetare ytterligare i den befintliga industrien för att kunna öka dess tillverkning till fredsproduktion. Vad utskottet har känt tvekan inför är den utveckling, som skall följa sedan vi kommit in i normala förhållanden igen, då ansvällningen av skoindustrien kommer att ta samma former som under förkrigstiden, då det under högkonjunkturåren 1936—1939 i arbetslöshetsunderstöd åt i denna industri anställda arbetare betalades ut mellan en och två miljoner kronor. Detta kan icke vara rationellt ur samhällets synpunkt, och även om det är en sak, som berör företagarna, så måste den även beröra de anställda och jämväl samhället, som ju får delta i kostnaderna för arbetslöshetsunderstöden.

Utskottet har redovisat de utredningar, som pågå, och utskottet har icke ifrågasatt att dessa utredningar icke skulle vara fotade på sakliga grunder. Utskottet har heller icke gjort det påståendet, att dessa utredningar medvetet skulle ha tillkommit för att vilseföra oss om det verkliga läget inom skoindustrien. Tvärt om har utskottet understrukit, att utskottet är övertygat om att de utredningar som satts i gång ha sin betydelse. Vi äro emellertid övertygade om att det finns andra problem, som i detta sammanhang böra tagas upp till utredning, problem, vilka de pågående utredningarna icke tagit upp men som böra bli föremål för samhällets undersökning för att man skall kunna få se skoindustriens problem ur samhällets synpunkt och även ur arbetarnas synpunkt.

Det kan icke hjälpas att herr Ljungqvists ur formell synpunkt utomordentligt skickliga och till innehållet för all del också sakliga anförande hos mig lämnade kvar det intrycket, att arbetsgivarna icke äro villiga att låta samhället medverka i en utredning därför, att man menade att industrien själv klarar alla problem. Det må ju ursäktas oss, som utgöra utskottets majoritet, att vi ha en annan uppfattning. Industrien har, såsom framgår av herr Ljungqvists anförande, visat att den är ganska doktrinär i sin uppfattning om utredningar och utredningars resultat. Vi ha sagt ifrån, att vi vilja ha en både förutsättningslös och odoktrinär utredning. Att utredningen enligt utskottets mening bör syssla med frågan om både storföretag och småföretag och vilka företag som äro den lämpligaste formen för skoindustrien är helt naturligt; vi ha ingen bestämd uppfattning om huruvida det skall finnas enbart storföretag eller en-

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

bart småföretag eller om det skall vara en blandning av båda. Det senare förefaller vara det riktigaste, eftersom det kommit till utskottets kännedom, att vissa av de mindre företagarna utföra en del arbeten åt storföretagarna. Men det har också inför utskottet redovisats, att man inom vissa företag från utlandet förhyrt maskiner. Vi ha ifrågasatt huruvida detta kan vara rationellt och riktigt och om icke dessa maskiner ställa sig alltför dyrbara i förhållande till den effekt, som industrien själv kan uppnå med dem. Det är säkerligen anledning för samhället att undersöka, om vi icke för denna arbetargrupp kunna nå fram till en bättre och jämnare försörjning än för närvarande.

Herr Ljungqvist vände sig mot utskottsmajoritetens uttalande, att utredningen också bör ta sikte på frågan om icke skokonsumtionen genomsnittligt sett kan ökas och då särskilt för de klasser, som befinna sig i de mindre inkomstlägena. Han finner det ur borgerlig samhällssynpunkt omöjligt att kunna rekommendera det resonemanget. Men vad har icke även de borgerliga varit med om här i riksdagen och ute i landets kommuner för att öka efterfrågan på bostäder genom samhällets ingripande? Det är väl ingenting i och för sig förvånansvärt, att man för en annan del av konsumtionen, skorna till exempel, ökar efterfrågan genom ett statligt ingripande, om man ser att det finns vissa grupper i samhället, som icke kunna tillgodose sina behov i det avseendet genom egna åtgöranden, därför att de befinna sig i ett sådant inkomstläge att de i valet mellan olika nödvändighetsartiklar måste avstå från konsumtionen av skor. Ett förhållande, som redovisats i motionen och som icke på ett övertygande sätt gendrivits av remissinstanserna är, att skokonsumtionen i Sverige är låg i jämförelse exempelvis med samma konsumtion i Amerika. Under sådana förhållanden tycker jag i vart fall icke, att man behöver känna sig rörd till tårar, om samhället skulle ingripa och ordna även på detta område, detta särskilt som — och det vill jag ännu en gång understryka — man accepterat liknande åtgärder inom andra samhällsområden.

Herr talman! Jag föreställer mig att det finns andra, motionärerna framför allt, som också vilja belysa frågan, och jag tror att det kan vara tillräckligt med de synpunkter jag här anfört för att deklarerat utskottsmajoritetens ställning. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Allard: Herr talman! Det finns väl knappast någon, som är bosatt i Örebro eller på någon annan plats där mera betydande skoproduktion äger rum, som kunnat undgå att konstatera verkningarna av den överdimensionering, som sedan många år tillbaka varit rådande inom skoindustrien. Om man dessutom har haft kontakt med skoarbetarkåren, har man inte haft svårt att konstatera vilken oförmånlig ställning denna arbetargrupp kommit i genom denna överdimensionering. Arbetslöshetsprocenten bland skoindustriens arbetare var synnerligen hög under hela 1930-talet. Till och med under åren 1936—1939, som betraktas som relativt goda år, var arbetslösheten bland skoarbetarna stor. Ett studium av statistiken ger en ganska god bild av arbetslöshetens omfattning, men i detta fall ger dock denna statistik icke en bild av det verkliga läget. Utom den direkta arbetslösheten tillkommer nämligen här den omständigheten, att så gott som hela industrien varit sysselsatt i korttidsarbete. Detta förhållande framgår icke av arbetslöshetsstatistiken. Bilden blir betydligt klarare om man jämför siffrorna för antalet utförda arbetstimmar per år och arbetare vid denna industri med motsvarande siffror för andra industrier. Det visar sig då, att skoindustriens arbetare ligga betydligt sämre till än andra arbetargrupper i vårt land. För de senaste fem förkrigsåren utgjorde det genomsnittliga antalet arbetstimmar inom den svenska industrien 2 156 per arbetare. Den siffran är ju icke särdeles hög, då genomsnittet givetvis påverkats

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)
av siffrorna från säsongindustrierna. Trots detta kommo skoarbetarna icke i närheten av genomsnittet. För skoindustriens arbetare utgjorde motsvarande siffror för samma tid endast 1 995 timmar per arbetare, d. v. s. 161 timmar under genomsnittet. Om man gör en jämförelse för samma tid med t. ex. pappers- och grafiska industrien och med kemisk-tekniska industrien visar det sig, att genomsnittet arbetstimmar för båda dessa industrier med över 200 timmar överstiger genomsnittet för skoindustrien. Man får genom dessa jämförelser en ganska klar uppfattning om det synnerligen oförmånliga läge, som varit rådande för skoindustriens arbetare. Jämförelserna lämna också ett bevis för att produktionskapaciteten inte varit tillräckligt utnyttjad. Enligt industriförbundet, som har yttrat sig över motionen, skulle skoindustriens produktionskapacitet endast ha utnyttjats till omkring 75 procent, vilket man mycket väl kan hålla för troligt. Även om arbetarna inom skoindustrien ha drabbats hårdast och mest märkbart av detta tillstånd, ha även andra haft kännedom därav genom att det troligen också bidragit till ökade produktionskostnader, vilket i sista hand gått ut över konsumenterna.

I de yttranden, som begärts över motionen, är man enig om att konstatera, att skoindustrien har varit överdimensionerad. I några yttranden försöker man även utreda, vad som har orsakat eller kanske snarare vad som har konserverat denna överdimensionering. Industriförbundet gör gällande — vilket också herr Ljungqvist här anförde — att branschorganisationerna under 1930-talet försökte att sanera skoindustrien. Med betydande ekonomiska oppoffringar köpte de upp en del skofabriker. Sammanlagt var det sex fabriker med tillsammans omkring 500 arbetare, som avvecklades på detta sätt. Men samtidigt, säger man, gav staten sociallån till andra skofabriker, som kommit på obestånd, och därmed blåstes nytt liv i dessa företag, som annars skulle ha försvunnit.

Avsikten med denna del av industriförbundets yttrande och även med herr Ljungqvists anförande är ganska tydlig. Det gäller här att delvis kasta över skulden till de rådande förhållandena på staten, medan företagarna inom branschen skulle vara relativt oskyldiga. Nu förhåller det sig emellertid så, att de sociallån, som staten har beviljat till skofabriker, torde ha varit relativt obetydliga och knappast kunnat påverka dessa förhållanden i nämnvärd omfattning. Beträffande branschorganisationernas inköp av skofabriker förhåller det sig väl på så sätt, att åtminstone någon av de företagare, vars fabrik inköpts, sedermera startat nya rörelser inom samma bransch. Vidare ha de större skofabrikanterna verksamt bidragit till att starta småföretag. Många av de nya småföretag som kommit till äro ju helt beroende av storföretagen, vilka förse dem med skinn, läder och andra tillbehör. Storfabrikanterna ha inte eftersträvat att hindra uppkomsten av sådana småföretag, utan de ha i stället hjälpt till med att få sådana till stånd. Man får en uppfattning om hur beroende dessa småföretag äro av storföretagen när man vet, att de i skokretsar gå under namnet »torpare».

Motionärerna ha i sin motion icke riktat några anklagelser mot företagarna inom branschen för det tillstånd, som varit rådande inom skoindustrien. Men när nu från håll som står företagarna mycket nära tendenser göra sig gällande att vältra över hela ansvaret på staten medan fabrikanterna skulle gå helt fria, är det på tiden att säga ifrån, att det största och yttersta ansvaret för det tillstånd, som varit rådande inom skoindustrien, kunna inte företagarna svära sig fria ifrån. Man gör såväl från industriförbundets som från Örebro läns handelskammars sida även gällande, att arbetarna själva ha medverkat till uppkomsten av korttidsarbetet och att de vid överläggningar med arbetsgivarna accepterat denna form av arbete. Vidare anfördes, att vissa rent huma-

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

nitära åtgärder, såsom att överårig personal trots stor sjukledighet inte har avskedats, ha medverkat till att sysselsättningsstatistiken för skoindustrien är så låg.

Beträffande det första påståendet, att arbetarna skulle vara medansvariga till korttidsarbetet, ligger saken så till, att arbetarparten har mycket små möjligheter att göra sin vilja gällande i detta avseende. Visserligen ha arbetarna vid några tillfällen dryftat detta problem med företagen, varvid vissa överenskommelser träffats. Sådana överläggningar ha bl. a. ägt rum inför länsarbetsnämnden i Örebro. Därvid ha arbetarna ställts inför valet mellan tvänt alternativ. Det ena av dessa var, att en del av arbetarna skulle avskedas, vilket under dåvarande förhållanden var detsamma som arbetslöshet. Det andra alternativet har varit, att man skulle dela upp arbetet och att inga avskedanden då skulle ske. Det är ganska naturligt att man, när man vid dessa tillfällen ställts inför valet mellan två onda ting, valt det minst onda. Men att för den skull säga, att arbetarna ha accepterat korttidsarbetet, är alldeles felaktigt. Det är att driva bevisföringen alltför långt.

Det andra påståendet, att de humanitära åtgärderna — vilka tagit sig sådana uttryck, att äldre arbetare inte avskedats trots att de kommit upp i en sådan ålder, att de enligt företagarnas syn på saken borde ha avpolleterats — skulle ha drivits i en sådan utsträckning, att detta påverkat statistiken, torde väl även vara tämligen felaktigt. Hos en av våra större skoarbetarfackföreningar, som jag för någon tid sedan besökte, betraktade man detta påstående som rent nonsens. Inom Örebro läns handelskammare, där väl skofabrikantintresset har möjlighet att göra sig gällande, anser man för övrigt, att överdimensioneringen inte enbart har varit av ondo. Man anför bl. a. — jag ber att få citera uttalandet ordagrant — »att det under de första krigsåren var av synnerligen stort värde för landet att skoindustrien var överdimensionerad; det var utslutande på grund härav som de svenska skofabrikerna lyckades på kort tid producera de skodon, som erfordras för militärt behov». De olägenheter, som redan under 1920-talet började göra sig märkbara och som så hårt ha gått ut över i första hand arbetarna, skulle nu alltså delvis kunna försvaras med att vi så snabbt år 1939 kunde fylla vissa militära behov av skor. Även om detta har varit till någon liten fördel, så äro ju nackdelarna så stora, att man knappast gör bilden mera tilldragande genom att anföra sådana exempel. Genom detta och andra yttranden stärkes intrycket av att man visserligen erkänner, att skoindustrien varit överdimensionerad, men att man vill göra gällande, att skadeverkningarna av detta inte ha varit så stora som vi i motionen ha velat hävda. Likaså stärkes intrycket av att man vill flytta över ansvaret från företagen till andra.

I samband med krigsutbrottet blev ju läget inom skoindustrien ytterligare försämrat genom minskade möjligheter till import av hudar, avsedda för bottenläder. Situationen blev slutligen sådan, att industri- och arbetsmarknads-kommissionerna år 1943 funno sig föranlåtna att ingripa med vissa reglerande åtgärder. Dessa ha tidigare refererats här och inneburo ju bland annat, att ett villkor för tilldelning av läder skulle vara, att arbetarna skulle erhålla full sysselsättning, d. v. s. beredas arbete under 48 timmars arbetsvecka. Att dessa åtgärder blevo varmt välkomnade åtminstone av arbetarparten är ett känt förhållande. Nu gör herr Ljungqvist gällande, att de av kommissionerna vidtagna åtgärderna inte varit avgörande för skapandet av den fulla sysselsättning för skoindustriens arbetare, som nu är rådande, ehuru de visserligen bidragit därtill. Det är enligt hans mening den inträdda ökade efterfrågan på arbetskraft som medfört, att skoarbetarna fått full sysselsättning. Jag vet inte om herr Ljungqvist studerat den statistik, som stått till utskottets förfogande,

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

men gör man det blir man förvånad när man ser, att just den månad, då kommissionerna gjorde sitt ingrepp, sjönk arbetslösheten inom skoindustrien från 15,7 procent föregående månad till 7,6 procent. Efter kommissionernas ingripande har alltså arbetslösheten inom skoindustrien hållit sig vid en synnerligen låg siffra jämfört med vad tidigare varit fallet. Var det så, herr Ljungqvist, att efterfrågan på arbetskraft gjorde sig gällande just den månad då kommissionerna gjorde sitt ingrepp?

Vid en återgång till normala tider med samma möjligheter till import, som förelågo före kriget, finnas inte längre samma skäl för kommissionerna att upprätthålla kontroll över skoindustrien. Man har då orsak att fråga sig, om en återgång till tidigare förhållanden kommer att ske. I en del av de avgivna yttrandena göres gällande, att någon risk härför inte föreligger. I ett yttrande säges det till och med, att den relativt goda ordning, som skapades genom kommissionernas ingripande, skulle branschen säkerligen ha kunnat åstadkomma själv utan inblandning. Som jag tidigare här berört talar allt för att man inte utan kommissionernas ingrepp skulle ha kunnat bemästra förhållandena. När man nu gör gällande, att det inte föreligger någon risk för att förkrigsförhållandena skola komma åter, kan man inte heller ge några garantier härför. Det är endast ett allmänt talesätt. Man konstaterar endast, att företagen inte önska detta, och att det knappast är motiverat att hysa någon oro. När jag nu trots denna deklaration anmäler, att jag anser vissa risker i detta avseende föreligga, så innebär detta, att jag hyser vissa tvivel om att skofabrikanterna själva skola kunna klara av dessa problem. Jag skall villigt erkänna, att det finns företagare, som ha både vilja och förmåga i tillräckligt hög grad för att kunna bemästra de problem, som uppstålla sig, men samtidigt måste jag konstatera, att förmågan och kanske i ännu högre grad viljan saknas hos andra företagare inom branschen.

Det gäller här ett område, där det inte bara är fråga om att skapa garantier mot missförhållanden, som beröra företagare och arbetare. Förhållandena inom denna bransch angå dessutom samhället i allra högsta grad. Det kan vara lämpligt att i detta sammanhang endast erinra om statens kostnader för arbetslöshetsförsäkring. Under ett så gynnsamt år som 1937 utbetalades i arbetslöshetsunderstöd till den mellan 10 000 och 11 000 man stora skoarbetarkåren inte mindre än 358 000 kronor, varav staten bidrog med 200 000 kronor. Under åren 1941, 1942 och 1943 utbetalades synnerligen höga belopp: för 1941 845 000 kronor, för 1942 981 000 kronor och för 1943 1 061 000 kronor. Detta är ett avgörande skäl till att staten måste vara intresserad av hurdan framtiden kommer att te sig för denna industri. Dessutom måste det givetvis ligga i samhällets intresse, att såväl arbetskraft som maskinell utrustning utnyttjas på bästa möjliga sätt. Det går inte att vifta bort denna fråga med att säga, att det knappast finns anledning till oro. Det bör i stället gälla för både företagare, arbetare och samhället att gemensamt försöka skapa garantier för att de missförhållanden som varit rådande inte komma åter.

I ett annat avsnitt av motionen beröres det förhållandet, att skoindustrien knappast är väl rationellt ordnad. Att kunna anföra absoluta bevis för detta påstående är ju svårt, främst beroende på att branschens egna män ha svårt att enas om hur industrien skall vara organiserad för att vara väl rationellt ordnad. Man kan dock på mycket goda grunder antaga, att bland annat bristen på specialisering är av ondo. Jag förstår mycket väl att det är otänkbart att en fabrik skulle tillverka bara ett slags skor. Det är möjligt att man bör kombinera produktionen t. ex. på så sätt, att man på samma fabrik tillverkar mansskor och damskor eller mansskor och barnskor för att man på bästa sätt skall kunna tillvarata allt material. Man kan inte betrakta de förhållanden, som nu äro rådande, som idealiska. Det förhåller sig för närvarande på det sättet, att ett fler-

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

tal fabriker äro sysselsatta med en synnerligen mångskiftande produktion, vilket medför att de måste lägga upp hela den dyrbara utrustningen av läster, stansjärn och modeller för en relativt liten tillverkning. Det är givet, att en sådan organisation i hög grad måste påverka produktionskostnaderna. Det är måhända att se alltför optimistiskt på följderna av en rationalisering inom skoindustrien att anlägga samma betraktelsesätt som en branschman gjorde år 1938, då han gjorde gällande, att om skoindustrien blev väl rationaliserad skulle det innebära, att skopriset skulle kunna sänkas med en tredjedel. Men man kan ha rätt att antaga, att priset genom en sådan aktion skulle kunna sänkas betydligt. Det är säkerligen att måla i alltför svarta färger att göra gällande, att en sådan rationalisering skulle behöva leda till en så sträng specialisering, att konsumenterna inte skulle kunna tillgodose sina önskemål beträffande en skos utseende och passform. Det föreligger intet skäl för sådana antaganden.

Inte heller behöver en rationalisering av skoindustrien medföra en utrotning av småföretagen. Det är vanskligt att uttala sig om vilken storlek en skofabrik bör ha för att den skall drivas rationellt. Det är troligt, att detta beror på vilka sorter av skor som fabriken skall tillverka. Det kan ju bli en uppgift för en kommande utredning att söka komma på det klara med detta problem. Men att nu göra gällande, att ett bifall till utskottets förslag skulle innebära döden för småföretagen är att ta alltför lätt på denna fråga. Detta avsnitt av motionen får troligen en blivande utredning svårast att komma till rätta med. Även om det kan synas som om företagarna — såsom herr Ljungqvist även ville hävda i sitt anförande — skulle bäst behärska detta område och därför vara bäst skickade att verkställa den ifrågasatta utredningen, är det likväl tydligt, att man på grund av att just denna del av skoindustriens problem, rationaliseringsfrågan, så starkt påverkar produktionskostnaderna, vid en sådan utredning inte får utesluta de parter, som representera samhällsintresset och arbetarintresset.

Som ett uppslag för att komma till rätta med överdimensioneringen inom skoindustrien ha motionärerna framfört den tanken, att åtgärder böra vidtagas för att åstadkomma en ökad konsumtion av skor. Det är mycket som talar för att behovet av skor inte är fyllt i önskvärd utsträckning. Genom en väl upplagd propaganda och väl genomförd rationalisering, som skulle medföra lägre produktionskostnader med åtföljande billigare priser, kan man givetvis åstadkomma en ökad konsumtion. Men där köpkraften inte är tillräcklig kan inte ens en god propaganda åstadkomma önskat resultat. Där behövas andra åtgärder. Motionärerna ha tänkt sig den möjligheten, att dessa skulle kunna bestå i att skodonen rabatteras för familjer med låg köpkraft och då särskilt för barnfamiljer. Om man, såsom det heter i ett av de till motionen avgivna yttrandena, anser att »sådana åtgärder otvivelaktigt medföra en snedvridning av den enskildes konsumtion, som bäst regleras genom att var och en får individuellt anpassa sin konsumtion efter sina personliga önskemål och ekonomiska resurser,» d. v. s. rent principiellt ställer sig avvisande till sådana sociala åtgärder — och herr Ljungqvist har ju givit sin anslutning till ett sådant resonemang — då förstår jag, att man inte kan vara med om att i utredningen taga med även detta alternativ. Men om man inte hyser sådana principiella betänkligheter, och det böra väl inte de göra, som ha varit med om att genomföra liknande socialpolitiska åtgärder på andra områden — jag hyser dem i varje fall inte — då bör man vara med om att låta utredningen undersöka vad som kan göras även här.

Reservanterna inom utskottet äro också eniga om att tillståndet inom skoindustrien inte är som det borde vara, men man vill inte vara med om en offentlig utredning. Man anser, att dels den strukturundersökning, som Industriens utredningsinstitut håller på med, och dels den undersökning, som skobranschens företagrarorganisation skall genomföra, kommer att anvisa vägar, på vilka man skall

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

kunna komma till rätta med dessa problem. Man resonerar tydligen på reservant-håll på liknande sätt som en borgerlig tidning i Örebro gör som säger, att även om industriens omvändelse kommit först under galgen bör den få en chans till självsanering. Det är möjligt, att industriens omvändelse har kommit och att man nu ser annorlunda på företagarhåll på dessa problem mot vad man gjort tidigare, men att denna omvändelse är så genomgripande att man i en utredning, som är så viktig för hela samhället, skall koppla bort både arbetar- och samhällsintresset tror jag inte är klokt. Man har för övrigt i ett yttrande, där fabrikantintressena haft möjlighet att göra sig gällande, anført att från de av motionärerna anvisade utgångspunkterna torde en utredning vara av föga värde. Jag kan hålla med om att det är mycket i denna motion som kan diskuteras, men om man vill åstadkomma ändrade och bättre förhållanden inom skoindustrien och vill åstadkomma en genomgripande förändring, då kan man knappast rikta kritiken mot de utgångspunkter, som motionärerna anvisa. Det gäller enligt motionen dels att förebygga arbetslöshet och korttidsarbete, som hota vid återgång till normala förhållanden, dels att åvägabringa rationaliseringsåtgärder, som kunna vara genomförbara, och slutligen gäller det frågan om vilka åtgärder som kunna vidtagas för att få till stånd en ökad konsumtion av skor. Trots den signalerade omvändelsen från fabrikanthåll har jag svårt att befria mig från känslan av att fabrikanterna ännu ha en bra bit kvar, innan de kunna representera både bransch- och samhällsintresset i en sådan här utredning.

Skoindustriens framtida organisation är av sådan betydelse, inte bara för företagare och arbetare utan för hela samhället, att i en utredning måste alla synpunkter komma fram, och fördenskull böra också alla parter vara representerade.

Det gäller inte här att i första hand få fram en utredning, som ger till resultat att industrien skall socialiseras. Visserligen har man på borgerligt håll drivit den satsen, att det här framför allt gäller att socialisera skoindustrien. En borgerlig tidning i Örebro har till och med gått så långt att man utnämnt mig till Örebro lokala socialiseringsprofet på grund av denna motion. Vad det först och främst gäller är att råda bot mot tidigare missförhållanden och att försöka finna lämpliga former för en sådan rationalisering av industrien, att produktionskostnaderna kunna sänkas utan att därför kravet på god kvalitet behöver eftersättas. Om det visar sig under utredningen, att detta lämpligast kan åstadkommas genom statsingripande i en eller annan form, t. ex. genom socialisering, och om utredningen eller i varje fall majoriteten av parterna i utredningen anser, att den vägen är lämpligast, då behöver man inte avhålla sig från att välja den vägen.

Herr talman! Jag anser det vara mycket betydelsefullt för såväl parterna inom industrien som för samhället att denna utredning kommer till stånd och att alla intressen då få möjlighet göra sig gällande. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Swedberg: Herr talman! Som jag är med bland reservanterna i denna fråga, må det tillåtas mig att med några ord motivera mitt ställningstagande.

Om jag uppfattat motionärerna rätt är huvudargumentet för deras yrkande om utredning av skoindustriens förhållanden egentligen den tidigare i ganska stor utsträckning förekommande korttidssysselsättningen eller deltidssysselsättningen och de därav föranledda ekonomiska och praktiska svårigheterna särskilt för de anställda. Ingen har förnekat, att korttidsarbete i ganska stor utsträckning förekommit inom skoindustrien. Sedan jag emellertid haft tillfälle att på nära håll iakttaga här berörda förhållanden måste jag i likhet med åtskilliga andra anse, att det inte alldeles utan vidare är givet att korttidsarbete alltid är av ondo, i varje fall uteslutande av ondo.

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

Här har påpekats, att i skoindustrien sysselsättes ett stort antal kvinnor, och det är intet tvivel om att för rätt många av dessa är det av alldeles särskilt värde att skoindustrien bereder dem tillfälle till arbete, i vilket de kunna åtnjuta en viss ledighet, exempelvis någon dag i veckan för skötsel och vård av andra angelägenheter, främst hemmet och familjen. Jag känner personligen fall, där det för vederbörande varit en ren och stor välsignelse att de haft just denna möjlighet till deltidarbete.

Nu råder emellertid enighet om att det påtalade korttidsarbetet för närvarande förekommer i så ringa utsträckning, att det praktiskt taget kan anses som eliminerat. Redan från den synpunkten måste man, synes det mig, ställa sig tveksam inför lämpligheten, i varje fall nödvändigheten, av att nu igångsätta en utredning härom. Man måste ge dem rätt som mena, att en tillbakablick på äldre förhållanden icke bör få motivera vidtagandet av åtgärder med bortseende från vad som senare inträffat.

Nu taga ju motionärerna visserligen sikte på att försöka förebygga en återgång till tidigare rådande missförhållanden, men även skoindustriens företagare ha länge haft uppmärksamheten riktad på detta och vidtagit åtgärder, som bevisligen redan lett till goda resultat. Jag skall inte upptaga tiden med att ännu en gång upprepade de parallella utredningar, till vilka refererats under debatten i kammaren. Jag vill emellertid alldeles särskilt fästa uppmärksamheten på att industriförbundet i sitt remissvar till utskottet förklarat sig berett att när industriens egna undersökningar slutförts taga upp undersökningarnas resultat till diskussion med arbetarnas organisationer. Som jag tidigare i utskottet anfört vill jag tillåta mig förklara också här i kammaren, att jag hyser det förtroendet till de i denna sak närmast berörda parterna, att de ha både kapacitet och vilja att själva lösa denna angelägenhet. Jag utgår nämligen ifrån att industriorganisationen står vid sitt löfte att med arbetarparten diskutera de pågående utredningarnas resultat, och jag går lika bestämt ut ifrån att arbetarparten i sin tur med tillfredsställelse skall acceptera en inbjudan till samarbete parterna emellan. Enligt min uppfattning är det lyckligare — det är min mycket bestämda principiella syn — och mera överensstämmande med demokratisk anda och med svensk frihetskänsla och svenskt frihetsideal, att problem av denna och liknande art lösas på frivillighetens väg genom frivilligt samarbete mellan de berörda parterna, än att det skall ske genom statligt ingripande. Därför har jag icke för min del kunnat gå med på utskottsmajoritetens yrkande. Även om jag eljest möjligen kunnat överväga att vara med på en verkligt förutsättningslös utredning i denna sak har jag absolut hesiterat inför utskottsmajoritetens särskilda apostrofering i sin motivering av socialiseringsalternativet. Därför har jag ansett mig för min del nödsakad att biträda reservationen, till vilken jag härmed, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Allard erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Swedberg gör gällande, att de utredningar, som Industriens utredningsinstitut och branschens organisationer skola företaga äro utredningar som äro förenliga med svensk anda, och bl. a. fördenskull måste han ansluta sig till reservanternas förslag. Däremot skulle — enligt herr Swedbergs resonemang — en utredning, där samhällsintresset skulle få vara representerat, icke vara förenlig med svensk anda. Jag kan inte riktigt förstå ett sådant betraktelsesätt.

Vidare drar faktiskt herr Swedberg här en lans för korttidsarbetet genom att tala om, att det är inte till ondo för alla parter inom industrien. Han talade om att särskilt kvinnorna, även om de inte tycka direkt bra om det, i varje fall i viss utsträckning äro betjänta av korttidsarbete. Jag vet inte, om herr Swed-

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)
berg har varit i särskild kontakt med kvinnorna inom skoindustrien och om han har några speciella förbindelser med dem. Eljest kan jag rekommendera herr Swedberg att tala med de representanter från sko- och läderindustriarbetarförbundet, som i dag äro närvarande på kammarens åhörarläktare. De ha kontakt även med de kvinnliga arbetargrupperna, och de ha inte hört några önskemål från dessa som ge belägg för att korttidsarbetet är önskvärt.

Herr Swedberg, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag ställde på intet sätt emot varandra industriförbundets och industriorganisationernas utredningar samt den i motionen föreslagna utredningen och gjorde gällande, att den ena eller den andra av dem skulle ha företrädare, därför att den var speciellt svensk. Jag har tvärtom tydligt sagt ifrån, att företrädet ligger i frivilligheten, och jag är synnerligen angelägen att ytterligare understryka, att företrädet ifrån min speciella synpunkt ligger i att denna sak ordnas på frivillighetens väg och icke genom statligt ingripande.

För övrigt vidhåller jag vad jag förut sade: korttidsarbetet är icke alltid av ondo.

Härefter yttrade:

Herr Sandberg: Herr talman! Jag har för min del haft tillfälle att följa den fråga, som vi här diskutera, i ett annat sammanhang, nämligen i planeringskommissionen, och det är anledningen varför jag önskar säga några ord.

Jag kan först instämma i vad herr Swedberg här förut har anfört. Vidare vill jag taga särskilt sikte på det problem, som här med all rätt skjutits i förgrunden, nämligen frågan om den ojämna arbetstillgången, om korttidsarbetet. Det var beträffande missförhållandena på denna punkt som herr Jansson i Kalix anförde, att de utgjorde den förnämsta anledningen till att man nu begärde en utredning. För övrigt sade herr Jansson också i början av sitt anförande, att här hade man inte ifrån reservanternas sida lyckats jäva de påståenden om missförhållanden inom skoindustrien, som gjorts. Det kan man väl säga, men jag menar att man får tillmäta ganska stor betydelse åt om man kan delvis förklara dessa missförhållanden och samtidigt också peka på anordningar, som böra vara ägnade att inom en nära liggande framtid minska missförhållandena. Det är särskilt detta sista som jag nu tänker på.

Det är känt, att det pågår en utredning genom Industriens utredningsinstitut, som avser att fullständigt kartlägga hela det område av industrien, som det här är fråga om. Det är också känt, att man planerar vissa ting inom branschorganisationerna, och i detta sista hänseende ville jag litet utförligare belysa, vad man avser att sätta i gång. Inom branschorganisationerna har man nämligen under detta år träffat en överenskommelse, som går ut på att bestämma vissa försäljningsperioder. Det skulle vara endast två under året. Under mellantiderna skola försäljarna icke besöka återförsäljarna, utan man skall ha möjlighet att under hela tiden mellan de båda besöken få arbeta i ro för tillverkning av de vid försäljningstillfällena upptagna ordena.

Den ojämna arbetstillgången inom skoindustrien har ju till stor del berott på denna industris säsongbetonade karaktär. Den ojämna arbetstillgången sammanhänger, såsom här har påpekats, även med det förhållandet, att kvinnor sysselsättas inom industrien o. s. v., men det är industriens säsongbetonade karaktär som är en väsentlig orsak till den ojämna arbetstillgången. Man har nu velat utjämna dessa säsongtoppar i tillverkningen genom att hindra, att order strömma in undan för undan, och koncentrera sig till slutet av tiden före en

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

inträdande försäljningssäsong. Genom att hindra dessa anhopningar av beställningar på vissa tider och i stället möjliggöra att tillverkningen får utbredas jämnare under hela året har man syftat till att åstadkomma en jämnare sysselsättning. Vilket resultat som må komma av denna beslutade anordning, som skall träda i kraft i höst detta år, är ju inte så gott att säga, men jag tycker det är rimligt att man får tillfälle att se verkningarna av denna, lika väl som det är rimligt att man avvaktar resultatet av den genom Industriens utredningsinstitut pågående undersökningen av förhållandena på ifrågavarande område innan man beslutar en ny utredning genom statens försorg.

Då man här, som herr Allard gjorde, förmenar, att fara kan föreligga att förkrigsförhållandena komma igen, så tror jag att den omständighet, som jag här särskilt uppehållit mig vid, kan vara ägnad att i någon mån lindra farhågorna för att man skall råka in i samma stora ojämnheter i fråga om arbetstillgången som tidigare.

Det finns åtskilligt mera som jag gärna skulle vilja beröra, men dels har det väsentliga sagts tidigare, och dels skall jag för tidens korthets skull nöja mig med den detalj, som jag här har velat belysa.

Jag vill bara till sist säga, att jag tror inte att det är nyttigt att under den övergångstid till fredliga förhållanden, som vi nu befinna oss i och där vi önska, att alla produktiva krafter skola tagas i bruk, besluta en utredning, som får ses mot bakgrunden av de yrkanden, som ha gjorts här i olika avseenden beträffande utredningens syfte. Jag tror inte det är nyttigt att man genom ett sådant beslut hänger ett socialiseringshot över industriens huvud. Industrien bör i stället få visa vad den i samarbete med den andra parten på frivillighetens väg kan åstadkomma och arbeta utan hinder av den olägenhet, som otvivelaktigt måste följa av ett bifall till utskottets förslag. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Jansson i Örebro: Herr talman! Överdimensioneringen inom skoindustrien, som varit anledningen och upphovet till den i ärendet avgivna motionen, är av relativ karaktär så till vida, att behovet av skor säkerligen är större än köpkraften bland de breda konsumentlagren. Man måste därför hälsa med tillfredsställelse de åtgärder som vidtagas för att göra det möjligt för landets befolkning att tillfredsställa sitt behov av denna nyttighetsvara. Detta torde lättast kunna ske genom förbilligandet av skoproduktionen samt genom förverkligandet av arbetarrörelsens efterkrigsprogram i fråga om arbete åt alla och en höjd levnadsstandard. Som frågan nu ligger till, måste man emellertid betrakta denna relativa överdimensionering i enlighet med de verkningar den haft och kan förväntas få för de anställda inom skoindustrien. Industriförbundet gör gällande, att det är den lätthet, varmed skofabrikation kan etableras, som är anledningen till överdimensioneringen. Det är ju sant, att skotillverkningen är av sådan karaktär, att den kan drivas även i liten skala, och detta har möjliggjort för en del arbetare som blivit arbetslösa att etablera sig såsom egna företagare. Men detta kan knappast i någon högre grad ha bidragit till överdimensioneringen, då dessa små företag ha mycket ringa produktionskapacitet. I det fallet äro säkerligen de större företagens utvidgningar och rationaliseringssträvanden av långt större betydelse, vilka ju företagas för att slå ned de mindre konkurrenterna och för egen del slå under sig största möjliga del av marknaden. Detta är den ekonomiska utveckling, som herr Ljungqvist benämnde naturlig utgallring, och han beklagade sig över att staten lagt hinder i vägen för denna process. Han ställde också den frågan, varför man skjuter så ihärdigt på de små företagarna. Jag vill påstå att i anledning av den ekonomiska utvecklingens gång de små företagarna ofta råkat illa

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

ut, och därvidlag kan man icke säga, att staten är skulden till deras tragedi. Icke heller kan man säga, att de äro förorsakade av någon särskild illvilja hos de privata företagarna. De äro en följd av ekonomiska lagar som man icke kan värja sig för.

Under de senare åren ha de större fabrikerna betydligt rationaliserat och utvidgat sina produktionsmöjligheter. Då man förväntar en ökad efterfrågan på skodon efter krigsslutet och ransoneringens upphävande, ha de större företagen använt en stor del av sina krigsvinster till beredandet av ökad produktion. Om det nuvarande systemet får fortbestå, kan man således förutse en ökad överdimensionering för framtiden med alla de svårartade följder för de anställda, som tidigare gjort sig gällande genom betydande arbetslöshet och korttidsarbete. Detta korttidsarbete är nu icke så välsignelsebringande som den ärade talaren tidigare framhållit. Jag har själv arbetat under sådana omständigheter, och jag vet av egen erfarenhet, att korttidsarbetet betyder stora svårigheter för familjens försörjning. En statlig utredning av möjligheterna till reglering av skoproduktionen är därför väl befogad. Herr Ljungqvist ställde den frågan: enligt vilka principer skall staten genomföra en sanering av skoindustrien? Jag vill svara: det är väl just sådana frågor, som utredningen skall ge svar på.

Att industriförbundet och därmed också skofabriksföreningen motsätta sig en statlig utredning är lättförståeligt. Skoproduktionen har varit, är och förväntas att förbli mycket vinstgivande för fabrikörerna, och dessa äro därför angelägna att bibehålla det nuvarande produktionssystemet — även med dess avigsidor. Med den stora betydelse, som skoproduktionen har såväl för de anställda som för konsumenterna, bör emellertid icke hänsyn tagas till fabrikanternas profitintressen. Den utredning, som utskottet föreslår, bör därför komma till stånd och slutföras med det snaraste. Skola ingripanden göras för reglering av skoproduktionen, bör detta helst ske i samband med ransoneringens upphävande. Genom en förnuftig statlig reglering borde det vara möjligt att öka omsättningen av skoartiklar genom sänkta priser och möjligen också genom export till andra länder. Genom dylika anordningar borde såväl de anställdas som konsumenternas intressen kunna tillgodoses på bästa sätt.

Herr talman! Jag vill således ansluta mig till utskottets förslag om en förutsättningslös utredning i förevarande fråga. Jag måste dock reservera mig mot uttrycket i utskottets utlåtande, att man vid utredningen också bör pröva frågan om en fullständig eller partiell socialisering av hela eller viss del av skoindustrien. Det är tydligt, att utskottet här syftar på ett statligt övertagande av skoindustrien. Då ett sådant ingripande kan ske under den nuvarande statliga organisationen och med bibehållande av samhällets privatkapitalistiska karaktär, kan man icke betrakta ett dylikt statligt ingripande som en socialiseringsåtgärd. Med socialisering förstå vi ett överförande av realkapital och naturrikedomar i en socialistisk stats händer. Jag tror därför icke, att man behöver vara så överdrivet känslig i fråga om det uttryckssätt, utskottet använt sig av. Men även om ett förstatligande således icke innebär socialisering av berörda produktion, kan det dock vara till fördel under vissa omständigheter. Avgörande härför blir emellertid, under vilka former förstatligandet sker. Kommer förstatligandet att innebära fördelar för skoindustriens arbetare, småföretagarna och konsumenterna, kommer den kommunistiska riksdagsgruppen att gå in för denna åtgärd. Om däremot ett statligt ingripande sker på ett sådant sätt, att det medför försämringar för dessa grupper och är till fördel för storkapitalet, blir vår inställning en annan. Vi kunna således icke förutsättningslöst gå in för ett statligt ingripande, utan avvakta i detta hänseende utredningens resultat och förslag. Vi taga nämligen ställning till sådana här frågor från fall

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)
till fall. Med denna reservation till utskottets uttryckssätt vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Voug**t: Herr talman! Det var egentligen den siste ärade talaren, som lockade mig att begära ordet, men innan jag gör några reflexioner i anledning av hans anförande skall jag kanske först säga något om detta förslag i sin helhet. Jag skall därvid icke gå in på själva sakfrågan utan skall endast försöka besvara frågan, huruvida man kan säga, att det är otillbörligt att riksdagen nu begär en statlig utredning, fastän en privat utredning, eller kanske flera sådana, redan pågår.

Det sades, jag tror det var av herr Ljungqvist, att det vore mycket riktigt-gare att avvakta den privata utredningen för att se, om den skulle komma till ett resultat. Jag tror verkligen, att det vore att sätta saken på framtiden på ett farligt sätt. Hur länge skola vi vänta för att få veta, om en sådan utredning ger ett resultat? Vem skall då avgöra, om ett resultat har uppnåtts? Är det riksdagsmännen, som skola pröva huruvida motionen skall väckas på nytt, eller vilken instans skall annars träda in? Jag kan icke finna, att den privata utredningen på något sätt trädes för nära därigenom att man från statens sida också sätter i gång en omprövning av möjligheten att utveckla hela denna företagsamhet.

Det sades av herr Sandberg, att man i stället borde avvakta resultatet av de förbättringar, som nu planeras centralt för denna industris del. Även därvidlag skulle jag vilja ifrågasätta, huruvida det icke är alldeles självklart, att den statliga utredningen, när den kommer i gång, tar hänsyn till om de planerade förbättringsåtgärderna verkligen ge det resultat, som man önskat. Om så är förhållandet kommer det givetvis att återverka på den statliga utredningskommitténs slutsatser.

Herr Sandberg tycktes också gruva sig för det socialiseringshot, som skulle hänga över denna industri. Jag undrar emellertid, om icke i själva verket medvetandet om att statsmakterna ha sin uppmärksamhet inriktad på en företagsgren är ägnat att sporra denna till ansträngningar för att åstadkomma bättre förhållanden.

Slutligen skulle jag vilja fråga herr Jansson i Örebro, hur vi skola tolka det uttalande, som han nyss gjorde och som han tydligen mycket emfatiskt ville ha oss att uppfatta som en programförklaring från det kommunistiska partiets sida. Han reserverade sig mot uttrycket »socialisering» i den mening, som utskottet skrivit och som lyder: »Olika alternativ böra prövas och då också frågan om fullständig eller partiell socialisering av hela eller viss del av skoindustrien.» Jag skulle vilja fråga, om jag fattade honom rätt, när jag uppfattade hans yttrande så, att man överhuvud taget icke kan tänka sig, att en socialisering kan gå till på detta sätt, därför att med socialisering mena kommunisterna, att produktionen överhuvud taget övergår i ett socialiserat samhälle. Betyder nu detta, att kommunisterna icke erkänna en partiell socialisering? Mena kommunisterna följaktligen att man icke kan diskutera statens inträde i produktionslivet med mindre det kan bli fråga om att så att säga ta hela produktionslivet och överlämna det i statsmakternas händer? Hur skola vi i så fall tolka detta? Innebär det en återgång till en kommunistisk doktrin, som man tidigare har haft men som sedermera efter vad det förefallit oss i någon mån har avvecklats, d. v. s. en doktrin, som närmast står i överensstämmelse med den teori, som byggts upp på den ryska revolutionen, varvid på grund av omständigheternas makt staten övertog hela produktionslivet efter den fullbordade revolutionen? Min uppfattning har alltid varit, att detta icke var ett resultat av någon på förhand övervägd plan utan

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

helt enkelt den utveckling, som påtvingades det ryska samhället. Tidigare ställde man sig, menar jag, inom det svenska kommunistiska partiet också på den ståndpunkten, att den enda lösningen på våra problem var en övergång till ett helt socialiserat samhälle. Vi ha emellertid sedan någon tid fått det intrycket, att man börjat överge denna uppfattning och övergå till en annan. Skola vi nu tolka herr Jansson i Örebro på det sättet, att han signalerar en återgång till en tidigare intagen men sedermera övergiven ståndpunkt, eller skola vi tolka hans yttrande så, att det kommunistiska partiet, när det gäller de praktiska problem som uppkomma, överhuvud taget vill handla, som herr Jansson i Örebro själv sade, »från fall till fall» för att i olika väderstreck kunna inkassera det missnöje, som naturligtvis alltid statliga ingripanden framkalla? Det skulle vara mycket intressant att få ett svar på dessa frågor av herr Jansson i Örebro.

Herr Ljungqvist: Herr talman! Man har här talat om huruvida det verkligen är andra omständigheter än det av kommissionen utfärdade dekretet om full sysselsättning, som har varit det avgörande för den praktiskt taget fulla sysselsättning inom skoindustrien, som man lyckats åstadkomma. Från herr Allards sida gjordes gällande, att detta dekret skulle ha varit det, som åstadkommit den egentliga effekten. Jag vill i anledning härav erinra om att skoransoneringen infördes på våren 1943 och att därefter all lädertilldelning till skofabrikerna indrogs. Man blev därigenom tvungen att skära ned arbetarstammen. Man kunde dock behålla en stor del av den, och man lyckades skaffa den en nödtorftig sysselsättning, därför att man hade vissa lager ineliggande. Kommissionens dekret kom sedan på hösten samma år samtidigt med att fabrikantföretagen fingo ny tilldelning. Vad var då naturligare än att företagen, som nu fingo tilldelning igen, skulle kunna ge full sysselsättning åt en tidigare nedskuren arbetarstam?

Det har sagts, att man på skoindustrihåll ansåg, att någon risk för korttidsarbete icke skulle föreligga vid återgång till normala förhållanden. Det är icke alldeles riktigt, ty det är uppenbart, att med den risken måste man räkna, men man har från fabrikanthåll velat påpeka, att man under kriget har vidtagit åtgärder, som man tror skola lända till en betydande effekt i kampen mot korttidsarbetet.

Herr Allard sade vidare, att den privata utredningen betydde, att man koppelade bort arbetarna från det hela. Det är åtminstone så till vida icke riktigt, att man från industriförbundets sida förklarat sig villig att ta upp förhandlingar med arbetarna på grundval av det resultat av utredningen, vartill man kan nå.

Det har vidare talats om att man behöver en utredning beträffande maskinerna, som bara få förhyras och icke köpas. Jag vill i anledning därav erinra om att redan för över tio år sedan begärde riksdagen en utredning på denna punkt. På grund av detta riksdagens beslut lämnades också ett utredningsuppdrag, som såvitt jag känner till hittills icke har fullgjorts. Jag tycker för min del, att det är mer angeläget för statsmakterna att se till att utredningsuppdrag verkligen fullgöras än att ideligen begära nya utredningar, t. o. m. i frågor, där sådana tidigare pågå.

Jag var ute under en del av herr Allards anförande, men jag hörde, när jag kom in, att han talade något om skopriserna, och att han nog ansåg det vara alltför optimistiskt att räkna med att de skulle kunna nedsättas med en tredjedel. I anledning härav kan det väl vara skäl att påpeka — om icke herr Allard själv gjorde det — att rejäla och slitstarka herrlågskor alltid ha stått allmänheten till buds till mycket låga priser. Som exempel på priserna kan nämnas,

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

att en herrlågsko av viss typ, som fått mycket stor förbrukning, betingat ett detaljpris av 15—17 kronor, och att arbetskängor, som också äro en mycket stor artikel, haft ett pris i detaljhandeln av 14—15 kronor. Icke minst med hänsyn till den höga kvalitet, som svenska skor ha och som delvis beror på att tillverkningen är reglerad genom den s. k. pappförordningen, stå sig dessa priser väl i jämförelse med utländska skor av motsvarande kvalitet.

Jag kommer så till den, som bemötte mig först. Jag har icke sett på denna fråga doktrinärt, som herr Jansson i Kalix ville göra gällande. Jag har sagt, att jag finner det vara naturligt, att man avvaktar resultatet av den redan igångsatta utredningen, innan man igångsätter en ny. Visar det sig, att industriens egen utredning icke leder till ett ur samhällets synpunkt tillfredsställande resultat, eller att utredningen icke slutföres inom rimlig tid, ja, då anser jag att tiden kan vara inne att ta upp frågan om en statlig utredning på området. Ett sådant ståndpunktstagande kan absolut icke vara doktrinärt, eftersom jag icke har ställt mig på den ståndpunkten, att staten under inga omständigheter skall ingripa.

Vad vidare beträffar den jämförelse med Amerika, som herr Jansson gjorde, så undrar jag, om den verkligen till alla delar kan vara riktig. Man måste väl ändå ta hänsyn till den kvantitativt och jag hoppas även kvalitativt avsevärda produktion av gummiskor, som förekommer här i landet. Det är ju möjligt och troligt, att samma relativa omfång av gummiskotillverkningen icke är till finnandes i Amerika.

Vidare sade herr Jansson i Kalix, att det skulle vara omöjligt för mig att acceptera ett resonemang, som gick ut på att man skulle lämna rabatter och sådant till mindre bemedlade för att öka sysselsättningen inom skoindustrien. Detta påstående är endast delvis riktigt. Jag framhöll nämligen i mitt anförande från talarstolen, att jag finner det vara alldeles riktigt, lämpligt och självklart, att samhället på olika vägar och bland annat med rabatter, där detta i vissa lägen befinnes lämpligt, stöder och hjälper människor, som dras med stora ekonomiska svårigheter och ha svårt att hålla sig flytande. Men det är en sak. En annan sak är att öka konsumtionen, även om det i och för sig måhända icke är nödvändigt, för att därigenom skapa full sysselsättning inom en viss bransch. Man måste fråga sig, om icke kollisioner i detta fall mycket lätt kunna inträda mellan olika branscher. Jag skulle för att förenkla frågeställningen kunna säga, att här önskar man till varje pris — och denna önskan sammanfaller med skofabrikanternas — öka konsumtionen av skor, och man lyckas genom olika åtgärder driva upp konsumtionen i en grad, som kanske icke egentligen är nödvändig. Folk börjar då nöta skor mer och mer, eftersom de skola nöta skor och köpa skor till varje pris, och då bli cykelfabrikanterna ledsna, därför att folk slutar cykla, och så komma cykelfabrikanterna och cykelarbetarna och klaga över att folk cyklar för litet och begära, att man skall öka konsumtionen av cyklar.

Detta är visserligen att förenkla problemet, men jag menar, att det är på något sätt symboliskt betydande för den oriktiga utgångspunkt, varifrån man utgått i motionen, när det gäller skokonsumtionen. Det faller mig osökt i minnet en skildring, som stod i någon bok om ett besök, som en bonde gjorde i en sovjetbutik i Ryssland. Han kom in i butiken och ville köpa ett par stövlar, och så sade man, att visst får ni köpa ett par stövlar men då måste ni samtidigt köpa två par silkesstrumpor och en bok i förllossningskonst. Det rädde tydligen överproduktion på dessa artiklar och en överdimensionering av silkesstrumpindustrien och boktryckerierna. Det är på sitt sätt en historia, som också belyser orimligheten i hela den tankegång, som man här är inne på.

Det är i detta fall helt enkelt fråga om en konsumtionsreglering och ett

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)
ingripande i människornas konsumtionsvanor. Man vill få till stånd en ökning av konsumtionen, även om det måhända icke behövs, i stället för att gå den naturliga vägen och rätta produktionen efter konsumtionsbehovet, efter marknadens efterfrågan.

Herr Jansson i Kalix talade sedan också om byggnadsverksamheten och påpekade, att man ju på det området har subventionerat efterfrågan. Jag tror för min del, att man måste säga, att åtminstone på senare år har man fått anstränga sig allt vad man har orkat för att kunna anpassa produktionen av bostäder efter efterfrågan. För övrigt är exemplet icke jämförligt med det område vi nu behandla, herr Jansson, eftersom man icke behöver mer än *en* lägenhet. Här är det däremot fråga om att i allmänhet skaffa flera par skor till en person. Det kan möjligen vara fråga om att skaffa rymligare lägenheter, därför att det finns en naturlig efterfrågan härpå, men frågan om att skaffa rymligare skor lämnar jag därhän.

Det sades slutligen från herr Vougt's sida, att han finner det vara naturligt, att man i detta fall går med på en utredning. Jag vet icke om herr Vougt var inne och hörde mitt anförande från talarstolen, men jag tror, att jag befinner mig i ganska gott socialdemokratiskt sällskap när jag säger, att i ett sådant läge som detta kan man gott vänta. I enlighet med vad professor Myrdal uttalat skall man vara tacksam om man kan undvika statsingripanden, och här äro nu enskilda organisationer på arbetsmarknaden i färd med att göra upp lämpliga åtgärder. Jag förstår icke, att det skall vara så galet att följa en princip, som har på ett uppmärksammat sätt offentligen uttalats.

Vidare sade herr Vougt, att om staten har sin uppmärksamhet riktad på en näringsgren, är det troligare, att denna verkligen sätter i gång och gör något. Den känner sig stå så nära galgen, som någon uttryckte sig. Jag vill emellertid påpeka den risk, som följer med att en gren av näringslivet, fastän den är i färd med att sanera sin verksamhet, ändå känner sig utsatt för angrepp. Det kan under sådana förhållanden lätt bli så, att självaktiviteten skadas och att man finner det vara meningslöst att själv göra något, därför att staten i alla fall kommer att kliva ovanpå och göra den utredning, som man behöver. Jag tror, att den faran inser man också inom vida socialdemokratiska kretsar. Jag vet nu inte vilken tyngd docenten Gårdlunds auktoritet har på socialdemokratiskt håll numera, men han yttrade i alla fall på industriförbundets årsmöte:

»När det gäller samhällsingripanden inom näringslivet synes en förtegenhet om avsikterna och en allmän politisk fientlighet rymma särskilda faror. Det blir lätt så att ledande industrimän måste ägna en stor del av sin tid åt att spekulera över på vilka punkter nästa angrepp kan väntas och vilka åtgärder, som böra sättas in för att möta det.»

Ja, herr talman, härmed har jag bemött de väsentliga punkterna i den kritik, som riktats emot mig för mitt anförande. Jag kan bara fortfarande vidhålla den ståndpunkten, som borde delas av många på socialdemokratiskt håll, att det är naturligt att vänta och se. Jag vidhåller sålunda också mitt förra yrkande.

Herr Jansson i Kalix erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det är att ställa problemet på huvudet, om man icke tillgodoser konsumenternas behov av skor. Det är tråkigt, att herr Ljungqvist är försäkringsman. Hade han varit lärare och därtill lärare med verksamheten förlagd i en landsända, där försörjningsläget inom de stora arbetarfamiljerna är så svagt, att skorna som jag nämnde icke få betraktas som den nödvändigaste varan, hade herr Ljungqvist kanske förstått mig bättre. Det händer alltför ofta i våra trakter, att barnen stanna hemma från skolan på grund därav att det råder brist på kläder — såsom det står i papperen — men vid en närmare undersökning

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

finner man ofta, att det är därför att de blivit våta om fötterna och icke ha något ombyte hemma eller också att det blivit nödvändigt med en skolagning, varför pappa skall halvsula skorna, när han får tillfälle därtill. Man har nämligen icke råd att gå till skomakaren. Det finns många stora familjer i landet, som icke haft råd att täcka sitt behov av skor. Jag menar, att man får hålla på rätt så länge, innan man fyllt detta behov. Det finns också arbetare som ha sådant arbete, att de kunna bli våta om fötterna och som icke heller ha möjlighet till skoombyte, när de komma hem, utan få gå våta dagen i ända utan hänsyn till den hälsorisk, detta kan innebära. Detta är den sociala synpunkten. Jag vet icke, huruvida herr Ljungqvist är angelägen att lägga sociala synpunkter på denna fråga. Jag gör det i varje fall.

När herr Ljungqvist icke vill se den principiella likheten mellan en statligt reglerad efterfrågan på skor och en statligt reglerad efterfrågan på lägenheter, därför att man i fråga om skor använder flera par men i fråga om lägenheter behöver blott en, måste jag säga, att detta är väl icke någon principiell ståndpunkt utan en stycketalsståndpunkt, som jag visserligen skulle kunna förstå ur den synpunkten men icke ur principiell synpunkt.

Härpå yttrade:

Herr Sandberg: Herr talman! Jag önskade endast ge en kort replik till herr Vougt. Jag har emellertid blivit förekommen av herr Ljungqvist. Vad jag emellertid velat säga är, att då herr Vougt riktat mot mitt anförande den anmärkningen, att det kanske icke fanns skäl till att se så mörkt på verkningarna av att statsmakterna hålla sin uppmärksamhet riktad på en näring, så skulle jag vilja säga, att om en viss näring är föremål för offentlig diskussion och kritik, så kan det hända, att detta kan verka välgörande på denna näring och sporra den till strävanden att åstadkomma förbättringar. Om emellertid riksdagen beslutar en utredning, där frågan om näringens socialisering framstår såsom en väsentlig del av utredningen, så kan man sätta i fråga, om verkningarna bli lika gynnsamma i avseende på denna näringsgrens strävan att förbättra förhållandena. Då föres i stället in ett osäkerhetsmoment i tillvaron, som kan komma att verka därhän, att man icke längre finner det lönt att göra sitt bästa, innan man får se resultatet av den beramade utredningen.

Herr Vougt, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag kan icke hjälpa, att jag tycker, att herr Ljungqvist fäster sig kanske litet för mycket vid det omnämnande av fullständig eller partiell socialisering, som finns i utskottets utlåtande. Diskussionen om skoindustrien är i gång. Till denna har skoindustrien själv medverkat och har också föranstaltat om en utredning, vars resultat kommer att redovisas inför offentligheten. När nu denna fråga kommit fram motionsledes i riksdagen och man vill göra en översyn om möjligheterna till rationalisering och att åstadkomma en anordning, som kan ge det ur samhällets synpunkt bästa resultatet, kan man icke utesluta den möjligheten, att socialisering visar sig vara det bästa sättet. Kan det emellertid trösta herr Sandberg och herr Ljungqvist — beträffande den senare blir det kanske litet svårare — får jag säga, att det förefaller mig personligen ytterst litet sannolikt, att skoindustrien lämpar sig för någon socialisering, och jag tror, att den uppfattningen delas mycket allmänt av det parti jag tillhör.

Vidare yttrade:

Herr Jansson i Örebro: Herr talman! Jag skall svara herr Vougt på hans fråga, huruvida det kommunistiska partiet var motståndare till en partiell socia-

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

lisering. Jag vill då svara, att det framgick av mitt anförande, att jag talade för, låt oss säga partiell socialisering, men jag anmärkte på terminologien. Och vi äro mycket angelägna att skilja mellan förstatligande och socialisering, därför att man eljest kan komma till underliga konsekvenser. Man kan finna statliga företag i överhuvud taget vilken stat som helst, och man kan finna statliga företag, som äro ur arbetarklassens synpunkt icke goda och icke ha något intresse för arbetarklassen. Vi anse emellertid, att ett förnuftigt förstatligande av t. ex. skoindustrien eller något annat företag är ett framsteg och kan vara ett steg framåt mot en verklig socialisering. Vi ha alltså några anmärkningar att göra mot denna terminologi, och vi hålla på att vad utskottet benämnt socialisering bör benämnas förstatligande.

Till diskussionen i övrigt vill jag säga, att jag finner det litet underligt, att skofabrikanternas talesman är så angelägen att undvika en utredning. Mig förefaller det, som om en utredning kan vara bra ur alla synpunkter. Om nu skoindustrien kan behärska problemet under den nu rådande ordningen, har den väl icke mycket att frukta av en utredning. Jag förmodar emellertid, att så icke är fallet.

Jag vill också vända mig mot vad herr Ljungqvist sade om en höjning av skokonsumtionen, vilket han raljerade med. Det finns verkligen ett skäl att rikta uppmärksamheten på denna fråga, nämligen det, såsom jag förut nämnde i mitt anförande, att faktiskt är behovet av skor långt större bland fattiga människor än vad deras köpkraft är. För den skull anser jag det mycket tacknämligt, om utredningen komme att omfatta även denna detalj.

Herr Ericsson i Kinna: Herr talman! Det torde vara allmänt känt, att skoindustrien drives föga rationellt här i landet. Det har man fått bevis för genom den stora arbetslöshet som förekommer i denna industri. Jag förstår mycket väl, att det kan lämpa sig att i denna debatt nu göra gällande, att det korttidsarbete, som tidigare förekommit, numera upphört och att företagen inom branschen gjort ansträngningar för att få bort en sådan olägenhet, d. v. s. få en bättre ordning på produktionen. Tidigare har det emellertid sagts mycket bestämt, att det var omöjligt att inom denna industri få bort korttidsarbetslösheten med hänsyn till svårigheterna att rent tekniskt lägga om driften. Det mötte också en gensaga år 1943, när två försörjningskommissioner här i landet gjorde en framstöt för att få till stånd bättre hushållning med arbetskraften. Det var som bekant så, att trots det förelåg brist på arbetskraft gingo tusentals skoarbetare arbetslösa vissa dagar av veckan. Det var ett allvarligt problem därför att det kostar stora pengar i arbetslöshetsunderstöd, och eftersom arbetslöshetskassorna ha statligt understöd, är det en direkt statsutgift, som här kommer i fråga. Om jag minns rätt, tror jag, att sko- och läderarbetarnas arbetslöshetskassa betalade ut 1 miljon kronor under år 1943. Det var då angeläget, att något gjordes från myndigheternas sida för att få till stånd en bättre och mera rationell ordning. Det egendomliga har nu inträffat, nämligen att korttidsarbetet försvunnit. Det framgick nämligen av statistiken, att korttidsarbetslösheten inom skoindustrien gått ned, då den för närvarande uppvisar lägre siffror. Det kan vara av intresse att taga del av ett par av dessa siffror. År 1941 var siffran 11,6 procent, år 1942 13,2 procent och år 1943 3,7 procent. Sedan man stipulerat, att inga råvaror lämnades med mindre än att arbetskraften utnyttjades under 48 timmar per vecka, blev resultatet, att under augusti månad blev siffran 7,6 procent, för närmast föregående månad 15,7 procent, för månaden dessförinnan 24,6 procent, och år 1944 var procentsiffran 3,5. Jag vill i dessa siffror se ett dokumenterat bevis för att denna industri icke varit rationellt

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)
ordnad, och att företagarna icke gjort de ansträngningar för att få hort korttidsarbetslösheten som de senare visat sig mäktiga att göra.

Man har också påstått, att denna utredning är opåkallad och att det är meningslöst att begära en utredning, då Industriens utredningsinstitut påbörjat en undersökning. Man kan då göra den motfrågan: är det någon som tror att skoarbetarna känna sig nöjda med den ovisshet, som den nuvarande ordningen innebär? Blir det inte ändå på det sättet, när råvarorna åter kunna köpas fritt, att skofabrikanterna bli angelägna om att utnyttja konjunkturtopparna, d. v. s. högsäsongerna, så kraftigt som möjligt? Och det innebär ju att man då tar in arbetare, som sedan få gå lediga, när lågsäsongen kommer, och så få arbetslöshetskassorna, d. v. s. till en del staten, betala fiolerna.

Vi ha nu haft relativt stabil arbetstillgång inom skoindustrien, men det beror på att det är staten som bestämmer vem som skall ha råvarorna. Just därigenom att företagen inte få disponera råvarorna på andra villkor än att de ha full sysselsättning för arbetarna, har den förbättring, som nu råder, kommit till stånd. Det är alltså ett ingripande från statens sida, som resulterat i att korttidsarbetslösheten inom skoindustrien försvunnit. Men när råvarubeläget upphäves, ha inte myndigheterna längre möjlighet att företa en sådan reglering. Ur den synpunkten anser jag det synnerligen motiverat, att man skyndsamt företar en utredning om, huruvida inte samhället bör ha möjlighet att reglera produktionen inom skoindustrien för att därigenom säkerställa en förnuftig hushållning med den arbetskraft som är engagerad inom denna industri.

Jag vill också erinra om att det från åtskilliga håll framförts önskemål om en revidering av de kvalitetsbestämmelser, som nu gälla för skoindustrien. Det har nämligen under senare år gjorts stora framsteg i fråga om användandet av nya råvaror, och man är angelägen om att få tillgodogöra sig de tekniska nyheter som sålunda finnas.

Vidare är det väl, när man tänker sig möjligheten av att sänka priserna, angeläget att även frågan om huruvida tullskyddet är rimligt avvägt kommer under omprövning.

Dessa omständigheter tillsammans göra, att jag tycker att det finns en ganska god grund för riksdagen att hemställa om en utredning i detta avseende, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Voug: Herr talman! Jag vill säga ett par ord till herr Jansson i Örebro, ty han kanske tycker att det är ohövligt om jag inte tackar för svaret.

Jag måste säga, att jag förstod inte riktigt herr Jansson, när han här hängde upp sig på att man talade om socialisering i stället för förstatligande. Herr Jansson utredde i varje fall inte vad han själv ville lägga in i det ena uttrycket och i det andra. Däremot är jag naturligtvis fullt ense med honom om — och det var närmast detta som jag ville ha sagt — att när man företar ett förstatligande eller en socialisering, så måste man se till att inte den nytta, som man vinner ur samhällets synpunkt, uppväges av skadeverkningar för den personalgrupp som det gäller. Nödvändigheten av att undvika sådana skadeverkningar framstår givetvis lika levande för oss som för kommunisterna, och jag förstår fortfarande inte varför denna synpunkt skall föranleda herr Jansson, när han för övrigt instämmer i utskottets utlåtande, att reservera sig. såsom han sade, mot uttrycket att också frågan om fullständig eller partiell socialisering bör provas, om detta skulle befinnas vara den enda framkomliga vägen.

Herr Ljungqvist: Herr talman! Jag vill bara i anledning av ett tidigare yttrande av herr Voug säga, att jag förstår inte, varför inte herr Voug i

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)
detta fall kan följa professor Myrdals recept. Det har ju vid årets riksdag visat sig vara så utomordentligt lätt att från socialdemokratiskt håll motionsvis yrka på utredning, om man finner att utvecklingen i ett visst avseende inte är tillfredsställande. Jag förstår inte, varför inte herr Vougt, som för övrigt enligt mitt sätt att se resonerar så i stort sett riktigt i denna fråga — åtminstone fick jag det intrycket av hans första anförande — skulle kunna acceptera det tillvägagångssätt, som Myrdal rekommenderar.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Såsom redan framhållits av min partikamrat herr Jansson i Örebro, äro vi kommunister oförbehållsamt anhängare av att en utredning företages. Vi ha på det stora hela taget inte något att invända mot den motivering, som utskottet givit för en sådan utredning, men när herr Jansson reserverar sig emot att man i detta sammanhang använder uttrycket socialisering, så sker detta av både principiella och taktiska skäl. Vad är det egentligen för mening med att i en situation, där det ter sig problematiskt om en utredning ens skulle resultera i förslag om partiellt förstatligande, vifta med socialiseringsspöket och därigenom skrämma upp en massa borgare, som mycket väl kunna resonera om förstatligande men som måla hin på väggen, så snart det är fråga om socialisering? Jag begriper faktiskt inte vad det skall vara för taktik i att socialdemokraterna envisas att kalla diverse former av förstatligande eller kommunalisering för socialisering. Låt oss i stället hålla oss till vad det är, nämligen förstatligande eller kommunalisering!

Därtill kommer att det enda väsentliga ur borgerlig synpunkt i de invändningar, som här rests, framför allt från folkpartiets sida, är det samhällsfilosofiska resonemang, som man försöker anlägga. Man kan ju inte med något berättigande resa invändningar mot att denna sak blir föremål för en utredning liksom inte heller mot ett förstatligande, därest det visar sig att man därigenom kan åstadkomma ett bättre resultat för skoindustriens del. De invändningar, som man bygger på, när man försöker konstruera fram en mot-sättning, äro alltså helt och hållet känslobetonade och höra samman med den allmänna skrällen på borgerligt håll för allting, som har med socialisering att göra. Men att sålunda förvandla ett problem, såsom det här gäller, till en stor principiell fråga, där man skall behöva dra upp skiljelinjer, som i verkligheten inte finnas, det tycka vi är dålig taktik.

Det har även anförts ett annat argument från folkpartihåll, men detta uppfattade jag åtminstone närmast så, att det var ett nödankare som man kastade ut. Det sades nämligen, att korttidsarbetet inte bara kan vara till nackdel utan även ha vissa fördelar. Jag skulle vilja säga till herrar folkpartister, som opponerat på denna grundval, att korttidsarbete har sina fördelar, såvida man får ordentligt betalt. Men när varje dag i veckan varmed arbetstiden minskas betyder en minskning av förtjänsten med 17 procent, så innebär korttidsarbetet stora, omedelbara och handgripliga svårigheter för människor som äro beroende av att arbeta varje dag och ibland även på nätterna för att kunna hålla huvudet ovanför vattnet. Jag har som sagt eljest icke hört någon annan invändning från folkpartiets sida än dem som äro baserade på denna allmänna skräck, som man på borgerligt håll har för tanken på en socialisering.

Socialdemokraterna använda inte annat än i agitationen uttrycket socialisering, när det gäller exempelvis statens järnvägar. Det är ju känt, att folkpartiet och även de andra borgerliga partierna ha varit med om att förstatliga statens järnvägar, och jag antar, att de kanske skulle kunna vara med om att förstatliga skoindustrien, därest en utredning nu skulle visa, att man ernådde bättre resultat, större planmässighet, jämnare sysselsättning, en ratio-

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)

nellare produktion, billigare skor o. s. v. Ty hur starka än vissa »principiella» betänkligheter kunnat vara, har man nog erfarit, att även borgerligt tänkande människor äro angelägna om att få en produkt så billigt utförd som möjligt.

Sedan vill jag säga något om den rent principiella ståndpunkten. Jag tänker nu närmast på efterkrigsprogrammet. Vi ha ju anslutit oss till detsamma. Socialdemokratien har i sin argumentation för detta efterkrigsprogram inte talat om detsamma, som om det nu gällde att genomföra en socialisering. När man talat om socialisering, har man kommit fram med diverse mindre betydelsefulla ting vid sidan därav, men man har inte gjort gällande, att efterkrigsprogrammet äsyftar att genomföra en socialisering. Vi ha accepterat detta resonemang från socialdemokratiens sida. Vi anse egentligen, att i nuvarande övergångsläge blir inte den frågan en av de första frågor som ställas på dagordningen. Å andra sidan vilja vi inte bestrida, att efterkrigsprogrammet, när det verkligen skall börja förverkligas, kommer att ställa socialiseringsproblemet på dagordningen. Men detta har inte skrivits ut i programmet, det talas inte därom, det hävdas inte, att detta skall vara det aktuella, utan vad som skjuts i förgrunden är full sysselsättning, högre levnadsstandard och mera demokrati i näringslivet, som man säger. Principiellt sett — detta har redan herr Erik Jansson framhållit — mena vi, att en socialisering under kapitalistiska förhållanden kan man inte tala om. Socialisering är en process, som visserligen kan försiggå under en kortare eller längre tid men som har ett samband, nämligen det ekonomiska sambandet, med en politisk omvälvning, som kommer att äga rum förr eller senare.

Vi anse alltså, att den utredning som här föreslagits är mycket väl motive-rad, och vi hoppas, att den skall genomföras så snart som möjligt. Men vi tro inte, att det finns någon anledning från borgerligt håll att mot en sådan utredning komma dragande med socialiseringsspöket. Vi tro, att de borgerliga egentligen göra sin egen askådning den sämsta tjänsten med att i tid och otid komma med denna invändning. Vi tro å andra sidan också, att vi från arbetarsidan bara i onödan mana upp ett onödigt motstånd genom att dra fram detta slags socialiseringsspöke. Ty någon socialisering är det verkligen inte fråga om i dag.

Herr Voug: Herr talman! Jag skall be att få upprepa vad jag anförde härom kvällen, nämligen att jag anser det mycket beklagligt, att kammarens överläggningar skola äga rum under en sådan press, att när vi komma in på ämnen, där vi säkerligen ha möjlighet att med utbyte föra en diskussion, det inte skall vara möjligt ens att hålla korta anföranden. Vi ha nu bara hållit på sedan klockan 2, och såvitt jag vet gå inte snälltågen norr- och söderut tidigare än klockan 8.

Jag vill nu bara säga till herr Hagberg i Luleå, att jag hoppas, att vi socialdemokrater inte skola bli fullt så taktiska och praktiska, som kommunisterna nu tydligen äro beredda att gå över till att bli, att vi inte skola tala rent språk om vad vi vilja. Herr Hagberg menar tydligen, att vi tala för öppet och ärligt om socialisering, när det är en möjlighet som vi inte kunna utesluta. Jag tror, att det är alldeles riktigt att göra det.

Till herr Ljungqvist vill jag endast säga, att jag delar herr Myrdals mening om att det är lyckligt, om vi kunna få förhållandena inom en industri ordnade på ett bra sätt utan statens ingripande. Det hoppas jag fortfarande skall gå inom skoindustrien, och jag kan inte se, att det faktum, att vi begära en utredning, på något sätt behöver komma i strid med den uppfattningen.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag tänker inte kritisera socialdemokraterna, om de vilja förståtliga hela svenska näringslivet. Tvärtom, jag

Utredning om skoindustriens framtida organisation m. m. (Forts.)
önskar dem lycka till därvidlag. Men vi tycka, att när man här talar om alla möjliga ting och så i förbifarten slungar fram ordet socialisering, detta är alldeles onödigt. Man har som bekant även tidigare utrett frågan om socialiseringen i dess helhet, och av dessa utredningar har det icke blivit annat än papperslappar. Jag väntar och ser, huruvida det blir något annat resultat den här gången. Då jag har denna erfarenhet och ser, hur utskottet har resonerat, och vet innebörden av det resonemang som man utvecklat, måste jag vända mig mot att man här hjälper den borgerliga skrämselfpropagandan med att kalla det socialisering, när det icke är därom det handlar.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ljungqvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Ljungqvist begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 91 ja och 63 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 12.

Interpellation. Herr **Sundström** i Vikmanshyttan erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Svårigheterna att under krigstiden kunna förse bilägare av olika slag med nödigt material för trafikens upprätthållande äro väl kända. Sålunda ha privata bilägare icke utan särskilt tillstånd haft rätt att använda sina bilar, för andra ha stora inskränkningar föreskrivits.

Största svårigheten har givetvis varit beroende på bristen på gummiringar. Det har velat synas, som om särskilt landsbygdens trafikchaufförer varit mest besvärade av denna brist. Orsaken därtill är väl de längre sträckor dessa i regel ha att köra och att landsvägarna slita ringarna mera än t. ex. stadsgatorna göra. Under senaste tiden har det flera gånger hänt i min hemtrakt, att chaufförerna måst neka till skjutsar med hänsyn till de dåliga ringarna. Svårigheterna och bekymren för denna trafik äro alltså mycket stora. När så är förhållandet och kriget nu är slut, kan man väl på goda grunder antaga, att en lättnad här skall kunna ske.

Med hänsyn härtill tillåter jag mig att med andra kammarens tillstånd till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet framställa följande interpellation:

Interpellation. (Forts.)

Kan det tänkas, att under en snar framtid lättnader skola kunna ske i fråga om att i första hand förse trafik- och lastbilsägare med gummiringar, olja och eventuellt bensin? Och finns det utsikter till att även privata bilägare snart kunna räkna med att återfå sina körrättigheter?

Denna anhållan bordlades.

§ 13.

Vid nu skedd föredragning av ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 441, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion om åtgärder för att befordra anordnandet av hygieniska inrättningar på arbetsplatserna beslöt andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.25 em.

In fidem
Sune Norrman.
